M. PRIŞVIN

Drumul împăratului

COLECTIA

Drumul împăratului

Lei 6,55

МИХАИЛ ПРИШВИН

ОСУДАРЕВА ДОРОГА

Издательство „Советская Россия"

Москва 1958

MIHAIL PRIŞVIN

DRUMUL ÎMPĂRATULUI

Roman—basm

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Bucureşti — 1961

Traducere de
Gellu Naum și Tatiana Berindei

Coperta de G. Gottwald

M. Gorki despre M. M. Prișvin[1]

Nu-i de loc ușor, Mihail Mihailovici, să scriu despre dumneata, căci ar trebui să scriu egalîndu-ți măiestria, și știu prea bine că asta n-am să izbutesc s-o fac.

Mi se pare oarecum nepotrivit ca M. Gorki să scrie un fel de cuvînt lămuritor la operele lui M. Prișvin, unul dintre cei mai originali artiști, care de aproape douăzeci și cinci de ani își afirmă atît de frumos prezența în literatura rusă. S-ar părea că pun la îndoială priceperea cititorilor mei, puterea lor de discernămînt.

Și mă simt cu atît mai stingherit, cu cît — deși mi-am început munca scriitoricească înaintea dumitale — totuși, ca cititor atent, am învățat multe din cărțile dumitale. Să nu crezi că spun asta din amabilitate sau din falsă modestie. E adevărul curat; am învățat și învăț și astăzi, nu numai de la dumneata, care ești un maestru desăvîrșit, dar și de la unii literați mai

[1] Din articolul lui A. M. Gorki *Despre M. M. Prișvin*, apărut în revista *Krasnaia nov*, No. 12, decembrie 1926.

tineri ca mine cu vreo treizeci și cinci de ani, de la cei care abia au început să scrie și al căror talent e încă departe de măiestrie, deși vocile lor sună într-un fel nou, puternic și proaspăt.

Învăț nu numai fiindcă „niciodată nu e prea tîrziu pentru a învăța", ci și pentru că a învăța e un lucru firesc și plăcut omului — dar, mai ales, firește, pentru că un artist nu poate să deprindă măiestria decît numai și numai de la un alt artist.

Am început să învăț de la dumneata, Mihail Mihailovici, încă de pe timpul cînd au apărut *Harap-negru, Turtița, Ținutul păsărilor nesperiate* și altele. Mă atrăgeai atît prin minunata dumitale limbă rusă, atît de pură și de neprihănită, cît și prin marea măiestrie care îți îngăduia să faci ca orice lucru pe care îl zugrăveai să apară aproape fizicește palpabil, datorită unor mlădioase îmbinări de cuvinte simple. Puțini dintre scriitorii noștri posedă într-un grad atît de înalt această artă și o mînuiesc cu atîta vigoare ca dumneata.

Dar, citindu-ți cărțile, am mai găsit în ele încă o calitate, mult mai prețioasă, și care îți aparține numai dumitale, o calitate pe care n-am putut s-o întrezăresc la nici unul din ceilalți maeștri ruși.

Mulți dintre scriitorii noștri s-au priceput și se pricep minunat de bine să descrie un peisaj cu ajutorul cuvintelor. Să ne amintim numai de I. S. Turgheniev, de *Însemnările unui vînător* ale lui Aksakov, de excelentele descrieri ale lui Lev Tolstoi. Cehov parcă și-ar fi împodobit cu dantele multicolore *Stepa*. Sergheev-Țenski, cînd zugrăvește un peisaj din Crimeea, parcă ar cînta din caval o melodie de Chopin. Și aș mai putea să dau multe asemenea pilde de descrieri măiestrite, mișcătoare și chiar viguroase ale peisajului făcute de maeștrii noștri în arta cuvîntului.

Multă vreme m-au extaziat imnurile lirice închinate naturii; dar cu trecerea anilor, ele au prins să trezească în mine un simțămînt de nedumerire și chiar de protest. A început să mi se pară că în spatele stilului acestuia fermecător, care ne vorbește despre „frumusețile naturii", se ascunde o încercare inconștientă de a ameți cu vorba înfricoșătoarea și nătînga fiară numită Leviatan — un soi de pește uriaș, care produce fără nici un rost cantități imense de icre, pentru ca apoi, tot așa de fără rost, să le înghită. S-ar părea că omul caută să se înjosească singur în fața unor taine pe care nu le-a putut dezlega pînă acum, și e ceva „primitiv și atavic" în prosternarea lui față de frumusețea naturii — o frumusețe cu care el însuși, prin puterea imaginației, a înzestrat-o și o înzestrează.

În cărțile dumitale, Mihail Mihailovici, nu văd omul îngenuncheat în fața naturii. După părerea mea, dumneata nici măcar nu scrii despre natură, ci despre ceva mult mai măreț decît ea — despre Pămînt, despre maica noastră Terra. N-am întîlnit, n-am simțit la nici unul dintre scriitorii ruși o asemenea îmbinare armonioasă a dragostei pentru Pămînt și a cunoștințelor despre el pe care le văd și le simt la dumneata.

Cunoști de minune pădurile și mlaștinile, peștii și păsările, buruienile și sălbăticiunile, cîinii și gîngăniile — o lume uimitor de bogată și de largă. Dar și mai uimitoare e marea bogăție de cuvinte, din cele mai simple și mai luminoase, în care îți întruchipezi iubirea pentru Pămînt și pentru orice vietate de pe cuprinsul lui, pentru întreaga „biosferă". În povestirea

dumitale *Ghetele* ai spus: „Nu există nimic mai greu decît să vorbeşti despre ceva bun". Şi cred că asta se întîmplă numai pentru că — după cum ai spus în această povestire: „Ai vrea să ridici puterea cuvîntului pînă la gradul de evidenţă a unei puteri fizice".

Citind *Izvoarele lui Berendei*, mi te închipui ca pe un fel de „fecior chipeş" şi mire, iar cuvintele dumitale despre „tainele pămîntului" sună pentru mine aidoma cuvintelor omului de mîine, stăpîn atotputernic şi Mire al Terrei, făcător de minuni şi aducător de bucurii. Tocmai în asta văd elementul acela cu desăvîrşire original, care îţi aparţine şi care mie mi se pare cu totul nou şi de o copleşitoare însemnătate.

De obicei, oamenii îi spun Pămîntului:

— Sîntem ai tăi.

Iar dumneata îi spui:

— Eşti al meu!

Şi chiar aşa este: Pămîntul ne aparţine mai mult decît ne-am deprins să credem. Eminentul şi talentatul savant rus Vernadski a emis şi susţinut cu tărie o ipoteză nouă, dovedind că solul fertil al planetei noastre de piatră şi de metal e constituit din elemente organice, din materie vie. În decurs de nenumăraţi ani, această materie a măcinat suprafaţa dură şi stearpă a planetei, aşa cum şi pînă în ziua de azi unele soiuri de plante fărîmă rocile. Plantele şi bacteriile nu numai că au afînat scoarţa cea dură a pămîntului, dar au creat şi atmosfera în care trăim, pe care o respirăm. Oxigenul e un produs care dă viaţă plantelor. Pămîntul fertil, din care ne scoatem pîinea, e plămădit din nenumărate cantităţi de trupuri ale insectelor, păsărilor şi animalelor, din frunziş de copaci şi din petale de flori. Miliarde de oameni au îngrăşat Pămîntul cu trupurile lor; Pămîntul e cu adevărat al nostru.

Şi tocmai intuirea aceasta a Pămîntului ca propriul nostru trup mi-o dau într-un mod uimitor de pregnant cărţile dumitale, Mire şi Fiu al marei noastre mume Terra...

Ceea ce mă încîntă peste măsură e faptul că ştii să-l judeci şi să-l preţuieşti pe om după ce are bun în el, nu după ce are rău. Oamenii îşi însuşesc cu greu această înţelepciune simplă, ba chiar mă întreb dacă şi-o însuşesc cumva... Nu vrem să ţinem seama de faptul că ceea ce are omul bun în el e cea mai mare dintre minunile pe care el le-a înfăptuit sau e pe cale să le înfăptuiască. Şi dumneata şi eu cunoaştem destui oameni cu adevărat buni. Ce-i face să fie buni? Numai şi numai dorinţa. Alte motive nu văd: omul doreşte să fie mai bun decît este, şi lucrul acesta îi reuşeşte. Şi ce poate fi mai splendid şi mai uimitor pe acest Pămînt al nostru decît fiinţa asta dintre cele mai complexe, plină de contradicţii, care a ştiut totuşi să cultive în ea o formidabilă putere de fantezie şi o capacitate diabolică de a-şi rîde în fel şi chip de ea însăşi?

Să admir omul, să mă gîndesc la el, asta am învăţat-o de la mulţi. Şi mi se pare că faptul de a te cunoaşte pe dumneata, un artist, m-a învăţat de asemenea să gîndesc la om — în ce chip anume, n-aş putea să spun, în orice caz, însă, mai bine decît gîndeam înainte.

Omul, mai cu seamă omul rus, merită, după toate prin cîte a trecut şi mai trece încă, să ai faţă de el

o atitudine deosebită, superioară, mai atentă şi mai respectuoasă. Fireşte, ştiu foarte bine că e departe de a fi înger; dar nici nu-l vreau înger. Vreau doar să-l văd ca muncitor îndrăgostit de munca lui şi înțelegînd uriaşa ei însemnătate.

Pentru noi toţi, cei care ne ridicăm pentru a făuri o viaţă nouă, e nespus de important să ne simţim foarte apropiaţi unul de altul, strîns înrudiţi între noi. Aceasta este o cerinţă a vremurilor aspre în care trăim, o cerinţă a muncii grandioase pe care am început-o...

În loc de prefaţă

Scriitorul sovietic Mihail Mihailovici Prişvin (1873—1954) a trăit o viaţă îndelungată şi rodnică. Călător neobosit pînă la cele mai adînci bătrîneţi, vînător, îndrăgostit de natură şi cercetător al graiului popular, Prişvin a lăsat o moştenire literară vastă, în care se cuprinde şi romanul-basm *Drumul Împăratului*, nepublicat în timpul vieţii lui.

Prişvin numea pe drept cuvînt lucrarea aceasta „opera întregii sale vieţi", căci a lucrat la redactarea ei timp de nouăsprezece ani, din 1933 pînă în 1952, cu unele întreruperi, uneori paralel cu alte lucrări. Conţinutul povestirii se lărgea din ce în ce şi devenea tot mai complex, o dată cu dezvoltarea vieţii sociale, care cerea din partea autorului o adîncă înţelegere.

Ideea de a scrie despre *Drumul Împăratului* i-a venit lui Prişvin pentru prima oară în 1905, la începutul carierei sale de scriitor, cînd s-a prezentat la redacţia revistei petersburgheze *Rodnik* cu propunerea de a scrie o carte despre un băiat fugit de acasă şi rătăcit

prin pădurile nordice. Redactorul l-a sfătuit să nu scrie un roman, ci nişte povestiri din ţinuturile de miazănoapte. Şi Prişvin a plecat în nord, în Carelia, şi a scris prima lui carte *În ţinutul păsărilor nesperiate*, carte care i-a deschis drum spre literatura majoră.

În aparenţă, viaţa lui Prişvin, tînăr agronom şi savant începător, era pe-atunci asigurată şi prosperă. Dar munca lui nu putea să-l mulţumească. Îşi dădea seama că nu poate „să-şi recucerească demnitatea de om şi de creator" decît avînd o activitate corespunzătoare vocaţiei pe care o simţea.

În scurtă vreme, Prişvin ajunge în ţinutul Vîgului, în regiunile de miazănoapte, puţin cunoscute pe vremea aceea, pe malul prăvalului de la Nadvoiţî. „Tocmai meleagurile acestea, ţinutul Vîgului, cu apele lui, au fost patria mea de scriitor, spune Prişvin în povestirile *Părinţii şi copiii*. Pînă la întîlnirea cu prăvalul de la Nadvoiţî nu îndrăzneam să fiu scriitor... Şi iată, s-a dovedit că dacă înţelegi viaţa ca pe un proces de creaţie al unui tot organic... cele mărunte trebuie să se recunoască în marele tot şi atunci încetează de a mai fi mărunte."

În timpul primelor sale călătorii prin nord, Prişvin a fost uimit şi pe de-a-ntregul cucerit de aspra măreţie a naturii, o natură nouă pentru el şi care mai păstra încă urmele vieţii dinaintea apariţiei omului: torente de magmă încremenite, îngrămădirile pietroase ale şiragului fostelor lacuri, părînd o urmă a „făgaşului lui dumnezeu", păduri neumblate şi nemăsurate, „fiare şi păsări nesperiate de nimeni". Fusese uimit şi de lumea, tot atît de nouă pentru el, a oamenilor de pe meleagurile acelea nordice, schismatici de „credinţă veche". La fel de aspri ca şi natura înconjurătoare, păreau şi ei încremeniţi în tradiţiile evlaviei de odinioară şi, totodată, rămîneau luptători înflăcăraţi şi crînceni împotriva slăbiciunii „celor care au îndrăgit noul" din viaţă. Pentru ei, idealul îl forma viaţa care se desfăşoară după pravilă, după reguli rigide, şi nu după „slaba" dorinţă omenească: morala ascetică a pustnicilor şi a peregrinilor, supunerea faţă de bătrînul neamului, de „stareţul" obştiei lor de schismatici. Acolo, Prişvin a auzit pentru prima dată povestea fantastică şi totuşi pe deplin autentică a „Vîgoreţiei" — un mic stat liber în mijlocul imperiului lui Petru I.

În 1933 Prişvin a întreprins o nouă călătorie prin părţile Vîgului, dar n-a mai regăsit acolo „ţinutul păsărilor nesperiate", despre care scrisese. Totul se schimbase şi se pusese în mişcare: pe locul vechiului Drum al lui Petru, năpădit de vegetaţie, se construia acum canalul Marea Albă—Marea Baltică.

Şi înfăţişarea cea nouă a nordului l-a fermecat şi l-a însufleţit pe Prişvin.

„Canalul nu e prea interesant ca aspect exterior; la drept vorbind, e minunat numai dacă priveşti sub aspectul lăuntric, la marele torent de oameni care l-au făurit. Aici intri în contact cu ceva într-adevăr grandios", spune Prişvin în relatarea acestei călătorii. „Mă întreb dacă voi avea destule forţe ca să mă apuc de lucrarea asta, dar ea mă atrage, şi ansamblul problemelor etice cuprinse în *Război şi Pace*, care a uimit întreaga lume, nu mi se mai pare prea important în comparaţie cu problemele legate de construirea canalului".

De atunci, Prişvin începe să lucreze cu sîrg la *Drumul Împăratului*.

Drumul Împăratului e un roman-basm, povestind despre constructorii canalului Marea Albă—Marea Baltică, în „Ținutul păsărilor nesperiate".

Prișvin își denumea lucrarea basm; și, într-adevăr, întîmplările povestite în acest roman par că se desfășoară mai degrabă în lumea basmului decît pe planul istoriei. Iată de ce, căutînd o denumire pentru cartea de față, Prișvin se oprise un timp la aceasta: „Poveste despre cele ce-au fost și despre cele ce n-au fost".

Noțiunea de „basm" reprezintă pentru Prișvin nu numai o ficțiune, ci și puterea visului creator al omului capabil să-și prefacă visul în realitate, puterea de a transforma această realitate.

„Știm cu toții că în basm se ascunde adevărul", scrie Prișvin în însemnările lui din 1945.

Scriitorul își propune să făurească imaginea învingătorului naturii, însă — lucru deosebit de important — a unui învingător care păstrează în suflet sentimentul unei legături indisolubile cu natura și este pe cît de activ, pe atît de îngăduitor față de ea. Munca trebuie să devină pentru el o necesitate lăuntrică, un rezultat al apropierii de natură, al cunoașterii ei.

Eroul principal al romanului, băiețașul Zuiok, parcurge o cale plină de semnificație pentru el — de la dorința de a fi stăpîn al naturii, fără să muncească, pînă la înțelegerea adevărului că e nu numai stăpîn al elementelor îmblînzite, dar și salvatorul a tot ce viețuiește într-însa. Tema aceasta este dezvăluită în relatarea fugii lui Zuiok spre nălucirea unei împărății fantastice, în care omul poate să domnească fără muncă, după cum l-a convins înșelătorul duh al libertății — ademenitorul Kuprianîci.

În romanul său, Prișvin vrea să găsească rezolvarea ideală a luptei dintre datorie și dorință, armonia desăvîrșită dintre „vreau" și „trebuie", care poate fi denumită „sentimentul libertății". În *Drumul Împăratului* tema libertății cucerită prin munca activă și creatoare este opusă arbitrarului.

Autorul năzuiește să dea o întruchipare unității organice dintre datorie și dorință. Părerilor învechite ale bătrînei Mironovna, care împarte viața în „pămîntească" și „cerească", Prișvin le opune înțelegerea cea nouă, unitară, a vieții de către nepoțelul ei Zuiok.

„Ehei, cîte nu poftește omul! Dar se cade, măi copii, să nu trăiești după pofta inimii, nu după cum vrei tu, ci după cum se cuvine să trăim cu toții", spunea bătrîna.

Zuiok gîndește cu totul altfel. Fiu de pescar, observînd necontenit natura, el ajunge la concluzii cu totul diferite de ale bunicii și presimte posibilitatea unei altfel de armonii, nespus de frumoase, între datorie și dorință, opusă părerilor ascetice ale bătrînei: „...dar iată un alt somon, licărind de vale și sărind în susul apei. El trebuie să răzbească din mare spre obîrșie, să răzbată din Vîgul de Jos, peste prăval, în lacul Vîg, iar de acolo să ajungă în apele Vîgului de Sus, spre locurile de baștină, unde-și depune icrele. Va să zică, el nu se teme de moarte: așa se cuvine să facă. Și așa îi e și dorința. Dorește asta cu tot dinadinsul și, cînd colo, se nimerește că tot asta se și cuvine să facă. Somonul a licărit în soare ca scînteia focului. Iar în mintea băiatului a licărit un gînd: «De ce oare se întîmplă că atunci cînd somonul vrea ceva cu tot dinadinsul se și cuvine să-l facă; iar bunica, dacă dorește ceva, atunci e păcat și zice că se cuvine să facă numai lucrurile pe care nu le dorește de loc»".

Contradicția dintre „vreau" și „trebuie", autorul o rezolvă prin următoarele cuvinte: „În clipele hotărî-

toare ale luptei pentru viață ți se pare că nu lupți pentru tine, ci de dragul lumii întregi, de dragul adevărului; și atunci, oriunde ți-ai ațînti privirea, vezi că totul apare în concordanța dintre dorința personală și datorie, iar viața nu mai este numai și numai a ta, ci devine o viață unică, de la pămînt și pînă la cer".

Doi dintre eroii romanului *Drumul Împăratului* sînt meniți de autor să înfățișeze diferitele căi pe care omul le poate alege în viață spre a cuceri o libertate armonioasă: bătrînul Volkov, un fost capitalist care a săvîrșit în trecut o ticăloșie oarecare și acum se află aproape de sfîrșitul vieții, și Zuiok, un băiețaș nevinovat, care abia își începe viața. Amîndoi parcurg, fiecare în felul lui, o cale complicată în lupta cu necesitatea, atît în viața socială cît și în viața naturii însăși, pentru ca, în cele din urmă, să dobîndească o libertate sufletească, stabilind totodată relații armonioase între ei și colectivul social.

Drumul Împăratului e o lucrare oarecum autobiografică, ca și celălalt roman al lui Prișvin, *Lanțul Căpcăunului*; în ea se oglindește cu profunzime povestea închegării personalității autorului în dezvoltarea personajului central, băiețașul Zuiok. „Zuiok mă înfățișează, firește, pe mine însumi", scrie Prișvin în însemnările lui din 1951.

O altă temă importantă pe care Prișvin o tratează în romanul său e tema transformării naturii, în înțelesul cel mai larg al cuvîntului. „În lume se desfășoară lupta multiplului, cuprins în unitate, pentru viață, pentru perpetuarea ei, pentru veșnicia ei", scria Prișvin în însemnările lui zilnice din 1952, reflectînd asupra temelor pe care le ridică în *Drumul Împăratului*. Lupta vremurilor pe care le trăiește e concepută de Prișvin, în primul rînd, ca o luptă împotriva războiului. „În

ceea ce mă privește pe mine, am luptat pentru pace din prima clipă cînd am pus mîna pe condei", notează el în jurnalul său, în 1951.

După părerea lui Prișvin, suprema întruchipare a „Nemaivăzutului" — transformarea basmului în realitate — e tocmai transformarea naturii oarbe, pe care n-o poate înfăptui decît mintea omenească.

În *Drumul Împăratului*, Zuiok scapă din revărsarea apelor, împreună cu sălbăticiunile, pe un plaur plutitor, și izbutește să aprindă focul. „Simțind căldura, șopîrlele renunțară să se mai urce spre soarele cel rece și coborîră grăbite spre dogoarea focului aprins de om. Apoi, una cîte una, începură să se apropie tot mai mult și celelalte sălbăticiuni. Oare așa o să se întîmple și în zilele cînd soarele se va răci? N-o să aprindă atunci omul un soare al lui, sau n-o să împingă el cumva pămîntul mai aproape de vreo stea fierbinte, sau n-o să izbutească, pînă la urmă, să adune tot ce e viață la focul gîndului său de om?"

„O ființă uriașă pășește înainte, mereu înainte, spune Prișvin în *Drumul Împăratului*, și pasul ei ritmic răsună în fiecare basm, în fiecare frîntură de cîntec."

„Ființei uriașe" — societății omenești — îi închină Prișvin opera aceasta a întregii sale vieți.

V. Prișvina

Cuvînt înainte

Cartea aceasta a fost scrisă pe baza unor materiale care oglindesc propria mea experienţă de viaţă. Şi n-aş vrea să-i ascund cititorului faptul că nu mi-a fost de loc uşor să împletesc laolaltă istoria, autobiografia şi construcţia zilelor noastre.

Ceea ce mi-am propus în povestirea de faţă a fost ca, zugrăvind cele petrecute în sufletul unui pui de ţăran din Pomorie, să arăt cum s-a zămislit noua conştiinţă a omului rus.

Cînd omul a trăit o viaţă întreagă, şi tot ar mai vrea să trăiască, nici vorbă că trecutul i se deapănă în suflet ca un roman sau ca un basm. Şi numeroşi mai sînt pe lumea asta oamenii a căror viaţă, trăită în cămările sufletului, îşi caută o ieşire, făcîndu-i să spună :

— Dacă mi-aş povesti viaţa, ar ieşi un adevărat roman !

Și eu fac parte acum din rîndul oamenilor acestora și mereu mi se pare că, dacă stau să povestesc despre cele trăite, n-o fac din plăcerea naivă de-a mă înfățișa oamenilor, ci pentru că pot să dau naștere, cu adevărat, celui mai bun roman sau basm din cîte mi-a fost dat să scriu. Ba mai mult chiar: am impresia că în dorința aceasta a omului de a-și ușura sufletul de povara întîmplărilor trăite există nu numai poezie, ci încă ceva și mai vrednic de luat în seamă decît poezia...

De cîte ori am citit o carte, mi-am dat seama că autorul însuși e cel ce-și făurește eroii; dar n-am putut să înțeleg niciodată cum de se înfăptuiește lucrul acesta, cum poate autorul să se dezbare cu desăvîrșire de personalitatea lui și să ia, la dorință, orice înfățișare vrea.

Am izbutit, și nu o dată, să dau descrieri destul de reușite ale cîinilor și ale altor animale. Dar căutînd să mă lămuresc asupra condițiilor în care au prins viață eroii mei pozitivi, dintre animale, descopeream că m-am înflăcărat peste măsură, că m-am îndrăgostit, uitînd de mine, și mi-am iubit cîtăva vreme eroul mai mult decît pe mine însumi. Și cred că tocmai acest „mai mult" contribuie la crearea eroului pozitiv. De altfel, îmi închipui că tot așa se întîmplă în orice alt domeniu de activitate: noul, ineditul, nu poate fi creat decît atunci cînd creatorul uită de el și se contopește cu creația lui. În ceea ce-i privește pe eroii negativi, n-aveți nici o grijă: ei apar de la sine, prin contrast, de îndată ce ți se întîmplă să iubești pe cineva mai mult decît pe tine însuți.

Asta e părerea mea în această privință.

Am fost o dată martor al unei întîmplări: pe o pojghiță subțire de gheață, acoperită de pulberea primei

ninsori, trecea ușurel o vulpe hăituită. Peste cîteva clipe, pe urmele ei s-a năpustit, ca scos din minți, un nesăbuit de copoi. Vulpea a trecut ușurel, cu mersul ei vulpesc, peste gheața subțire, iar cîinele cel greoi s-a scufundat în mijlocul lacului. Gheața de pe marginea copcii se rupea sub greutatea labelor lui, și cel mai bun copoi din tot ținutul, nemaiputînd să scape de-acolo, ar fi fost sortit pieirii, chiar din prima zi de vînătoare pe-o zăpadă minunată.

Dar iată că sosi într-un suflet și vînătorul, care, văzîndu-și prietenul la ananghie, își rupse cămașa fîșii-fîșii, împleti un soi de funie cu un laț la capăt, apoi, tîrîndu-se în patru labe pe gheață, pînă la cîine, îi aruncă lațul pe după gît și îl scoase afară. Astfel, vînătorul a știut „să uite de sine" ca să-și salveze cîinele. Iar copoiul, după ce a scăpat din primejdie, uitînd și el cu desăvîrșire de sine, s-a repezit pe urmele vulpii. Și vînătorul, fără cămașa pe care o sfîșiase în bucăți, numai cu pufoaica pe el, tăind mereu calea vulpii care fugea roată, îi ieși în cele din urmă înainte și o împușcă.

Oare vreunei cuconițe cu blană de vulpe la gît o să-i treacă vreodată prin gînd cu ce preț a fost dobîndită găteala ei?

Vînătorul acela iubea și cîinele, iubea și viața de vînător mai mult decît pe sine însuși. Și tocmai din acest „mai mult" trebuie, după părerea mea, să fie plămădiți eroii pozitivi.

Tot așa, personajul central al povestirii de față, Zuiok, pesemne că a luat ființă tocmai din acel ceva care e „mai mult" decît mine și, în același timp, există ca posibilitate în felul cum intuiesc eu viața.

La fel se întîmplă și cu cîte-un mugur care, ani de-a rîndul, rămîne cufundat în somn, rămîne mugur. Dați-i

însă condiţii prielnice şi mugurul „va uita de sine" şi se va preschimba într-o mlădiţă verde.

Asta e părerea mea în privinţa creaţiei. Şi nu ştiu de ce aş tăinui-o faţă de cititor, de ce nu l-aş invita şi pe el să ia parte la făurirea basmului meu despre lucruri trăite, sau, ca să spun aşa, a povestirii mele istorice.

Îl voi scoate pe Zuiok din mine însumi şi, în acelaşi timp, voi privi spre ţărmul binecunoscut, unde pomorenii pescuiesc cu năvoadele lor. Acolo pescăruşii-Zuiok[1] zboară în vînt ca fulgii de zăpadă, iar băieţaşii-Zuiok forfotesc pretutindeni şi, printre ei, trăieşte şi Zuiok al meu. Mă gîndesc la mine, iar cu ochii îl urmăresc numai pe el. Mă gîndesc la el, şi-mi dezvălui propria mea fiinţă.

Din cea mai fragedă copilărie, lumea lăuntrică mi-a fost împărţită în două: de-o parte, tot ce-mi doream, de cealaltă parte, o lume mai mare decît mine, mai mare decît ceea ce doream şi care se întruchipa în cuvîntul „trebuie": trebuia să fac cutare sau cutare lucru, şi nu ceea ce aş fi dorit eu. Acest „trebuie" s-a trezit în mine foarte de timpuriu, ca o cerinţă a mamei: eu voiam unele lucruri, mama, însă, cerea altceva.

Din stîncile aspre ale acestui depărtat trecut al meu îşi au obîrşia toate izvoarele vieţii mele de astăzi. Trecutul îmi întoarce latura lui întunecată, şi mă frămîntă necontenit dorinţa de a-l vedea şi eu în lumina zilei însorite de astăzi şi de a înţelege tot ce a rămas neînţeles în el.

---

[1] Prundăriş, fluierar, fluturaş etc. — numele unei păsări din familia pescăruşilor (Laridae) (n. ed.).

E mult de cînd am început să înţeleg la fel şi poezia — ca pe o rază a zilelor noastre, ca pe o lumină a contemporaneităţii proiectată asupra trecutului.

E drept că multe din întîmplările vieţii noastre sînt scrise acum cu pricepere şi păstrate în arhive şi depozite de cărţi. Şi totuşi, foarte multe rămîn încă nescrise şi se mistuie treptat în bezna trecutului.

Se întîmplă uneori ca ziua de astăzi să fie atît de luminoasă şi de limpede, încît să se vadă pînă şi trecutul cel mai îndepărtat, uitat de mulţi şi cu totul necunoscut celor tineri.

Şi iată că, în această lumină şi limpezime a zilei de azi, se plămădeşte basmul, iar bătrînii, martori ai unor lucruri uitate de generaţia tînără, încep să povestească cum a fost odată ca niciodată, într-o împărăţie de cine ştie unde, pe vremea unuia, Papură-vodă...

Aveam vreo treizeci de ani cînd am pornit spre meleagurile unde strămoşii mei, oameni „de credinţă veche", au înfruntat puterea ţarului Petru şi au întemeiat, în mijlocul marii lui împărăţii, un „stat" al lor, vestita Vîgoreţia. Doream din toată inima să mă împărtăşesc încă o dată din suflul acela de viaţă al poporului, care nu cunoscuse vitregia anilor de iobăgie, în desişurile taigalei, unde şi pînă astăzi cred că mai dăinuiesc legendele despre eroicele vremuri de odinioară, pe care le-au trăit oamenii simpli ai poporului rus.

Iar realitatea s-a dovedit a fi mai presus de aşteptările mele, mai presus de visul meu, mai presus de mine însumi. Mă simţeam ca un om în toată firea căruia, pe neaşteptate, i-ar fi fost redată copilăria şi care, păstrînd undeva, deoparte, ca pe o rezervă, înţelepciunea şi cultura cîştigate între timp, s-ar fi lăsat, cu încîntare, vrăjit de puterea încrederii sădită de la na-

tură în sufletul copiilor și de neasemuita atenție față de amănuntele vieții naturii și a omului de care dispun copiii.

Am crezut, de mic copil, într-o lume mai bună decît lumea în care trăiam, într-o țară mai bună decît a noastră, și am avut de totdeauna convingerea că, dacă cineva le dorește cu toată puterea sufletului, le poate descoperi, spre folosul tuturor. Ba, ceva mai mult, am socotit că e o datorie a fiecăruia dintre noi să descopere, pentru folosul tuturor, această împărăție a visurilor lui.

Cînd aveam vreo nouă ani, am încercat să fug din liceu spre țara asta a mea. Și nu eram o excepție: pe-atunci, liceenii fugeau care mai de care. După încercarea mea neizbutită, nu mi-a murit credința, ci a ajuns asemeni unei semințe care adastă în pămînt să treacă iarna, ca să încolțească în primăvară.

Așa s-a făcut că, după ce la nouă ani voisem să fug într-o țară minunată, am descoperit, exact după douăzeci de ani, minunata țară din ostrovul Careliei, în mijlocul lacului Vîg, și am rămas convins, nedezmințindu-mi convingerea prin purtare, că tocmai aici se afla țara în care voisem să ajung la vremea copilăriei.

După cum unui îndrăgostit i se pare de obicei că toți oamenii sînt, de fapt, minunat de frumoși și că pînă și cei mai ticăloși nu-i doresc lui, îndrăgostitului, decît binele, tot astfel și mie, în țara copilăriei mele, în ținutul acesta al păsărilor încă nesperiate, toți oamenii mi se păreau buni, și niciodată n-am mai întîlnit atîția oameni buni adunați laolaltă. Nu, nu era o iluzie. Căci nu eram nici colonialist pornit pe jaf și nici misionar mincinos; voiam să mă aleg de la oameni cu cîteva legende, cu cîteva basme și cu cîteva cîntece.

Iar oamenii mi-au cîntat multe balade vechi și mi-au spus tot felul de „povești din bătrîni". Dar cel mai mult mă interesau ultimii supraviețuitori ai celor care înfruntaseră cîndva, în felul lor, puterea țarilor, luptînd pentru credința lor.

Printre aceștia, cel mai greu lucru a fost să pot discuta deschis cu „fugarii" sau cu „tăinuiții". La majoritatea foștilor apărători ai credinței vechi, „credința" s-a transformat într-o simplă deprindere, în moravuri foarte severe în comparație cu traiul „celor care au îndrăgit viața nouă". „Fugarii" au continuat să creadă însă, cu toată sinceritatea, că anticristul a și pus stăpînire pe aproape întregul pămînt și că poți scăpa de el numai și numai fugind de lume. Ca să nu fie munciți de ispite și să nu se împotmolească în mocirla vieții lumești, ei găseau de cuviință că trebuie să-și schimbe necontenit locul, să fugă într-una, să nu-și îngăduie nici o clipă de odihnă. Și poposeau, în mare taină, numai la „iubitorii lui Cristos", care aveau în casele lor odăi speciale, tainice, și poposeau doar cîteva zile, la caz de boală sau cînd simțeau nevoia să-și deschidă sufletul în fața unui prieten. Numele și-l tăinuiau cu strășnicie, iar la orice întrebare nu răspundeau decît:

— Sîntem drumeții domnului și n-avem nici cetăți, nici sate...

Pesemne că de pe atunci mi s-a înfiripat acest gînd, care mă însuflețește și în clipa de față: un adevărat om al vremurilor noastre nu e cel care trage foloase din realizările zilei de azi, ci acela căruia aceste vremuri îi îngăduie să arate într-o lumină nouă trecutul lor.

Ce bine îi înțelegeam, în lumina zilelor noastre, pe oamenii aceștia care disprețuiau pînă și locul pe care

stăteau şi căutau să-şi adune cugetul din spaţiu! Chiar şi noi, revoluţionarii timpurilor acelora, gata să îndurăm orice suferinţă numai şi numai pentru a ridica moralul poporului, pentru a-l pune în mişcare, înfrîngînd opreliştile puse de rutina ţarului şi a funcţionarilor săi, chiar şi noi semănam oarecum cu fugarii: eram şi noi călători în mijlocul poporului, desprinşi de satul sau de oraşul natal, iubind adevărul mai mult decît locul de baştină.

Fireşte, înţelegeam prea bine că mişcarea revoluţionară nu poate avea nimic comun cu mişcarea sectanţilor fugari. Dar legile istoriei nu coincid totdeauna cu legile inimii. Mă stăpînea dorinţa să dau, în inima taigalei, peste vreun fugar, pentru ca, străduindu-mă să-i îmbrăţişez şi eu credinţa, să încerc să-i arăt omului aceluia neştiutor lumina cea nouă, să-l îndemn să nu-şi irosească elanurile sufletului pentru o simplă mutare din loc a trupului pe pămîntul ăsta păcătos, care, zice-se, s-ar afla în stăpînirea anticristului. Dar, mai presus de orice, doream să văd cu ochii mei un asemenea om.

Şi am văzut — nu numai unul, ci mulţi. La primele lor atacuri îndreptate împotriva credinţei mele în revoluţie, răspundeam ca puiul de lup cînd se apropie ogarul care vrea să-l încolţească. În asemenea cazuri, puiul de lup se culcă pe spate, cu picioarele în sus, descoperindu-şi burta. Aşa făceam şi eu, în toiul discuţiilor: mă întorceam cu burta în sus, consimţind să blestem guvernul ţarist ca pe un anticrist, iar funcţionărimea ţaristă, ca seminţia nenumărată a slujitorilor lui. Descopeream atunci că între noi există multe puncte de apropiere şi că nu ne rămîne decît să ne înţelegem asupra amănuntelor privind lupta împotriva ţarilor.

În felul acesta, îmi găseam destui prieteni pe ostroave şi în desişul pădurilor. Nu pot spune însă că aş fi fost în stare să-l transform măcar pe vreunul din ei în luptător contemporan pentru adevăr, dezbărat de orice himeră a trecutului.

Aruncînd acum, de departe, o privire înapoi, săpăturile arheologice întreprinse de mine în sufletele acestor reprezentanţi ai trecutului îmi apar ca nişte încercări de-a ieşi din lumea asta întunecată la lumina zilelor de astăzi. În căutările mele, mă ţinea tare numai faptul că trăia în mine o credinţă şi că, judecînd după mine însumi, simţeam în oricare om un fel de sens contemporan şi nu mă înduram să-i părăsesc pe oamenii aceia, împingîndu-i fără nici un rost în mormînt.

Tot acolo, pe ostrovul Careliei, am nimerit o dată în casa unei bătrîne, răposata Liubov Stepanovna, şi am auzit povestea vieţii acestei femei deosebite, pe care am zugrăvit-o în cartea mea sub numele Mariei Mironovna, „dădaca tuturor".

În odăiţa tăinuită din casa Stepanovnei, slujind de adăpost fugarilor, îşi mai ducea zilele un martor al vieţii ei. Fusese şi el fugar, odinioară, dar într-o bună zi, poposind la casa Stepanovnei, căzuse la pat şi nu mai putuse pleca multă vreme; apoi, zilele trecînd una după alta, fugarul „s-a dat cu cele lumeşti", s-a stabilit acolo şi-a început mai întîi să care apă şi lemne, apoi să meargă la pescuit cu pescarii, primind de la ceilalţi, nu se ştie de ce şi cum, numele de Maximîci.

Iar Maximîci mi-a povestit multe despre viaţa Stepanovnei, făcîndu-mă să întrezăresc cîte ceva din întunecata împărăţie a trecutului nostru. Liubov Stepanovna se ostenise într-atît în slujba credinţei vechi, încît, pe vremuri, adunase şi adusese la ea acasă, în

ostrovul Careliei, tot ce rămăsese mai de preț din mănăstirea Danilovski. Și clădise acolo o bisericuță în care slujea chiar ea, fiind socotită pretutindeni drept ultima „stareță" din Vîgoreția. În sufletul femeii aceleia se petrecu însă ceva cu totul de neînțeles. Ajunsă la o vîrstă înaintată, Liubov Stepanovna îndrăgi pe nepusă masă cărțile cele lumești și începu să și le aducă de pretutindeni. Ba mai mult: deschise în ostrovul Careliei o adevărată școală laică pentru copii, unde a și rămas, pînă la sfîrșitul vieții, ca învățătoare.

Mai tîrziu, cînd m-am reîntors acasă, am mai găsit la un călător și cercetător al ținuturilor din miazănoapte, într-o carte scrisă de el despre balada nordică, cuvinte pline de entuziasm despre viața Liubovei Stepanovna.

Dacă ne-am referi însă la istoria rusă, am vedea că nu numai Liubov Stepanovna, crescută în școala cea aspră a credinței vechi, a știut să-și închine tot focul sufletului său vieții noastre contemporane. Numeroase pîraie, izvorînd din întunecata împărăție a trecutului, au venit să se reverse în marea contemporaneității noastre. Și multe lespezi au adus apele acestui trecut ca să întărească opera noastră! Nu cumva oare, tot pe calea aceasta, a răzbit spre lumină, din întunecata împărăție a trecutului, și pîrîiașul propriei mele vieți?

Astfel tăifăsuiam în taină, stînd pe lavița de lîngă casa Stepanovnei din ostrovul Careliei, cu Maximîci, fugarul cel reîntors în lume; și ne trecea prin minte la amîndoi, că, poate dintotdeauna, dacă există un adevăr de partea învinșilor, acesta trece de partea cealaltă prin mijlocirea unui om, apoi a altuia, a unui al treilea și a multora, unul cîte unul — și adevărul nu piere, ci rămîne negreșit alături de noi, în rîndurile noastre de luptători.

Înțeleg că poți să pătrunzi într-o viață străină și s-o zugrăvești ca un tablou; dar mi se pare o adevărată minune cînd, vrînd să-ți zugrăvești propria ta viață, vezi deodată că, fără nici un ajutor din partea pictorului, totul se rînduiește de la sine, după cele mai complexe legi ale compoziției. Iată de ce se întîmplă ca vreun naiv, aruncînd o privire asupra celor aflate în sufletul său, să exclame în mijlocul unei convorbiri intime:

— Dacă mi-aș povesti viața, ar ieși un adevărat roman!

Și, într-adevăr, dacă ar fi să luăm, de pildă, viața mea, nu este oare minunat lucru că la vîrsta de nouă ani pornisem în căutarea unei țări cu rînduieli mai bune decît la noi? Iar peste alți douăzeci de ani, după ce mi-am terminat cuvenita învățătură, am renunțat la toată „știința" mea și mi-am regăsit din nou copilăria, în ostrovul Careliei din mijlocul marelui lac Vîg, iar locul unde mi-am trăit această a doua copilărie l-am numit și l-am descris ca țară abia descoperită a păsărilor încă nesperiate.

De atunci, oriîncotro m-aș duce și orice aș privi, mi se pare că pe toate le văd cu ochi noi și că nu le-am mai văzut încă niciodată.

Și mai minunat mi se pare faptul că atunci cînd, în sfîrșit, lupta împotriva țarilor s-a transformat în cauza întregului popor, iar revoluția l-a răsturnat pe țar, chiar în locul acela, pe pămîntul Vîgoreției, s-a născut canalul Marea Albă—Marea Baltică, iar vestitul Drum al țarului Petru a ajuns în fundul mării și pe deasupra lui au pornit să plutească corăbiile.

Și iată că acum, cînd și canalul care a înmormîntat țara păsărilor nesperiate, descoperită de mine, a ajuns un simplu episod în comparație cu victoria obținută în

marele război și cu întreaga operă de construire a vieții celei noi în anii care i-au urmat, nu mă pot stăpîni să nu exclam și eu, laolaltă cu toți naivii :

— Dacă mi-aș povesti viața, ar ieși un adevărat roman !

Cînd m-am reîntors pe meleagurile unde îmi trăisem cea de-a doua copilărie, canalul se mai construia și Vîgoreția nu dispăruse încă sub apă. Constructorii citeau cu mare interes cartea mea *În țara păsărilor nesperiate,* și o treceau din mînă în mînă pe șantiere ; cartea trezea uimirea celor care mai trecuseră pe aici, înainte vreme. Orice nou-venit, oricare dintre conducătorii șantierelor, își găsea, în sectorul lui, un fel de patrie nouă. Și cuceriți de noua lor patrie, ca și mine odinioară, oamenii cei noi uitau de cele vechi. Iată de ce, fără a lua în seamă vechiul, îmi citeau cartea de parcă cele descrise în ea s-ar fi petrecut cu vreo două sute de ani în urmă și se mirau văzîndu-mă, de parcă aș fi înviat din morți, în zilele noastre. Iar cînd izbuteam să-i conving că cele descrise de mine se petrecuseră abia cu douăzeci și cinci de ani în urmă, se minunau de repeziciunea cu care se transformase acest ținut.

Martor al trecutului, eu priveam lucrurile cu alți ochi. Cunoscusem o bătrînă care locuia chiar acolo, în ostrovul Careliei, în anii cînd se construia canalul. Ea se legase cu jurămînt să nu părăsească ostrovul înainte de revărsarea apelor, fiindcă știa din scripturi că lumea avea să piară prin foc, și nu prin apă, iar lumea, pentru ea, era ostrovul Careliei. Pe unii dintre eroii cărții mele cele vechi i-am regăsit încă în viață. „Tăinuitul" care se aciuiase în cămăruța Stepanovnei mai trăia și el. Ajuns la adînci bătrînețe, rămăsese totuși sprinten. Nu se mai numea însă Maximîci, ci Kuprianîci.

Ajunsese „mirean" de tot, dar, după cum spunea chiar el, „nu-și stîmpărase flacăra duhului" și se legase și el cu jurămînt ca, de n-o veni sfîrșitul lumii, ci numai revărsarea apelor, să mai găsească puteri ca să plece și să se ascundă în pădurile cele nemărginite.

— Cum adică, nemărginite ? l-am întrebat.

— Păi mai sînt ele destule ! mi-a răspuns Kuprianîci.

Mi-a plăcut mult flăcăiașul întîlnit pe șantier, căruia localnicii îi spuneau, din pricina vioiciunii lui, Zuiok, adică pui de pescăruș. Băiețașul acesta drăguț era cel de-al șaptesprezecelea nepot de fiu al unui pescar pe care-l cunoscusem cu douăzeci și cinci de ani în urmă. În casa gospodarului aceluia înstărit, pe nume Serghei Mironîci, poposisem într-o noapte la Nadvoițî, cu douăzeci și cinci de ani în urmă ; la el am băut cafea finlandeză și am mîncat fel de fel de plăcinte și plăcințele, cu brînză dulce și cu pește, ascultînd povești „din bătrîni".

Serghei Mironîci avea vreo zece feciori, dintre care unii se îndeletniceau mai mult cu pescuitul, iar alții, cu vînatul. Unul din fiii lui, Gherasim, tatăl lui Zuiok, era cel mai vestit vînător de prin partea locului.

Am văzut la fiecare pas cum mor și se duc cele vechi, și cum se nasc cele noi, și aș vrea să povestesc acum despre cele ce-au fost și s-au făcut, dar nu prin mine. Nu-mi propun decît să arăt că n-a fost chiar așa de ușor ca vechiul să moară și noul să se nască. Iar pentru asta n-am nevoie să născocesc decît foarte puține lucruri.

M. Prișvin

Partea întîi

PĂDUREA

1. Dădaca tuturor

Un firicel de apă, rece ca gheaţa, curgea pe lîngă focul nostru spre partea aceea a munţilor unde înfloresc vişinii, iar în frunzişul merilor cîntă privighetorile şi unde — dacă ar fi să ne potrivim cîntecelor şi poveştilor — oamenii se îndrăgesc tare mult între ei. Înnoptasem în pădure şi rîuleţul ne povestise clipocind despre o ţară binecuvîntată de la miazăzi. Dimineaţa, după ce am călcat în picioare rămăşiţele focului, am mai mers un timp. Şi iată că din nou s-a ivit rîuleţul acela al nostru; dar acum nu mai curgea spre meleagurile de la miazăzi, ci spre locurile noastre, de pe ţărmurile Mării Albe, unde, chiar dacă oamenii îşi sînt mai dragi unii altora, în schimb numai în cîntece dacă se pomeneşte despre grădini înmiresmate, şi nimeni, niciodată, n-a văzut vişin înflorit şi nici n-a auzit glas de privighetoare, iar viaţa noastră, a tuturor, din fragedă co-

pilărie, n-a fost decît o luptă aprigă cu vitrega natură.

Așa am umblat, multă vreme, pe malul rîulețului aceluia, care prindea tot mai multe puteri și clipocea tot mai tare gonind printre bolovani. Apoi, pe neașteptate, pădurea parcă se dădu în lături, lăsînd în fața ochilor urma despădurită a cine știe cărei treceri de oaste, din vechime.

— Drumul Împăratului ! spuse tata.

Ne-am oprit. Bătrînul și-a scos căciula.

Era drumul rămas încă de pe vremea lui Petru I, drumul de-a lungul căruia țarul tîrîse peste uscat, cu brațele norodului adunat de prin trei gubernii, corăbiile pornite să izbească oastea suedezilor.

— Cîte suflete s-au prăpădit aici ! a mai adăugat tata.

Și a rămas mai departe cu creștetul descoperit, fără să-și pună căciula.

Așa obișnuiau părinții noștri să se descopere numai prin țintirime și prin alte locuri sfințite. Iar Drumul Împăratului le apărea ca un loc sfințit prin truda norodului, un loc unde noi, cei mici, se cădea să ne temem de ceva, să ne purtăm cum se cuvine și să ascultăm de vorba mai-marilor noștri.

Am coborît în lungul rîulețului, tot înainte, pînă ce el s-a făcut rîu în toată legea, purtîndu-și apele peste o vale domoală. Acolo ne-am suit într-o luntre și ne-am lăsat mînați de apă. Tata ședea dinapoia luntrii, cîrmind și mai vîslind din cînd în cînd. Eu stăteam în față, cu pușca gata de tras. Și deodată, dintr-un ochi de apă limpede și liniștit, s-au ivit două lebede.

— Să nu tragi ! îmi șopti tata.

Eu îl privii mirat.

— Doar vezi că ele nu-și iau zborul. Și de ce n-o fac, asta s-o ghicești tu singur, feciorașul tatii.

Nici n-apucă bătrînul să-și termine vorba, cînd dintre ierburi se iviră și puii de lebădă, înotînd.

Rîul era îngust, și lebedelor nu le venea la îndemînă să ne lase să trecem ; nu puteau nici să se încreadă în noi, nici să-și părăsească odraslele luîndu-și zborul. Nu le mai rămăsese decît să înoate cît mai repede, ca să se depărteze de noi. Și puișorii se grăbeau atît de tare, încît printre lăbuțele întinse înapoi le clipocea apa. Lebedele cele mari de bună seamă că ar fi dorit și ar fi putut să se depărteze mult mai repede, dar se tot uitau înapoi, la puii lor, și îi așteptau.

Ce puteam face ? Păsările ne împiedicau înaintarea luntrii, iar noi le încurcam pe ele. Și așa, din pricina lebedelor, am tot plutit încet, încet, pînă la lacul Vîg. Acolo am ridicat pînza și un vînt prielnic ne-a mînat spre ostrovul Careliei, iar lebedele au pornit înapoi, în susul rîului aceluia numit Telekinka, ținîndu-și puii grămadă în jurul lor.

Pe vremea aceea, la țărmul ostrovului Careliei te întîmpinau băile de aburi : cîte case în sat, atîtea băi pe mal. Fiecare gospodar își avea mica lui „banea", fiecare pescar se îmbăia la el acasă și, după ce se bătea bine cu măturica de mesteacăn, ieșea afară, roșu ca focul, și se arunca în apa rece.

Iar lîngă fiecare „banea" se bălăceau rațele sălbatice, atît de numeroase, încît făceau ca apa să pară cenușie : oamenii de credință veche nu

se atingeau de ele, folosind pentru hrană numai vînatul de uscat. Pe atunci mi se părea că am nimerit în ostrovul păsărilor care nu cunosc încă teama de om. Aflai acolo rațe de toate soiurile, iar pe lîngă ele cufundari, pescăruși, fluierari. Dincolo de băi, pe ostrov, se întindea satul cu ulițele lui înguste. Pe vremea aceea, în fața unora dintre casele satului se înălțau cruci de lemn cu opt colțuri, atît de mari, încît ai fi putut lesne să răstignești un om pe ele.

O cruce deosebit de mare și de trainică veghea în fața casei cu un cat a bunicii noastre, Maria Mironovna, la care poposeam de obicei, împreună cu tata, pentru noapte.

Atîta doar că nu era de loc simplu să pătrunzi în casa ei. Încă de departe, tata începea să-și șteargă tălpile pe iarbă : un om ostenit nu putea să intre buzna la bunica, de-a dreptul din uliță și în haine de lucru, așa cum se întîmplă de obicei în mai toate casele țărănești.

Înainte de a păși pe lăicerele curate așternute peste podele și de a urca scara, trebuia să-ți ștergi bine picioarele, să-ți speli mîinile și fața, turnîndu-ți apă dintr-un ceainic de lut cu două guri în două părți opuse, agățat anume de o sfoară, într-un ungher.

După ce urcam scara, ne închinam îndelung, cu două degete, ca toți cei de credință veche, la icoanele bătrînești dinaintea cărora ardeau candele veșnic aprinse. Maria Mironovna nu ieșea să ne întîmpine chiar de îndată. Printre oameni umbla un zvon care ne umpluse de spaimă : cum că bunica Mironovna doarme totdeauna într-un coșciug așteptînd sfîrșitul lumii — *judecata de apoi*

— și că acest coșciug al ei e făcut dintr-o lotcă vopsită în negru, cu două ciolane albe zugrăvite în cruce pe-o parte a coșciugului și cu o tigvă de mort, tot albă, pe cealaltă parte.

Pe malurile Vîgului, Mironovnei i se spunea „dădaca tuturor". Dacă se întîmpla pe undeva să bolească vreun prunc, cînd vestea ajungea la urechile Mironovnăi, ea se urca în lotca-i neagră și părăsea de grabă ostrovul. Iar peste puțină vreme, în pragul casei unde zăcea copilul, se ivea o bătrînă înaltă și impunătoare, care întreba cu glas aspru și duios în același timp :

— Sufletul îngerașului nu și-a luat încă zborul ?

Iar cei din casa bolnavului puteau să plece fără grijă la munca lor de pe ogoare, ori la pescuit, căci de acum încolo stăpînă peste gospodărie era dădaca tuturor, de care toți se temeau și ascultau, iar dînsa le făcea pe toate după placul ei, atîta vreme cît copilul nu era încă pus pe picioare.

Oamenii de pe malurile Vîgului nu se puteau dumiri nici în ruptul capului și se minunau doar : cum de așteaptă ea judecata de apoi și propovăduiește sfîrșitul lumii, iar de îndată ce află că zace vreun copilaș se frămîntă și se prăpădește cu firea căutînd să-i scape zilele. Pe de-o parte, cică vine sfîrșitul lumii — șade culcată în coșciug și așteaptă să bată ceasul cel de pe urmă pentru întreg neamul omenesc ; pe de alta, sufletul ei se poartă de parcă abia acum s-ar începe viața pe lume : nu se clintește de la căpătîiul pruncului.

Maria Mironovna ieșea să ne întîmpine, înaltă și dreaptă, cu mătăniile pe mînă. Noi făceam o plecăciune smerită în fața ei și o întrebam dacă n-are trebuință să facem o muncă sau alta pen-

tru ea. Şi, adeseori, roboteam la casa ei chiar mai multe zile. Pescuiam sigi, îi puneam la fum şi la sare; despicam ştiucile şi uscam la soare carnea lor gălbuie, care ţine la păstrare, ca să-i rămînă bunicii de-ale gurii. Merindele astea îi ajungeau pe multă vreme, fiindcă ea mînca numai de post. Şi nu numai noi veneam să-i dăm o mînă de ajutor. Aşa se hrănea „dădaca tuturor" şi n-ar fi primit de la nimeni, niciodată, altceva pentru ostenelile ei.

Cine a trăit mai mult pe lume n-o să se mire cum de-a putut să ajungă pînă în vremurile noastre o femeie de felul Mariei Mironovna. Căci nici gîndurile noastre, pare-se, nu pier aşa, cu una cu două, ci mai dăinuiesc multă vreme, învîrtindu-se în gol, ca roata cea mare de-i zice volant. Multe se mai petrec pe lumea asta! Doar şi pînă în ziua de azi se mai cîntă, prin părţile de miazănoapte, balade despre Vladimir cel Sfînt, despre vitejii ruşi de odinioară, despre privighetorile din vişini, despre meri cum nu se văd pe la noi şi despre flori pe care moşii noştri le-au mai văzut cu ochii doar pe vremea Knezatului de Kiev.

2. Legenda măturicii

De bună seamă, mulţi dintre noi, copiii, am bolit cînd eram mici şi am avut parte cu toţii de îngrijirile Mironovnăi. Iar cei prin casa cărora a trecut ea şi le-a povestit cîte ceva i-au ţinut minte o viaţă întreagă cuvintele şi i le-au păstrat ca

învăţătură. În lungile seri de iarnă, noi, copiii, am auzit de la „dădaca tuturor" cum, în vremurile de demult, oamenii de prin partea locului îşi apăraseră străvechea lor credinţă. Şi ne înfioram ascultînd povestirile acestea adevărate în care se arăta cum oamenii se adunau în căsoaie de lemn şi dădeau foc vreascurilor răşinoase atunci cînd se apropiau oştenii ţarului.

Maria Mironovna ne înflăcăra într-atît minţile noastre încrezătoare de copii, încît am fi fost gata să ne lăsăm arşi de vii pentru credinţa cea veche. Uneori o întrebam cu multă sfială:

— Nu s-ar putea cumva, bunicuţo, să ardem şi noi de vii, uite, chiar acuma, împreună cu tine, pentru credinţa cea veche?

— Nu-i nici o grabă, ne răspundea ea. Aveţi tot timpul. Cînd s-o împlini ceasul, o să pierim cu toţii, în flăcări. Şi o să piară toată lumea — unii, pentru credinţa cea veche, alţii — pentru credinţa cea nouă.

Noi ştiam doar atîta: că după credinţa veche semnul crucii se face nu cu trei degete împreunate, ci numai cu două, iar oamenii trăiesc în aspră cucernicie, pe cîtă vreme cei de credinţă nouă trăiesc desfătîndu-se după placul inimii.

— Uite-aşa s-a pripăşit slăbiciunea în oameni, ne lămurea bunica şi ne spunea totdeauna aceeaşi poveste, despre măturica de mesteacăn vrăjită, care s-a ivit ca să-i ispitească pe pustinicii de credinţă veche, dîndu-le ghes la viaţă uşuratică.

Faptele astea se petrecuseră de demult, pe vremea cînd oamenii tari de virtute, prigoniţi fiind pentru credinţa lor, s-au risipit prin păduri şi pe malurile rîului Vîg şi-au început să-şi ducă acolo

zilele, culcați în coșciuge și așteptînd sfîrșitul lumii, care trebuia neîntîrziat să vină. Pe vremea aceea, un anume pustnic, părintele Kornili, hălăduia în chilioara lui de-o palmă, culcat în coșciug, și se ruga lui dumnezeu. Firește că din cînd în cînd se mai ridica și el din raclă, să cerceteze dacă nu se ivește cumva vreun semn pe cer, dacă nu se vestește cumva sfîrșitul chinurilor pămîntești. Așa s-a întîmplat că, săltîndu-se o dată din coșciugul lui, părintele Kornili s-a uitat afară, prin peticul de geam al chiliei. Și văzînd el cum roiesc țînțarii pe deasupra rîului, și-a lepădat degrabă cămașa, a ieșit din chilioară și s-a așezat, gol-goluț, pe-o lespede aflată pe mal.

Cît o fi stat pustnicul să se chinuiască așa, nu se știe. Eu mai degrabă aș crede că nu el născocise mijlocul acesta de a-și canoni trupul, ci că luase pilda de prin cărțile cele vechi. Căci, altminteri, Kornili era om ca toți oamenii, țăran de felul lui. Și fiind el pișcat amarnic de țînțari, de musculițele cele rele ale taigalei, cît și de tăuni, își aminti dulcele trai țărănesc de odinioară, cînd, ca oricare om de omenie, se îmbăia în fiecare sîmbătă în baia lui de aburi, biciuindu-se pînă la sînge cu măturica de mesteacăn.

— Bună ar mai fi acum o baie ! își spuse el, în șoaptă.

Și, cum zise, văzu deodată ceva ițindu-se în spuma albă de pe firul apei, rotindu-se în bulboană și plutind apoi domol pe vălurelele line, pînă la picioarele lui : era o măturică de mesteacăn, din cele obișnuite, cum se folosește la „banea". Mai tîrziu, umbla vorba că necuratul n-a izbutit să-l ispitească pe bătrînul țăran nici cu împărății și nici cu palate, nici cu aur și nici cu argint, ci doar cu o măturică de mesteacăn, din cele mai obișnuite.

Tare s-a mai minunat părintele Kornili de măturica asta, ținînd-o în mînă. Și în pustietatea din preajmă, nimeni, în afară de păsările și vietățile cele mici, n-a putut să vadă cum pustnicul s-a plesnit o dată cu măturica udă pe spinarea despuiată și înțepată de țînțari.

— Uf, păcatele mele ! spuse el, făcîndu-și cruce și aruncă măturica înapoi în apă.

Petrecînd-o cu ochii, se gîndi și spuse :

— Pesemne că în susul apei mai locuiește un suflet de om.

Și-l năpădi deodată o poftă grozavă să se ducă și el la baie, ca pe vremuri, și să se îmbăieze. Dar și mai avan îl cuprinse dorința să dea ochi și să stea la taifas cu omul acela simplu care locuia ceva mai sus, pe Vîg, și nu se gîndea la apropiatul sfîrșit al lumii, putînd să se bucure de aburii băii după cheful inimii.

— Doamne, iartă-mă ! glăsui Kornili.

Și după ce deretică un pic prin chilioară, porni în ospeție la omul din susul rîului. Ceva mai la vale de părintele Kornili, tot pe malul Vîgului, își căuta mîntuire un pomorean[1], pe nume Luka. Măturica lepădată de părintele Kornili ajunse curînd la el, bucurîndu-l la fel de mult și ușurîndu-i inima la gîndul că acolo, în susul rîului, cineva duce un trai neprihănit, simplu, minunat. Ba, la drept vorbind, bătrînul Luka, chinuit de înțepă-

[1] Locuitor al ținutului Pomorie, pe țărmul apusean al Mării Albe (n. ed.).

turile ţînţarilor, simţi şi el dorinţa aprigă de-a se opări oleacă într-o baie ca lumea. Şi, la fel ca părintele Kornili, nu se mai gîndi la ispită.

— Doamne, iartă-mă ! rosti Luka. Şi porni în ospeţie la locuitorul din susul rîului.

Tot astfel, mai devale de Luka, îşi duceau traiul, căutîndu-şi scăparea din faţa celor de credinţă nouă, blîndul monah Serapion dimpreună cu maică-sa, stareţa Nimfodora. Şi văzînd cum plutea măturica pe firul apei, zis-a Serapion către maică-sa :

— Măicuţă, se vede treaba că şi acolo, în susul apei, locuieşte vreun suflet de om.

Iar Nimfodora, privind măturica şi morfolind din buze, simţi cum o copleşeşte dorinţa aprigă de o baie bună.

— Dar n-o fi cu păcat, măicuţă ? o întrebă Serapion.

— Ne-o ierta dumnezeu ! îi răspunse Nimfodora.

Şi, după ce dereticară un pic prin chilioară, după ce pregătiră opaiţe, iască şi ceva vreascuri pentru cazul că s-o abate prin partea locului vreun drumeţ rătăcit, lăsară pe uşă însemnarea că au pornit spre locuitorii din susul rîului.

Pe-aproape, lîngă locul unde rîuleţul Kovja se varsă în Vîg, trăia unul, Arhip Avraamov, iar ceva mai devale, cale de vreo două zile, locuia un altul, apoi, după pragurile cele mari, altul, lîngă Vadul Mesteacănului, altul, lîngă Vizuina Vulpii, altul... Şi tot aşa, pornind din josul apei către obîrşia ei, de la o izbă la alta, dumirindu-se după semnele lăsate pe uşă cum că stăpînul chilioarei pornise către unul care locuia mai în susul rîului,

se pomeniră toţi pustnicii adunaţi la părintele Daniil, cel care, în nevinovăţia sufletului său, îşi lepădase în apa rîului măturica de mesteacăn.

— Tu, părinte, îi ziseră pustnicii, ai de toate, va să zică — şi baie şi scule de pescuit. Se vede treaba că trăieşti după pofta inimii şi te gîndeşti prea puţin la apropiatul sfîrşit al zilelor tale.

— Ba, dragii mei prieteni, la sfîrşitul meu cuget necontenit, le răspunse părintele Daniil ; dar mă gîndesc, de asemenea, să-i fiu pe plac domnului dumnezeului meu şi prin curăţenia mea trupească. Că doar măiculiţa apă, tot de dumnezeu lăsată, curge curată şi neîntinată. Nu se pomeneşte în ea nici şoarece, nici gîndac.

— Dar ce e oare apa ? întrebă părintele Ferapont.

— Măiculiţa apă e, ca şi noi, o biată păcătoasă, răspunse monahul Serapion. O fi făcut şi ea niscaiva păcate acolo, sus, în ceruri, şi se pogoară la noi, jos, pe pămînt, ca să facă faptă bună, să muncească pentru noi toţi. Uitaţi-vă colea cum se zbate, cum surpă malul stîncos, iar dincolo cum aşază mîlul, şi unde-l aşază cresc tot soiul de plante pe pămîntul cel roditor. Iar după ce-şi termină truda, după ce îi aduce folos omului, apa îşi dobîndeşte iertarea : se înalţă în chip de nouraşi uşori şi se preumblă pe cer, mînată de vînt. Tot astfel şi noi, păcătoşii, cădem în păcate, trudim şi ne înălţăm.

— Adevăr grăieşti, spuse Ferapont. Apa ne e nouă, păcătoşilor, cea mai bună pildă : căci se adună strop cu strop, pentru îndeplinirea unei

munci de obştie. Tot astfel şi noi, va să ne adunăm om cu om, pentru muncă laolaltă. Zis-am bine ce-am zis, părinte Daniil ?

— Dacă e vorba să te aduni laolaltă cu oamenii întru săvîrşirea de fapte bune, nu trebuie să te temi de ei, rosti scurt părintele Daniil.

Încuviinţară deci cu toţii că pustnicilor le sînt îngăduiţi aburii băilor şi că, de asemenea, cu pescuitul s-au îndeletnicit pînă şi sfinţii apostoli. Aşadar, dacă ar fi să se adune şi ei laolaltă, n-ar fi cu asta nici un păcat.

Păcat, de bună seamă că nu era. Atîta doar că bunii pustnici uitaseră un singur lucru : uitaseră sfîrşitul apropiat, uitaseră că toate prorocirile se potriveau între ele cînd era vorba de apropierea sfîrşitului lumii şi că, după credinţa strămoşilor, toţi mucenicii, care pieriseră în flăcările căsoaielor, îşi dăduseră foc cu nestrămutata convingere că nu ei îşi pun capăt zilelor, ci că dumnezeu, cu mîna lor, prăpădeşte prin foc întreaga lume.

Uitînd acestea, pustnicii noştri s-au învoit la o viaţă mai lesnicioasă, la faptul că traiul dus laolaltă are mai puţine canoane.

Toate ar fi fost bune şi de folos, numai că aveau de ales una din două : ori sfîrşitul, ori începutul vieţii. De atunci însă, pustnicii au început să şchioapete şi de un picior şi de altul : de trăit, ar fi vrut să trăiască, dar şi prin foc trebuiau să piară. Tocmai de aici li s-a şi tras acea slăbiciune.

Înainte vreme, sihaştrii se adunau laolaltă ca să moară, iar acum se strînseseră ca să trăiască şi, de îndată, au şi pornit să-şi caute locuri potrivite

pentru lucratul pămîntului. După îndelungi căutări pe malurile Vîgului şi ale rîurilor ce se varsă în albia lui, s-au reîntors la locul cel vechi, adică acolo unde locuia părintele Daniil.

— Loc mai potrivit nici că se află, spuseră toţi căutătorii.

Iar la vorbele acestea, bătrînul Kornili, cel dintîi dintre pustnici care văzuse măturica de mesteacăn, le-a răspuns :

— Poate că s-or afla, ele, locuri şi mai bune ca al nostru, dar ce folos cînd multe cauţi şi de toate pofteşti. Or fi, ele, locuri mai bune ca al nostru, dar aici cuibul e gata făcut.

După spusele acestea, părintele Daniil dădu blagoslovenia pentru aşezarea obştiei chiar acolo, iar Kornili, cel clarvăzător, adaose mai la urmă :

— Aici cuibul e gata făcut. Să ne statornicim deci. Iar după noi, cu vremea, s-or strînge aici şi alţi oameni de treabă, cu mame şi cu leagăne pentru prunci.

*
* *

Cuvintele bătrînului Kornili, cel clarvăzător, se împliniră chiar foarte curînd : oamenii chinuiţi de prigoană începură să vină din toate părţile spre locul unde la început trăise numai părintele Daniil singur. Truda unită, munca mîinilor omeneşti, scoase curînd la iveală, din pădurea sălbatică şi de sub bolovani, pămînt roditor. Se înmulţiră turmele de vite, se iviră corăbii pentru negoţul cu Norvegia şi cu ţările dinspre miazăzi. La obştea femeiască de pe rîul Leksa începea să înflorească

măiastra cusătură fină de mînă, adică arta noastră nordică, iar în obştea bărbaţilor, pe malurile Vîgului, fraţii Denisov îşi alcătuiau vestitele „Răspunsuri pomorene", ale căror copii treceau din mînă în mînă, prin ţinuturile de miazănoapte şi de miazăzi, pînă la Kiev. Cronicarul nostru Ivan Filippov scria cu „trestia-i de aur" binecunoscutul hronic al Vîgoreţiei. Dar totodată, din pricina marii îngrămădiri omeneşti, nu mai puteau fi păstrate cu toată străşnicia vechile şi asprele moravuri ; fînul nu mai putea fi ferit de foc, adică partea bărbătească de cea femeiască. Şi, după cum prezisese părintele Kornili, în jurul mănăstirii începură să trăiască nu numai preacuvioşii schimnici, ci şi oamenii din cei mai de rînd, dimpreună cu mamele şi cu leagănele pentru prunci.

Astfel, încetul cu încetul, începu a se înfiripa spre miazănoapte, înlăuntru marelui stat al lui Petru, un alt stat, nu tocmai prietenos lui — statul Vîgoreţiei.

E lesne de înţeles că Maria Mironovna, cu povestea ei despre măturică, într-acolo şi bătea întotdeauna, voind să dea de înţeles cum că pustnicii, adunîndu-se laolaltă, prea şi-au îndreptat atenţia spre orînduirea celor pămînteşti, trezind prin aceasta luarea-aminte şi stîrnind invidia oamenilor care nu jinduiau în nici un chip spre viaţa cerească. Pesemne că tocmai această aplecare spre lucrurile pămînteşti o numea ea „slăbiciune".

Drumul Împăratului se afla foarte aproape de locul unde vieţuiau pustnicii din Vîgoreţia, în cele două mănăstiri ale lor : cea de bărbaţi, de pe malul Vîgului, şi cea de femei, de pe Leksa. Iar cînd se

zvoni că însuşi ţarul — anticristul, dimpreună cu fiul său, Alexei, cu mulţime de norod şi corăbii, se apropie de ei, o cumplită spaimă îi cuprinse pe cei de credinţă veche. Mulţi îşi amintiră lupta de odinioară şi, cărînd din pădure crengi răşinoase, le îngrămădiră pe lîngă căsoaiele lor de bîrne, spre a nu se lăsa prinşi de vii, dorind mai bine să piară în flăcări, laolaltă cu toate bunurile agonisite de ei. Unii se împăcară cu gîndul arderii, iar alţii se gătiră de fugă, ca pe vremuri, gîndind să se răzleţească prin meleaguri neumblate.

Zilele vieţii noastre zboară ca pasărea ; dar e de ajuns să-ţi aţinteşti ochii asupra ceasornicului, ca să ţi se pară că timpul nu trece, ci stă pe loc. Tot astfel e şi cu trecutul : întorcîndu-ne privirea spre el, dacă ar fi să măsurăm vremea cu anii, ni se pare tare depărtat de noi timpul cînd Petru cu fiul său, Alexei, în fruntea alaiului şi a norodului adunat de prin trei gubernii, se apropia de obştea lui Daniil de pe Vîg. Dacă am socoti însă nu cu anii, ci cu viaţa de om, atunci nu ni se mai pare chiar atît de depărtat. Cu optzeci de ani în urmă s-a născut în satul Nadvoiţî Maria Mironovna a noastră ; cu alţi optzeci de ani în urmă era încă în viaţă cel din urmă dintre „stareţii" Vîgoreţiei, iar cu încă optzeci de ani în urmă Petru îşi trecea corăbiile sale prin ţinuturile acelea.

Despre spaima ce i-a cuprins pe cei de credinţă veche la gîndul că vor da ochii cu anticristul de ţar, Maria Mironovna povestea cu atîta însufleţire, de parcă l-ar fi văzut chiar ea pe ţar în carne şi oase şi tot ea ar fi stat să grămădească crengile răşinoase lîngă pereţii de bîrne.

— Tot răul nu venea chiar de la țar, spunea ea, ci mai ales de la clevetitorii și zavistnicii din preajma lui.

Firește că aceștia, de îndată ce li s-a ivit prilejul, l-au și încunoștințat pe țar că aici, pe Vîg, la cîțiva pași doar, viețuiesc pustnicii, într-un mic stat al lor, făcînd negoț și îmbogățindu-se, scriind cărți, propovăduind vechea credință și nerugîndu-se lui dumnezeu pentru țar.

După ce a cercetat, în amănunțime, felul cum e orînduită obștea aceea minunată, Petru se bucură atît de tare că a nimerit peste asemenea oameni vrednici, încît pesemne că n-a dat ascultare sau, pînă una-alta, n-a ținut seamă de faptul că ei nu se rugau lui dumnezeu pentru țar.

De obicei, cînd Maria Mironovna ajungea aici cu povestirea, pe fața ei se aprindea nu știu ce luminiță, care nouă, copiilor, ne plăcea tare mult. Părea că bunicuța noastră își alunga pentru o clipă din minte veșnicul și înfricoșătorul gînd despre apropiatul sfîrșit al lumii și că, împăcîndu-se cu viața pămîntească, o privea o clipă cu dragoste și blîndă șiretenie.

Și atunci, cumplita, neînduplecata osînditoare a noii credințe începea să-l preamărească pe țarul Petru.

— Păi cum vine asta ? o întrebam noi pe Maria Mironovna. Pînă mai adineauri îi ziceai anticrist, iar acum îl lauzi ?

Atunci, cu zîmbetu-i șiret care îi stăruia pe buze, buna Maria Mironovna, cu totul schimbată, nu osînditoarea, ci „dădaca tuturor", ne vorbea astfel :

— Vedeți voi, copii, așa îl socoteam noi pe țarul Petru, anticrist, după credință, dar după faptele sale el a trecut pe-aici ca un părinte binecuvîntat al patriei, încredințîndu-și inima în mîinile tatălui prea milostiv din ceruri, carele, în dragostea lui de oameni, a hărăzit pustiei acesteia marea și îmbelșugata lui milă.

Și ne povestea liniștit, mai departe, cum Petru și-a amintit mai tîrziu de pustnici și, în loc să-i urgisească fiindcă nu se rugau pentru sănătatea lui, i-a pus să toarne tunuri întru folosința împărăției întregi. Iar cînd pustnicii, dornici să-și păstreze obștea nevătămată, s-au supus poruncii împărătești, slăbiciunea asta a lor a tras după ea altă slăbiciune și întreaga viață din mănăstire începu să se strice și să se ticăloșească.

Pe vremea țarului Alexandru al treilea, sosind aici un logofăt împărătesc, le-a scris pe toate în catastife, a pus pecetea deasupra și, de-atunci, s-a zis cu Vîgoreția.

— Da' ce putea să facă, spunea Mironovna, ce puteau să facă ei, împărații ? Că doar împărat era, și împărăția nu-i lucru de glumă. Nu el poartă vina, ci fiecare dintre noi e vinovat de slăbiciunea sa.

Și, amintindu-și de măturică, adăuga :

— Să fi stat pustnicii mai departe, pe locurile lor, să fi așteptat răbdători, în coșciuge, sfîrșitul lumii. Dar de ! N-a fost așa. Cum au văzut măturica, i-a și apucat pofta de baie. Ehei, cîte nu poftește omul ! Dar se cade, măi copii, să nu trăiești după pofta inimii, nu după cum vrei tu, ci după cum se cuvine să trăim cu toții.

3. Cafea din Finlanda

În satul Nadvoiţi, acolo unde vijeliosul nostru Vîg îşi repede apele, aruncîndu-se voiniceşte peste trei prăvale pînă jos în lacul Voiţkoie, se află frumoasa casă a lui Serghei Mironîci, pescar înstărit şi cu vază, frate bun cu Maria Mironovna.

Odată, s-a întîmplat ca în preajma zilei Sfîntului Neculai de primăvară, să cadă la pat cel de-al şaptesprezecelea nepoţel al lui moş Mironîci, iar „dădaca tuturor", bătrîna Maria Mironovna, a poposit cu lotca-i neagră la casa lui frate-său ca să îngrijească băiatul. Curînd a venit şi hramul Sfîntului Neculai, zi de mare sărbătoare pe malurile Vîgului. La Nadvoiţi, ca şi pe tot ţărmul lacului, pe ostroave şi în taiga, şi pe lacul Seg, ba pînă în locurile cele mai neumblate din preajma lacului Hij, pescarii şi vînătorii, urmînd de cine ştie cînd pilda carelilor din Finlanda, obişnuiau să bea cafea în zilele de sărbători, cinstindu-şi astfel izbînzile la pescuit şi vînătoare. Cum de ajunseseră oamenii de credinţă veche să-şi îngăduie o asemenea „slăbiciune"? Poate unde pe-aici băutul cafelei devenise un obicei din vremuri străvechi, încă dinaintea patriarhului Nikon. Iar în primăvara de care vorbim, pescuitul şi vînătoarea se dovediseră spornice în casa lui Mironîci: fuseseră prinşi destui somoni din cei ce sar din piatră în piatră, în sus, peste cascadă, fuseseră prinşi destui sigi, iar ştiucile umpluseră plasele sau se lăsaseră străpunse cu ostiile. Aşadar, nu era nici un păcat ca de ziua Sfîntului Neculai de primăvară să se adune toată familia la o ceaşcă de cafea.

Osip, fiul cel mare al lui Mironîci, vînător, totdeauna tăcut cînd era taică-său de faţă, sosi tocmai de la lacul Koros, aducînd belşug de vînat, carne sărată de sălbăticiuni şi carne proaspătă de gotcani, ucişi de curînd pe locurile de bătaie. Feciorul cel mic, Vaniuşka, un flăcău mlădios care lucra la plutărit, venise şi el din Soroka, să petreacă de sărbătoare. Din Gabselga şi Koikiniţki Pogost veniseră cu barca cei doi gineri, cu nevestele lor. Şi se mai adunaseră în casa lui Mironîci, împreună cu nevestele şi pruncii lor, cei cinci fii ai bătrînului care locuiau la Nadvoiţi.

Pînă una, alta, în aşteptarea sosirii din Pomorie a unui oaspete rar, care se îndeletnicea cu vînatul pe mare, se pregăti masa. Fură aduse tăvi mari, cu sigi întregi copţi în aluat, tăvi de somon cu carne fragedă, trandafirie, plăcinte de ştiucă pentru cei cărora le plăcea acest peşte, gotcani graşi, întregi, şi cîtămai grămezile de plăcinte, cu brînză dulce, de vacă.

Lîngă năframa de la icoană, dată pe jumătate la o parte, şedea Maria Mironovna, înveşmîntată în negru din cap pînă-n picioare şi cu mătăniile în mînă. Ea nu venise aici din ostrovul Careliei nici de dragul hramului, nici de dragul cafelei, ci numai şi numai ca să-l scape de la moarte pe băieţaşul cel bolnav, pe fiul lui Osip Sergheevici şi al şaptesprezecelea nepoţel al lui Serghei Mironîci. Zi şi noapte, „dădaca tuturor" veghea la căpătîiul bolnavului, şopotind ceva, pipăind cu degetele bumbii mătăniilor făcute din piele, aşa cum obişnuiesc cei de credinţă veche, şi gîndind că astfel va

izbuti să oprească sufletul bolnavului, făcîndu-l să plutească undeva, sus, între pămînt și cer.

„Numai de nu mi-ar scăpa sufletelul lui de îngeraș", gîndea „dădaca tuturor".

Dar sufletelul băiatului tocmai în ziua aceea începuse să reîntoarcă la viață trupul, care de atîtea zile zăcuse în nemișcare. Undeva, în înaltul cerurilor sale, Zuiok auzi chemările minunate și binecunoscute ale lebedelor trecînd în zbor, și aceasta hotărî totul: „sufletelul" începu să coboare, ademenit de chemările pămîntului drag.

În casă, fuseseră scoase geamurile duble, de iarnă, și, o dată cu vuietul prăvalului de la Nadvoiți, auziră cu toții armonioasele chemări ale lebedelor care zburau pe deasupra iezerelor cristaline, îndreptîndu-se către locurile de cuibărit.

— Vin lebedele! strigară copiii.

— Frumos mai cheamă! spuse Serghei Mironîci, care se odihnea pe cuptor.

Iar Maria Mironovna, istovită de veghea nopții, auzind vorbele pline de încîntare despre chemarea lebedelor, rostite de fratele ei, răspunse cu vădită ciudă:

— Cheamă și zburdă ele, că doar ce alta au de făcut? Iar noi s-ar cuveni să tot stăm tolăniți pe cuptor, ca tine, și să le tot ascultăm.

— Nu-i numai joacă la ele, zîmbi Mironîci. Zburdă păsările, un piculeț, cît mai sînt tinerele, și iaca, vine vremea să pună oușoare, să le clocească, uitîndu-și mîncarea, și băutura, și somnul, apoi ies puii și trebuie să-i hrănească. Și asta nu-i ușor lucru: fiecărui puișor îi trebuie un peștișor; apoi trebuie să-i crească, să-i ferească de uliu și de gerul iernii noastre, să-i ducă în țările calde... Iar zborul într-acolo nu-i de loc ușor, fiindcă, pe lebede, zboară spre țările calde mulțime nenumărată de gîze și gîngănii,care le tot pișcă de flămînde ce sînt, și sîngele lebedei se irosește pentru tot felul de spurcăciuni. Iar biata pasăre trebuie să dea și să tot dea din aripi. De atîta zbor, i se face o bătătură cît pumnul sub aripă, și fiece pasăre trebuie că-și zice în gîndul ei: am să ajung eu oare pînă acolo sau am să cad? Că păsările n-au doctori, ca noi. Iar dacă au căzut, celelalte coboară și le ucid cu ciocurile, ca să nu se mai canonească, nici să împiedice stolul să meargă înainte. Iar tu, soro, zici că ele numai cîntă și zburdă...

— De bună seamă că nu e treabă ușoară, îi răspunse Mironovna; dar e, totuși, după pofta inimii. Lebăda își are copilașii ei, dorințele ei... Tocmai de aceea și viața le e mai ușoară.

— Dar poți oare, Mariușka, să faci ceva pe lumea asta fără dorință?

— Se poate, Mironîci!

— Ei, cum? Uite, nu pricep... Tu, de pildă, ești dădaca tuturor, îngrijești de copiii altora: oare asta?...

— Îi îngrijesc după dorința inimii și mă lupt cu ea și nu-i pot veni de hac pînă la capăt slăbiciunii acesteia: mă simt ca o mamă bună pentru ei...

— Apăi dacă îți îngrijești copiii tăi, zici că e după dorință; dacă îi îngrijești pe-ai altora, tot așa... Păi se poate, soro, să faci ceva pe lume fără dorință?

— De ce nu s-ar putea? Doar părinții noștri n-au trăit după dorință.

— Dar cum?

— Au trăit așa cum se cuvine. Și nu după vorba mea, frate, ci după cum e scris în cărțile noastre cele vechi pînă în zilele blestematului Nikon. Asta ar trebui s-o știi.

Mironîci, om bătrîn, citise în viața lui destule cărți mari și grele de-ale celor de credință veche și știa prea bine ce-i cu slăbiciunea care a dat peste ei și cum se cuvine să trăiești după învățătura părinților. Dar cînd se încingea soră-sa la sfadă, îl apuca și pe el un fel de încăpățînare, într-atîta încît uneori începea să apere pînă și „slăbiciunea".

— Părinții noștri, zise el, ne învățau să zăcem în coșciug și să așteptăm sfîrșitul lumii. Am tot așteptat, și iar am așteptat, și cu atîta ne-am ales. Să fie oare adevărat că trebuie să așteptăm sfîrșitul, zăcînd în coșciuge ? Să fie oare adevărat că totul trebuie să piară dintr-o dată, iar nu fiecare om în parte să-și încheie ostenelile sale cele pămîntești ? Cînd și-a sfîrșit el truda, iaca și sfîrșitul lui ; credea că trăiește pentru sine și, cînd colo, iese că a trăit întru folosul altuia. N-o fi cumva trufie deșartă a noastră, a celor de credință veche, gîndul ca toți să piară, deodată, numai tu, unul, să stai liniștit în coșciug și să aștepți ceasul cînd, în sfîrșit, li s-o împlini sorocul tuturor ?

Atunci, parcă spre întărirea vorbelor lui Mironîci și împotriva năzuinței omului viu către ceasul pieirii sale, ba încă și împotriva amenințării ceasului acestuia pentru toți, pe pernița albă se deschiseră doi minunați ochișori de copil, ca două albăstrele. Astfel ne minunăm noi de flori cînd, răspunzînd frumuseții mîndrului soare și a cerului albastru, își înfiripează petalele. Dar ce poate fi

mai uimitor decît minunații ochi de copil, cînd se deschid larg, răspunzînd întregii frumuseți a firii și încă unui lucru și mai scump, nădejdii noastre nelămurite în fericirea viitoare a omenirii unite numai spre bine ?

Astfel, pornind spre însănătoșire, Zuiok își deschise ochișorii albaștri cu licăriri aurii.

Mironovna însă nu-i zări. Oglinda sufletului i se tulburase. Vorbele fratelui se năpustiseră asupra ei, cum se năpustește vîntul peste limpezimea lină a apelor, învălmășind măiastrele chipuri ale unei vieți cu adevărat minunate. Parcă în sufletul ei intrase umbra schingiuitului Avvakum, și bunicuța, întotdeauna atît de bună, întinzîndu-și înainte mîna cu două degete lipite, ca pentru a-și face cruce, șopti cuvinte vechi, împietrite de vreme :

— Morții se vor ridica din morminte ! Nu vedeți oare semnele ? Pădurile și apele — toate sînt măsurate. Lanțul anticristului s-a întins peste toate cărările ; se face pînă și numărătoarea sălbăticiunilor din pădure ; pe toate mărfurile s-au pus peceți ; întreaga lume e învăluită în sîrma satanei ca într-o pînză de păianjen.

Iar Mironîci, fără a lua aminte la vorbele surorii sale, vorbe cunoscute și care și-au trăit de mult traiul, privea cu bucurie la florile albastre ale ochilor nepotului său iubit.

— Las-o-ncolo, surioară, spuse el, mai bine uită-te la nepotu-tău !

Se întoarse Mironovna și Zuiok o întîmpină cu un zîmbet în obrajii care începeau să se îmbujoreze.

— Bunicuțo, întrebă el, dar lebedele nu sînt numărate ?

— Nu, băiețașul meu, răspunse bunica cu glasul pe deplin schimbat, lebedele nu sînt numărate. Cine ar putea să le numere? Lebedele sînt păsări libere.

— Dar pîrîiașele de primăvară din pădurile noastre?

— Pîrîiașele, dragul meu, nu sînt totdeauna la fel; pîrîiașele, puișor, se schimbă de la an la an. Într-un an sînt mai puține, în altul mai multe. Cine ar putea să le țină socoteala, prostuțule?

— Dar pîrîiașele astea ce sînt? Dorințele noastre?

Mironovna oftă:

— Chiar așa, micuțule. Ele aleargă, clipocesc, șușotesc, leagănă ierbușoarele și trestiile, spală pietricelele, mișcă totul în cale, întocmai ca dorințele noastre...

— Dar lebedele?

— Sosește primăvara și ea le dă tuturor dorințe.

— Și-s numărate?

— Cine ar putea să le numere? Doar toți vor să trăiască.

— Atunci de ce te sfădeai adineauri cu bunicul și ziceai că toate sălbăticiunile din pădure sînt numărate, iar copacii și toate cele de pe lume sînt măsurate și învălătucite în sîrmă ca într-o pînză de păianjen?

— Bravo flăcău! făcu Serghei Mironîci de după cuptor.

Moșul se ridică, sprijinindu-se în coate, și-și coborî picioarele de pe cuptor, gata să dea din nou piept cu bătrîna de dragul vieții de pe pămînt, în toată felurimea ei nesfîrșită și nemăsurată.

Dar Zuiok, slăbit încă, închise ochii și-i pieriră bujorii de pe obrajii palizi. Iar mîna care mai adineauri amenințase cu cele două degete întinse într-un blestem înfricoșător, aceeași mînă, cu degetele rășchirate acum, legănîndu-se mereu în aer, se ruga de-ai casei să nu facă zgomot:

— Mai încet, mai încet! șoptea Mironovna.

Iar gura întredeschisă și zîmbetul duios, de mamă, făcură să se ivească pe fața ei îmbătrînită urmele frumuseții de odinioară.

— A adormit, a adormit, șopti ea.

Și încet, fără zgomot, trase pologul.

Dar Zuiok nu dormea. Sufletul lui, cum se întîmplă adeseori celor ce se reîntorc la viață, cuprindea tot pămîntul, toată firea, și se cuprindea și pe sine în ea, ca pe unul de-al ei, și toate i se păreau că sînt ale lui, dragi, cunoscute, minunate și lesne de înțeles.

Iată, colo se întinde lacul Vîg, cît e el de mare, cu toate ostroavele lui: cîte zile într-un an, atîtea ostroave pe lacul Vîg. Și pretutindeni șerpuiesc, din păduri în spre lac, rîulețe și pîrîiașe nenumărate; ele leagănă ierburile și, lovindu-se de pietricele, susură și clipocesc fiecare în felul lui, mereu altfel, ba mai tare, ba mai încet. Cînd clipocesc încet, încolțește firul ierbii, iar cînd bolborosesc mai tare, se nasc pietricelele, și toate rostesc aceleași vorbe:

— Spre pa-tri-e!

Iar prăvalul, acest uriaș cu trei capete, își saltă umerii întunecați de sub apă, de unde tot trudește ceva cu brațele lui de uriaș: muncește, învîrtejește apa, o zvîrle, pedepsește, se mînie, împinge și mîrîie:

— Spre pa-tri-e !

La chemarea lui se saltă din mare chiar și peștele cel rece, pornind de jos în sus, spre prăval. Somonul argintiu vrea și el să răzbată prin cascadă în sus, spre locurile de baștină. Și Zuiok nu se mai crede acum în pat: întregul lui suflet e cît tot pămîntul drag. El șade acum cu un mai de lemn lîngă o piuă de piatră, pe malul prăvalului. Băiatul e în firidă, iar maiul e afară.

Somonul, urcînd mereu, din piatră în piatră, trebuie să nimerească în piuă. Iată, colo jos, unde se sfarmă iureșul de apă căzătoare, a fulgerat în sus o licărire lungă: e somonul care a făcut primul salt de pe piatra de jos, în sus, și acum sare de pe cea de sus și mai sus, încă o dată, nimerind drept sub mai. Iată altul; a sărit și a greșit: șuvoiul de apă, venindu-i în față, îl zvîrle înapoi, izbindu-l cu capul de stîncă; peștele uriaș a căzut în vîltoare și se învîrte acolo, neputincios, în voia apei, cu burta în sus.

Apa învîrte peștele, iar uriașul cel negru cu trei capete învîrte apa. Dar cine e mai tare decît uriașul? De ce umblă pe cer luna, stelele, soarele? Or fi umblînd așa, după pofta inimii, cum zice bunicul, sau le învîrte și pe ele vreun uriaș, și așa li se cuvine să umble, după cum zice bunica?

Dar iată un alt somon, licărind de vale și sărind în susul apei. El trebuie să răzbească din mare spre obîrșie, să răzbată din Vîgul de Jos, peste prăval, în lacul Vîg, iar de acolo să ajungă în apele Vîgului de Sus, spre locurile de baștină, unde-și depune icrele.

Va să zică, el nu se teme de moarte: așa se cuvine să facă.

Și așa îi e și dorința.

Dorește asta cu tot dinadinsul și, cînd colo, se nimerește că tot asta se și cuvine să facă.

Somonul a licărit în soare ca scînteia focului. Iar în mintea băiatului a licărit un gînd: „De ce oare se întîmplă că atunci cînd somonul vrea ceva cu tot dinadinsul, se și cuvine să-l facă, iar bunica, dacă dorește ceva, atunci e păcat și zice că se cuvine să facă numai lucrurile pe care nu le dorește de loc".

4. „Tiutiungiii"

Mihailo Potapîci, vechiul prieten al lui Mironîci, pică tocmai la țanc. Plăcintele de pe masă nici n-apucară bine să se răcească cînd se ivi pe lac luntrea lui cu o singură pînză, mînată de vîntul prielnic. După obiceiul nordicilor, femeia lui Potapîci ședea la vîsle, iar el, bărbos, cîrmea și o ajuta cu ghionderul. Ocolind cu iscusință micul ostrov al brazilor, care desparte căderea Vîgului în trei brațe, luntrea lui Potapîci se opri dinaintea casei lui Mironîci, unde se înălța crucea cu opt colțuri și creasta frumos lucrată a acoperișului, asemeni unui cap de cerb cu coarne răsfirate. Pe oaspetele cel drag, Mironîci îl așeză lîngă el și, pentru că nu-l mai văzuse de vreo treizeci de ani, începu să-i povestească despre sine și să-l îmbie cu tot ce-i poate dărui vînătorului și pescarului

din ţinuturile nordice apa aducătoare de belşug şi pămîntul taigalei.

— Nu mai am mult pînă împlinesc un veac, spuse Mironîci, şi nu ştiu, prietene, de-oi mai apuca clipa aceea. Ţie, Mihailo, ţi-a mai rămas mult pînă împlineşti veacul?

— Pînă la un veac, răspunse pomoreanul, mai am de trăit atîţia ani cîţi dinţi are ursul alb, mai puţin unsprezece.

— Dar cîţi dinţi are ursul? întrebă vioi Zuiok, dînd perdeaua în lături.

— Da' dezgheţat mai eşti, flăcăiaşule, rîse Mironîci. Iaca, se află la masa asta unii mai dihai ca tine, care tot nu ştiu cîţi dinţi are ursul în gură, dar nu îndrăznesc să întrebe. Are să vină ea vremea cînd o să te dau învăţăcel la moş Potapîci, şi-ai să te duci cu el la vînătoare, ai să împuşti dihania şi ai să-i numeri dinţii ca să ştii cîţi sînt.

— Iar de nu t-ei pricepe s-o ucizi, rîse şi Potapîci, îţi numără ea ţie dinţii din gură.

— Ei, nu e chiar aşa, îşi îndreptă Mironîci prietenul. Poate peste vreo doi anişori oi nimeri pe undeva, pe-aproape, vreun bîrlog, l-oi pune pe flăcău la gura bîrlogului şi-i voi zice: „Ia vezi tu, Zuiok, că eu cam îmbătrînesc şi mi se cam încurcă mintea; spune, voinicule, cîţi dinţi are ursul?"

Rîseră cu toţii, uitîndu-se la băieţaşul cu părul cîrlionţat şi cu ochii mari, albaştri; toamna, în coturile rîului, cînd cerul senin parcă se clinteşte uşor, apa străvezie se face mai albastră decît cerul, iar undeva, în adîncurile ei, licăresc scînteierile aurii ale soarelui; aşa erau şi ochii lui Zuiok.

Privi şi Mironîci, cu dragoste, în ochii nepotului iubit şi pesemne că se revedea pe sine însuşi, din vremurile cînd fusese un băieţaş subţirel, cu ochi ca ai lui, şi dibuia cu ostia în mîini, prin apele albastre de la cotul rîului, după ştiuci.

— Ehei, Mihailo, spuse el gînditor, fără să-şi ia ochii de la nepotul său, fost-am şi eu odată tînăr şi prostuţ şi puneam tot felul de întrebări: cîţi dinţi are ursul în gură, cîte stele sînt pe cer, ce e soarele şi ce e luna, ce fel de carte ne-a picat din cer şi ce scrie în cartea aceea? Zău, mă uit acum la nepoţelul ăsta al meu şi mă bucur, că mie parcă mi s-a împlinit veacul... Ehei, fost-am fost şi eu ca bradul; dar ce-a fost verde s-a uscat. Doar mintea mi-a rămas ageră ca înainte, Mihailo! Şi la mine în casă, toţi se călăuzesc după mintea mea. Răposatul taică-meu trăia ca un om cu stare ce se afla, pe ţărmul lacului Kij. Şi mi-a povestit el, răposatul, că într-o bună zi ar fi văzut cu ochii lui, pe o lespede din mijlocul apelor, cum duhul lacului Vîg şi cel al lacului Kij jucau cărţi amîndoi. A doua zi după întîmplarea asta, apa din Kij a început a se împuţina, iar peste trei zile n-a mai rămas din tot lacul decît o groapă seacă. Şi s-au dus de la noi şi apele şi peştele, iar apa Vîgului a crescut văzînd cu ochii. Oamenii au şi socotit că buclucul se trage de la jocul de cărţi, că duhul lacului Kij a pierdut, iar duhul lacului Vîg a cîştigat şi apa şi peştele. Şi peste lacul nostru au năpădit atunci plopi şi desişuri de arini, de nu mai putea răzbi omul decît cu toporul. Au încercat unii să dea foc pădurii, să scoată bolovanii şi să facă ogoare. Dar ce să mai vorbim? Locuiam lîngă ocean, şi acolo, cînd se porneşte vîntul

dinspre larg, se limpezește cerul de vezi cele trei stele, noaptea, și totul îngheață bocnă, iar truda cea grea e zadarnică. Atunci taică-meu zice:

„Ei, Serghei, se vede treaba că într-adevăr duhul lacului Kij a pierdut peștele în folosul celui de la Vîg și n-are să se mai întoarcă el de-acolo; gătește-te de drum, să mergem să ne închinăm duhului de la Vîg."

Iac-așa s-a întîmplat de ne-am mutat noi, și nu ne-a părut rău. Iar taica, înainte de-a închide ochii, mi-a spus: „Să știi, Serghei, că mintea omului nu-i un poloboc cu apă; n-o poți muta din loc și nici n-o poți deșerta în țeasta altuia. Cît oi mai avea zile, tu ia aminte la mine. Trăiește după pildă, dar mintea pe care o ai păstreaz-o." De-asta eu, Potapîci, de cînd mi-a spus taica, îmi păstrez mintea: la mine în casă, toți se călăuzesc după mintea mea.

— Așa-i! întări ginerele de la Koikinițki.

— Nici vorbă! făcu și ginerele de pe malul lacului Vîg.

— Mironîci, Mironîci! curmă Maria Mironovna sporovăiala sfătoasă a moșului, ia uită-te ce fumuleț se zărește. Ia vezi tu ce-i cu fumul acela pe lac. Parcă s-ar fi aprins apele, iar pe fața lor zboară o luntre nemaivăzută, fără vîsle, fără pînză, numai cu o trîmbă de fum după ea.

Se uitară cu toții pe fereastră. Departe, o barcă luneca pe apă, împotriva vîntului, ca o pasăre.

— E cu motor, spuse Potapîci. La noi, în Pomorie, nu ne mai minunăm de ele. Dar luați seama, fraților, parcă mi-ar spune inima că ea nu vine de florile mărului...

— Ce-o mai fi și asta? se întrebă Maria Mironovna. Ia stați puțin: nu zice oare sfînta scriptură că în ceasul cel de pe urmă arhiereul va să zboare purtat de aripi?

Între timp, barca cea mare cu motor se apropia tot mai mult; parcă zbura, crescînd într-una și spintecînd apa lacului Vîg, care se desfăcea în unghi, ca după un cîrd de gîște sălbatice. Curînd, barca trase la mal chiar în dreptul casei lui Mironîci. Din ea coborî un tînăr înalt, cu înfățișarea șefilor care se ridicau pe atunci din popor: barbia, rasă și împinsă înainte, părea că-l trage pe om după ea, iar pe frunte și în ochi îi sălășluia nu știu ce putere care-i domolea mișcările, și din pricina asta picioarele îi pășeau cu luare-aminte și mîinile i se mișcau din umeri, cu socoteală parcă. Se vedea cît de colo că tînărul era un șef. Alți patru flăcăi, mai tinerei ca el, mergeau în voie de parcă toată grija, pentru nu știu ce lucru mare, și-o luase șeful asupra sa. Se mai afla cu ei și o femeie tînără, îmbrăcată milităreşte, cu pistol la brîu, cu pantaloni bufanți, și cu o pălărie marinărească, de mușama, pe cap. Tînăra asta aproape că nu se deosebea de bărbați. Ieșind pe mal, cum puse piciorul pe uscat, șeful începu numaidecît să-și răsucească o țigărușă. Ceilalți traseră din barcă niște boccele grele. Unul scoase cîteva pachete de țigări și le împărți. Începură toți să fumeze.

— Tiutiungii! făcu Maria Mironovna. Abia au călcat pe mal și s-au și apucat să afume cerul!

— Așa-i, spuse primul ginere.

— Nici vorbă! rosti celălalt.

— Iar boccelele, glăsui Mironîci, se vede treaba că sînt grele, nu glumă; ia te uită ce s-au mai cocîrjat: sacii nu-s mari, dar cîtă greutate au!

— Ehei, Mironîci, făcu Potapîci, am văzut eu de-ăștia destui pe la noi, în Pomorie. Inima mea simte că n-au venit într-o doară: de, a sosit ceasul să mai isprăviți cu traiul vostru de sihaștri și să vă mai lăsați de sigii și de gotcanii voștri. Vremurile se schimbă pretutindeni. Acum, v-a venit și vouă rîndul.

După ce traseră barca la mal, „tiutiungiii" se îndreptară către cea mai arătoasă locuință din sat, către casa lui Mironîci, cu crucea ei zdravănă, cu pinul cel înalt și cu cerbul de pe acoperiș, cioplit în lemn.

Trecînd pe lîngă cruce, unul dintre tiutiungiii cei tineri își încercă puterea zgîlțîind-o, dar crucea mare cu opt colțuri nici nu se clinti măcar.

— E pusă temeinic! spuse tiutiungiul acela.

— Nici vorbă! răspunse unul dintre gineri, auzindu-l prin fereastră.

Uitîndu-se la frumosul cap de cerb cocoțat pe creasta acoperișului și cioplit dintr-o singură bucată de lemn, noii-sosiți se minunează.

— Creasta se pune ca să apere căpriorii de putrezire, spuse unul din ei. Asta-i la mintea omului. Dar ce nevoie o fi avut să se trudească atîta un meșter ca să cioplească asemenea cap de cerb?

— De frumusețe! răspunse altul.

— Nici vorbă! făcu ginerele care se uita pe fereastră. Pricep și ei ce-i frumusețea!

— Măicuța domnului! strigă deodată Maria Mironovna, făcînd fețe-fețe. Uite-i că vin la noi!

— Le-o fi plăcut cerbul, glăsui liniștit Serghei Mironîci.

— Siomușka! strigă Maria Mironovna către unul din nepoții așezați la masa copiilor, Siomușka, ieși fuguța înaintea lor și spune-le cum t-ei pricepe că nu-i nimeni acasă.

— Prea ești amarnică și tu, surioară, se împotrivi Mironîci.

Și-i făcu semn cu mîna lui Siomka să stea locului și să nu dea fuga nicăieri.

— Vin tiutiungiii, n-auzi, frate, vin tiutiungiii!

— S-a învechit cîntecul ăsta, răspunse Mironîci. Acum și oamenii de omenie beau tiutiun, ce poți să le faci? Doar n-o să-i silim pe toți să adape țînțarii cu sîngele lor, cum făceau părinții noștri. Și la ce le-ar folosi asta oamenilor de azi?

— Nu-i vorba de foloase, îi răspunse Maria Mironovna, ci de pildă; cînd oamenii trăiesc după pilda bună, foloasele vin de la sine. Iar dacă lași pilda deoparte și alergi numai după foloase, nu te alegi cu nimic. Sioma, dă fuguța, repede!

Pînă la urmă, nu se știe ce-ar fi ieșit pentru Sioma din harța celor doi bătrîni încăpățînați, dacă, între timp, nu s-ar fi auzit pași bocănind pe scări și un glas hotărît și stăpînit, de bărbat, care întreba:

— Ne dați voie să intrăm, cetățeni?

5. Maria Morevna

Se întîmplă uneori, pînă şi în ţările mai mici, ca timpul să ocolească şi să cruţe cîte un colţişor, două, pînă în clipa cînd se naşte dorinţa de-a păstra neatins măcar unul din colţişoarele astea. Se întîmplă pînă şi în ţările mai mici, iar pe pămîntul nostru, dacă e să te întorci cu faţa spre trecut, poţi găsi lucruri care în alte ţări sînt de mult sub pămînt.

Astfel, războiul civil a ocolit satul Nadvoiţî, şi totul s-a păstrat aici, în popor, de parcă oamenii ar fi trăit într-o singură casă, înrudiţi între ei şi temîndu-se ca de foc de orice nou-venit. Prin părţile acestea uitate de toţi şi de toate, se mai cîntau străvechi balade despre Vladimir cel Sfînt, oamenii se mai rugau după ceasloave neîndreptate de mîna patriarhului Nikon, iar în Ostrovul Careliei sfîrşitul lumii era aşteptat nu numai de Maria Mironovna.

Dar iată că timpul îşi aduse aminte de tărîmul acesta uitat şi la uşa localnicilor bătu un om cu înfăţişare străină...

El intră, iar ai casei îl priviră aşa cum vieţuitoarele dintr-o ogradă privesc un soi nou de sălbăticiune, urmărindu-i atenţi expresia feţei şi toate mişcările trupului.

— Bine v-am găsit ! salută străinul.

— Bine-aţi venit ! răspunseră ai casei.

După şef, intră şi militarul cel cu pălărie de muşama şi pistol, şi cînd spuse, la rîndul său, „bun găsit", îşi dădură cu toţii seama, după glas, că e femeie.

— Afară aşteaptă patru flăcăi de-ai mei, spuse şeful. Am venit aici cu treburi însemnate, de stat, şi avem nevoie de-o locuinţă pentru scurt timp : n-o să treacă mult şi vom construi aici un oraşel al nostru.

— La treburi de stat, răspunse Mironîci, sîntem oricînd gata să slujim cu plăcere, iar de oameni buni sîntem bucuroşi. Poftiţi-i pe flăcăii dumneavoastră la masa noastră.

— Tiutiungii ! mormăi Mironovna, oţărîtă.

Şeful îi auzi vorbele.

— N-aveţi nici o grijă, spuse el liniştit, adresîndu-i-se Mironovnei, n-o să fumăm în casă şi răspund şi pentru băieţi : n-o să duhnească a tutun nici unul dintre ei.

— Uf, soro, soro, clătină din cap Mironîci, ai auzit doar că oamenii au venit aici cu treburi însemnate, de stat, iar tu îi dai zor mereu cu tutunul, ca o coţofană ! Chemaţi-i pe tovarăşi şi poftiţi la masă, oaspeţi dragi.

— Cheamă-i pe băieţi, tovarăşă Ulanova, porunci şeful.

— Am înţeles, tovarăşe Sutulov, răspunse femeia milităreşte.

Şi, întorcîndu-se, deschise uşa.

— Maşa, o opri şeful, spune-le băieţilor tot ce-am vorbit acum despre fumat : să nu se pomenească nici urmă de tutun.

— Am înţeles, tovarăşe Sutulov ! răspunse Ulanova.

Și îi aduse îndată pe tinerii care așteptaseră pe banca din fața casei ; ei, se vedea cît de colo, erau stingheriți de privirile cercetătoare ale gazdelor. Sutulov le alese cu grijă locuri la masă și îi făcu să stea jos.

Ulanova ai fi zis că acum îi vedea pentru prima oară pe toți, cu ochii ei mari, căprui și parcă, totodată, triști înlăuntrul lor și veseli pentru lume. Avusese și Mironovna, pe vremuri, asemenea ochi, întristați pentru sine și, totodată, veseli pentru lume.

Femeia nou-venită îi cercetă pe toți cu un zîmbet grijuliu și blînd. Și-i întipări în minte într-o clipă, și-i luă în inima ei, așa cum valul care se repede asupra țărmului ia cu el tot ce-i e trebuitor.

Nici Zuiok, cu ochii lui mari și mirați, nu rămase nezărit : era vădit că valul, trăgîndu-se înapoi, zăbovise o clipă asupra lui. Apoi se oprise mai mult pe fața frumoasă și dîrză a Mariei Mironovna. După care, așezîndu-se într-un colțișor, nou-venita începu, cît putea mai pe nevăzute, să se dichisească, să se preschimbe din valul mării și din ostaș în femeie.

În casele țărănești, femeile se dezbracă și se gătesc adesea față de oameni, astfel că văd toți, dar în același timp parcă nimeni n-ar băga de seamă nimic. Așa și acum : Zuiok nu-și zgîia ochii într-acolo, spre colțișor, dar vedea totul, lua seama în sinea lui la toate și le aduna în minte.

Mai întîi, Mașa își scoase pălăria de mușama murdărită. Atunci părul ei castaniu i se revărsă în jurul obrajilor și pe umeri, în bucle mari, cu ape aurii.

Și din clipa cînd îi văzu părul risipindu-i-se pe umeri, Zuiok începu să și-o întruchipeze, din Maria Ulanova, pe Maria Morevna, frumoasa frumoaselor din basme. Așa fac mulți copii și astfel, din lucruri obișnuite, dar nevăzute încă de ei, se făurește o lume întreagă, proprie fiecăruia.

Coborîndu-și bocceaua de pe umeri, femeia străină scoase o gentuță de piele. Deschizînd apoi gentuța, scoase din ea o oglinjoară și o prinse într-un cuișor bătut în perete. Zuiok vedea pentru prima dată în viață minunea asta : era Maria Morevna, pe care o cunoștea atît de bine. Un singur lucru îl mira : cum de putuse ea să ajungă din lumea basmelor la el ?

Tot din gentuță, străina mai scoase o sticluță cu dop înfășurat în ceva și legat cu o ață, ca să nu sară. Și mai scoase o batistă albă, cu floricele și cu găurele multe pe margini, curată și împăturită în patru, pe care o stropi ușor cu apă din sticluță. Iar sticluța licări în lumina soarelui ca un giuvaer și, de îndată ce Mașa își trecu ușurel batista peste obraji, se vădi, firește, că în sticluța aceea avea *apă vie* : chipul Mariei Morevna se făcu parcă mai luminos și prin toată casa adie o mireasmă de parcă s-ar fi deschis ferestrele, în miez de vară, cînd pretutindeni înfloresc luncile. Maria Morevna mai scoase din gentuța ei de piele o cutiuță rotundă, lucitoare, dădu la o parte capacelul, vîrî un pufuleț de vată în cutiuță și așternu peste obrazul ei înfloritor ceva alb, iar obrazul i se făcu asemenea cerului cînd îl acoperă, în zori, nourași albi și străvezii. Punînd cutiuța înapoi în

gentuța ei de piele, ea își trecu degetul peste sprîncene și ele se desfăcură, așa cum s-ar desface niște aripi cînd pasărea coboară pe apă. Pe urmă, își deschise tunica militară și de-acolo se ivi o bluză, întocmai cum se întîmplă seara, cînd trandafirul se unește cu albastrul cerului ; toată bluza era în pătrățele, unul lîngă altul, trandafiriul lîngă albastru, albastrul lîngă albastru-închis și iarăși trandafiriu. Iar de pe gît, peste cerul acesta înserat, cobora o băsmăluță cu flori de aur. Apoi, întorcîndu-se către ceilalți, frumoasa își luă locul la masă și, pe după zîmbet, ochii ei veseli-triști, atoateînțelegători, arătau de parcă în zori, alături de tot ce se află frumos pe pămînt, s-ar mai fi ivit printre nori și doi ochi omenești.

Astfel, făurindu-și o Maria Morevna a sa, Zuiok își aminti de cele petrecute odată, după o cale lungă și grea făcută la vînătoare împreună cu taică-său, cînd, în sfîrșit, către seară, pădurea întunecoasă le deschisese prin ochiurile ei multicolore priveliștea amurgului ; și era atît de frumos atunci, în luminișul acela, încît pînă și taică-său, uitînd de oboseală, se opri și începu să înalțe cu glas tare rugăciuni către Sfînta Fecioară. Iar el, stînd locului, privea amurgul și parcă tot aștepta ceva... Acum își dădea seama că așteptase ochii aceștia, că tocmai ochii aceștia omenești îi lipsiseră atunci naturii.

Astfel, închipuindu-și din femeia străină o Maria Morevna a sa, Zuiok își mută privirea la Sutulov și începu să-și făurească din el, după priceperea lui, un „șef", ca pentru sine. Băgă îndată de seamă că Sutulov nu prea e pe placul bunicii și

pricepu că tutunul e de vină. Dar de ce și prin ce oare îl cucerise nou-venitul, așa, dintr-o dată, pe bunic ? Și, tot gîndindu-se, băiatul începu să și-l plămădească pe șef din ființa bunicului, după cum o plămădise pe Maria Morevna a lui din zori, din nourași, din pădure, din luna înmiresmată.

Își mai dădu seama că felul de a fi al șefului cît și purtarea față de flăcăii lui se aseamănă cu ale bunicului și de asta îl ascultă toți. Bunicul parcă tot ar sta cocoțat pe ceva și ar tot ține ceva în mînă, iar ceva-ul ăsta e trebuitor tuturora : au toți nevoie de el. Bunicul poruncește ceva, și ceea ce poruncește el chiar trebuie să se împlinească, deși *dorința* ta e cu totul alta. Ei, dar uite că și șeful ăsta străin, la fel ca bunicul, se ține ca un om de vază ; iar flăcăii lui, deși sînt oameni în toată firea, parcă ar fi nepoții bunicului : îl ascultă, se stăpînesc și își ascund în taina inimii dorințele. Da, firește, acum ei ar dori mult de tot să fumeze, dar trebuie să se stăpînească, nici să nu duhnească măcar a tutun. De bună seamă că lucrurile acestea Zuiok le ghicea privindu-i pe flăcăi și judecînd după sine. Dar ei ședeau la masă și nu dădeau nici un semn că ar dori să fumeze, de parcă i-ar fi înlănțuit voința bunicului și a șefului. Și așa, Zuiok își făuri un șef din bunic și începu să asculte cu luare-aminte cele ce se vorbeau cît și cuvintele străine și neînțelese, ca de pildă „treburi de stat", tălmăcindu-le în limba lui de copil. La fel fac și sălbăticiunile cele mici și istețe : se uită la noi cu luare-aminte, iar noi nu totdeauna ne gîndim că, în felul lor, ele înțeleg totul.

6. Treburi de stat

După ce le lăsă musafirilor răgazul să se ospăteze bine, iar lui însuşi să-i cerceteze în tihnă, Serghei Mironîci se hotărî, în cele din urmă, să-l întrebe pe Sutulov :

— Dar pentru ce anume treabă aţi venit la noi şi cu ce scop gîndiţi să ridicaţi aici un orăşel ?

— Am venit cu treburi de stat, răspunse Sutulov. Sîntem trimişi să deschidem drum de apă pentru corăbii maritime, de la Marea Albă la Marea Baltică. Pe drumul acesta de apă satul Nadvoiţî va fi unul din nodurile cele mai importante.

— Nu, zău ! strigă Mironîci, vesel.

Şi, întorcîndu-se către nevastă, urmă :

— Ei, crăiaso, draga mea Evstolia Vasilievna, vezi de-i ospătează cît poţi mai bine pe oaspeţii noştri dragi. Auzi cu ce treburi însemnate au sosit oamenii ăştia la noi ?

Apoi, întorcîndu-se către prietenul său, pomoreanul, lămuri :

— Ştii, Mihailo, la zile mari îi spun totdeauna nevestei „crăiasă".

La vorbele astea, Evstolia Vasilievna, mestecînd şi înghiţind ceva în grabă, se ridică în picioare, se închină către oaspeţi şi, cu toată vîrsta ei înaintată, se îmbujoră la faţă, ruşinată. „Crăiasa" era o femeie subţirică şi uscăţivă, avea ochi mari, luminoşi, licărind prietenos pentru toţi, de parcă ar fi vrut să spună că, dacă le-ai lua oamenilor toată povara necazurilor de pe umeri, toţi ar fi buni şi de ispravă, iar sărbătoarea tocmai de aceea

e sărbătoare pentru că oamenii să-şi lase toate necazurile acasă.

— Mîncaţi, oaspeţi scumpi, şi staţi la taifas ! îi tot îndemna ea, făcînd mereu plecăciuni.

Iar oaspeţii, auzindu-i cuvintele prietenoase şi spuse din inimă, mîncau, simţindu-se parcă toţi intraţi într-o singură familie mare şi unită.

În vremea asta, Zuiok nu-şi lua ochii de la Sutulov. Judecînd după înfăţişarea bunicului, el îşi dădu prea bine seama că şeful spusese nişte vorbe grozav de însemnate despre treburile acelea de stat şi că bunicul glumise dinadins : auzindu-i spusele, bunicul, doar ca să le priceapă mai bine în sinea lui, adusese vorba despre crăiasă. De asemenea, Zuiok îşi dădea bine seama că nu degeaba îşi ospătează bunicul musafirii.

— Da, prietene, îi zicea el pomoreanului, ţi-e drag de crăiasa mea ? Ei, dar şi mie, tare mi-a fost dragă, pe vremuri...

— Ce vremuri mai erau pe-atunci, şi după ce pilde trăiam ! Moşii noştri se gîndeau numai şi numai la împărăţia cerurilor, chinuindu-şi amarnic trupul. De multe ori lăsau ţînţarii, tăunii şi celelalte gîngănii de prin pădure să le înţepe în voie spinările. Socoteau ei că împărăţia cea adevărată îi aşteaptă colo, în ceruri, nu aici pe pămînt. Socoteau că e păcat să se bucure pînă şi de aburii băii ; cică, cu cît o duci mai greu aici, pe pămînt, cu atît are să-ţi fie traiul mai uşor dincolo. Părinţii îşi orînduiau pe pămînt numai viaţa vremelnică. Iar tineretul de azi, vorba ceea, vrea şi cerul şi pămîntul ! Dumneavoastră, oaspeţi dragi, ce ziceţi despre asta ?

— Noi zicem, răspunse Sutulov cu seriozitate, fără să zîmbească și foarte sigur și hotărît, noi zicem că viața trebuie orînduită bine și temeinic aici, pe pămînt. Așa e, tovarășă Ulanova? mai întrebă el, tot fără zîmbet, dar muindu-și glasul.

— Apoi unde să-ți orînduiești viața, dacă nu pe pămînt? răspunse Ulanova. Noi, aici o s-o orînduim, iar în cer are să se orînduiască de la sine.

Și deodată, zărindu-l pe Zuiok care o privea cu ochii lui mari și albaștri, plini de curiozitate, de parcă privea zorile, îi zîmbi.

— Cum te cheamă, băiețele dragă?

— Zuiok, răspunse el simplu.

— Ce nume o mai fi și ăsta? rîse Ulanova.

— Un nume oarecare, zîmbi bunicul, așa cum zîmbesc de obicei gospodarii bătrîni, cu gîndul la ceva al lor, mic și gingaș. Îl cheamă Olioșenka.

— Păi atunci... Zuiok?

— Așa îi zicem noi, pescarii. Cînd scoatem cu năvodul peștișori din aceia de-i punem nadă, printre noi zboară niște pescăruși de-o șchioapă, cum se află pe aici, prin partea locului, mărunței și sprinteni, isteți și frumușei; iar pescărușii ăștia doar că nu ne smulg peștișorii din mînă. După numele lor, l-am poreclit noi pe Olioșenka, de mic copil — Zuiok.

— Hei, Zuiok, drăguțule, dacă am avea noi doi aripioare adevărate, ne-am avînta amîndoi spre cer.

Atunci, în sfîrșit, cuteză să intre în vorbă și unul dintre flăcăii aflați în ospeție:

— Păi poți zbura și cu avionul. Asta nu-i o problemă.

— Cu avionul nu ajungi acolo, spuse Mașa.

— Ți se termină benzina! glăsui vesel și plin de înțelegere gazda, Mironîci.

— Nu despre asta vorbesc, răspunse Ulanova, serioasă. Avem fiecare aripioarele noastre, cu care venim pe lume, și am tot zbura cu ele, dar, nu știu de ce, adeseori se frîng. Vreau să spun că viața noastră e și așa destul de scurtă, iar noi o scurtăm și mai mult, silindu-ne să facem nu lucrurile pentru care ne-am născut, nu ceea ce am dori noi înșine...

Zuiok șopti ca pentru sine:

— După placul inimii...

— Bine, dar cum vine asta, fetița mea? îi vorbi Mironîci musafirei sale. Adică, după cîte spui, ar însemna ca fiecare să trăiască după placul inimii, după dorință. Pe noi, părinții ne-au învățat să trăim nu cum dorim, ci cum se cuvine.

— Părinții v-au învățat bine, spuse Ulanova. Nu împotriva lor vorbesc, ci numai despre mine: cîte și mai cîte doresc eu! Și uite că le dau la o parte și mă străduiesc să fac nu ce-aș dori eu, ci ce se cuvine. Dar, tot după mine, știu că, dacă doresc ceva cu tot dinadinsul și voi face așa, apoi tocmai aceasta va fi negreșit și ceea ce se cuvine.

„Să dorești cu tot dinadinsul!" șopti în sinea lui Zuiok, amintindu-și că și el își spusese același lucru, gîndindu-se la somonul ce sare prin prăval spre locurile unde-și pune icrele; somonul vrea să răzbească pînă acolo, cu tot dinadinsul, și face, va să zică, tocmai ceea ce se cuvine.

Mașa Ulanova se îmbujorase la față, ochii i se aprinseseră. Se vedea cît de colo că e femeie cu carte, dar vorbea, între oamenii aceia simpli, atît

de simplu și de respectuos, de parcă s-ar fi găsit printre oamenii cei mai aleși. Serghei Mironîci își dădea foarte bine seama de aceasta și, gîndindu-se la vorbele ei, le primi cu dragă inimă, înțelegîndu-le cam așa : să vrei ceva cu tot dinadinsul, să joci totul pe o carte, și atunci fiecare o să facă tocmai ceea ce se cuvine.

— Ce mai cap ! strigă Mironîci cu încîntare. Așa a mai fost, pe vremuri, doar regina... Cum îi spunea ? Na, că am uitat ! O regină tare înțeleaptă, care a venit la regele Solomon...

— Regina din Saaba, îi șopti Ulanova.

— Ce mai cap ! repetă Mironîci. Iar dacă tu, regină, ești atît de ageră la minte, apoi cum trebuie să fie Solomonul tău !

— Sașa, spuse Ulanova uitîndu-se la Sutulov, nu știu de ce, mi-e cam rușine să primesc asemenea laude. Nu le-am meritat...

— Și mie mi se pare, răspunse zîmbind Sutulov, că nu le-ai meritat și că judeci cam greșit : omul poate dori cîte-n lună și-n stele...

— Eu am spus : cu tot dinadinsul...

— Ei și ? Dacă cineva dorește cu tot dinadinsul să sfărîme țestele oamenilor ? Și numai de dragul dorinței lui, noi să ne punem capetele la bătaie ? Nu, tovarășă Ulanova, asta nu-i ajută pe toți s-o scoată la capăt.

— Păi nici nu vorbesc despre toți, ci numai despre mine.

— Nu, Mașenka, întări și Mironîci, așa n-o poți scoate la capăt.

— Așa e ! făcu unul din gineri.

— Nici vorbă ! își dădu părerea și celălalt.

— Judeci cam greșit ! repetă Sutulov. Nu-i de-ajuns ca omul să dorească cu tot dinadinsul. Îi mai trebuie și un plan bun, ca să facă lucrurile cum se cuvine. Animalele în stare sălbatică trăiesc după vrerea lor și-și primejduiesc mereu viața : am văzut cu ochii mei somonul sărind din piatră în piatră, în susul prăvalului, și zdrobindu-se de ele.

De uimire, Zuiok scăpă un strigăt atît de tare, încît îl auziră cu toții : „a !" Ulanova îl privi țintă, iar Sutulov vorbi mai departe :

— Tocmai prin asta se deosebește omul de animal, că, pentru el, nu-i de ajuns să trăiască după dorință : omul mai are nevoie și de un plan temeinic.

— Solomon, Solomon ! Cu adevărat regele Solomon ! strigă Serghei Mironîci, încîntat de cuvintele lui Sutulov. Omul trebuie să aibă un plan înainte de toate. Mai adineauri, mă sfădeam cu soră-mea. Eu o țineam într-una că trebuie să trăiești „după placul inimii", iar ea spunea : trebuie să trăiești după plan, cum au trăit părinții și moșii noștri : să trăiești după sfînta scriptură.

— Greșit, îi curmă vorba Sutulov. În scriptură, planul e întocmit pentru viața cerească : aici, pe pămînt, fie cum o fi, cu pungași cu tot, dar acolo, în ceruri, numai îngeri și arhangheli ! Nouă, moșule, ne trebuie un singur plan, pentru viața pămîntească.

— Dar cu viața din ceruri cum rămîne ? întrebă Mironîci.

— Asta nu ne privește, răspunse rece Sutulov și se încruntă. Apoi, se gîndi o clipă și adăugă : și eu sînt, de-felul meu, dintr-o familie de credință veche.

— Din care sectă? întrebă respectuos Mironîci.
— Din nici o sectă: bunicii, ca și voi, erau din secta pomoreană, iar părinții își ziceau „neînchinători".
— Iar dumneavoastră?
— Oameni fără credință în dumnezeu! grăi apăsat și cu glas tare Maria Mironovna.
O clipă, se simțiră toți stingheriți și rămaseră tăcuți. Dar deodată Ulanova, zîmbind cu ochii ei veseli, spuse:
— Păi ce fel de oameni fără credință sînt ăștia, bunicuțo? Ia uită-te și dumneata la ei: sînt băieți de treabă, ce legătură au cu necredința? Știi ceva, Serghei Mironîci, se întoarse ea către bătrîn, vrei să-ți spun eu ce fel de oameni sînt?
— Hai spune, Mașenka!
— Uite că îți spun: nu sînt oameni fără credință, ci doar tiutiungii, băieți de treabă.
Vorba veselă veni ca o rază de soare și împrăștie negura. Mironîci îi aruncă o privire înțelegătoare Ulanovei, ba chiar prinse să-i facă cu ochiul.
— Firește, firește că-s tiutiungii, rîse el. Zic și ei că vor să orînduiască o viață nouă pe pămînt, mai bună decît în ceruri, și, cînd colo, se prăpădesc de dorul fumatului! Ei, băieți, mai răbdați și voi oleacă; am în ogradă o șură unde suflă vîntul în voie; acolo puteți să fumați. Iar acum a venit vremea să ne spuneți pentru ce anume treburi de stat ați poftit pe la noi.
— Ți-am mai spus, răspunse Sutulov. Am venit la voi ca să construim un drum de apă de la Marea Albă la Marea Baltică.

— Despre drumul ăsta am mai auzit noi, făcu Mironîci. Dar cum o să-l faceți? Că doar lacul nostru nu-i adînc...
— Închidem prăvalul.
— Na-ți-o bună! Închideți prăvalul?
— Păi da, îl închidem. Și atunci apa o să se ridice, iar lacul o să se facă mai adînc și-au să poată pluti pe el pînă și corăbiile de pe mare.
— Cîte zile are anul atîtea ostroave are lacul Vîg, spuse Mironîci, iar pe fiecare ostrov sînt pajiști, holde și sate în care trăiesc oamenii. Ce-o să faceți cu oamenii?
— Noi avem de îndeplinit o sarcină importantă, o treabă de stat, și știi, vorba ceea: cînd tai pădurea, așchiile sar. Dar n-o să-i lăsăm pe oamenii de aici în voia soartei. Lacul va fi de trei ori mai mare decît acum, ostroavele vechi vor fi acoperite de apă, dar se vor ivi altele noi și malurile se vor înnoi, iar sălbăticiunile cele vechi vor veni la țărm să bea apă nouă. Iată, acolo, pe malurile noi, îi vom muta pe oamenii din ostroave.
— Maluri noi! De maluri noi nu ne temem, că doar și pe ele o să le lumineze soarele. Calea asta, de la o mare la alta, e străveche. Și țarul Petru a urmat-o: se mai vede încă Drumul Împăratului. Atîta doar, flăcăilor, să nu mai spuneți nimănui că puteți închide prăvalul; are să rîdă lumea de voi.
Mironîci rostise vorbele acestea fără pic de răutate, iar Sutulov închise discuția cu un zîmbet ușor. Apoi oaspeții, îndestulați de mîncare, se ridicară de la masă, urmînd pilda șefului lor, și

mulţumiră gazdelor. Ai casei îi rugară să mai rămînă la taifas, dar degeaba. Ei voiau să se odihnească un pic şi apoi la muncă! Gazdele îi îmbiară să mai mănînce, spunîndu-le: „pîinea la pîine trage", dar degeaba : nu mai puteau mînca şi trecură în partea cealaltă a casei, unde li se dădu locuinţă şi li se arătă şura în care puteau fuma.

Cît timp ai casei se ocupară de oaspeţi — pînă i-au instalat, pînă s-a dus fiecare la treburile lui şi pînă chiar şi Evstolia Vasilievna şi Serghei Mironîci şi-au adus aminte că mai aveau cîte ceva de făcut şi au ieşit din casă — Zuiok a rămas culcat pe pat, gîndindu-se la ceva plăcut de tot, urmărind cu luare-aminte tot ce se petrecea în jurul mesei şi aşteptînd cu încordare parcă să se împlinească ceva.

În cele din urmă, odaia a rămas o vreme goală.

Atîta aşteptase şi el. Cît ai clipi, şi-a furişat privirile prin toate ungherele, încredinţîndu-se că nu mai e nimeni şi, sărind în grabă de după polog, numai cu cămăşuţa pe el, s-a repezit la perete, unde mai atîrna încă oglinjoara uitată în cui. Iar după ce a înhăţat-o, s-a reîntors la culcuşul lui, adunîndu-şi pesemne ultimele puteri şi săltînd ca un iepuraş.

Oglindă se afla şi în casa lui Serghei Mironîci. În ea, oricine îşi putea privi chipul sluţit de apele neclare, spunîndu-şi, cu gîndul la pocitania ivită: „Ăsta sînt eu!" Dar Zuiok era încredinţat că în oglinjoara fermecată n-o să se vadă pe sine, ci chipul, ca din basme, al frumoasei Maria Morevna; de aceea o şi furase.

Ascunzînd oglinjoara, Zuiok îşi reluă firul gîndurilor despre şeful cel mare, care era bunicusău. Şi, asemuindu-l cu şeful cel nou şi tînăr, trecu cu toată însufleţirea de partea tînărului. Vedea limpede ce anume îl atrăgea spre el. Bunicul, cînd vorbea cu oamenii, folosea totdeauna vicleşuguri, de parcă ar fi ţinut cu tot dinadinsul să-i încurce pe cei slabi şi, cu orice preţ, să-i silească să facă aşa cum vrea el. Pe cînd şeful cel nou li se adresa de-a dreptul şi poruncea ca unul care are puterea.

„Mult mi-ar place să fiu şi eu aşa", îşi spuse Zuiok şi căzu pe gînduri: cum s-ar putea oare să ajungă şi el un şef, ca ăsta?

Încetul cu încetul, se reîntoarseră în odaie toţi, în afară de străini, şi se aşezară iar pe locurile de mai înainte.

În şoaptă, Potapîci întrebă:

— Unde se află şura aceea?

Şi văzînd, după clătinarea capetelor, că se află hăt-departe şi că de acolo nu se poate auzi ce se vorbeşte aici, urmă:

— Uite, aţi vieţuit şi voi pe meleagurile astea uitate de lume, dormind precum dorm focile în mîngîierea soarelui. Dar luaţi aminte, dragii mei, că v-au ajuns şi pe voi vremurile de azi. Şi-or să vă scarmene pe toţi, la rînd, cum s-a mai întîmplat şi-n alte părţi. De! V-au ajuns şi pe voi...

Mironîci părea cam încurcat.

— Ia te uită cu ce treburi au venit aici, cu treburi de stat, spuse el. Umblă să închidă prăvalul.

Şi izbucni într-un rîs răutăcios, repetînd într-una :

— Vor să-l închidă, să-l închidă...

Iar ginerii îi ţinură isonul :

— Aşa e, să-l închidă !

— Nici vorbă, chiar aşa ; umblă să-l închidă !

7. O cruce şi o sîrmă

Două răţuşte, întinzîndu-şi înainte gîturile lungi, zburau ca două săgeţi repezite de o mînă voinicească. Iar una dintre ele nimeri într-o sîrmă. Şi cea dintîi jertfă a şantierului, o răţuşcă sălbatică decapitată, se prăbuşi la picioarele unui bătrîn înveşmîntat într-un anteriu cu poalele pînă la pămînt, după cum e portul celor de credinţă veche.

Chipul bătrînului se strîmbă de mînie : răţuşca sălbatică era pentru el un prilej să-şi mai descarce sufletul, cătrănit de vremurile cele noi şi de toate cîte le aduc aceste vremuri. Nu prorocise oare şi Mironovna, într-una, că la apropierea ceasului de apoi lumea lui dumnezeu va fi înfăşurată în fire şi că ne vom încîlci în firele acelea ca muştele în păienjeniş ?

Mai trecu un timp şi firele cele negre se întinseră în toate direcţiile, pe stîlpi, peste copaci şi tufişuri, iar pe alocurea, de-a dreptul pe pămînt ; pînă şi crucile din ţintirimul celor de credinţă veche purtau pe ele această pecete a anticristului.

Bătrînul cu anteriu pînă la pămînt rămase pe gînduri.

„Te pomeneşti, îşi zise el, că nici în mormînt n-o să-şi mai afle omul liniştea ; firele dau buzna peste noi şi acolo..."

Bătrînul clătină din cap, cu ochii la răţuşca moartă, şi mai şopti ceva numai de el înţeles. Dar răţuşca tot n-o lăsă, ci, ridicînd-o tăcut, îşi spuse pesemne în gînd : „Las-că prinde bine acasă".

Aşa au început să meargă lucrurile : pe de-o parte, nimic nu mai avea nici un rost, fiindcă se apropia sfîrşitul lumii, iar pe de alta, fiecare trăgea cîte un folos de pe urma şantierului ; şi nici gînd să se renunţe la ceva, fiindcă trebuie de toate acolo unde lumea nu se sfîrşeşte, ci abia începe, şi fiecare îi spune locului aceluia „casa mea". Astfel, fiecare căra cîte ceva de la şantier acasă — şi lumea nu se sfîrşea.

Iar bătrînul Mironîci, fireşte, judeca lucrurile aidoma cu ceilalţi de credinţa lui, mai ales în zilele de sărbătoare, cînd se veseleau la masă şi stăteau la taifas. Dar deîndată ce începea vreo treabă, toate gîndurile astea se împrăştiau ca fumul şi, dacă se amesteca cineva în treburile lui cu vorbe evlavioase, el închidea şiret un ochi şi rămînea dus pe gînduri, ghemuindu-şi în pumni barba mare şi căruntă.

Într-o bună zi, Sutulov îi ceru voie să prindă o sîrmă de crucioiul cel mare din faţa casei. Mironîci se uită ţintă la el : n-o fi cumva băut flăcăul ?

— Vezi că altminteri ar fi nevoie să găurim acoperişul şi tavanul, urmă Sutulov, serios, pe

cînd aşa, de pe cruce, putem trage firul de-a dreptul prin fereastră.

— Ia te uită ! rîse Mironîci vesel, asta ar veni cam cum fac stăncuţele, nu ? Se aşază pe cruce, lasă un găinaţ, pe urmă vine ploaia de-l spală şi nu-i nici un păcat. Atîta doar, dragul moşului, că dumneata şi cu mine nu sîntem stăncuţe şi avem de dat socoteală.

Apoi, după ce-şi apucă barba în mîini şi-şi dădu capul pe spate, căscă o gură mare, ca de prostănac, îşi miji ochii albaştri şi reci ca două săbii cu tăişurile înfipte în ochii lui Sutulov şi-l întrebă :

— Ori poate mata gîndeşti, flăcăule, că n-avem de dat socoteală ?

Privind liniştit omuleţul răsturnat din pupila lui Mironîci, de parc-ar fi vrut să-l studieze, Sutulov nu-şi plecă ochii sub privirea bătrînului şi nu-i răspunse nici un cuvînt. Mironîci îşi lăsă în pace barba, îşi puse mîinile în şolduri şi, rîzînd doar din obraji, îl mai întrebă o dată :

— Ori poate nici n-o să se întîmple nimic şi-o să treacă totul pe lume fără să dăm socoteală ?

Sutulov nu-şi pierdu nici acum stăpînirea de sine şi răspunse de data asta serios de tot, cum se şi cuvine unui înţelept cînd îi vorbeşte altuia, cu mintea la fel de cuprinzătoare :

— Serghei Mironîci, să nu-mi dovedeşti în felul dumitale că eşti un om cu scaun la cap. O ştiu şi fără asta şi am pentru dumneata tot respectul. Dar înţelege că de aici trebuie să vorbim la telefon cu Dealul Urşilor, de unde există legătură directă cu Moscova. Avem lucruri serioase de

făcut şi eu îţi vorbesc despre treburi de stat, iar dumneata rîzi şi-mi vorbeşti de stăncuţe.

— Ei, haide, haide, nu te supăra, flăcăul tatei, îl bătu Mironîci pe umăr. Cînd stai la masă, totul ţi se pare cît se poate de limpede, dar viaţa e ca o sfoară încîlcită : ai găsit un căpătîi, l-ai prins între degete şi crezi că i-ai dat de capăt ; cînd-colo, nu-i decît un firicel. Ştiu că aveţi treburi serioase şi care nu suferă întîrziere. Pricep şi eu că n-o să se vateme crucea cu nimic de la firul dumneavoastră, că doar îl scoateţi curînd, nu-i aşa ?

— De cum o sosi aici primul transport de constructori, trimitem oameni la pădure, cioplim nişte stîlpi de telegraf şi lăsăm liberă crucea care nu se strică de loc din pricina asta.

— Fireşte, fireşte că nu se strică, făcu Mironîci. Zău ! N-o fi păcatul prea mare... Daţi-i drumul, flăcăilor !

Tocmai în ziua aceea Mironovna pornise să taie frunză de mesteacăn pentru hrana de iarnă a vacilor. Şi întorcîndu-se ea încărcată cu crengi, dădu cu ochii de-o privelişte care-i jigni adînc străvechea evlavie : jos, ţinînd în mînă un colac uriaş din sîrma cea blestemată, stătea Sutulov, iar sus, pe cruce, se cocoţase un flăcăiaş care trăgea sîrma şi, înfăşurînd-o pe după braţul de sus al crucii, se căznea să-i vîre capătul printr-o găurică din cerceveaua ferestrei. Bătrîna se opri locului, trăsnită de privelişte asta înfricoşătoare.

— Ia stai un pic, flăcăule, strigă deodată Mironîci, fără s-o vadă pe soră-sa, care se oprise la cîţiva paşi mai încolo. Aşa, n-o să iasă nimic. Stai să pun eu furca dedesubt. Pricepi ?

— Am priceput, răspunse cel cocoţat pe cruce. Şi sprijinindu-se cu mîna de furca întinsă, trecu dintr-un salt, ca o maimuţă, de pe cruce pe pervazul ferestrei.

Venindu-şi în fire, Maria Mironovna se năpusti din loc, îl apucă pe Mironîci de mînecă şi-l trase repede lîngă peretele casei.

— Ce-i asta ? se minună ea. Te-au silit să înfăşori sîrma pe cruce ?

— Nu m-a silit nimeni, îi răspunse Serghei Mironîci. E cu voia mea. Trebuie să pricepi şi tu : toate cîte se fac aici nu se fac spre răul nostru ; sînt lucruri de seamă, treburi de stat.

Şi prinzîndu-şi iar barba în pumni, ca mai adineauri, cînd vorbise cu Sutulov, Mironîci îşi aţinti rîzînd privirile reci şi tăioase ca săbiile drept în sufletul Mironovnei.

Bătrîna îi cunoştea privirile astea încă din fragedă copilărie şi le răspundea cu unele ale ei : atunci toată duioasa mîhnire de mamă care îi stăruia de obicei pe chipul de „dădacă a tuturor" o părăsea, iar ochii i se făceau cumpliţi şi fără cruţare.

— Curînd, proroci ea cu ură şi dispreţ, curînd îţi vor înfăşura cu sîrma neagră nasul tău cel roş, iar tu doar o să croncăni, ca gotcanul, despre treburile de stat. Ei, rămîi cu bine, gotcanule ! Am zăbovit prea mult la tine şi am uitat ceea ce omul se cade să nu uite niciodată. Doamne, iartă-mă !

Apoi, zărindu-l pe Zuiok la cîţiva paşi de ea, bătrîna îi făcu semn să se apropie şi-l strînse la piept, vărsînd şiroaie de lacrimi amare, de parcă s-ar fi despărţit pentru vecie.

Căci dădaca tuturor mai rătăcise aşa, prin lume, mare mulţime de copii, cărora le scăpase viaţa.

— Rămîi cu bine, rămîi sănătos, puişorule, îl boci ea, trecînd treptat din lumea aceasta a amintirilor spre lumea cealaltă, unde nu este durere, nici bucurie, unde oamenii nu se mărită, şi nici nu se însoară, şi unde nimeni nu zămisleşte prunci.

Cu faţa îngropată în palme, fără să-şi ia rămas bun de la nimeni, dădaca tuturor porni de-a dreptul către mal, spre lotca neagră, uitată acolo, cu tigva albă şi cu cele două ciolane zugrăvite cruciş pe laturile ei.

8. Regina din Saaba

Maria Ulanova se afla la fereastra din dreptul crucii şi văzuse tot : o văzuse pe Maria Mironovna înapoindu-se de la tăiatul frunzei, văzuse cum l-a tras ea pe bătrîn lîngă fereastră şi auzise ce-şi spuseseră unul altuia. Iar cînd Maria Mironovna porni, supărată, spre mal, Serghei Mironîci o zări pe Ulanova la fereastră şi se repezi spre ea :

— Maşenka, dă fuga de-o înduplecă pe bătrînă, că altminteri e bună la inimă, doar veşmintele îi sînt din veacul trecut. Iar dacă şi-a vîrît ea în cap că vine sfîrşitul lumii, apăi ori ce-ar fi, trebuie să şi vină ziua aceea. Eu o socotesc aprigă din fire mai mult din trufie : a fost şi ea, la tinereţea ei, nevastă mîndră şi cea dintîi cîntăreaţă a satului. Dar s-a întîmplat că i s-a înecat

bărbatul, iar apoi, că un făcut, curînd i s-a prăpădit și singurul ei copil, un băiețel de un an. De-atunci a rămas ea așa : nu tu casă, nu tu masă. Șade singură cuc în Ostrovul Careliei, ca un fel de pustnic. Lumea îi aduce acolo de toate, iar dînsa își zice : de n-oi avea aici, o să-mi capăt eu partea pe lumea cealaltă. Acu s-a mîniat din pricina sîrmei, nu poate ea să priceapă că-i vorba de treburile statului. Vorbește cu ea, poate că-i trece. Eu socot că e un pic cam așa...

Și făcu un fel de vîrtej, cu degetul, în dreptul frunții.

Ieșind fuga din casă, Ulanova o ajunse din urmă pe Maria Mironovna, care pornise, însoțită de Zuiok, chiar pe malul lacului, acolo unde prăvalul, uriașul cu trei capete, învîrte și bate neostenit, ziua și noaptea, apa cea osîndită.

Era zi cu soare, și pe deasupra hăului alb, în stropii de apă, strălucea curcubeul. Dar Maria Mironovna nu auzea nici vuietul prăvalului și nu vedea nici curcubeul de deasupra haoticei căderi de apă. Stătea pe-o lespede, și lespedea aceea era acuma pentru ea tot ce-i rămăsese de pe lume și din toată firea. Nu mai avea decît un pas de făcut pentru ca luntrea cea neagră, coșciugul zugrăvit cu tigvă și ciolane, s-o ducă de-aici.

Ulanova se apropie de ea și o cuprinse cu brațul pe după umeri. Așa cum numai femeile se pricep, dibui într-o clipă în suflet durerea cea veche și recunoscu în ea, ca într-o oglindă, durerea Mariei Mironovna. Văzîndu-i în față ochii vii și triști, auzindu-i glasul duios și cîntător, cum au prin partea locului cei vii numai cînd

vorbesc pe morminte cu soții, soțiile ori copilașii dragi duși de pe lume, bătrîna se dezmetici. Și încetul cu încetul începu să iasă din stăpînirea gîndului despre sfîrșitul lumii și despre judecata cea înfricoșătoare și să se reîntoarcă spre bucuria de a trăi aici, pe pămînt, care e bucuria noastră, a tuturora.

— Drăguța mea, spuse ea cu o voce blîndă, judecă și tu, că ești fată deșteaptă ; spune și tu, cum pot răbda una ca asta, să fie pîngărită sfînta cruce a lui dumnezeu cu sîrma aceea diavolească... Și cu a cui îngăduință ? Cu îngăduința fratelui meu, a bătrînului la care am stat în casă.

— Ce-ți pasă de bătrîn, vorbi liniștit și tainic Ulanova. Uită-te mai bine ce băiețaș lași aici. Zuiok, roag-o tu pe bunicuța să nu plece.

Zuiok își mută încet privirile uimite spre bunica, dar nu spuse nimic.

— Ce nevoie să mai aibă el acum de mine, o femeie bătrînă ? răspunse Maria Mironovna. Are o dăscăliță tînără, frumoasă și deșteaptă. Ei, haide, Mașenka, lasă-mă să te îmbrățișez.

Și, ca să nu se dea bătută dintr-o dată, dădu vina pe durerea de șale și de picioare.

— Se vede treaba, spuse ea, că se schimbă vremea : m-am încovoiat, că de-abia mă pot îndrepta din șale.

— Să ne așezăm undeva, o pofti Mașa, cu voie bună. Să stăm puțin de vorbă.

— Să stăm, se învoi bătrîna, bucuroasă.

Mai făcură cîțiva pași, pe mal, spre cascadă, apoi se așezară pe-o bîrnă mare, aruncată de ape și bine uscată la soare. Zuiok se făcu ghem,

alături, pe-un bolovan, ascultînd totodată și taifasul apei cu pietrele, cunoscut încă din pruncie, și vorbele schimbate între bătrîna lui bunică și frumoasa lui din povești, Maria Morevna.

Amintindu-și spusele lui Mironîci, cum că gîndul despre apropiatul sfîrșit al lumii poate că s-a zămislit în mintea soru-si din trufie și din dorința de-a porunci, Ulanova își începu astfel convorbirea :

— Bunicuță, iată, vrei să te duci de la noi, și, după cîte am auzit, vrei chiar să te culci în coșciug, ca să aștepți așa sfîrșitul lumii și judecata de apoi. Dar nu crezi oare că numai trufia te îndeamnă la toate astea ? Aici, pe pămînt, n-ai avea nici un rost, iar acolo, în cer, ai începe o viață nouă. Și, gătindu-te de plecare într-acolo, ai vrea să iei cu dumneata întreaga lume. Eu zic că la toate numai trufia te îndeamnă...

— Nu zău, ce-ți mai trece și ție prin minte ? ! îi răspunse Maria Mironovna, fără pic de supărare. Multe mai pricepi tu din treburile astea ale noastre ! Ți-o fi spus frate-meu așa, că de multe ori îmi scoate ochii cum că sînt trufașă și-mi place să poruncesc. Hei, drăguța mea, și trufia și dorința de-a le porunci altora de la diavol vin. Iar eu cred în dumnezeul cel adevărat și nu caut pentru mine puterea. Dar între oameni s-a sălășluit slăbiciunea, iar din pricina slăbiciunii s-au statornicit și dușmănia și bolile.

Auzind-o pe bunica vorbind despre slăbiciune, Zuiok era sigur că va începe povestea cu măturica de mesteacăn : cum plutea pe rîu în jos, cum a ispitit pustnicii să pornească la cel ce locuia în susul apei, ca să facă baie, și cum s-au străduit pustnicii aceia mai apoi, din răsputeri, să-și facă o viață mai ușoară, dar au uitat pentru ce trăiesc. Iar țarul Petru, văzînd slăbiciunea lor, i-a pus să-i toarne la tunuri și așa s-a isprăvit cu ei, iar slăbiciunea a tot crescut din ce în ce mai mult în oameni.

— Ce tot spui, drăguța mea, urmă Maria Mironovna, ce fel de trufie pot eu să port în mine ? Și mi s-ar cuveni mie oare să le poruncesc oamenilor acestora ? Iată, ascultă și tu prăvalul nostru cum vuiește și vezi cîte șuvoaie mărunte sînt în el ; fiecare șuvoi, izbindu-se de altul, își are graiul lui, iar prăvalul e unul și același și mereu învîrte și împroașcă apă. Așa e și cu oamenii : se adună laolaltă și fiecare trudește, iar slăbiciunea e pricina că fiecare nu se gîndește decît la sine, de parcă n-ar fi decît el singur pe lume și toate n-ar fi decît pentru el.

— Bunicuță, se însufleți Ulanova, crezi oare că slăbiciunea sălășluiește numai la voi, aici, pe Vîg ? Molima asta a cuprins întreaga lume. O să-ți povestesc îndată ceva, ca să mă înțelegi.

Și lui Zuiok îi fu dat să audă niște lucruri pe care de obicei și le spun oamenii mari între ei, fără să se ferească de copii, gîndind că aceștia nu înțeleg nimic. Dar nu-i adevărat : copiii înțeleg tot, doar că înțeleg în felul lor. Așa și Zuiok, ascultînd ce povestea frumoasa lui Maria Morevna, își depăna mai departe basmul născocit de el, despre un anume Stepan, cuprins de slăbiciune față de Zmeul Verde. Zmeul îi sleia puterile, iar Stepan, ajuns neputincios, săvîrșea din pricina asta multe rele. Dar Maria Morevna nu s-a lăsat

înduioșată de soarta lui, ci le-a povestit tovarășilor tot adevărul despre Stepan.

— Nu știi ce om a căzut jertfă Zmeului ! Vai, bunicuțo, oftă Mașa Ulanova, dacă ai ști ce om era !

— Și unde e acum prietenul tău ? Mai trăiește ?

— Se zice că da. Dar eu nu mai vreau nici măcar să aud de el. Crezi că mi-a fost ușor să-l lepăd din inimă ? Drept să-ți spun, nu l-am părăsit pentru slăbiciunea lui, ci pentru că, din pricina ei, a ajuns dușman înrăit al cauzei noastre. Of, bunicuțo, bunicuțo, dacă ai ști ce greu îmi vine să-ți spun toate astea. Și totuși, ți le spun : a trebuit să-mi smulg, cu mîna mea, dorul cel scump al inimii.

Și Zuiok înțelese că Maria Morevna a lui se dovedise a fi mai puternică chiar decît Ivan Țareviciul, cel din poveste : căci Ivan Țareviciul s-a lăsat înduioșat și i-a dat de băut Căpcăunului ferecat în lanțuri. Iar după ce a băut, Căpcăunul și-a fărîmat lanțurile, de parcă ar fi fost niște biete zdrențe.

Iar Mironovna, cît era ea de bătrînă, se bucură, la fel ca Zuiok :

— Foarte bine ai făcut, fetița mea : cu asemenea oameni nu poți să închei pace, cu ei e nevoie de sabie. De-asta îl părăsesc și eu pe frate-meu.

Mașa își dădu seama, cu ciudă, că mersese prea departe. Acum trebuia s-o dreagă, într-un fel sau în altul...

— Hai, spune drept, ai izbutit să-l smulgi cu totul din inima ta pe slujitorul Zmeului ? stărui Mironovna.

— Știu și eu ce să zic ?... Am izbutit oare ? Lucrez în văzul tuturor și, la muncă, toată lumea mă vede în frunte. Dar să luăm ca pildă o albină : cînd caută mierea, și ea se îndreaptă spre oricare floare. Înțelegi ?

— Da, da...

— La fel fac și eu, ca albina asta : îmi iau zborul spre oricare floare. Și mă întreb, de fiecare dată : n-o fi cumva el ? Și mă opresc, și nu plec mai departe. Dar, pretutindeni, nu găsesc decît flori lipsite de miere.

— Și nu afli nicăieri mîngîiere ?

— Nu mă pot mîngîia, bunicuțo, așa cum fac unele femei. Eu n-am nevoie de altul, ca să mă mîngîie.Mie nu-mi trebuie decît dorul meu, singurul și adevăratul. Și nu-l regăsesc, de cînd l-am pierdut pe Stepan.

Ulanova se opri o clipă. Tăcea, privind cum se prăbușește apa năvalnică, de parcă ar fi văzut ceva în spuma ei albă.

— Bunicuțo, spuse ea într-un tîrziu, poate crezi că numai pe dumneata te frămîntă slăbiciunea omenească, că numai dumneata ai vrea ca oamenii să se adune laolaltă, suflet lîngă suflet ?... Să știi că nu ești singura care gîndește așa, și nici eu nu sînt singura ; dar lovitura trebuie să fie una singură.

— Păi voi nu credeți în dumnezeu ! oftă bătrîna, privind cu coada ochiului, neîncrezătoare, spre Mașa și subțiindu-și buzele uscate.

— De asta să nu-ți pese... Credințele dumitale, cum să ți-o spun ? nu ni se par potrivite : noi ne uităm la om de aproape, îl adunăm părticică cu părticică, dintre cei de rînd, dintre cei mulți, îl

adunăm şi-l făurim cu uneltele noastre. Te pomeneşti că pînă la urmă izbutim şi noi să făurim alt om. Şi pe noi ne frămîntă acelaşi lucru, bunicuţo. Am vrea să adunăm laolaltă omul întreg, toţi oamenii, ca să nu mai trăiască fiecare de unul singur, ci aşa cum trăiesc frunzuliţele pe copac; nici o frunză, în tot copacul, nu se pierde în alta, şi totuşi fiecare în felul ei munceşte pentru copacul întreg. Toţi pentru unul, şi unul pentru toţi.

— Dar cum o să puteţi ?...

— Într-acolo se îndreaptă firesc lucrurile, într-acolo se îndreaptă, în toată lumea, iar noi nu facem decît să le ajutăm. Dumneata, bunico, te gîndeşti la sfîrşit, iar noi la început. Pentru dumneata lumea se sfîrşeşte, iar pentru noi abia începe.

— Aha ! făcu deodată Zuiok şi cele două femei se întoarseră mirate spre el: uitaseră cu totul de copil.

— Ce-i cu tine ? îl întrebă Ulanova.

Zuiok se întoarse spre bunică-sa şi-i spuse şi ei:

— Aha ! şi dădu energic din cap, de sus în jos.

Cele două femei, şi cea bătrînă şi cea tînără, izbucniră în rîs. Iar Ulanova zise:

— Uite-aşa, de multe ori vorbim în faţa copiilor şi credem că ei nu pricep nimic.

— Toate le pricep, toate, dar în felul lor, răspunse Mironovna, înveselindu-se deodată.

— Zău, fetiţa mea, îi spuse ea Ulanovei, după cîte văd, şi tu, la fel, vrei numai binele pentru oameni. Doar că voi nu ştiţi altceva decît sîrmă şi tutun.

— Crezi că la noi sînt numai tiutiungii ? răspunse Ulanova, zîmbind şireată. Uite, eu una n-am fumat niciodată.

— Feri-te-ar sfîntul !

Cu acelaşi zîmbet şiret, ca o mamă care îi vorbeşte copilului său, Ulanova mai spuse:

— Mi se pare, bunicuţo, că te văitai de durere de şale. Am eu o alifie bună pentru durerea asta. Hai cu mine să te fricţionez cînd t-ei culca şi-o să-ţi treacă durerea, ca luată cu mîna. Hai cu mine, să-ţi ajut. E o alifie grozavă !

— Fie şi aşa, de dragul alifiei... răspunse Mironovna.

Serghei Mironîci se cam temea de soru-sa şi n-ar fi vrut de loc să se certe cu ea. Fără să-şi lase lucrul, se uita din cînd în cînd pe furiş spre locul unde bătrîna stătea de vorbă cu Ulanova, aşteptînd cu oarecare îngrijorare sfîrşitul luptei: pleca-va oare în lotca ei, ori se va reîntoarce ? Văzînd că Mironovna se ridică de pe bîrnă şi că toţi trei pornesc voioşi spre casă, se înveseli şi el, la rîndul lui, şi-şi spuse:

— Să ştii că a înduplecat-o ! Halal Maşenka ! Adevărat regină din Saaba ! Da-i-ar dumnezeu un rege Solomon.

În naivitatea lui de bărbat, bătrînul Mironîci se liniştise prea uşor, închipuindu-şi încheiată sfada cu îndărătnica de soră-sa. Dar cărările sufletului femeiesc sînt mult mai întortocheate. Vezi cărăruia aceea şerpuind prin taigaua nordică ? Ici coteşte într-o parte, ferind un copac doborît de furtună, colo porneşte pe după o băltoacă, o buturugă, un ciot, sau ocoleşte stuful

mlaştinilor şi tot soiul de sihle. Aşa şi cu Maria Mironovna. Inima ei se lăsase ademenită cu toată sinceritatea de cuvintele Ulanovei despre lupta cu slăbiciunea omului ; de aci, urmînd cărăruia aceasta a gîndului, ieşise de bunăvoie pe calea cea dreaptă, înţelegînd că drumul de apă de la Marea Albă la Marea Baltică, canalul pentru a cărui construire venise şi Ulanova şi tovarăşii ei, e un prilej pentru a aduna omul, părticică cu părticică. Apoi, îşi aminti de anii cînd îşi pierduse bărbatul şi copilul şi cînd, uitîndu-se parcă pe sine, începuse să le slujească oamenilor... Aşa o înţelegea acum şi pe Maşa : pierduse şi ea un om drag şi acum trudea pentru binele tuturor.

— E atît de bună, îşi spuse bătrîna, atît de tînără, de chipeşă şi de înţeleaptă, încît nu-i cu putinţă să zboare ca albina, o viaţă întreagă, şi să nimerească numai flori fără miere. O să-i trimită dumnezeu un bărbat bun. Ori, cine ştie, poate că i s-o întoarce chiar Stepan al ei...

Dar aici, cărăruia coti într-o parte. Prin minte îi fulgeră un gînd, amarnic şi dureros nu numai pentru ea, ci şi pentru toţi cei pe care îi petrecuse către lumea cealaltă şi-i jelise ani de-a rîndul : pentru ei toţi, se isprăvise cu Stepan al lor ; n-avea să se mai reîntoarcă niciodată. Iar ei nu mai aveau de ce se lega pe pămînt, nu-şi mai puteau găsi mîngîierea. Şi asta ne aşteaptă pe fiecare dintre noi, iată de ce nu poţi afla mîngîiere în lumea pămîntească.

În casă, Mironovna nu lăsă să se bănuiască nimic din ce-i frămînta sufletul. Ceilalţi crezură cu toţii că Maşa izbutise să-i alunge supărarea şi că Mironovna va rămîne mai departe la ei.

Bătrîna ajută cu vrednicie la spălatul vaselor, la rînduitul oalelor, ba chiar plămădi aluatul pentru pîine şi dădu de mîncare la vite. Iar după ce toţi ai casei se culcară, ea veghe multă vreme, rugîndu-se îngenuncheată dinaintea vechilor icoane.

Apoi, cînd în casă coborî liniştea deplină, bătrîna se ridică de jos şi cercetă cu privirea de jur împrejur, vrînd să se încredinţeze dacă dorm toţi. Mai zăbovi vreme îndelungată să-l închine pe Zuiok, care dormea dus, şi cît îl închină şopoti într-una ceva cu buzele ei bătrîne, căutînd să-şi domolească lacrimile care-i şiroiau pe obraji.

Pe urmă, dibui prin tindă după vîsle, le găsi şi ieşi în ogradă.

Era o noapte de mai, luminoasă, aşa cum sînt nopţile primăverii în nord. Pe cerul aşternut cu toate culorile se desprindeau limpede umbrele negre ale brazilor înalţi şi deşi din ţintirimul de pe deal. Acolo se aflau mulţime de morţi, toţi cei pe care oamenii de credinţă veche de prin partea locului îi căraseră, în vuietul prăvalului, ca să-i îngroape în nisip. De cînd începuseră a-i duce astfel, brazii luaseră locul pinilor pe dealul nisipos, iar copacii cei tineri îmbătrîniseră. Şi cîte cruci de lemn cu opt colţuri nu se prăbuşiseră peste morminte ! Cîte cruci noi nu se înălţaseră în locul lor ! Şi cîte oseminte omeneşti nu se amestecaseră cu nisipul acela nepăsător !

Era o noapte luminoasă, şi bătrînul, înveşmîntat în anteriul lui lung, după portul celor de credinţă veche, privea cu uimire şi spaimă încîlceala nemaivăzută a miilor şi miilor de fire negre întinse pretutindeni. Pe stîlpi şi pe copaci, peste

tufişuri şi chiar şi peste cruci se întindea păienjenişul lor înfricoşător.

Dar asta ce-o mai fi ? Parcă moartea însăşi cu lungile ei veşminte întunecate şi cu o lopată în mînă se apropie de ţărm şi se aşază în luntrea cea neagră zugrăvită cu ciolane încrucişate.

Iar pietrele înalte şi negre, pinii şi brazii, şi chiar moşneagul cu anteriul lui negru privesc la ea în neclintirea nopţii luminoase, şi nu pot scoate o vorbă.

Iar moartea pluteşte departe, tot mai departe, lăsînd în urmă, peste luciul apei, două aripi nesfîrşite : una roşie ca zorile, cealaltă albastră, cum e fîşia de cer din faţa zorilor. Aşa a plecat spre casa ei din Ostrovul Careliei bătrîna Maria Mironovna.

9. Porunca de la Dealul Ursului

Degeaba se uitau urît la sîrme cei de credinţă veche. Ele n-aveau nici o vină, căci îi slujeau cinstit omului, ducînd cuvîntul lui acolo unde se pornise lupta pentru o viaţă mai bună, împotriva asprei naturi a nordului.

Din stîlp în stîlp, alergînd pe malul Nevei celei largi, firele de sîrmă ocoliseră tot lacul Ladoga, străbătuseră rîuri, mlaştini şi păduri şi se căţăraseră sus, pe lanţul Maselgski, care formează cumpăna apelor dintre Marea Baltică şi Marea Albă. Ocolind lacul Vîg, ele ajunseseră la Nadvoiţî şi se strecuraseră prin locşorul făcut de

burghiu în cerceveaua ferestrei unei case, închiriată pentru biroul şantierului canalului Marea Albă—Marea Baltică.

A sunat telefonul şi din odaia de-alături a ieşit Ulanova, îmbrăcată într-o scurtă de piele roşcată şi roasă, care trecuse prin multe de cînd se afla pe lume. Auzind soneria, veni din tindă şi curierul Zuiok, care locuia acum aici, pe lîngă administraţie.

Ulanova notă pe hîrtie porunca primită de la Dealul Ursului : „Un transport de constructori se îndreaptă spre Nadvoiţî. Mîine soseşte prima mie. Îi veţi trimite la pădure."

După ce Ulanova îşi termină însemnarea, Zuiok se uită la ea întrebător, cu o mutricică de parcă ar fi vrut neapărat s-o îmbie la răspuns.

— E un ordin, răspunse Ulanova la întrebarea lui mută.

— Şi cine l-a dat ?

— Dealul Ursului.

Zuiok rămase pe gînduri, iar Ulanova copie ordinul şi spuse cu glas tare, foarte emoţionată :

— O mie de oameni, dintr-o dată !

Auzindu-i cuvintele, Zuiok îndrăzni să întrebe :

— Cum poate un deal să dea ordine ?

— Măi, prostuţule, zîmbi Ulanova în ciuda emoţiei care o cuprinsese, pe Dealul Ursului se află administraţia întregului şantier al canalului. Acolo stă şeful cel mare, care are puterea să ne poruncească să primim aici o mie de muncitori.

— Şi cel care are puterea stă totdeauna pe Dealul Ursului ? mai întrebă Zuiok.

— Nu, răspunse Ulanova, niţeluş încurcată. Cel care are puterea sîntem chiar noi. Puterea por-

neşte de la noi toţi, iar pe Dealul Ursului locuiesc nişte şefi obişnuiţi, ca şi noi, doar ceva mai mari.

— Nu pricep, mărturisi Zuiok. Spune-mi, ce-i aia puterea ?

— Greu să-ţi explic...

— Păcat... Dacă ai încerca, poate că tot aş pricepe. Bunicul, care e cel mai deştept, zice că eu pot să pricep orice, ca un om mare. Vrei să-ţi spun de la un capăt la altul, pe de rost, cîntecul despre Ilia Muromeţ ?

— N-avem timp de joacă, spuse Ulanova severă. Uite, îţi dau un ordin : dă fuga pînă la Sutulov şi transmite-i-l. Ajunge cu vorbăria. Acuma eu poruncesc, iar tu îndeplineşti. Va să zică, iată că eu am puterea.

— Uite că am priceput ! strigă Zuiok bucuros. Dealul Ursului ţi-a dat poruncă ţie, şi puterea lui ţi-a trecut-o tot ţie ; tu mi-ai poruncit, iar eu dau fuga să-i poruncesc lui Sutulov. Va să zică, acum puterea e a mea !

Ulanova rîse. Obrajii i se îmbujoraseră, în ochi îi ardea o flacără vie, şi acum, chiar aşa îmbrăcată cum era, cu scurta ei ponosită, semăna cu frumoasa din poveste, pe care Zuiok o ascunsese în apele oglinjoarei fermecate.

— Nu, nu, îi răspunse ea rîzînd. Am greşit : puterea nu e nici a mea, nici a ta. Noi doi sîntem ca nişte stîlpi pe care trece firul, iar puterea aleargă de la mine spre tine cum aleargă electricitatea în vîrful stîlpilor.

— Dar ce-i aia electricitate ?

— Mai ai răbdare un pic. În curînd deschidem o şcoală şi-am să-ţi explic acolo... De mult ar fi trebuit să mergi la şcoală. Pînă una-alta, însă,

eşti curierul nostru. De aceea să te duci imediat, cît poţi mai repede, cu ordinul acesta la Sutulov.

Cînd Sutulov intră în biroul lor, Ulanova îi ieşi înainte, emoţionată.

— Ce ne facem ?

Sutulov o privi liniştit şi mirat.

— Ce ne facem ? repetă Ulanova. Ne vin o mie de oameni, iar poimîine cred că au să mai vină şi alţii. Şi nu sîntem pregătiţi să-i primim, nu-i aşteptam să sosească pînă săptămîna viitoare.

— De-acum aşa o să meargă, îi răspunse Sutulov, liniştit, au să curgă mie după mie, din toată ţara, şuvoaie întregi de oameni, ca apele prăvalului. Aşa e şi firesc. De ce îţi pierzi cumpătul ? Toate se fac conform planului.

— Ştiu şi eu că toate se fac după plan. Dar cifrele sînt neînsufleţite, iar oamenii au sînge, stomac şi intestine. Ce o să le dăm mîine de mîncare ?

— Linişteşte-te, Maşa !

Lui Zuiok nu-i scăpă că Sutulov îi spune Mariei Morevna a lui — Maşa.

— Dacă ni se trimit oameni, urmă Sutulov, de bună seamă că ni se trimit şi alimente. Cifrele spun acelaşi lucru : atîtea guri, atîţia oameni. Iar dacă vreunul dintre cei ce ne trimit oamenii greşeşte, avem datoria să luăm greşeala lui asupra noastră şi nu să orăcăim ca broaştele în baltă.

— Ai dreptate, dragul meu Saşa, rîse Ulanova.

Iar lui Zuiok nu-i scăpă că Ulanova îi zicea şefului cel mare Saşa, şi atît.

— În problemele astea, urmă ea, tu ai totdeauna dreptate şi lucrezi la fel ca... Ulanova se

uită spre fereastra pe a cărei cercevea se afla fixat un termometru, şi adăugă : la fel ca Réaumur.

— De ce ca Réaumur ? întrebă Sutulov, zîmbind.

— Pentru că Réaumur a fost om, fizician, iar acum nu mai e om, ci termometru, şi zău că nu dă niciodată greş. Aşa că eşti Réaumur.

— Aş putea să spun : mă simt onorat şi-ţi mulţumesc. Păcat însă că n-ai dreptate. Ştii, oricum ar fi vremea afară, termometrul nu simte nici frig, nici căldură, iar mie nu prea-mi vine uşor să fiu termometru cînd mi se cere. Vorbeşti aşa fiindcă în ceea ce mă priveşte pe mine... mai bine zis, pentru că faţă de mine eşti totdeauna la zero...

Şi Zuiok văzu cu multă uimire că, spunînd acestea, Sutulov roşi uşor şi se posomorî.

Mîna Maşei, micuţă în mîneca largă şi jerpelită a scurtei de piele, dădu să se întindă spre Sutulov, spre umărul lui. Se trase însă imediat înapoi, se strînse într-un pumnişor tare şi se lăsă pe masă.

— Totuşi, unde o să încartiruim mîine mia de oameni ? îl întrebă ea pe şef cu o voce rece şi ciudat de străină.

Sutulov se uita pe fereastră, spre pădurile care se zăreau, viorii, dincolo de Vîg.

Zuiok se temu pentru Sutulov. Îşi zicea în gînd : „Mi se pare că nici şeful nu ştie. Şi ce-o să se întîmple dacă din toată ţara au să pornească încoace şuvoaie de oameni, ca apele prăvalului ?"

Căci el aşa pricepuse, întipărindu-şi adînc în minte cuvintele „din toată ţara au să curgă aici şuvoaie întregi de oameni, ca apele prăvalului".

Asemeni oricăruí băieţaş de vîrsta luí, Zuiok ştia prea bine că, dacă-i vine lui chef să meargă pe locomotivă, n-are decît să încalice pe scaun, să şuiere, şi scaunul se va preface în locomotivă ; iar dacă se vîră sub scaun şi şuieră, scaunul se preschimbă în vapor.

Astfel, judecînd în felul lui, Zuiok îşi zicea că Sutulov a făcut din oameni un prăval. Şi se împăcase cu gîndul acesta, ba chiar i se părea că vede şi că aude apa zbătîndu-se în prăval.

Puternic îi e vuietul, atît de puternic încît parcă şi pămîntul din preajmă se clatină. Mii de şuvoaie se izbesc între ele, se înalţă în trîmbe şi cad, amestecîndu-şi spumele.

Iar rîul întreg se prăbuşeşte, zdrobit în luptă şi împrăştiat în mii de stropi ; apoi totul se adună iar laolaltă şi întreaga cădere de apă vuieşte într-un singur glas. La fel şi mulţimea aceea de oameni zdrobiţi în cădere s-o fi adunat laolaltă, ca să pornească înainte, mereu înainte, ca un singur om.

Şi în sufletul lui se născu deodată bucuria, aşa cum se întîmplă în basme, cînd omul tăiat în bucăţi e stropit cu apă vie, iar Ivan Ţareviciul cel înviat porneşte din nou la drum.

Astfel frămînta el în minte spusele celor doi şefi. Se temuse un pic, pentru Sutulov, cînd acesta, în loc să-i răspundă Ulanovei la întrebarea : „Unde să-i încartiruim ?" rămăsese pe gînduri, privind pe fereastră, spre pădurile cele viorii.

Dar Sutulov nu şovăi decît o clipă, şi toată teama lui Zuiok pentru şeful lui se împrăştie ca fumul, într-o clipită. Sutulov mai citi o dată ordinul : „Un transport de constructori se îndreaptă

spre Nadvoiţi. Mîine soseşte prima mie. Îi veţi trimite la pădure."

— Ce să ne mai frămîntăm, spuse Sutulov după ce reciti ordinul. Îi trimitem pe toţi la pădure!

— Aşa e, se bucură Zuiok. Sosesc o mie de oameni şi-i trimitem pe toţi la pădure. Şi aşa, zi de zi, o mie, şi încă una, şi încă una — şi toţi la pădure. Aşa putere mai zic şi eu!

Totul i se limpezi, deodată. Acum nu mai avea nevoie să întrebe: ştia mai bine ca oricine ce înseamnă puterea: uneori vrăjitorul se năpusteşte ca un nor negru să-l prindă pe Ivan Ţareviciul şi nici un bidiviu nu-l poate scăpa pe viteaz de urmărirea lui. Dar puterea e de partea lui Ivan Ţareviciul. Sora cea bună a Şoimului a lăsat să-i pice din ochi o lacrimă şi cu lacrima asta Ivan Ţareviciul a uns copitele armăsarului, care zboară acum ca vîntul şi ca gîndul. Şi apoi, dacă puterea-i în mîinile tale, poţi scăpa în fel şi chip. Chiar dacă ar fi să-l taie bucăţele pe Ivan Ţareviciul, vine puterea, ca apa cea vie, şi toate fărîmele trupului se lipesc la loc. Asemenea putere avea şi Sutulov atunci cînd poruncea ca toţi oamenii să fie trimişi la pădure.

— Şi cît de departe îi trimitem? întrebă Zuiok încîntat, dar sfios, simţind cum îi bate inima.

— Îi trimitem, urmă Sutulov fără să ia seama la cuvintele băiatului, în pădurile de pe celălalt mal al Vîgului, şi-au să-şi facă singuri, în scurtă vreme, locuinţe. Peste două luni de zile o să se ridice acolo un oraş.

Zuiok nu-şi mai putea stăpîni bucuria. Ar fi vrut doar să aibă răgaz, ca să se gîndească la toate acestea, pe îndelete, de unul singur.

— Astăzi tot nu vin şi, deocamdată, n-avem ce face. Pot să plec?

Sutulov zîmbi şi spuse:

— Ai văzut, Maşa, cine dă lecţii despre cum să-ţi păstrezi cumpătul? Zuiok ne-a ascultat şi a tras concluzia cea bună. Hai şi noi, pînă nu începe iureşul, să stăm puţin de vorbă şi să ne adunăm puterile. Tu, du-te, Zuiok, du-te la joacă...

Şi Zuiok plecă.

Ştia dinainte unde vrea să se ducă. Cuvintele: „Din toată ţara au să curgă aici şuvoaie întregi de oameni, ca apele prăvalului" i se întipăriseră adînc în minte, ca şi gîndul că toţi aveau puterea de a face ca totul să fie bine. Şi, de cum ieşi afară, întreaga lume se strînse în jurul lui, împresurîndu-l îndeaproape. I se părea acum că întreaga lume se află în puterea lui, că e de ajuns doar să dorească el ceva ca să fie îndeplinit, după dorinţa lui, şi ştia că negreşit are să dorească ceva spre binele tuturor.

De unde vine oare şi de ce piere mai tîrziu, cu vîrsta, conştiinţa aceasta minunată a lumii înconjurătoare, simţămîntul care te face să crezi că dacă tu te simţi bine, toţi ceilalţi trebuie să se simtă bine, simţămîntul care te îndeamnă să te pleci spre orice om obidit, să-l mîngîi, să-l trezeşti spre bucurie dacă doarme, iar dacă e la fel de voios ca şi tine, să-l iei în braţe şi să porneşti cu el departe, în goana calului? Atunci nu ştii ce-i oboseala şi nici nu vezi că ar putea să existe sfîrşit. Aşa păşeşte omul pe lume, aşa îşi începe el viaţa.

Şi Zuiok urcă mai sus, tot mai sus, pe drumul somonului deprins să sară peste pietrele scăldate de apele prăvalului, spre piua din stîncă, acolo

unde, de mic copil, s-a învățat să pîndească somonii, stînd pitit, cu maiul în mînă. Acum se cață1ă într-acolo numai și numai ca să asculte vuietul prăvalului și să se gîndească la oameni, la oamenii aceia care au să se scurgă și ei, din toată țara, tot încoace. Peste prăval plutește pulberea măruntă a apei, ca un veșmînt alb și străveziu pentru întunecatul trup al uriașului cu trei capete. Și atîta vreme cît zăbovește soarele pe cer, în pulberea aceea adastă curcubeul.

Stai și privești încăierarea șuvoaielor și a stropilor și ți se pare că ei nu fac decît să se lupte, la nesfîrșit. Iar lupta aceasta veșnică te obosește. Dar dacă îți muți privirea, ea te trage iar și iar, de parcă ți-ar porunci cineva cu tot dinadinsul să te uiți, s-o privești din nou. Și cînd te uiți, vezi că totul e altfel. Întreg prăvalul, ca o singură ființă, își trăiește viața lui, una și singură, iar prin vuietul haotic auzi limpede pasul unui uriaș, pășind înainte, tot înainte...

Pasul acesta ritmic răsună însă în orice basm, în orice frîntură de cîntec și e tare greu să-ți dai seama dacă lucrurile se petrec aidoma în sufletele tuturor sau dacă numai în sufletul unui băiețaș, vlăstar de povestitori, se făurește un basm nou. Sau poate că, într-adevăr, prăvalul își trăiește viața lui, una și singură, iar prin vuietul haotic se aude pasul cel ritmic : înainte, tot înainte ! Prin vălmășagul gălăgios al apei, Zuiok auzi deodată cuvinte omenești, nedeslușite și totuși atît de clare uneori, încît, de teamă să nu fie văzut, băiatul se afundă și mai mult în scorbura din stîncă. O clipă, cuvintele nu-i mai ajunseră la urechi, apoi le auzi iar, din ce în ce mai aproape.

— Ce scorbură drăguță ! spunea primul glas.

Și Zuiok recunoscu glasul lui Sutulov.

— E și o lespede bună aici. Hai să ne așezăm pe ea.

Zuiok recunoscu acum glasul Ulanovei. Privind din întuneric spre lumină, văzu chiar, limpede de tot, cum cei doi se așezară alături, pe piatră.

— Spune, Sașa, nu ți se întîmplă uneori... începu Ulanova.

Îi spusese Sașa...

— Nu ți se întîmplă uneori, cînd mergi pe stradă, în vreun oraș mare, să ți se pară că mulțimea de necunoscuți seamănă cu stropii unei ape care se prăvălește în jos, de pe o stîncă ? Iar după un timp obosești tot privind fețele oamenilor izolați, stropii și țăndările omenirii prăbușindu-se în prăpastie. Dar de îndată ce-ți muți privirea, ceva te îndeamnă să te uiți din nou, și, cînd asculți îndemnul și te uiți, vezi deodată, în mulțime, o față cunoscută și dragă. Poate că îți trece doar o clipă pe dinaintea ochilor, dar e de-ajuns și atîta ca să aduni și să definești în ea chipul întregii omeniri întîlnite, să-i vezi pe toți cuprinși într-o singură ființă. Și atunci începi să crezi, începi să știi că omul e unit și că pășește înainte, tot înainte, cu un pas ritmic. Ție nu ți se întîmplă așa ?

— Mașa, răspunse Sutulov.

Îi spusese Mașa !

— Mașa, îmi place să te ascult, cînd am răgaz, și dacă n-aș avea atîtea treburi, te-aș asculta mereu și nu m-aș sătura niciodată. Dar sînt atît de prins cu munca, încît îmi alung bucuria asta. N-am timp pentru ea, draga mea ! Cînd te aud însă vorbind, îmi aduc aminte că și mie mi se întîmplă la fel.

Şi nu numai pe stradă, ci oriunde. Se întîmplă să prinzi, deodată, ceva fugitiv pe faţa unui om şi atunci pricepi totul şi-i răspunzi. Dar nu ştiu ce rost are să-ţi scormoneşti toate astea în suflet. Mă tem că tocmai asemenea gînduri te opresc locului...

— Nu înţeleg ce vrei să spui.

— Uite, de pildă, şi adineauri, la birou : tu, care eşti atît de deşteaptă şi care ai atîtea idei şi cunoştinţe, tu, care eşti un muncitor atît de încercat, te-ai oprit, deodată, în faţa unui lucru de nimic. Construim un canal care să lege două mări, săvîrşim o operă cu adevărat măreaţă, şi tu te poticneşti de un lucru atît de mărunt : unde să încartiruim oamenii. Ştii doar că planul a fost întocmit pînă în cele mai mici amănunte înainte de-a fi trimis pe teren. Şi, deodată, ca într-o poveste, te sperii de nu ştiu ce, parcă ai fi Zuiok şi nu administratorul şantierului. Au să înceapă munca şi ai să vezi că, peste cel mult două luni, vom avea un întreg oraş muncitoresc, gata construit.

Auzind cuvintele „un oraş, în două luni", Zuiok simţi cum îl cuprinde bucuria, era cît pe-aci să se dea de gol. Dar se temu să nu-l descopere cei doi, tocmai acum.

Se vede treaba că toate scorburile sînt la fel : o dată ce-ai intrat într-una din ele, începi să te temi de lumină !

— Maşa, urmă Sutulov, noi înfăptuim împreună o operă măreaţă, învăţăm împreună, ne transformăm şi creştem împreună. Tu eşti o femeie minunată ! Dar cum naiba se face că, de îndată ce scapi de treburi, începi să spui copilării şi să ciripeşti ca o păsărică ?

— Dragă Saşa, tu eşti foarte puternic, poţi să te contopeşti pe deplin cu munca ta şi să te transformi din Réaumur în termometru. În privinţa asta, eşti simplu ca un copil, şi tocmai de-asta îmi eşti foarte drag. Eu însă, trebuie să-mi poruncesc tot timpul, să-mi repet tot timpul : „Trebuie ! Trebuie !" şi, cum scap puţin de treburi, îmi şi dau frîu liber şi încep să îndrug tot ce-mi trece prin minte. Dar nici nu pot, şi pesemne că nici nu vreau să mă transform în termometru.

Între timp, cu prăvalul se vede că se petrecea ceva neobişnuit. Poate că apa lui izbise, timp de un veac întreg, vreun bolovan şi-l împinsese, iar acum, deodată, izbutise să-l învingă şi să-l arunce în prăpastie.

— Ce-a fost asta ? tresări Ulanova.

— Nu ştiu, răspunse Sutulov, liniştit. Se petrec multe printre bolovanii de sub apă. Mai bine, hai, dă-mi răspunsul pe care ţi l-am cerut...

Ulanova îi puse amîndouă mîinile pe umeri şi-i spuse :

— Mi-eşti drag, Saşa, dar...

Sutulov se posomorî deodată, iar Zuiok se schimonosi şi el, ca de durere, în firida lui : îl cuprinsese o milă nemărginită pentru Sutulov. Era limpede acum că pînă şi şeful acesta, tare ca fierul, avea o dorinţă a lui, că dorea nespus de mult ceva.

— Ştii, Saşa, mi-eşti drag, dar mi se pare că aşa aş putea îndrăgi foarte mulţi oameni...

Sutulov se întunecă şi mai tare.

Zuiok nu şi-ar fi putut închipui niciodată că şeful poate fi atît de nefericit, ca un băieţaş.

— Halal şef ! îşi spuse el, clătinînd din cap.

— Nu fi mîhnit, Sașa, urmă Ulanova. Poate că nu-i ăsta lucrul cel mai important. Dacă o fi să te aleg, să știi că am să te aleg pentru totdeauna. Și n-o să-ți fie rău lîngă mine... Dar, deocamdată, ceva mă împiedică... Cum să-ți explic mai bine? Mă împiedică niște rămășițe...

— Ce fel de rămășițe? strigă Sutulov, ieșindu-și o clipă din fire și schimbîndu-se la față.

— Nu te speria. Toate rămășițele n-au nici o importanță. Există însă una, mai mare decît toate, și ea mă împiedică serios.

Sutulov își plecă fruntea.

— Fii bărbat, Sașa, și nu te lăsa doborît. Mîine începem munca, nu-i așa? Știu că pui munca mai presus de orice...

Drept răspuns, Sutulov înălță fruntea mirat și i se uită drept în ochi, hotărît și senin.

— Nu-i așa? spuse iar Ulanova. Mai presus de orice...

— Firește, răspunse Sutulov.

Tăcu un timp. Apoi vorbi din nou:

— Omul crește o dată cu opera lui, oricare ar fi ea, și se depășește pe sine însuși.

Spusese acestea într-un fel ciudat, de parcă nici n-ar fi înțeles prea bine întrebarea cu privire la înlocuirea ori la contopirea dintre viața personală și cauza obștească.

— Firește, repetă Ulanova rîzînd. Ești un om minunat, Sașa, și mi-ești tare drag. Nici vorbă că ești mai bun, mult mai bun, decît Stepan al meu.

— Stepan, șopti Zuiok, amintindu-și că și atunci, cînd vorbise cu bunica, Ulanova pomenise de un anume Stepan.

— Cine-i Stepan? întrebă Sutulov.

Dar prăvalul mai repezi, tocmai atunci, un bolovan, și bubuitul acesta fu pentru cei doi ca un fel de semnal: ei se ridicară de pe locurile lor și plecară.

Pentru Zuiok, răspunsul Ulanovei la întrebarea: „cine-i Stepan?" se pierdu în vuietul apei care sărea de pe stîncă.

După ce mai așteptă un pic, el ieși din scorbură. Înțelegea acum pe deplin firea lui Sutulov și găsea că totul e frumos la el: după cum uriașul cu trei capete, zbuciumata căpetenie a apelor, poruncește și stăpînește șuvoaiele silindu-le să meargă măsurat, tot astfel Sutulov, căpetenia oamenilor, va începe de mîine să rînduiască omenirea care se va aduna aici de prin toată țara. Sutulov iubea munca mai presus de orice... Dar acum, Zuiok nu mai înțelegea nimic din ființa Ulanovei. Nu se dumirea nici cine poate fi Stepan, nici ce erau rămășițele despre care se vorbise; mai ales despre rămășițele acelea nu înțelegea nimic.

Apoi își aduse aminte de oglinjoară și de Maria Morevna, care rămăsese tăinuită în apele ei. Oglinjoara o ascunsese în scorbura din stîncă, încă de-atunci, de la sosirea constructorilor. Era încredințat că Maria Morevna cea adevărată rămăsese închisă în oglinjoară. Ce-ar fi s-o scoată acum la lumină și să se uite la ea?

Zuiok șovăi o clipă dacă să se întoarcă înapoi, la scorbură. Dar simți un fel de teamă nedeslușită: dacă nu mai găsește nimic acolo? Așa că, deocamdată, se răzgîndi și, fără să mai întrebe oglinjoara, coborî din piatră în piatră, frămîntîndu-și mintea să ghicească despre ce fel de rămășițe vorbise Mașa. Ce fel de rămășițe avea ea?

10. Prăvalul

Se spune că odată, în vremuri de restriște, cînd niște pani din Țara Leșească, revărsîndu-se peste pămîntul rus, nimeriră și pe țărmurile Vîgului, un Ivan oarecare de prin partea locului, asemenea lui Ivan Susanin, i-ar fi încărcat pe toți într-o luntre mare și ar fi pornit cu ei peste lac, spre Nadvoițî. Trecînd prin dreptul Ostrovului Careliei, panii auziră în depărtare vuietul prăvalului.

— Ce-o fi asta ? întrebară ei.

— Norocul nostru ! le răspunse Ivan.

Și-i duse cu luntrea mai departe, plutind mereu spre Nadvoițî. Aici, chiar în dreptul satului, pe rîu, se află un ostrov mititel, numit Ostrovul Bradului. Puternicul Vîg, spintecat în două de țancul ostrovului, se aruncă de-a dreptul în prăpastie, alcătuind prăvalul.

Apele marelui Vîg se îndreaptă pe nesimțite spre căderea de apă și mîna obișnuită și dibace a unui cîrmaci iscusit poate duce ușor o luntre de-a curmezișul șuvoiului. Dar Ivan și-a îndreptat luntrea lui, plină cu pani din Țara Leșească, pe firul apei. Și luntrea zbură ca săgeata spre Ostrovul Bradului.

— Ce-o fi asta ? strigară panii, dîndu-și seama abia cînd ajunseră în dreptul Ostrovului de primejdia care îi pîndea.

— Norocul nostru ! le răspunse Ivan.

Și repezi luntrea drept în prăval.

Cine a putut oare să vadă fapta și să audă cuvintele de pe urmă ale acestui Ivan Susanin din ținuturile de miazănoapte ?

Se spune că, în zilele însorite, cînd în pulberea stropilor de apă din jurul prăvalului strălucește curcubeul, un om cu inimă curată poate desluși chipul lui Ivan și poate auzi cuvintele rostite acum de prăval :

— Norocul nostru !

Și este prea adevărat că, dacă te uiți țintă în apele prăvalului, din stropii lui se înfiripă tocmai lucrul la care te gîndești. Iar din vuietul lui se desprind tocmai cuvintele care îți stau pe limbă.

Un lucrător, ostenit de munca dusă peste zi pentru încartiruirea oamenilor care sosesc mereu, valuri-valuri, de prin toată țara, avea ce să vadă în apele prăvalului : acolo i se arăta din nou tot ce i-a trecut prin fața ochilor într-o zi de muncă.

De prin toate colțurile și coclaurile necunoscute ale unei țări, cu tot felul de neamuri, curgeau șuvoi zeci și sute, mii și mii de oameni cu pielea albă sau galbenă, cu ochii negri sau albaștri, cu părul bălai, negru sau roșu. Se aflau printre ei munteni uscățivi, cu trupuri mlădioase și ochi arzători ca tăciunii ; locuitori ai stepelor, scunzi și cu picioarele strîmbe, cerchezi, chirghizi, uzbeci, unii chiar cu turbane, tătari îmbrăcați în caftane, mongoli cu ochii pieziși și cu tichiuțele lor, ruși cu fel de fel de graiuri, de prin ținuturile Oriolului, Riazanului, Vladimirului, de prin Rostov și din Siberia...

Ulanova intră într-una din barăcile construite în grabă. Avea sarcina să se documenteze asupra începuturilor de viață a constructorilor și ar fi vrut din tot sufletul să afle de la fiecare prin ce ar putea fi el de folos cauzei lor, a tuturora.

Stătea la o masă simplă, din lemn nevopsit. Era îmbrăcată în scurta ei de piele, iar misiunea pe care o purta în inimă i se oglindea pe față : Ulanova arăta serioasă și dîrză, gata oricînd să treacă la acțiuni hotărîtoare.

Numai Zuiok ar mai fi putut s-o deslușească, în ostașul acesta de rînd al șantierului, ferecat în platoșa legilor, pe Maria Morevna, pitită cine știe unde în adîncul ochilor sau în vreo mișcare a capului. Dar pînă și Zuiok o pierdea uneori și n-o mai regăsea decît cu ajutorul oglinjoarei păstrate în scorbura din stîncă.

Constructorii se perindau prin fața ei în șir nesfîrșit, ca să dispară apoi, așa cum dispăreau stropii prăvalului. Ulanova își încorda toate puterile ca să-și țină atenția mereu trează și să prindă, pe trăsăturile fiecărui chip, licărirea aceea în stare să adune toți stropii mărunți într-o singură ființă omenească, într-un singur om, uriaș, călcînd ritmic, mereu înainte.

Iată, din coloană s-a desprins un flăcău chipeș, cu o beretă femeiască pe cap, de culoarea zmeurei. Flăcăul negricios, cu ochi albaștri și cu o mustăcioară neagră deasupra buzelor, zîmbește plin de superioritate și-și ține brațele încrucișate pe piept.

— Ești rus ? îl întrebă Ulanova.

— Exact, madam, sînt rus.

— Prenumele dumitale și al tatălui, și numele de familie.

— Nume de familie n-am avut niciodată. Numele tatălui trebuie să vă spun cu regret că l-am uitat. Iar dacă doriți numele meu, madam, permiteți-mi să mă prezint : mă cheamă Rudolf.

Zuiok se uita la el cu admirație, fără să clipească, minunîndu-se la gîndul că omul acesta e cu totul în puterea Ulanovei, care poruncește aici, și, totuși, se poartă de parcă toată puterea ar fi în mîinile lui.

Vrînd să-și ducă o mînă la beretă, Rudolf își descoperi, totodată pieptul, plin de tatuaje albastre.

— Lasă maimuțărelile, îi spuse Ulanova, foarte liniștită, de parcă ar fi avut în față un copil. Pe mine nu mă sperii nici cu tatuajele dumitale, nici cu numele ăsta născocit. Pentru mine, nu ești diabolic și n-ai de ce să-mi zîmbești așa.

Rudolf tresări, zîmbetul i se șterse de pe buze, iar mîinile i se încrucișară iar pe piept.

Zuiok își mută privirea cercetătoare de la Rudolf la Ulanova și înțelese că flăcăul s-a dat bătut, că puterea e din nou la Mașa.

— Cu ce te-ai ocupat înainte și cu ce ne-ai putea fi de folos aici ?

— Numai cu degețelele mele, madam, răspunse Rudolf.

Și, desprinzîndu-și iar o mînă de pe piept, începu să-și miște prin fața Ulanovei degetele palide, subțiri și lungi, ca de pianist.

— Falsificator ? ghici Ulanova.

Păstrîndu-și tot calmul, cu o umbră de zîmbet în colțul gurii, ea se uită drept în ochii falsificatorului, ciocănind încet dar stăruitor cu degetul în masă.

— Ia mîna, îi spuse ea. Aci n-avem nevoie de falsificări. Lucrăm numai și numai pe bază de ade-

văr. Ești repartizat la lucrările forestiere, n-ai să înveți să mînuiești penițe, ci toporul.

— Mersi, madam! răspunse Rudolf, alăturîndu-se celor care se duceau la baie.

După marele lor vătaf și lord, se perindară pe dinaintea Ulanovei, pe rînd, tot soiul de tîlhari, și mai mari și mai mici, spărgători și borfași, „leoparzi", „șacali", „lupi" și „ursari", ucigași și pungași din cei mai mărunți, strînsură de rînd, dintre așa-numiții „dihori" și „șoricei" care obișnuiesc să hoinărească prin orașe, pe cornișele caselor, coborîd pe burlane și pătrunzînd în apartamente, bieți șoricei, care uneori cad de sus, de pe balcoane și acoperișuri, și se zdrobesc de caldarîm.

Ulanovei i se părea ciudat că oamenii aceștia, care în decăderea lor își pierduseră chipul și asemănarea omenească, se botezau singuri leoparzi, urși, lupi, dihori sau șoricei, de parcă întreaga natură ar fi oglindit fenomenul decăderii acelei mărețe ființe căreia noi îi spunem Om.

„Dar cînd omul se ridică, gîndi ea, i se pare totdeauna că o dată cu el se ridică întreaga natură."

Și o cuprinse dorul să-și odihnească privirile pe chipul omului care se ridică, să recunoască printre toți cei adunați acolo măcar o față omenească, în deplinătatea cuvîntului.

— Dumneata cine mai ești, moșule? întrebă Ulanova.

Din coloană se desprinse Kuprianîci, un vagabond din pădure, cu o față atît de năpădită de păr, încît nu i se mai vedea decît nasul cîrn, aidoma cu ciocul unei prepelițe. De sub grămada fulgilor

așternuți peste chipul lui, priveau doi ochișori, senini și neclintiți.

Iar ochii aceștia ai lui Kuprianîci erau atît de neclintiți, încît oricărui om nedeprins cu asemenea priviri încremenite i s-ar fi părut că nu vede ochi de om, ci, mai curînd, că, prin crăpăturile ochilor, zărește un perete spoit cu albăstreală.

— Mă, neicuță! îi spuse el Ulanovei, luînd-o drept bărbat. Pe mine să nu mă scrii pe listă, că sînt bagabond din pădure și tot o șterg de aici.

— Las-o încolo! făcu Ulanova.

— Să nu rîzi, neicuță! zîmbi Kuprianîci.

Și, cînd zîmbi, ai fi putut jura că e un arici, cu obrajii lui umflați și păroși, în mijlocul cărora nasul cîrn părea că se ivește printre țepi.

— Ce oameni mai sînt și pe lumea asta! spuse fără să vrea Ulanova, care cerceta zîmbind mutra caraghioasă a vagabondului.

— Tot soiul de oameni, nenișorule, răspunse liniștit Kuprianîci. Uite, eu îți spun adevărul curat: dacă-i vorba de muncă, nu mă dau în lături și pot să fac orice, mai cu seamă la pădure... Ba chiar am să muncesc bine, dacă am s-o duc bine. Dar dacă n-o să am chef, o întind orice-ar fi, și n-o să mă puteți ține nici în ruptul capului. Un singur lucru te rog, flăcăule, că-i mai bine să ne înțelegem de pe-acum: de muncit o să muncesc, cum spun; îi slujesc pe toți, și pe tine, cu dragă inimă, numai la catastif să nu mă scrii. Așa-i că nu mă scrii?

— Acum n-o să te scriu, îi răspunse Ulanova, dar socoteala trebuie s-o ținem.

— Păi da, socoteala trebuie ținută, se învoi Kuprianîci. Fă și tu socoteala pe abac, și pe urmă amestecă bilele. Numai atîta te rog: să nu mă scrii la catastif.

Ulanova îi făgădui că nu-l scrie, și Kuprianîci se îndreptă, mulțumit, spre grupul constructorilor care mergeau spre baie.

Prin fața Ulanovei se perindau tot felul de chipuri: o femeie ceacîră și alta cu ochii roșii, care își mișca într-una pleoapele; apoi trecură Aniutka „Scoate-Ochi", înspăimîntător de slută, și un chinez cu coadă. Iar un ocnaș bătrîn declară, fără să clipească măcar, că a sosit aici, călare pe o coajă de pepene, tocmai din insula Sahalin, după ce a făcut ocolul lumii prin Pacific.

Erau oameni de toate soiurile și de toate neamurile și fiecare îi trecea o clipă pe dinaintea ochilor, ca să i se șteargă apoi din minte, așa cum dispar arătările din spuma apelor care se lovesc de pietre, la pragul rîului. În marele șuvoi al omenirii se ivesc mulțime de asemenea arătări, și fiecare, trecîndu-ți o clipă pe dinaintea ochilor, te face să pierzi nădejdea că vei găsi vreun înțeles în ivirea lor de-o clipă și în pieirea lor.

Așa se întîmplă, de obicei, și pe stradă, pînă ce dai peste un chip mai deosebit, care să-ți descopere dintr-o dată înțelesul tuturor chipurilor omenești: și e de-ajuns să te uiți la oricare, mai cu luare-aminte, ca să regăsești în trăsăturile lui tocmai ce găsiseși la chipul cel deosebit.

Din rînd ieși un om în vîrstă, cu fața oacheșă, brăzdată de zbîrcituri adînci ca urmele lăsate de tăișul unei săbii. Fața omului era dintre acelea pe

care ți le închipui atunci cînd spui „Minin și Pojarski" [1]: dacă o privești dintr-o parte, îl vezi pe negutătorul Minin, iar dacă o privești din altă parte, și din altă poziție, îl vezi pe cneazul Pojarski, deși amîndouă părți laolaltă formează chipul unuia și aceluiași rus.

— Mă cheamă Volkov, spuse el. Înainte, am fost negustor de pielărie.

Ulanova deslusi pe fața aceasta simplă, de rus, ceva foarte adînc și foarte, foarte cunoscut și se simți, deodată, în apele ei. Părea că s-a împlinit întîlnirea așteptată și că în sufletul ei a crescut convingerea că știe pentru ce lucrează și că totul se face pentru că așa trebuie.

— Negustor, ziceai? întrebă ea. Și cum de-ai nimerit aici, la noi. Ce anume ai pățit?

Volkov se lumină un pic la față și zîmbi, așa cum bătrînii le zîmbesc uneori ștrengarilor în care își recunosc propria lor întruchipare, de odinioară.

Și-i vorbi apoi, cu multă bunăvoință, despre trecutul și despre pățaniile lui. Îi povesti că avusese cîteva milioane de ruble la bancă, două case de piatră la Moscova și o moșie lîngă Saratov și că, vrînd să-și apere avutul, își instalase o mitralieră pe acoperișul casei. Reușise să scape în ultima clipă: fusese arestat, dar evadase și stătuse ascuns multă vreme. Pînă la urmă însă, tot fusese găsit.

— Din fericire, urmă Volkov, au pus mîna pe mine după ce-mi schimbasem părerile, așa că

[1] *Kuzma Minin* (m. 1616) — unul din principalii organizatori și conducători ai mișcării populare pentru eliberarea Statului Rus de sub stăpînirea intervenționiștilor polonezi. Cneazul *Dmitri Pojarski* (1578—cca. 1641) — unul din conducătorii acestei mișcări (n. ed.).

n-am socotit prinderea mea drept o nenorocire, nu mi-am zis că „am pățit-o", cum v-ați exprimat, adineauri.

— Şi nu-ţi pare rău de cele întîmplate? îl întrebă Ulanova.

— De loc. Doar nu mi-am apărat averea, ci veşnicia. Eram convins pe atunci că toate sînt schimbătoare pe lume, că toate sînt înşelătoare, în afară de rubla care ne dăruie veşnicia.

— Să cauţi veşnicia într-o rublă! se minună Ulanova.

— Întocmai. Mulţi dintre negustorii noştri erau convinşi de asta şi, în prostia lor, căutau să dea socoteală de faptele lor în faţa veşniciei, înălţînd biserici pe socoteala lor. Că doar toţi negustorii noştri sînt ieşiţi din rîndurile ţăranilor...

— Să cauţi veşnicia într-o rublă! repetă cu glas tare Ulanova, uimită de o asemenea idee.

— Ideea asta mi se înrădăcinase adînc în minte, urmă Volkov; cu ea în suflet, am trăit o viaţă întreagă. Acuma însă, mi-am schimbat părerile şi am înţeles că rubla nu ne poate da veşnicia.

Ulanova puse tocul pe masă.

— Şi crezi oare, întrebă ea, că există ceva veşnic pe lume?

— Cum să nu! răspunse Volkov. Gîndirea e veşnică.

— Dar gîndurile se schimbă şi ele, mereu, spuse Ulanova.

— Fireşte că se schimbă, dar un anume gînd rămîne, statornic.

— Şi care-i gîndul acela?

— Gîndul că oricînd şi oriunde trebuie să faci ce e mai bine.

Tot timpul convorbirii lor, Ulanova se mira cum de nu-i dăduse prin minte vreunui sculptor să le înalţe lui Minin şi Pojarski o singură statuie, care să-i înfăţişeze pe amîndoi sub chipul unui singur om: dacă te uiţi dintr-o parte, să ţi se arate neguţătorul, iar dacă priveşti din partea cealaltă, să vezi cneazul. Aşa i se întîmplase şi ei: privise multă vreme statuia numai dintr-o parte, şi acum, trecînd în cealaltă parte, parcă l-ar fi regăsit pe Pojarski. Simţea în inimă o mare bucurie şi se îmbujoră toată la faţă.

Zuiok o privi cu însufleţire: Maria Morevna a lui se afla din nou acolo.

— Dacă şi dumitale, începu ea, ţi-a venit un asemenea gînd...

Dar Volkov îi tăie vorba.

— Mi-a venit aşa, pe neaşteptate, îi răspunse el, şi-acum trăieşte în sufletul meu, veşnic, şi nu-mi îngăduie să mă plictisesc, să mă simt nedreptăţit sau robit.

— Chiar aici, ca deţinut?

— Draga noastră comandantă, îi răspunse Volkov, nu există clipă, nu există petic de pămînt în care să nu fie mereu de faţă gîndul acesta: străduieşte-te din răsputeri să faci ce e mai bine, şi atunci o să fie bine pentru toată lumea.

Ulanova se simţi deodată de parcă ar fi zăbovit multă vreme în faţa unei căderi uriaşe de apă, uitîndu-se îndelung la chipurile omeneşti ivite din spuma apei prăbuşite de stînci şi, deodată, totul s-ar fi adunat laolaltă, iar în urechi ar fi prins să-i răsune pasul ritmic al omului care merge înainte, mereu înainte.

Pe vremuri, ţinuturile împădurite de la miazănoapte se împlineau încet, încet, cu oameni „de-ai casei". Dar trecea veac după veac, şi stăpînirea omului asupra naturii mai-mai că nu se cunoştea de loc.

Se întîmpla ca dintr-o familie mai numeroasă să plece vreunul undeva, în pădure, mai departe, şi să-şi dureze cu mîinile lui o izbă, în vreun loc care i se părea lui mai potrivit, şi astfel omul acela cunoscut, *de-al casei,* îşi făcea o ogradă. Iar cînd şi familia lui se înmulţea şi începeau să se simtă strîmtoraţi, vreunul de-ai lor se dezlipea iar, îşi găsea loc nou de aşezare, şi aşa, tot pămîntul nordului se umplea încet, încet, cu aşezări şi cu oameni. Se scurgeau însă ani după ani, şi pămîntul rămînea, totuşi, aproape pustiu. Pînă şi în mijlocul lacului Vîg se aflau multe ostroave, încă nelocuite.

Dar iată că acum venise un om de prin alte părţi ; venise cu un gînd nou, care urma să năruie vremurile cele încete din bătrîni, cînd pămînturile erau locuite numai „de-ai casei". Iar gîndul acesta nou era să nu te întinzi numai tu şi neamul tău mai departe, peste pămînt, să nu-ţi întemeiezi numai pentru tine gospodărie, ci să clădeşti pentru tot poporul tău şi pentru toate neamurile din patria ta, pentru marea omenire înfrăţită.

Slujind acestui popor, tuturor popoarelor din patrie, începuseră să se adune laolaltă nu numai

cei înrudiţi prin familie, nu numai consăteni, ci şi tot felul de oameni înrudiţi prin legături de omenie. Iar toată această omenire, unită prin muncă, prinsese, în mare grabă, să schimbe faţa pămînturilor de la miazănoapte.

Cel ce avea puterea a zis :

— Îi trimitem pe toţi la pădure !

Şi iată că n-a trecut nici o lună de cînd îşi rostise porunca, iar acolo unde mai înainte nu se afla decît taigaua s-au înălţat barăci spaţioase, rînduite pe străzi, ca la oraş. Pe una din străzile acestea aleargă un cîine cu un os în gură, şi după el zboară ciorile, căutînd să i-l răpească. Un bucătar, îmbrăcat în alb de sus şi pînă jos, a scos capul pe fereastră, din bucătăria lui caldă, ca să tragă o înghiţitură de aer curat. Vîntul fîlfîie un steguleţ roşu, iar aparatul de radio scoate vorbă şi cîntec din gura-i nevăzută, convinge, cheamă şi strigă.

Vuietul neîntrerupt al prăvalului se mai aude şi acum, hăt-departe ; apa care se prăbuşeşte de sus seamănă tot mai mult cu omul care cade, împrăştiindu-se ca stropii. Apa se împrăştie, omul care alcătuia un întreg în natură se zdrobeşte şi se destramă în oameni izolaţi. Apa căzătoare se adună laolaltă, alcătuind un rîu, iar omul îşi regăseşte cu multă cazănă vechea fire, vechea lui unitate, şi începe să-i poruncească naturii.

Cel care are puterea a poruncit :

— Să fie trimişi toţi la pădure !

Şi în pădure a răsărit un oraş.

12. Ziua de muncă

Administrația sectorului de construcție rămăsese și mai departe la Nadvoiți, dar lucrările de aprovizionare cu materiale se desfășurau pe celălalt mal al Vîgului. Între malul acela și Nadvoiți circulau din zori și pînă-n noapte, dus și întors, un bac și cîteva bărci; pe lîngă ele, pe niște cabluri întinse peste Vîg, alerga vagonetul funicularului.

Întorcîndu-se cu barca acasă, într-o seară, tîrziu, Zuiok observă că vagonetul funicularului fusese scos de pe rolele lui, probabil pentru reparații. Reținînd acest amănunt, băiatul intră în casa care adăpostea biroul administrației și se culcă pe lavița din tindă, unde dormea de obicei. Dar nu izbuti să adoarmă îndată: tot felul de imagini, adunate peste zi, îi alungau somnul, plutindu-i pe dinaintea ochilor ca niște corăbioare pe o mare liniștită și caldă. O văzu astfel pe Ulanova, trecînd cu înfățișarea frumoasei Maria Morevna; apoi îl văzu pe șeful lui atît de puternic, pe Sutulov; văzu luntrea cea neagră a bunicii Maria Mironovna, cu tigva de mort zugrăvită în alb pe una din laturi; îl văzu pe bunicul Serghei Mironîci cu barba lui; apoi văzu niște chinezi galbeni, cu cozi lungi și negre, iar pe după cozile lor veneau alte cozi, albe, asemeni cozilor de cal. Și Zuiok își închipui că acestea erau întruchiparea „rămășițelor" care tulburau fericirea lui Sutulov.

Băiatul ar fi oprit bucuros în loc o astfel de coadă misterioasă, dar ea, chiar de la prima lui încercare de-a o opri, se destrămă în firișoare argintii și se risipi. Și Zuiok era cît pe-aci să adoarmă, cînd îi răsări în fața ochilor tocmai lucrul din pricina căruia i se năzăriseră, pesemne, și celelalte vedenii plutitoare: vagonetul care pornise, pe cabluri, spre celălalt mal al Vîgului.

Chiar cu o clipă înainte de-a adormi, Zuiok înțelese că, dacă s-ar agăța de rolele vagonetului, ar putea ușor să zboare pe cablu pînă dincolo de Vîg, iar dacă totul mergea bine, ar fi putut să vină și înapoi, pe aceeași cale. Și așa făcu, toată noaptea: se plimbă, dus și întors, agățat de rolele funicularului. Sau poate, cum se întîmplă adesea în vis, i se păru doar o clipă, înainte de-a se trezi, că a zburat așa toată noaptea. Oricum, Zuiok se trezi devreme, mult înainte de începerea lucrului, în zori, cînd pînă și paznicii se lasă furați de somn. Și de îndată ce făcu ochi, funicularul îi veni iar în minte și nu-l mai lăsă să adoarmă: trebuia să ajungă cît mai repede acolo, pînă nu se trezesc ceilalți, acum, cînd poate că și paznicii dorm.

Zuiok ieși încetișor afară, se uită în urmă dacă nu-l vede cineva și o zbughi în goană spre locul unde se afla vagonetul. Ceva mai încolo de role, pe stivele de bîrne cojite și frumos mirositoare, moțăia paznicul de noapte, cu bărbia în piept. Rolele erau sucite așa fel, încît să nu poată porni singure, împinse de vînt. Zuiok le îndreptă binișor, făcu o încercare, măsură din ochi distanța, apoi se apucă cu mîinile de cablu și-și făcu vînt...

— Prinde-l! Pune mîna pe el! strigă paznicul.

Dar Zuiok se avîntă, făcu un salt și zbură înainte, cu picioarele chircite sub el.

— Prinde-l, prinde-l! striga paznicul.

Pe malul celălalt cineva îl auzi şi răspunse:

— Îl pri-ind...

Călătoria lui Zuiok prin văzduh s-ar fi terminat pesemne rău de tot, dacă nu i-ar fi sărit în ajutor bătrînul Kuprianîci, cel păros şi bărbos. Neavînd somn în noaptea aceea, bătrînul se tîrîse dis-de-dimineaţă afară din cort, fără zgomot, pe brînci, după obiceiul lui de vagabond. Adusese cu el un ceainic şi-şi aprinsese un foculeţ de vreascuri, pe malul Vîgului.

Curînd, în văzduhul neclintit se înălţă un firicel vioriu de fum. Bătrînul vagabond îşi spălă ochii şi, fără să se şteargă, ud ca de rouă, făcînd nişte strîmbături care ar fi vrut să fie zîmbet, mormăind şi vorbind singur, începu să-şi prăjească o cojiţă de pîine neagră. Dîrele de aer, ca nişte şuvoaie mici şi nevăzute, tremurau în trîmba de fum, îmbrăţişînd limbile de foc; dacă te-ai fi uitat prin ele, ai fi văzut întreaga lume tremurînd şi legănîndu-se. Parcă totul s-ar fi unit şi s-ar fi înfrăţit în fericirea aceasta a vagabondului care se bucura de ceaiul lui de dimineaţă. Şi, deodată, deşi asemenea lucru li se întîmplă rar oamenilor, dar li se întîmplă totuşi, uneori, vîrfurile urechilor lui Kuprianîci tresăriră ca la cîini, ciulindu-se spre Vîg.

— Prinde-l, prinde-l! striga paznicul.

Ridicîndu-şi ochii, Kuprianîci pricepu de îndată despre ce-i vorba şi răspunse.

Prin văzduh zbura un băieţaş, strîngînd cu mîinile, vinete de încordate, cablul de oţel răsucit şi gros.

— Îl pri-ind! răspunse Kuprianîci.

Şi sări în picioare, mai vioi decît Zuiok, aşteptă, calculîndu-şi bine mişcările, se lăsă pe vine, apoi sări în sus ca un iepure, prinse băiatul din zbor şi căzu cu el în braţe pe muşchiul moale de lîngă foc.

Vagabondul trecuse prin multe în viaţa lui. Acum, după ce-l prinse pe băiat, se reîntoarse la ceai de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic, de parcă n-ar fi făcut altceva de cînd lumea decît să prindă năzdrăvani ca Zuiok.

Băiatul şedea acum lîngă el, ruşinat şi niţeluş zăpăcit; pesemne că drumul prin văzduh nu fusese la fel de plăcut în realitate pe cît i se păruse în vis. Dar cel mai neplăcut lucru era că el, curierul şefului, cum îşi zicea în gînd, curierul marelui şef care poruncea peste tot şantierul, fusese prins în braţe de-un vagabond atît de neplăcut la chip.

Şedea acum bosumflat şi tăcea.

— De unde ai răsărit, puştiule? îl întrebă Kuprianîci.

— Nu sînt puşti, îi răspunse Zuiok.

— Dar ce eşti?

— Sînt curierul şefului de sector.

Kuprianîci se trase un pas înapoi, uitîndu-se la băiat fără urmă de glumă, serios de parcă atunci ar fi văzut pentru prima dată în viaţă un curier şi ar căuta să mai înţeleagă ceva şi să se poarte aşa cum se şi cuvine faţă de o persoană atît de aleasă.

— Păi bine, mă, curierule, spuse el, de ce-mi venişi aşa devreme, şi încă prin văzduh?

— N-oi fi vrut să-ţi cer dumitale voie, răspunse Zuiok. Asta ar mai fi lipsit! Avem şi noi sarcini secrete... Sau poate mi-a venit mie chef să beau un ceai cu dumneata şi de-aia am venit.

— Bun ! făcu Kuprianîci, isprăvindu-şi cercetarea şi pe deplin lămurit acum asupra diferitelor soiuri de curieri care există pe lumea asta. Dacă ai venit la ceai, hai să-l bem împreună. Mie îmi place să-mi încălzesc burta de dimineaţă. O băutură caldă îţi înveseleşte şi sufletul.

— Şi ce fel de suflet ai dumneata ?

— O păsărică, de ! Ca tot omul...

— O păsărică ?

— Da. Şi o aud dis-de-dimineaţă : cirip-cirip !

— Şi ce înseamnă asta ?

— Nimic... Păsărica face „cirip-cirip", iar eu pricep că-mi zice : „Bine-ar fi, Kuprianîci, să opăreşti şi tu un ceai şi să-ţi încălzeşti niţel burta". „Păi bine, măicuţă, zic eu, l-aş opări bucuros, dar de unde să scot ceaiul ?" „N-avea grijă de asta", zice ea „tu ieşi afară cu ceainicul, şi-ţi fac rost de ceai. Ai să-l bei cu merişoare." Şi iaca aşa, mi-am luat tiptil ceainicul, am ieşit din cort şi m-am uitat în preajmă, să nu vină careva. Apoi am cules de pe un muşuroi frunză de merişoare, mi-am prăjit o cojiţă de pîine şi am opărit ceaiul. Poftim de-l gustă, puştiule !

— Dar păsărica a zburat ? întrebă Zuiok.

— Păi cum să zboare ? Păsărica mea, puiule, rămîne mereu cu mine. Eu îmi încălzesc burta, iar păsărica din mine cîntă şi se veseleşte.

Între timp, se auziră bătăi în butoiul de fier, după care prinse să zbiere şi megafonul :

— Deşteptarea, deşteptarea !

— Ei, puişorule, spuse Kuprianîci, trebuie să mă duc la apel. Te las cu bine !

— Mai stai puţin, îl rugă Zuiok, pierzînd cu desăvîrşire pînă şi ultimele ifose de curier. Spune-mi şi mie, unde te duci acum ?

— Mă întorc la ai mei. Uite-i că ies din corturi. Ăştia sînt flăcăi de la Oloneţk. Lîngă ei se aşază în rînd alţii, de la Oriol, după ei vin cei din Riazan, iar mai încolo, vezi ? vin tătarii, buluc, dau buzna, ca proasta. Oameni de stepă, de ! N-au mai văzut pădure. Dincoace sînt chinezi. Au nimerit şi ei la noi, din Ţara lui Soare-Răsare. Eu am colindat prin toată lumea, dar pămînt bun ca ăsta pe care m-am născut nici că mi-a fost dat să văd. Plutaşii noştri din Oloneţk sînt în frunte : nu găseşti oameni mai pricepuţi la munca din pădure. Mă duc să le dau o mînă de ajutor la cojit bîrnele.

— Şi păsărica ta ?

— Vine şi ea cu mine...

— Îţi ajută la cojitul bîrnelor ?

— Nu, păsărica mea nu cojeşte bîrne ; ea numai cîntă, ca să-mi aline dorul. De-aia nu mă necăjesc, ci aştept în linişte să mi se împlinească sorocul.

— Ce fel de soroc ?

— Sorocul ăla care i se împlineşte o dată omului. Iar cînd mi s-o împlini, plec iar în pădure, prin lumea largă.

— Şi ai s-o duci bine acolo ?

— Oho !...

— Merge şi păsărica cu tine ?

— Acolo sînt tot soiul de păsărele. Şi n-au de ce să ne alinte : în pădure, noi sîntem domni şi stăpîni peste toate.

— Şi le putem porunci şi păsărilor ?

— Cum să nu...

— Ce anume ?
— Tot ce dorim.
— Şi ascultă toţi de noi, acolo ?
— Oho !...
— Şi nu trebuie să munceşti ?
— Păi ţi-am spus doar, omeneşte, măi puişor : în pădure noi sîntem domni şi stăpîni.

Kuprianîci turnă peste foc rămăşiţele ceaiului de merişoare şi pîine, călcă focul în picioare şi porni agale.

Dinspre partea cealaltă trase la mal, în barcă, Sutulov. Şi porni către deal, călcînd din bolovan în bolovan, pînă la locul de unde puteau fi supravegheate toate lucrările din pădurea de munte, rară, cum sînt toate pădurile Careliei. Zuiok alergă spre el, îi dădu voios bună dimineaţa şi începu să urce, tot încet, pe urmele lui, din bolovan în bolovan, mai sus, tot mai sus. Ajuns pe coama dealului, de unde se vedea pînă departe, Sutulov se opri şi-şi înfipse bastonul în turba care, ca o şubă caldă, îmbracă pretutindeni stîncile careliene.

Jos, oamenii rînduiţi în coloane, cu steaguri în frunte, porneau spre locurile lor de muncă, apucau topoarele şi joagărele, iar şefii de lucrări le arătau ce anume au de făcut.

— Tu, Ivan Deşiovîi, spunea unul dintre ei, să te duci dincolo, la Vizuinile Vulpilor. Tu, Rudolf, treci cu leii tăi la Piatra, iar tu, moş Volkov, du-ţi brigada pe Măgura Berbecului.

Astfel, fiecare îşi afla îndată, de la şefii de brigăzi, locul de muncă. Iar şefii de brigăzi se adre-

sau fiecăruia în parte, în timp ce muzica le cînta tuturor.

Aşa începea şi vuia ziua de muncă în sectorul Nadvoiţî, de pe şantierul canalului Marea Albă-Marea Baltică.

13. Bolta copacilor

Nu ştiu cum s-a întîmplat, dar o mulţime de copaci înalţi şi grei, tăiaţi cu topoarele şi cu joagărele de către unii oameni nepricepuţi, veniţi din stepă şi nedeprinşi cu munca de pădure, s-au prins în căderea lor de alţi copaci, încă neatinşi de joagăre, şi au rămas aşa, atîrnînd în văzduh. Mai mulţi copaci din aceştia s-au adunat laolaltă, alcătuind o boltă care ameninţa să se prăbuşească. Iar oamenii aceia din stepă, nepricepuţi la muncile forestiere, tăiau mai departe, fără să vadă primejdia. Pînă la urmă, unul dintre ei porni să taie chiar copacul de care se ţineau toţi ceilalţi. Şi dacă ar fi apucat s-o facă, doborînd copacul acela, s-ar fi prăbuşit toată bolta copacilor, strivind sub ea o mulţime de oameni.

Lucrul acesta, însă, l-a înţeles un pădurean de rînd...

Zuiok înţelegea ce se petrece. Fireşte, nici nu s-ar fi putut altfel, căci se petrecea un lucru de seamă. Dar în toate acestea el nu văzu decît un singur fapt, şi anume că pădureanul acela, dîndu-şi seama cum stau lucrurile, putuse astfel să salveze viaţa la peste o sută de oameni.

„Poate că tocmai așa se și ridică șefii, dintre oamenii de rînd, gîndi el. Îți dai seama cum stau lucrurile, salvezi o viață de om și apoi te faci șef."

Așa gîndea Zuiok în naivitatea lui și chiar așa se și întîmplă, într-adevăr: Sutulov îl chemă pe pădurean la el; stătură de vorbă amîndoi, și de-atunci tăietorul acela simplu fu înălțat la rangul de șef de lucrări. Acum nu mai mînuia toată ziulica toporul, ci veghea peste sectorul lui, ca un fel de Sutulov, mai mic. Avea chiar niște petlițe zmeurii la manta, dădea ordine, indicații și dispoziții. Din toate acestea, Zuiok se alese cu concluzia că ar trebui și el să-și dea seama cum stau lucrurile, să salveze o viață de om și după aceea să nu mai alerge de colo-colo, făcînd pe curierul și transmițînd ordinele, ci să le dea chiar el, așa cum fac șefii adevărați.

Iar în sinea lui, băiețandrul gîndea:

„Cred că atunci mi s-ar da și mie niște petlițe zmeurii, ba poate chiar și-un pistol. Hei, ce bine-ar fi să-mi vină și mie o idee ca asta și să pot salva măcar o viață de om!"

Îl văzuse cu ochii lui pe tăietorul cel norocos privind atent copacul cu pricina, apropiindu-se de el cu multă băgare de seamă și crestîndu-l ușurel cu toporul... Ba chiar se temuse puțin pentru viața pădureanului. Dar teama nu conta, căci Zuiok și-ar fi luat cu cea mai mare bucurie asupra lui sarcina aceea primejdioasă. Mai greu era doar să-și dea seama ce ar trebui făcut. Și băiatul deschidea ochii mari și aștepta, aștepta mereu un prilej fericit, dar nu-și dădea seama cam ce ar trebui făcut. Uneori amețea chiar de atîta încordare și atunci, în loc să se gîndească la salvarea unor vieți omenești, îi venea în minte sfatul lui Kuprianîci: să plece hoinar prin pădure, unde nu sînt nici șefi, nici muncitori, ci numai domni și stăpîni.

Se mai gîndea el, nu-i vorbă, destul, și la sufletul acela aidoma cu o păsărică. Și, cu gîndul la păsărică, se uita mereu la Sutulov, căutînd să ghicească dacă și șeful are suflet și cum o fi un suflet de șef: tot un fel de păsărică sau altceva, mai deosebit?

În dimineața aceea, după ce-și înfipsese bastonul în turbă, Sutulov rămase locului privind munca clocotitoare, din vale. Aproape că nu-l lua în seamă pe curier, și e lesne de înțeles din ce pricină: era pe de-a-ntregul absorbit de treburi, pe cînd Zuiok, la drept vorbind, nu făcea alta decît să depene prin minte povești, pîndind prilejul cînd ar putea să întrebe dacă șefii au suflet.

După felul cum Sutulov își întorcea privirile și capul se vedea cît de colo că e tare preocupat. Iar cît de greu e să-ți dai seama în orice clipă cum stau lucrurile știa și Zuiok, din propria lui experiență. Și n-ar fi îndrăznit pentru nimic în lume să tulbure gîndurile șefului cu întrebarea lui. Pîndea deci o clipă prielnică. Și iată că Sutulov nu mai privi spre pădure, ci spre cer...

Asta și așteptase Zuiok. Și tocmai se pregătea să deschidă gura ca să-l întrebe despre suflet, cînd Sutulov i-o luă înainte:

— Cred că se strică vremea, spuse el.

— După ce cunoașteți? se miră Zuiok.

— Uită-te și tu la cer, îi răspunse șeful. Vezi? Peste tot numai dîre, ca niște rămășițe...

Într-adevăr, cerul era acoperit de nori, care păreau rămășițele unor pînze uriașe.

Auzind că sînt rămășițe pe cer, Zuiok își aminti de tainicile rămășițe despre care pomenise Ulanova, cînd stătuse ascuns în scobitura lui de lîngă prăval. N-or fi aceleași? Nu cumva tocmai de rămășițele acestea din cer se vorbise și atunci? Poate că și Ulanova văzuse pe cer asemenea rămășițe și-l respinsese pe Sutulov, temîndu-se de ploaie...

După un timp, rămășițele pieriră cu desăvîrșire de pe cer; în schimb, începură să se îngrămădească pretutindeni norii. Și Zuiok se folosi de prilej ca să deschidă vorba.

— Ați avut dreptate adineauri, începu el. Rămășițele de pe cer prevesteau ploaia.

Sutulov îi răspunse cu bunăvoință:

— Îmi place că ai spirit de observație. Să vezi că astăzi n-o s-o scoatem la capăt cu lucrările. Vine ploaia. Și cred că o să toarne cu găleata...

Fiindcă șeful îi dăduse atenție, Zuiok își zise că ar putea să-l întrebe orice. Cugetă o clipă cu ce să înceapă: să-l întrebe despre rămășițe, ca să-și lămurească pe deplin dacă ele sînt pricina pentru care Ulanova nu făcuse pasul înainte, sau să-l întrebe despre suflet, ca să se apropie de dezlegarea tainei cu privire la puterea de a ghici a șefilor? Și se hotărî pentru această din urmă problemă.

— Pot să vă întreb ceva? începu el.

— Firește, întreabă-mă, răspunse Sutulov.

— Spuneți-mi, tovarășe șef, dumneavoastră aveți suflet?

Sutulov observă tocmai atunci o neregulă oarecare în lucrările care se desfășurau în vale și sufletul lui, smulgîndu-se de lîngă Zuiok, porni într-acolo.

— Suflet ai zis? întrebă el, cu gîndul la ce se petrecea de vale.

— Da, suflet. Un fel de păsărică...

— Păsărică?

— Da, un fel de păsărică ciripitoare...

— Ce-i cu ea?

— Cînd păsărica asta cîntă, Kuprianîci lucrează voios. Iar cînd se oprește el din lucru și-și face un ceai, stă la sfat cu ea. Mi-a spus că păsărica e chiar sufletul lui. De-asta vă întreb: și dumneavoastră aveți un suflet ca o păsărică?

— Ia stai puțin! îl întrerupse șeful. Lasă păsărelele și sufletul! Dă fuga pînă colo și du-i brigadierului nota asta! Aleargă cît poți mai repede.

Și Sutulov scrise ceva, în grabă, pe-o foaie de hîrtie.

Zuiok îndeplini ordinul cît putu mai repede: abia aștepta să continue discuția începută, pînă nu apucă Sutulov să uite de ea. Dar șeful părea că o și uitase, în cîteva clipe, căci trecu destulă vreme pînă cînd să-și îndrepte iar atenția asupra istețului său curier.

— Parcă voiai să mă întrebi ceva, își aminti el.

— Ați și uitat, tovarășe șef? Păi v-am și întrebat...

— Da, da, așa e... M-ai întrebat ceva despre suflet...

— Sigur! V-am întrebat dacă și dumneavoastră, șefii, aveți suflet.

— Ei, bravo ! rîse Sutulov. Orice om are suflet. De ce n-ar avea și șefii ?

— Am priceput eu asta, răspunse Zuiok. Dar Kuprianîci mi-a spus că sufletul lui e ca un fel de păsărică: ea cîntă și Kuprianîci lucrează. Și aș vrea să știu cum e cu sufletul șefilor : au și ei tot un fel de păsărică și lucrează cînd le cîntă ea ?

— Kuprianîci e o haimana, răspunse Sutulov, umblă haihui prin păduri și are timp, berechet, să se gîndească la păsărele. Dar nouă, parcă de păsărele ne arde ?! Noi sîntem legați de om, tot timpul ne gîndim numai...

— ...Ce trebuie să faceți ca să salvați viețile oamenilor, îi suflă Zuiok.

— Poate nu chiar să le salvăm, în fiecare clipă, ci să le îndrumăm spre mai bine. Sufletul meu e plin de griji și stă mereu atent : unde mă uit eu, acolo se află și el. Uite, de pildă acum, văd că blestemații aceia din șleahta lui Rudolf s-au încăierat și s-ar putea să se facă și la ei o boltă, gata să se prăbușească. Eu mă uit într-acolo, iar sufletul meu muncește și el tot acolo, cot la cot cu ei.

— Am înțeles, făcu Zuiok. Dumneavoastră stați aici, iar sufletul muncește acolo.

— Așa e. Numai că văd cum crește primejdia, din ce în ce mai mult...

— Sufletul lui Kuprianîci e o păsărică, urmă Zuiok.

— O păsărică ?

— Da. El muncește, iar păsărica zburdă și cîntă.

— Cîntă ?

— Firește, cîntă. La dumneavoastră e altfel : sufletul muncește, iar dumneavoastră stați.

— Ai dreptate, stau ! spuse Sutulov, dezmeticindu-se. Sufletul meu muncește, iar eu stau de strajă dreptății. Și pe tine te sfătuiesc să faci la fel : să nu alergi după păsărele, căci sufletul îl afli în dreptate. Dar mă întreb, puștiule : oi fi pricepînd tu oare ceva ?

Tocmai cînd Zuiok se pregătea să susțină că i-ar plăcea mai mult să alerge după păsărele decît să stea de strajă dreptății, jos, printre muncitori, se întîmplă o nouă nenorocire, și sufletul lui Sutulov zbură cu totul într-acolo. Iar cînd se reîntoarse, Zuiok trebui să alerge iar, într-un suflet, pe șantier. Peste capetele oamenilor veniți din stepă se îngrămădise din nou o boltă de copaci, grea și amenințătoare. Zuiok dădu fuga la Kuprianîci, cu ordin să se oprească din cojitul lemnelor și să pornească degrabă în ajutorul tătarilor, ca să pună capăt primejdiei.

„Iată, își spunea băiețașul, alergînd bucuros, mi-a venit rîndul și mie, în sfîrșit, să-mi dau seama cum stau lucrurile : să mi se muncească acum și mie sufletul căutînd calea pentru a salva vieți omenești."

Și parcă se vedea aievea cum stă, colo, sus, lîngă Sutulov, strajă dreptății, și numai sufletul i se avîntă ca să salveze o viață de om.

Să fi fost chiar așa ? Putea oare un băiețaș, la vîrsta lui, să priceapă pe deplin ce înseamnă să stai de strajă dreptății și să salvezi o viață de om ? Nu cumva vorbele astea frumoase erau doar un înveliș, un soi de cămășuță frumușică pusă peste dorința tainică de-a purta o manta cu petlițe zmeurii și de-a nu pune umărul la muncă, ci doar de a porunci ? Zuiok s-ar fi mulțumit poate și cu atît.

Iar dacă, pe deasupra, i s-ar mai fi dat și un pistol...

Dar să lăsăm presupunerile și să ne reîntoarcem mai bine la fapte. În desfășurarea și împlinirea lor neabătută, ele vor dezvălui, fără greș, totul, iar tainele se vor limpezi în lumina lor.

Tătarii, mici de stat, cu fețe galbene și rotunde, cu spinări largi și drepte și cu tichiuțe colorate, pe cap, doborau copacii, fără să le pese unde au să cadă. Firește, li se arătase cum să lucreze, fuseseră chiar instruiți în privința asta și, un timp, treaba mersese bine. Dar, obișnuiți cu viața de stepă, izbeau cu topoarele pornind, în gînd, călare pe căluții lor mărunței, spre iurtele lor, printre turmele de nenumărați berbeci și cămile. Și poposeau acolo ca să-și bea cumîsul la cea mai tînără dintre neveste, să mănînce carne de berbec în iurta nevestei dintîi și să viseze la o a treia nevastă. Iar, între timp, copacii cădeau cum se nimerea și deprinderea din stepă biruia știința din pădure. Deasupra lor atîrna bolta neînchipuit de grea a copacilor tăiați, iar ei munceau înainte, cu gîndul la stepele nesfîrșite. Nu mai aveau de tăiat decît un copac, cînd sosiră în goană Zuiok și Kuprianîci.

— Aman ! le strigă Kuprianîci.

Tătarii îl priviră. Kuprianîci se strîmbă îngrozitor, începu să dea din mîini și din picioare, de parcă ar fi vrut să-i alunge pe toți de acolo, strigînd cît îl ținea gura :

— Hai, fugiți, fugiți, cărați-vă cu toții !

Și, grozav de speriați, tătarii părăsiră cît ai clipi locul primejdios.

Acum, i-ar fi fost atît de lesne lui Zuiok să-și dea seama ce trebuie făcut și firește că și-ar fi

dat seama și ar fi putut cu adevărat să-i salveze pe oamenii stepelor, dacă deasupra sufletului său liber nu s-ar fi năpustit un fel de primejdie la fel de grea : nu-l îmbia numai și numai dorința de a salva viețile unor oameni, ci imboldul de a face asta pentru un scop al lui, personal. Iar primejdia cea nouă îi împiedeca mintea să lucreze în voie. Din pricina asta, nu numai că nu înțelegea care anume copac sprijină întreaga boltă, dar nici măcar nu se mai ferea pe sine, ci stătea cu gura căscată chiar sub bolta copacilor, care amenința să se prăbușească. Fiindcă nu mai avea timp să stea de vorbă cu el și să-l lămurească, Kuprianîci îl luă pur și simplu în brațe și-l duse într-un loc ferit de primejdie, ca pe-o păpușă.

— Fugiți, fugiți ! le mai strigă încă o dată Kuprianîci tătarilor, făcînd semne amenințătoare.

Apoi păși singur, cu o îndrăzneală firească, sub boltă și găsi de îndată copacul de sprijin. Ciocănindu-l ușor cu muchea toporului, își dădu seama cam cît ar trebui să-l cresteze fără să-l frîngă și, deci, fără să grăbească prăbușirea.

Era o faptă simplă și plină de îndrăzneală. Kuprianîci crestă copacul, îl legă cu un capăt de funie și sări afară din locul primejdiei, cu celălalt capăt al funiei în mînă.

Tătarii avuseseră destul timp să înțeleagă totul ; de aceea, în clipa cînd Kuprianîci sări afară cu capătul funiei în mînă, ei se repeziră bucuroși, ca niște adevărați prieteni, traseră funia împreună cu el, iar copacii se prăbușiră, trosnind, la pămînt.

Totul fusese atît de minunat, de parcă aici, sub ochii lor, prin fapta săvîrșită, răsărise și înflorise,

din munca obişnuită şi monotonă, floarea prieteniei dintre oameni.

Iar valul acesta de bucurie năpădi şi sufletul de copil al lui Zuiok. O dată cu bolta copacilor parcă se prăbuşise şi cealaltă boltă întunecată, din inima lui. Zuiok se repezi plin de încîntare spre Kuprianîci şi-i strigă :

— Bravo, Kuprianîci ! Mă duc chiar acum la şef, să-i spun tot, cum a fost. Să vezi că te face negreşit şef de lucrări !

Kuprianîci rîse, iar Zuiok urmă :

— De-acum, o să stai degeaba şi n-o să mai munceşti. O să stai şi-o să dai ordine.

Kuprianîci rîse şi mai tare.

— Şi toţi au să te asculte. Iar tu ai să le salvezi viaţa.

Kuprianîci se opri din rîs.

— Haide ! spuse el.

Iar tătarii cei mărunţi îl ascultară de îndată, înţeleseră totul şi, plini de voie bună, apucară topoarele şi ferestraiele.

Kuprianîci umbla printre ei, arătînd, unuia cu mîna, altuia cu piciorul, ce trebuie făcut. Ba îl urechea pe vreunul, în glumă, ca pe un puşti, ba-i făcea altuia semn, zicîndu-i „nu-nu !", ba plescăia din limbă către altul, în semn că „aşa e bine". Şi, peste cîteva clipe, toţi oamenii aceştia de stepă munceau de parcă toată viaţa lor n-ar fi avut a face decît cu pădurea.

— Vezi ? îi spuse el lui Zuiok. De ce să mă mai faci şef de lucrări ? Uite că şi aşa mă ascultă toţi.

Zuiok se simţea încurcat. I se păruse totul atît de simplu şi de limpede ! Doar să-ţi dai seama ce trebuie făcut, apoi capeţi un loc de conducere şi

nu te mai mişti de pe el. Iată însă că oamenii ascultă şi de unul care n-are nici petliţe şi nici pistol ; iar acesta, dacă vrea, poate să salveze cîte vieţi de om pofteşte.

— Poţi să salvezi şi oameni ? întrebă el.

— De ce să-i salvez ?

Kuprianîci rîse iar. Şi era vădit că de Zuiok rîde.

— N-ai văzut cum i-am împrăştiat pe toţi ? spuse el. Ce vorbă-i asta, să le salvezi viaţa ? Mai bine ţi-ai vedea de salvarea ta şi te-ai aşeza la loc prielnic, că oamenii ştiu să-şi salveze şi singuri viaţa. Fiecare ţine la pielea lui. Auzi vorbă : să le salvezi viaţa ! Şi Kuprianîci rîdea cu hohote.

Dar Zuiok nu-i luă în seamă rîsul ; se gîndea numai la vorbele lui : să te aşezi la loc prielnic ! Iar i se ivise o taină, adîncă şi nedesluşită...

— Toate astea, păsărica ta ţi le spune, nu-i aşa ? întrebă el grav.

— Ai ghicit, îi răspunse Kuprianîci. Eu ascult păsărica şi n-am habar de petliţe şi de zorzoane. Dar dacă tu le doreşti, nu-i mare lucru să-ţi faci rost de ele. O să ai petliţe şi-o să stai de pomană, doar să porunceşti. Vrei ?

Zuiok se roşi.

— Aşa-i că vrei ? mai întrebă o dată Kuprianîci, privindu-l ţintă.

Zuiok se roşi mai tare şi bolborosi ceva nelămurit, acoperindu-şi obrazul cu poala hăinuţei.

Făcîndu-se că nu i-a auzit răspunsul, Kuprianîci îl întrebă iar :

— Vrei ?

Şi Zuiok răspunse răspicat, de sub adăpostul hăinuţei :

— Aha!

Ochii lui Kuprianîci se strînseră ca la motani, cînd stau în bătaia soarelui, iar țepii de pe fața lui buhăită se zburliră parcă. Aplecîndu-se spre Zuiok, dădu la o parte poala hăinuței, îi descoperi obrazul, rușinat și roșu ca racul, și-i șopti la ureche:

— Lasă că-ți fac eu rost...

Cu ochii în pămînt, Zuiok bîigui:

— Cum?...

Și Kuprianîci îi atinse cu țepii lui obrăjorul trandafiriu și gingaș, acoperit de pufușor fin și alb. Iar Zuiok, ridicîndu-și privirea, văzu cu scîrbă toți păduchii și puricii din barba lui Kuprianîci; și-i veni să scuipe, ba poate că ar fi scuipat chiar, de scîrbă, dar tocmai atunci Kuprianîci se îndreptă din șale și-i spuse:

— Acum mă duc să-i raportez șefului cum s-au petrecut lucrurile. Nu cumva să mă dai de gol: tu le-ai salvat viața oamenilor, tu, singur. Și o să ai parte și de petlițe, și de pistol.

14. O albăstriță

Sutulov socotea că succesul în muncă depinde de felul cum se comportă omul și nu de întîmplare sau, cum se mai zice, de noroc, de talent ori de soartă. Pentru el, talentul era un fel de realizare firească a naturii: ca să dea naștere unui singur talent, natura trebuie să lepede o mie de neisprăviți, de haimanale, de palavragii și de trîn-

tori. Era convins că dacă ar fi simțit în el urma vreunui talent, l-ar fi dizolvat pe de-a-ntregul în comportarea lui, căutînd din răsputeri să-l ascundă de ochii lumii, ca pe un lucru de strictă intimitate. Iar cînd i se întîmpla să întîlnească oameni talentați, se purta cu ei cît se poate mai respectuos, căutînd din răsputeri să-i facă folositori. Dar dacă își dăruia toate puterile ca să meargă pe linia aceasta, în schimb ura din adîncul inimii aventurieri, vagabonzi, leneși, flecari și celelalte soiuri de netrebnici. De aceea, deși haimanaua Kuprianîci lucra destul de bine la pădure, Sutulov știa că nu poate să pună temei pe comportarea lui și că mîine-poimîine, folosind primul prilej, are s-o întindă de-aici.

Iată de ce Sutulov nu crezu o iotă din cuvintele vagabondului cînd acesta începu să-i îndruge povestea despre eroismul lui Zuiok, care preîntîmpinase prăbușirea copacilor. Ascultîndu-i născocirile, Sutulov se întreba în gînd cu ce scop l-o fi mințind vagabondul ăsta de pădure, tîlharul ăsta evadat, în stare oricînd să sucească gîtul unei alte haimanale de teapa lui, pentru un cuțit sau pentru te miri ce. Și-l frămînta un singur gînd: ce nevoie l-a îndemnat pe vagabond să atragă în mrejele lui un biet băiețel nevinovat?

Între timp cerul se întunecase de-a binelea: abia dacă mai rămăsese un petic de senin, cît palma. Iar sufletul lui Sutulov era acum aidoma cerului. Și, la fel de întunecat, arunca și el cîte o privire, de sub norul său...

La cîțiva pași mai încolo, ca o albăstriță pe cîmp, stătea Zuiok.

Uneori, cînd străbatem vreun lan de secară, ni se întîmplă să zărim o albăstriță. Iar albăstrița ne privește ca un ochi al lanului întreg și parcă răspunde, ea singură, pentru tot lanul. Așa privea și Sutulov toate albăstrițele din lume: își spunea că în fiecare din ele e cuprins cîmpul. Și nu se putea dumiri cum de există oameni care, plăcîndu-le floarea, o rup și o pun într-un pahar cu apă, în odaia lor, ca să se bucure de te miri ce.

Sutulov simțea un fel de repulsie fizică față de oricare asemenea lucru, nefolositor, firav și slab.

Iar acum, datorită minciunilor lui Kuprianîci, Zuiok îi apărea ca o albăstriță pusă într-un pahar cu apă. Iată pricina pentru care, de sub norul lui întunecat, șeful se uita încruntat la copil.

Văzîndu-i chipul, Zuiok ghici de îndată că totul e pierdut și că din povestea născocită de Kuprianîci n-o să se aleagă nimic bun. Cu cît înțelegea mai bine asta, cu atît se simțea mai copleșit de rușine. La început ar fi vrut să fugă, dar mai apoi îl năpădi un alt fel de rușine, mai puternică decît prima. Ar fi vrut și ar fi trebuit să fugă, dar picioarele i se împietriseră parcă din pricina rușinii acesteia, de pe urmă. Și atunci, din dorința de-a se dezvinovăți, se născu în el încăpățînarea care îl imboldi să lupte, să se apere, și-i șopti cuvinte de dezvinovățire: da, e adevărat; dar nu făcuse nimic rău. Îl mînase numai și numai dorința de-a ajunge șef, un șef la fel de minunat, unic în felul lui, ca și Sutulov. Ce putea fi rău în asta? Voia să capete puterea, ca să salveze viețile oamenilor... Ce-i drept, le-ar fi făcut pe toate și numai de dragul petlițelor și al pistolului. Dar n-are a face! Viețile oamenilor tot ar fi fost salvate. Ce putea

fi rău în asta? Atîta doar că era nevoit să spună o minciunică, să se laude că el, și nu Kuprianîci făcuse totul. Dar, la urma urmei, Kuprianîci salvase viețile oamenilor, și ce le pasă altora dacă el vrea să-i dăruiască lui Zuiok norocul lui? Nu-i nici o pagubă dacă pentru asemenea faptă bună e nevoie și de o minciunică. Și așa, alungînd ideea fugii, Zuiok se încăpățîna tot mai mult, pînă cînd, în cele din urmă, se hotărî să rămînă locului, neclintit, și să se apere.

Așa li se întîmplă cîteodată băieților. Și dacă Sutulov ar fi condus vreo școală și-ar fi avut a face cu băiețași curăței, firește că ar fi trebuit să se mărginească la o glumă, luîndu-l în rîs pe cel vinovat și certîndu-l pentru minciună.

Dar colo jos, sub cerul încărcat de nori, se desfășura o muncă clocotitoare, se îndeplineau lucruri mari și nu te puteai smulge din mijlocul lor fără să primejduiești vreo viață. Iar el, Sutulov, era nevoit să asculte palavrele îndrugate de-un vagabond și să admire o albăstriță pusă într-un pahar cu apă...

Astfel, cauza cea mare făcu să piară lucrurile mărunte, și Sutulov îl uită cu desăvîrșire pe băiețașul care îl cucerise cu sufletul lui cinstit și curat.

Obrajii lui Zuiok ardeau ca jarul; pînă și vîrfurile urechilor parcă-i luaseră foc. Băiatul își pironise ochii pe o piatră și stătea țeapăn, în deznădăjduita lui hotărîre de-a nu da înapoi, pînă la capăt.

Primul fulger lumină cerul. Și răsună cel dintîi bubuit al furtunii. Dar mult mai puternice decît tunetul și mult mai înfricoșătoare decît fulgerul răsunară cuvintele:

— Răspunde : tu ai înlăturat primejdia și ai salvat de la moarte o sută de oameni ?

Roșu la față, mistuit de focul inimii, Zuiok stătea neclintit, fără să-și ia ochii de la piatră.

— Răspunde : tu ai înlăturat primejdia ?

Acum, s-ar fi cuvenit poate ca Zuiok să izbucnească în lacrimi, să ceară iertare și să treacă la făgăduieli. Așa fac mulți oameni : făgăduiesc cîte-n lună și-n stele, mint iar, de nenumărate ori, se căiesc apoi iar și iar, își mînjesc sufletul, și revin tot la ale lor, pînă cînd se deprind să trăiască între adevăr și minciună. Lui Zuiok însă asta i se întîmpla pentru prima și poate pentru ultima oară în viață.

— Hai, răspunde !

Dar Zuiok nici nu bănuia măcar că l-ar putea înfrunta pe uriaș cu ajutorul lacrimilor și al unei minciuni mărunte.

Deasupra, țîșni iar un fulger.

Sutulov fusese în stare să prezică furtuna după niște rămășițe zărite pe cer. Cum de nu era în stare să deslușească acum ce se petrecea în sufletul băiețașului și cît de mult îl iubea acesta ? Firește că șeful trebuia neapărat să le știe pe toate, iar lui Zuiok nu-i rămăsese altceva decît să-i țină piept și să nu dea înapoi.

— Te întreb, pentru ultima oară : cine a doborît copacii ? Tu sau Kuprianîci ?

— Eu ! răspunse Zuiok, hotărît.

Și-și mută privirile, mai înainte senine și albastre, iar acum întunecate și înverzite de ciudă, de la piatră la Sutulov.

— Șarpe ce ești ! izbucni acesta. Piei din fața mea și să nu te mai văd în ochi !

Și din nou bubui tunetul. Iar prin glasul furtunii răbufnea glasul șefului cel frumos și iubit, glas care bubuia ca tunetul și-i răpea lui Zuiok, pentru vecie, putința de-a lua parte la bucuriile simple ale oamenilor simpli și cumsecade.

Nemaiștiind încotro să se îndrepte, Zuiok coborî din piatră în piatră și astfel ajunse pînă la un bolovan mai mărișor, îmbrățișat de rădăcinile unui pin nordic. Se așeză pe bolovan, cuprinse în brațe pinul, lipindu-și obrazul de trunchiul lui, și izbucni în hohote de plîns, zguduit de suspine și înfundîndu-și tot mai mult capul între umerii slăbuți.

— De ce bîzîi, puștime ? se auzi o voce, de după copac.

Și cît ai clipi, ieși la iveală un om care nu semăna de loc a constructor, un bărbat înalt, cu o beretă zmeurie, de damă, pe cap, cu niște ochi albaștri, mici și ciudați. Necunoscutul purta pe umeri o haină, sub care i se vedea trupul gol, acoperit în întregime cu desene albastre. Pe partea stîngă a pieptului, în dreptul inimii, avea tatuate o femeie și un nume : „Marusia". Pe partea cealaltă se vedeau doi porumbei, cioc în cioc. Privind toate acestea printre lacrimi, Zuiok se mai liniști puțin și întrebă :

— Tu ești Rudolf ?

De după copaci ieșiră, sărind, încă vreo cîțiva bărbați ; aproape toți purtau pe trup aceleași tatuaje.

Obrajii li se umflau de rîs, ca la toți oamenii, dar în timp ce fața le rîdea, ochii lor rămîneau la fel de reci și de răutăcioși : rîsul nu izbutea să le îmblînzească ciudata sălbăticie a chipurilor.

— Parc-ați fi diavoli ! spuse Zuiok, rotindu-și ochii mari și uimiți de la o față la alta.

Și din clipa cînd, fără pic de teamă, rosti cuvîntul „diavoli", toți cei aflați în jurul lui începură să-l privească altfel, aproape cu stimă. Iar Zuiok ghici că avea înainte faimoasa brigadă a 21-a, condusă de renumitul „vătaf" Rudolf.

— Parcă întrebai cine sînt ? spuse căpetenia hoților. Ei, află că sînt Rudolf.

Atunci, ca să nu rămînă mai prejos, Zuiok se prezentă și el :

— Iar eu sînt curierul șefului de sector al construcției. Aveți aici o boltă de copaci. Începe furtuna, și s-ar putea să vă strivească pe toți.

— Ia te uită ce grijă ne poartă !

— Firește, îi răspunse Zuiok, grav. De-asta și stăm noi acolo, sus, și nu muncim cu mîinile, ca să ne putem gîndi la voi, să vă salvăm viața.

Căpetenia hoților nu-i cinsti cuvintele nici măcar cu un zîmbet. Dar Zuiok observă că ochii parcă i se înveseliră un pic. Iar hoților nu le trebui mai mult ca să izbucnească în hohote de rîs.

— Ești un puști dat dracului ! făcu Rudolf, cu oarecare veselie în glas. Vă faceți meseria, la fix. Nu-i nimic. Noi vă dăm bilet de voie să ne salvați.

Apoi întinse mîna, mîngîie părul lui Zuiok și, clătinînd din cap, spuse :

— Mă puștime, tu ești băiat de treabă... Ce ți-a trebuit să te înhăitezi cu copoii ?

Glasul cald al „vătafului" pătrunse în inima băiețașului și lacrimile izvorîră iar, șiroaie, din ochii lui. Dar stăpînindu-le cu o neobișnuită energie, scrîșnind chiar din dinți, Zuiok le șterse cu mîneca și spuse :

— Eu nu m-am înhăitat, am vrut doar să salvez viața oamenilor și ei m-au alungat...

— Te-au alungat ! strigă Rudolf, vesel. Atunci, bate laba !

Și zvîrlind armăsărește dintr-un picior, se plesni cu palma peste șolduri, apoi apucă mîna micuță a băiatului și o strînse, scuturînd-o cu putere.

— Al nostru ești, frățioare ! Să știi că de-acuma ai o groază de prieteni, unu și unu, care n-or să te lase la nevoie...

Atunci se dezlănțui iureșul ploii. Oamenii porniră, rînduri, rînduri, spre barăcile lor.

— Să mai vii pe la noi ! îi strigă Rudolf lui Zuiok.

15. Povestea rublei celei veșnice

Fulgera și tuna, și dealurile împădurite, măgurile și costișele careliene parcă prinseseră glas, strigîndu-se una pe alta, de la un capăt la altul al zării. Să fugă pînă acasă, peste Vîg, i-ar fi fost prea greu lui Zuiok. Și cum barăcile se aflau la cîțiva pași, el dădu fuga să prindă din urmă coloana lui Rudolf. Curînd, se pomeni între barăcile așezării muncitorești.

Rudolf îi făcu de departe semn cu mîna, arătîndu-i spre baraca de unde se împrăștia cale de-o poștă mirosul pîinii calde și al ciorbei de varză. Iar el însuși dispăru, împreună cu brigada lui, prin ușa unei alte barăci, ca să reapară aproape imediat și să-i arate iar lui Zuiok baraca cea plăcut mirositoare.

Jur împrejur lume, ca la foc : ici, vreo trei inși rostogoleau un butoi uriaș, punîndu-l sub streașină, ca să strîngă apă de ploaie, colo, alți patru inși împingeau sub șopron o căruță încărcată... Oamenii, ca niște furnici pricepute în treburile lor, forfoteau tot timpul de la o baracă la alta. Cei mai mulți se îndreptau hotărîți spre cantină. În afară de Zuiok, pesemne că nimeni nu lua în seamă glasul difuzorului, care invita lumea s-o asculte pe artista Mihailova. Pînă la urmă, în ușa barăcii se adunase atîta lume încît lui Zuiok, înghesuit între cei mari, nu-i mai rămase decît să asculte răbdător duetul vocal „Nu mă ispiti".

O cizmă grea îi strivi atît de tare piciorul, încît băiatul țipă de durere. Iar un bătrîn cu fața blîndă, brăzdată de urmele anilor, se plecă spre el și-l apucă de mînă.

— Ai venit la noi să te adăpostești de ploaie, băiețaș ? îl întrebă el.

Zuiok îl recunoscu îndată, după glas, pe bătrînul pielar Volkov, care-i spusese ceva greu de priceput Ulanovei despre o rublă veșnică.

— Mi-a spus Rudolf să vin și să-l aștept aici, răspunse el.

— Rudolf ? căută bătrînul să-și aducă aminte. Ce nevoie ai de el ?

— Păi ce să fac singur aici ?

— Ei, asta e bună, zîmbi Volkov. Oamenii stau claie peste grămadă și el se teme să nu rămînă singur ! Hai cu mine, să-ți fac rost de-o strachină și de-o lingură. Șezi colea, că ți le aduc numaidecît. Nu te teme, că nu-ți face nimeni rău : ești încă prea mic pentru asta...

Și Zuiok se așeză pe o laviță de lemn alb, la o masă, lungă cît baraca. De cealaltă parte a mesei înguste se așezară alți oameni. Din strachinele cu ciorbă se ridicau pretutindeni aburi.

Firește că se găsi totuși un derbedeu care, văzînd copilul la masă, îl trase de moț. Un altul încercă să-l facă să se sucească în loc, ținîndu-i strîns între degete o șuviță din păr. Un al treilea îl apucă de urechi, spunîndu-i că vrea să-i arate Moscova. Din fericire, tocmai atunci se întoarse și omul cel bun, care îi puse dinainte o strachină cu ciorbă și o bucată de pîine și-i dădu o lingură.

— Mănîncă, tovarășe, îl îmbie Volkov.

După atîtea belele și necazuri prin cîte trecuse în ziua aceea nefericită, ciorba fierbinte îi mai încălzi puțin inima lui Zuiok. Dar lucrul important nu i se părea mîncarea, ci faptul că stătea înghesuit între toți ceilalți, de la egal la egal, și că oamenii mari îl tratau pe picior de egalitate, ca pe-un tovarăș de-al lor, fără să-i dea vreo atenție deosebită. În furnicarul acesta uriaș și de neînțeles pentru el, Zuiok se simțea el însuși o furnică și-și cunoștea locul.

— Mănîncă, mănîncă, băiețaș, îl îndemna de la înălțimea lui omul cel bun, care avea bărbuța căruntă și fața încrețită și tuciurie.

— Mulțumesc dumitale, om bun ! răspunse Zuiok, aducîndu-și aminte de felul cum vorbesc oaspeții necunoscuți, la o masă țărănească. Și primi răspuns, după toate regulile :

— Pentru puțin.

După ce mai așteptă puțin, căutînd să pară cît mai serios, Zuiok își lăsă dinadins lingura din mînă

și întrebă, așa cum întreba bunicu-său la masă pe cîte un oaspe necunoscut :

— De unde ești de fel, om bun ?

Iar omul cel bun îi răspunse de îndată, foarte cuviincios :

— Din Taldom.

Zuiok nu știa nici unde se află Taldomul, nici ce înseamnă — dacă o fi cumva oraș, sat ori casă. Dar asta n-avea a face : deocamdată, totul era să pună întrebarea după tipicul bunei-cuviințe, așa cum fac oamenii adevărați, și să primească răspunsul cuvenit.

— Dar tu ești de pe-aici ? îl întrebă omul cel bun.

Oprindu-și înadins pe marginea strachinii mîna cu lingura plină și dînd ușor din cap pentru întărirea răspunsului, Zuiok făcu :

— Îhî !

— Locuiești cu părinții ?

— Cu bunicul.

— Afară toarnă cu găleata. Va trebui să mai zăbovești la noi, poate chiar să mîi peste noapte. Vino cu mine...

Mulți dintre cei aflați în cantină se ridicaseră de la mese și se îndreptau, pîlcuri-pîlcuri, spre celelalte barăci, unde fiecare își avea locul lui pe paturile de lemn, și lucrurile, și vecinii.

Rudolf, Kuprianîci și cîțiva dintre hoții care fuseseră la pădure cu Rudolf îl recunoscură pe Zuiok, îi zîmbiră veseli și se adunară în jurul lui.

Iar Zuiok pricepu îndată, așa cum pricep toți băieții, că îi plăcuse lui Rudolf. Și, dat fiind că era așa, se simți obligat să-i placă și mai mult, să se distingă prin ceva față de întreaga adunare. În

sufletul lui se ivi și crescu din ce în ce mai mult, cu patimă, ca unul din imboldurile ce împing la eroism, dorința de a se distinge și nădejdea că, dacă n-a izbutit prima oară, poate că va izbuti acum.

— E un puști dat dracului, îi spuse Rudolf omului cel bun.

— Nu-i de glumit cu el, făcu și Kuprianîci.

Cuvintele vagabondului îl zăpăciră o clipă pe Zuiok. În mintea lui miji bănuiala : nu cumva Kuprianîci își bate joc de el, din răutate, împingîndu-l înadins, de hain ce e, spre nenorocire ? Dar bănuiala nu ținu decît o clipă și se spulberă alungată de-o rază ivită de cine știe unde.

Asemeni unei frunze uscate care se mișcă în bătaia vîntului și aleargă pe pămînt ca un șoricel, așa se pune în mișcare și inima lui Zuiok, simțindu-se în centrul atenției tuturor. Băiatul își dădu seama, deodată, că a sunat ceasul lui, că trebuie negreșit să spună ceva, să facă ceva care să-l înalțe în ochii celorlalți, și asta numaidecît. Simți cum îl năpădește un val de recunoștință frățească, fără să știe nici el pentru ce, față de toți oamenii aceștia buni, ba poate chiar față de oricare om. Și întrebă, pe neașteptate :

— Ia spune-mi, om bun, de ce sînt aduși aici oamenii, pentru ce fel de fapte ?

— Numai pentru faptele lor cele bune ! îi răspunse un glas spart și răgușit.

Zuiok se întoarse și văzu un om uscățiv, înalt, cu o barbă căruntă, lungă și subțire, așa cum au țapii sau cum are Căpcăunul cel fără de moarte, din basme.

Greu de ştiut dacă vorbea în glumă Căpcăunul sau dacă îşi bătea joc de băiat. Avea o faţă prelungă, trandafirie toată şi nişte ochi mici, verzui, străpungători şi neobosiţi, care păreau că ţes într-una un soi de pînză de păianjen.

— Numai pentru faptele lor cele bune, repetă căpcăunul, cu vădită milă pentru bietul copilaş care nimerise în iad.

Şi astfel, deţinuţii din baracă avură parte de o clipă rară, de una din acele clipe în care cîţiva oameni îşi aduc aminte, întîmplător, printr-o slăbiciune trecătoare, de vremea cînd erau liberi şi trăiau în pace şi bună înţelegere cu ceîlalţi, dar cînd toţi, deodată, îşi dau seama de un lucru : că au avut şi ei, cîndva, o asemenea viaţă, o viaţă adevărată, o mare fericire, un har, dar nu s-au priceput să ducă ceva pînă la capăt, poate n-au îndrăznit, şi au lăsat să le scape din mînă ceva...

Aşa i se poate întîmpla oricui : îţi trece un fior ca o străfulgerare prin suflet şi apoi dispare, se duce spre cele ce n-au fost sau spre cele ce s-au petrecut cîndva, în vis. Acum însă îl resimţiră toţi odată, căci îl aveau în faţa ochilor, ca pe o mărturie însufleţită, pe băieţaşul acesta liber şi îndrăzneţ, la fel cum fuseseră odinioară fiecare dintre ei...

Fiecare se gîndea la ale lui, în felul său, fireşte ; erau însă toţi laolaltă, se asemănau între ei prin ceva şi fiecare ar fi vrut să-şi exprime ceva-ul său personal, dîndu-l oarecum în folosinţa comună, şi să-şi stabilească astfel rostul între oameni, aşa cum îşi stabilesc marinarii punctul din larg, aflînd spre ce ţărmuri li se îndreaptă corabia.

Încetul cu încetul, omul cel bun, care era mai mare peste toţi ceilalţi, începu să-şi povestească viaţa, uitîndu-se la Zuiok de parcă prin el s-ar fi văzut pe sine însuşi, în trecutul lui depărtat. Iar Zuiok, după cum avea obiceiul, începu să-şi împletească, din povestea adevărată a fostului negustor de pielărie Volkov, un basm al lui, despre Căpcăunul cel fără de moarte şi despre rubla cea veşnică.

În mintea lui Zuiok, basmul începea aşa : tatăl lui Volkov, un cizmar din Taldom, făcea ghetuţe pentru copii, iar băiatul lui, care acum era chiar bătrînul cel bun, îi potrivea svetetul[1] şi în clipele rămase între schimbatul surcelelor îşi ajuta tatăl să coasă ghetuţele. După ce-şi făcură rost de-o lampă cu gaz, avînd mai mult timp liber, băiatul începu să înveţe să citească pe nişte cărţi vechi : tatăl îi arăta buchile, iar fiul le silabisea. Curînd băiatul se deprinse cu slovele şi prinse drag de învăţătură, închipuindu-şi însă că nu oamenii sînt cei ce alcătuiesc cărţile, ci că ele ne cad din cer. Iar tatăl, care înainte vreme cînta mereu în timpul lucrului, asculta acum sfintele scripturi cu o bucurie sporită, mai întîi pentru că scripturile sînt minunate, iar apoi pentru că le auzea din gura feciorului său cel ager la minte. Şi deşi băiatul citea acum, în loc să-i ajute cizmarului, datorită atenţiei şi înălţării sufleteşti pricinuite de cuvîntul scripturii, ghetuţele ieşeau, fireşte, mult mai trainice şi mai frumoase.

---

[1] Sistem primitiv de iluminat din casele ţărăneşti în Rusia veche : un suport metalic în care se introducea cîte-o surcea aprinsă (n. ed.).

Într-o bună zi, băiatul i-a citit tatălui său povestea tînărului Alexei, pe care părinţii l-au însurat cu de-a sila şi care a dispărut îndată după cununie, chiar din biserică, astfel încît, oricît s-au străduit ei să-l regăsească, nu l-au mai putut afla, mirele pierind nu se ştie unde.

Nemîngîiaţii părinţi l-au plîns necontenit, rugîndu-se pentru fiul cel pierdut. Şi iată că într-o zi, în ograda lor a intrat un cerşetor care s-a rugat pentru adăpost, nu în casă, ci într-un coteţ de cîine. Crezîndu-l sărac cu duhul, oamenii au îngăduit, iar cerşetorul s-a aşezat în coteţul cîinelui, unde, fără să le ceară nimic gazdelor, se hrănea numai cu resturile aruncate la gunoi.

Şi aşa, zi după zi, părinţii cei bogaţi se tot rugau lui dumnezeu şi plîngeau necontenit după odorul lor, în timp ce el, mult doritul şi iubitul Alexei, locuia în ograda lor, în coteţul cîinelui...

— Zici că-l chema Alexei ? se amestecă Rudolf. Povestea asta o ştiu şi eu. Mi-au citit-o şi mie cînd eram puşti. Dar nici atunci nu mi-a ajutat la nimic, nici acum nu face doi bani : e învechită rău. Miroase a tămîie...

— Rudolf, îl întrerupse Volkov, a trecut peste o jumătate de veac de cînd citeam, împreună cu tata, povestea lui Alexei, omul lui dumnezeu. De aceea ar trebui să mă mir cum de-ai putut şi tu, care eşti mult mai tînăr, să asculţi la vremea ta un lucru atît de vechi. Îmi zic însă că aşa cum rîul se alcătuieşte din alte rîuri, la fel şi vremea noastră e alcătuită din felurite vremuri trecute. Ascultă dar, potolit, şi nu-mi tăia vorba : curînd o să vezi cum potrivesc eu întîmplările de odinioară cu vremurile noastre.

Bătrînul îi mîngîie creştetul lui Zuiok şi-şi privi ascultătorii, pe rînd. Şedeau toţi, înghesuiţi unul în altul, pe paturile de jos şi pe podele. De pe paturile de sus atîrnau, unul lîngă altul, picioarele, în timp ce capetele celor cocoţaţi acolo se pierdeau sub tavan în umbrele înserării şi în norii fumului de mahorcă. Ascultau toţi, atenţi, gîndindu-se fiecare la ale lui. Poate se gîndea fiecare că şi el, un decăzut, a fost cîndva un băieţaş, ca Zuiok ăsta, cine ştie cînd, că a picurat şi peste sufletul lui ploaia de aur a unor cuvinte minunate.

Iar Zuiok, înconjurat de atenţia lor binevoitoare, asculta povestea lui Alexei, omul lui dumnezeu, şi parcă se înălţa undeva, sus de tot, în văzduhul cel limpede ; acolo, îşi ţesea în felul lui basmul despre Căpcăunul fără de moarte şi despre rubla cea veşnică.

Urmînd pilda sfîntului Alexei, fiul cizmarului îşi pusese în gînd să plece şi el de acasă, să se despartă de-ai săi, iar apoi, fără a fi recunoscut, să reînceapă o viaţă nouă printre ei. A plecat, aşadar, într-o noapte, din Taldom la Moscova, şi s-a înţeles cu un călugăr, întîlnit într-un han. Dar tocmai cînd să plece cu călugărul la o mănăstire depărtată, din nord, a sosit tatăl şi a smuls băiatul din mîinile călugărului, l-a adus îndărăt la cizmărie şi l-a pus din nou să coasă ghetuţe pentru copii.

Nefiind prost de felul lui, tatăl înţelesese că sfintele scripturi strică : băiatul se gîndeşte la alte lucruri decît cele pe care le cer timpurile şi apoi şi el, ascultîndu-le, îşi prăpădeşte vremea de pomană. După ce a cugetat bine la toate astea, şi-a pus feciorul să muncească, iar el a început iar să

cînte în timpul lucrului, întrecîndu-se în măiestrie cu vecinul său, croitorul.

— Iată, Rudolf, spuse Volkov, bagă bine la cap: pilda vieții lui Alexei se dovedise a fi învechită. Bine ai spus: mirosea a tămîie.

Zuiok asculta cuvintele, adunîndu-le ca să-și făurească din ele basmul dorit. Înțelesese că în viața băiatului de cizmar se ivise Căpcăunul, învăluindu-l cu suflarea lui și ademenindu-l cu farmecele vieții. Fiul cizmarului, ținut în frîu de taică-său, pricepu că îi va fi dat să rămînă în necontenită robie, dacă cumva n-o fi în stare să strîngă avere. Și, dacă nu-i fusese hărăzit să ajungă printre sfinți, măcar atîta lucru ținea de el: să intre în rîndul celor puternici. Și nici taică-său nu putea să aibă nimic împotrivă, fiindcă nimeni nu leapădă avuția.

Așadar, precum rîurile își alcătuiesc ființa din pîrăiașe plăpînde, la fel și averea lui Volkov începu din mai nimic. Pe cînd băiețașii de vîrsta lui, voioși și fără griji, jucau arșice, el, robul Căpcăunului, stătea posomorît deoparte. Adică nu stătea degeaba, nu-și pierdea vremea de pomană, ci se uita cu luare-aminte și-și frămînta mintea cum ar putea să tragă foloase de pe urma jocului aceluia vesel. Și astfel, ajunse să priceapă, încet, încet, că dacă numai agerimea ochiului și a mîinii îți îngăduie să nimerești grămada, în schimb, ca să scoți arșicele din „ront" îți trebuie un ichiu bun. Și începu să umple cu plumb ichiurile, care, astfel, ajunseră să fie prețuite și cerute de băieți. Așa își făcu vad și cîștigă într-o singură vară douăzeci de ruble numai din vînzarea ichiurilor. Mai tîrziu, află că orbii învață uneori să citească după literele în relief de pe sticlele de bere și

atunci începu să caute asemenea sticle și să le vîndă orbilor. Pe urmă, îi dădu prin gînd să cumpere prin sate cocoșnice[1] vechi și să topească argintul de pe ele. Își dădu seama că banii nu trebuie păstrați la ciorap, cum făcuse pînă atunci, și că, dimpotrivă, trebuie puși fără întîrziere în circulație; de aceea, cumpără tot mai multe cocoșnice. Totodată, începu să cumpere ceară, învăță să toarne din ea lumînări și să le vîndă la preț bun credincioșilor. Astfel, în împărăția Căpcăunului găsi destule lucruri care să-i aducă foloase și să-l înavuțească din ce în ce mai mult.

— Și, bagă de seamă, Rudolf, urmă Volkov, nu mă îmbogățeam la întîmplare, nu furam de la alții, nici nu făceam tîlhărie la drumul mare, ci-mi adunam averile cu multă chibzuință și cumplită răbdare. Înțelegerea vieții mă făcuse să văd că omul sărac n-are parte pe lumea asta nici de scăpare, nici de apărare. Aflasem că traiul bun pe pămînt nu-l are decît bogatul și că, dacă sufletul nu poate găsi veșnicie pe lumea asta, în schimb ea se află în rublă.

— Bine zis! făcu Rudolf. Ascultă aici, puștime, și bagă la cap. Pune la dosar chestia asta: veșnicia nu există în cer și toate le găsești numai în rublă.

— Povestea e bună și adevărată, întări Căpcăunul cel slab, cu bărbuța de țap. Fără temelia asta nu poate să existe veșnicie, căci pînă și domnul dumnezeu scoate de la cel bogat cîte o sfîntă biserică, iar săracul — cîte o copeică. Pe lîngă bo-

[1] Podoabă de cap femeiască, un fel de diademă, împodobită cu mărgăritar, argint, mărgele (n. ed.).

gat, se mai pricopseşte şi săracul, iar dacă bogatul ar fi sărac lipit pămîntului, atunci la ce i-ar mai folosi el calicului?

Privindu-l pe Căpcăun, Zuiok bănui, din cuvintele lui, că aşa trebuie să fie, cu adevărat, şi că aşa trăiesc toţi în împărăţia Căpcăunului: deştepţii învaţă unul de la altul cum să tragă foloase şi să strîngă averi, iar săracii muncesc pentru ei.

— Munca e pentru proşti! mormăi Căpcăunul, căscînd. Şi, făcîndu-şi semnul crucii peste gură, adăugă: Eei, doamne iartă-mă!...

— Astfel, urmă omul cel bun, am înţeles şi eu, Rudolf, că rubla pămîntească înseamnă veşnicia cerească şi că veşnicia poate fi cumpărată cu preţ de rublă. Aşadar, dacă ne-a fost dat să trăim pe acest pămînt, trebuie să ne zbatem pentru veşnicia rublei.

— Deşteaptă vorbă, Volkov, aprobă Rudolf. Bagă lecţia la cap, puştime.

— Şi aşa, mi-am dat seama că se poate munci nu numai cu puterea braţelor, ca lucrătorii, sau cu a capului, ca slujbaşii şi învăţaţii, ci şi cu propriile tale simţuri şi cu isteţimea.

— Nu prea le văd, se nedumeri Rudolf. Adică cum cu simţurile?

— Foarte simplu, răspunse Volkov. Iată: trec într-o zi prin piaţă şi-mi ascut simţul auzului. Vreau să prind despre ce vorbesc oamenii. Şi deodată aud că ei vorbesc despre talpă, spun că la Varşovia talpa se vinde ieftin. Cum aud asta, mă şi lămuresc, într-o clipă, şi mă hotărăsc pe loc să plec la Varşovia. Dau toţi banii pe talpă, aduc la Taldom cîteva vagoane de marfă şi cîştig numai din vînzarea tălpii o sută de mii de ruble bani

gheaţă. Tot cîştigul ăsta mi l-a adus numai munca simţurilor, munca auzului.

— Dar cu degetele n-ai încercat? întrebă Rudolf, respectuos şi ironic în acelaşi timp.

— Ştiu ce vrei să spui, îi răspunse Volkov. Nu, cu degetele n-am încercat. Înţelege că eu umblam pe căi legale. Chiar dacă o fi adevărată zicala „cine nu înşală nu vinde", pînă şi înşelăciunea în negustorie e un secret al meu, dar un secret legal. La început lucrezi numai cu auzul, prinzi ocazia şi apoi porneşti cu îndrăzneală în întîmpinarea norocului.

— Asta e cam aiurea, făcu Rudolf. Despre ce „secret legal" îmi tot cînţi aici? Zi-i mai bine furt legalizat. Şi, dacă există furtul legalizat, atunci de ce să-l iei la vale pe cel nelegalizat? Iar dacă recunoşti munca simţurilor, de ce faci mutre cînd auzi despre degete? Îmi zici că lucrezi cu auzul. Mă rog!... Eu lucrez cu pipăitul. Fac pariu pe ce vrei că ai fi şparlit mai gras dacă lucrai cu degetele...

— Nu vrei să mă înţelegi, se necăji Volkov. Acum sînt un om cu totul schimbat şi nu fac decît să-mi povestesc trecutul, să vă arăt cum îmi cîştigam milioanele. Vorbesc despre o cale legală numai fiindcă credeam în veşnicia rublei, şi veşnicia asta mi se părea o lege. Iar munca degetelor despre care vorbeşti tu e pungăşie curată. Cîtă uşurinţă aveţi voi în toate, pînă şi în vorbă! Nu spuneţi „cîştigat", ci „şparlit"! Poate îţi închipui cumva că şi eu căram orice în casa mea, ca un pungaş, că risipeam tot pe mîncare şi că împărţeam banii în dreapta şi în stînga? Nu, drăguţule, viaţa mea nici nu semăna a viaţă măcar. Uite,

degetele astea despre care vorbești : cu ele număram banii la prăvălie, în nopțile reci de iarnă ; mi-au degerat, săracele, și la mîini și la picioare. A degerat și biata nevastă-mea... Nu, băiete, eu nu munceam pentru mine, ci pentru veșnicie. Și așa, am ajuns de mi s-a uscat o mînă și-am pierdut un ochi ; în schimb adunasem, una peste alta, cam un milion de ruble. Dar numai cînd am ajuns la trei milioane, mi-am adus aminte de mine și am plecat și eu în străinătate, la Paris, cu toată familia, așa cum făceau pe atunci bogătașii...

— La Paris ! sări Rudolf. Îți spun eu, la fix, ce carte ai tras. La Paris, fraierii își pierd busola. Am dat și eu o raită pe acolo și ți-am văzut milioanele. Le-ai făcut praf, nu ?...

— Tot nu vrei să mă înțelegi, îi răspunse Volkov. Și judeci numai după tine, după sufletul tău de rînd. La Paris, m-am încredințat, în sfîrșit, cu ochii mei, cîtă dreptate am avut urmărind veșnicia rublei. Nu știam o boabă franțuzește, dar umblau după mine doi tălmaci, plătiți din rublișoarele mele. Pierdusem un ochi ; mi-am pus unul de sticlă. Mi se uscase mîna ; mi-au înviat-o din nou. De bucurie, le-am spus tălmacilor : „Duceți-mă la cea mai de frunte biserică ; vreau să-i mulțumesc dumnezeului franțujilor pentru toate astea". La ei, se făcea slujbă duminica, la fel ca la noi. Și m-am dus la liturghie, în vestita biserică Notre Dame. Am auzit acolo, într-o strălucire nemaipomenită, cîntîndu-se heruvicul, aidoma ca la noi : „Carele pre heruvimi în taină închipuim". Iar cînd am auzit eu cîntarea asta, parcă mi s-au tăiat picioarele și am căzut în genunchi pe lespezile de marmură ale bisericii, pricepînd cu multă

bucurie în inimă și cu multe lacrimi în ochi cum că dumnezeu e unul și același, la noi, ca și la franțuji, că e o cale dreaptă calea spre veșnicie, pe care mi-o alesesem, și că pe toată fața pămîntului oamenii se roagă lui dumnezeu, cerîndu-i rubla cea veșnică...

Din pricina amintirilor, ochii lui Volkov se umpluseră de lacrimi. Rudolf izbucni în rîs. Ochii lui însă își păstrau aceeași expresie, rece și nepăsătoare.

— De ce rîzi, blestematule ? întrebă Volkov.

— Păi cum să nu rîd ? făcu Rudolf. Cîntecul ăsta al tău e de pe cînd era bunica fată... Auzi aicea probă de nenorocit ! Păi cîntecul îl știu din fașă toți fraierii din lume, numai tu, neghiobul de țăran rus, cum ai nimerit la Paris și l-ai auzit, te-ai muiat și-ai dat apă la șoricei !...

Și, făcînd un gest teatral, Rudolf se învălui într-o mantie nevăzută, atinse cu degetele strunele unei ghitare închipuite și, întinzînd cu eleganță un picior, începu să cînte cu glas de bariton, destul de frumos și de loc fals :

Un singur idol și tezaur
Cunoaștem pe acest pămînt :
Te preamărim, Vițel de Aur,
Stăpîn al lumii, idol sfînt !

— Vițelul de Aur e tot un Căpcăun fără de moarte ? întrebă Zuiok.

— Numai după nume n-are moarte, drăguțule, îi răspunse Volkov. Dar pînă și în basme se găsește o moarte pentru Căpcăun. Vreme de șaizeci de ani, zi cu zi, mi-am păstrat credința nezdrun-

cinată că veşnicia se află în rublă. Abia la sfîrşit, după toate chinurile îndurate, mi s-a desluşit adevărul şi am înţeles...

Volkov îşi plecă fruntea.

— Ce-ai înţeles ? întrebă Rudolf, curios.

— Am înţeles că veşnicia n-o poţi afla în rublă.

— Ce vorbeşti, puişorule ? rîse Rudolf. Zi aşa, nu se poate, ai ? Şi, dacă n-ai dibuit veşnicia, ai făcut stînga-mprejur la coteţul cîinelui ?

— Nu, îi răspunse Volkov, cu tărie, am înţeles că nu există veşnicie nici în rublă, dar nici în coteţul cîinelui.

— Păi atunci cum rămîne ? Că veşnicia, oricum, există...

— Tu unde o vezi ? îl întrebă Volkov, distrat.

— În degetele mele, răspunse Rudolf. Ştii ? Tu ai mişcat numai din ochi şi din urechi, pe cînd eu am lucrat cu degetele. Tu n-ai scos, într-o viaţă de om, decît trei milioane, pe cînd eu, cu peniţa mea, îţi torn cîţi gologani vrei, într-o singură noapte. Că am o peniţă, clasa una!...

— Ce fel de peniţă, Rudolf ? întrebă Zuiok, încîntat.

— O pană de aur, îi răspunse Rudolf, vesel. Pana mea de aur, degetele mele de aur, mîinile mele de aur n-au tras nici o cacialma, nimănui, niciodată. Şi, în plus, mai am o sută de speracle, unu şi unu. În faţa mea nu există să nu se deschidă orice cutiuţă, cu orice giuvaeruri în ea, de aur, de briliante, de ce vrei...

După cuvintele acestea despre cutiuţa fermecată, Zuiok nu-şi duse mai departe basmul cu Căpcăunul cel fără de moarte. Acum, toată viaţa

i se părea un fel de cutiuţă fermecată, şi aşa, numai aşa ar fi vrut s-o trăiască.

Îşi închipuia viaţa omului asemeni unei ape albastre pe o zi senină. Nu ştiu cum, însă, apa aceea se tulbură deodată, răscolită de o adiere.

Cu glasul tremurînd de emoţie, Zuiok îl întrebă pe Rudolf apropiindu-se de el ca de un prieten drag :

— Cum zici că vine asta, Rudolf ? Deschizi cutiuţa, iei giuvaerurile, iar eu, stăpînul cutiuţei, cînd ajung la ţărmul apei albastre, ce văd ? Cutiuţa mea zace pe ţărm, aruncată, spartă şi goală.

Numai un copil, şi poate numai Zuiok, singur din toată lumea, ar fi fost în stare să le pună hoţilor ăstora înrăiţi, cu vocea lui atît de naivă, o întrebare atît de nevinovată despre stăpînul cutiuţei fermecate, care fusese jefuit. Auzindu-l, pînă şi Rudolf se simţi parcă stingherit, iar ochii multora se îndreptară spre el, de prin toate ungherele, aşteptînd cu interes răspunsul „vătafului" lor.

— Stai uşor, băieţaş! începu Rudolf, prietenos. De cutiuţa ta nu m-aş atinge nici să mă pici cu ceară. Dar mi se pare că tu baţi apropoul cu gîndul la stăpînul necunoscut al cutiuţei. Nu zău! Ce-mi pasă mie de fraierul ăsta, dacă nu-l cunosc ? El strînge ca să se bucure de unul singur, pe cînd eu nu lucrez numai pentru mine. La mine vine cine vrea şi ia cît vrea. Pentru mine, orice om e prieten.

Şi făcu un semn cu capul spre hoţi, iar aceştia confirmară cuvintele căpeteniei lor, unul mormăind ceva, altul clipind din ochi sau tăcînd. Adică : Rudolf nu ia nimic pentru el, iar pana lui de aur şi speraclele meşteresc pentru toată lumea.

Zuiok se zăpăcise de tot. Lupta din sufletul lui, de nimeni cunoscută, îi întunecase vederea. Un singur lucru le apărea clar, tuturor, din răspunsul „vătafului" : pe undeva, parcă lucrurile nu se potriveau întocmai.

Cu toate astea, nimeni nu voi să spună ceva împotrivă, așa că, vreme de cîteva clipe, se lăsă o tăcere adîncă ; și cît ținu tăcerea cei de față își amintiră de băiețașul care, odinioară, fusese fiecare dintre ei. Și chiar dacă băiețașul închipuit nu existase aievea, fiecăruia i se păru acum că, în copilărie, fusese și el așa, și că pe atunci înțelegea orice, la fel de limpede ; dar, mai tîrziu, viața îl silise pe fiecare să rătăcească drumul cel limpede și drept, și de atunci, ca să ajungă la adevăr, fusese nevoie de istețime, de viclenii și de șiretlicuri.

Deodată, dintr-un ungher întunecat, ochii bătrînului vagabond Kuprianîci luciră ca ochii unei păsări de noapte. Bătrînul se plecă spre urechea lui Zuiok și-i șopti, gîdilîndu-l cu țepii lui aspri :

— Nu te lua după ei, drăguțule. Hai cu mine !

Și, deși îi era scîrbă de vagabond, vorbele lui i se părură lui Zuiok asemeni unei înghițituri de aer proaspăt după discuția atît de obositoare despre rubla cea veșnică. Ridicîndu-se deci în grabă, el porni încrezător în urma vagabondului, spre un loc depărtat, tocmai pe rîndul de sus al paturilor.

Potrivind un culcuș pentru amîndoi, Kuprianîci îi spuse :

— Eu, să știi, drăguțule, că am o păsărică și că numai de ea ascult. Oamenii pălăvrăgesc fiecare în felul lui și nu-i chip să-i asculți pe toți ; iar dacă-i asculți, nu te alegi cu nimic. Tu să fii cu

ochii numai la mine. Cînd m-o chema păsărica, îți fac semn și plecăm amîndoi, departe de ei. Să nu asculți de nimeni, numai pe mine să nu mă pierzi din ochi.

— O păsărică, își aminti Zuiok, una care cîntă și te ajută la lucru ?

— Nu, nu aceea, îi explică Kuprianîci. Asta despre care vorbesc acum e un fel de ghionoaie și o cunoști și tu.

— Nu-i zice cumva „țipătoarea" ? încercă să ghicească Zuiok. E o păsărică neagră, cu capul ca para focului ?

— Chiar așa. Pasărea cu capul ca de jeratic, care zboară după vreun pîrjol de pe un copac ars pe altul și îi ciocănește pe rînd.

— Și țipă, adăugă Zuiok, țipă tare, să se audă în toată lumea, țipă din zbor, iar cînd se așază pe-o creangă strigă : „pitiți, pitiți !"

— Nu, îi explică Kuprianîci, nu strigă : „pitiți, pitiți !" ci „porniți, porniți !" Și nu spune asta oricînd, ci numai la începutul primăverii, înainte de revărsarea apelor. Și orice vagabond o aude și o înțelege. Iaca așa o să facem și noi doi, cînd o începe țipătoarea să strige la primăvară : „porniți, porniți !" ne luăm valea amîndoi.

Legănat de cuvintele lui Kuprianîci, Zuiok adormi curînd și-ar fi putut să doarmă așa pînă dimineața. Dar după ce norii se împrăștiară, răsări pe cer o lună verzuie și lumina ei pătrunse prin toate ferestrele barăcii. Greu de știut cum izbutește lumina lunii să pătrundă în sufletul oamenilor ; și totuși, la lumina razelor ei, mulți se pomenesc cu niște gînduri de care nu pot scăpa și, tot frămîntîndu-le, deschid ochii. Raza lunii găsi

şi în sufletul lui Zuiok locul cel dureros, străpuns de nedreptatea îndurată şi lecuit doar vremelnic de povestea rublei veşnice, a peniţei de aur şi a cutiuţei fermecate. Şi mîhnirea i se deschise iar, ca o rană adîncă a inimii, care face cu neputinţă reîntoarcerea la ce a fost. Razele lunii încununară căpşorul băiatului şi el deschise ochii ca să-şi pună o întrebare foare precisă, izvorîtă dintr-o durere crîncenă: „Ce mă fac ?"

Şi, de cum îşi puse lămurit întrebarea, i se ivi în faţa ochilor deschişi, către fereastră, la lumina lunii, un cap ras de om, cu bărbuţă mică şi ascuţită. În crăpăturile înguste ale ochilor omului aceluia licărea o lumină, iar buzele lui se mişcau fără încetare. Omul îşi ridica din cînd în cînd palmele, cuprinzîndu-şi întreg obrazul în ele, într-o mişcare de sus în jos, de parcă şi l-ar fi spălat, şi bolborosea într-una: „Alah, Alah !"

La început, Zuiok nu prea înţelegea ce se petrecea la fereastră. Simţi doar un fel de neplăcere, şi chiar de teamă. Ceva mai departe de patul lui, scăldaţi în razele lunii, doi chinezi, avînd fiecare cîte un felinar galben în mînă, făceau şi ei ceva asemănător. Vrînd să nu-i mai vadă, Zuiok întoarse capul. Dar şi de partea cealaltă a barăcii, se vedeau de sus alte paturi de lemn. Şi acolo, chiar în dreptul ferestrei, recunoscu la lumina lunii faţa prelungă şi slabă şi bărbuţa rară a Căpcăunului. Căpcăunul se ruga în şoaptă, ducîndu-şi mereu mîna la frunte şi făcînd cruci mărunte. Abia acum înţelese Zuiok că şi acolo, la spatele lui, cîţiva oameni se rugau, fiecare în felul său.

Şi în mintea copilului se născu gîndul că, nici vorbă, Căpcăunul se roagă lui dumnezeu să-i tri-

mită rubla cea veşnică, aşa cum odinioară se rugase şi omul cel bun, Volkov. Şi-l cuprinse teama. Ce-i drept, şi bunica se ruga, în felul ei. Se ruga şi bunicul. Dar nu pe furiş, ca aici, în împărăţia Căpcăunului. Şi durerea din sufletul lui („Ce mă fac ?") se împleti deodată cu înfricoşatele taine ale lunii, iar Zuiok, tremurînd din tot trupul, îl apucă pe Kuprianîci de barbă şi începu să-l zgîlţîie.

— Ce-i cu tine, prostuţule ? întrebă Kuprianîci.

— Uite-l, făcu băiatul în şoaptă, uite-l pe Căpcăun.

— Se roagă şi el la dumnezeul lui, spuse Kuprianîci.

— Se roagă să-i trimită rubla veşnică ?

— Mai înainte dădea bani cu dobîndă. Se cheamă că a fost cămătar. Aşa că, ce-ar putea să ceară şi el, dacă nu tot bani ?

— Ăla de colo, şopti Zuiok, parcă se spală mereu pe faţă şi bolboroseşte într-una: „Alah ! Alah !"

— E un tătar...

— Şi tot rubla veşnică o cere ?

— Păi ce alta ?

— Mai sînt şi cei doi, cu felinarele.

— Chinezii...

— Ce ne facem, Kuprianîci ? Toţi se roagă, pe furiş, şi au să trimită prăpăd peste capul nostru.

— Lasă, frăţioare, nu te teme, că fugim noi de ei. Numai să vină primăvara şi să strige ţipătoarea „Porniţi !" că ne şi luăm valea.

— Încotro ?

— Unde ne-o duce pasărea...

— Acolo nu se lucrează ? întrebă Zuiok.

— Nu ! îi răspunse vagabondul.

— Şi nici nu se roagă nimeni pentru rubla cea veşnică ?

— Nu !

— Şi nici nu deschide nimeni cutiuţele altora ?

— Nu. Acolo oamenii sînt domni şi stăpîni.

— Şi nu dau porunci ?

— N-au cui să poruncească.

Şi Kuprianîci se apucă să-i povestească băiatului, ca să-l adoarmă, cum, aflîndu-se o dată pe meleagurile acelea minunate, l-a cuprins setea. Se tot uita el în preajmă, prin păduri, peste cîmpii şi văi, căutînd un pîrîiaş ori o băltoacă. De-atîta sete i se uscase gura rău de tot ; cînd, deodată, zări pe o costişă un firicel de apă limpede, căzînd de sus, dintr-un ariniş întunecat, pe-o lespede, şi de pe lespede pe muşchiul cel verde, scurgîndu-se apoi peste afine, merişoare şi pomuşoare, negre, vinete şi roşii. Şi şi-a lipit el buzele de unda pîrîiaşului, sorbind apa cu sete. Iar pe deasupra lui o păsărică striga într-una, stăruitor, o singură vorbă :

— Uită-te, uită-te !

Ascultîndu-i vorba, Kuprianîci se întorsese şi văzuse alături de el un ou albăstrui.

— Mare ?

— Ceva mai mic decît oul de găină şi albastru la culoare.

— Îl ouase păsărica ?

— Nu ; îl ouase mai înainte un stîrc, dar eu nu-l văzusem, de aceea mi l-a arătat păsărica.

— Şi pe urmă ?

— M-am uitat şi-am priceput : era un ou de stîrc, proaspăt, neclocit. Pesemne că şi stîrcul venise aici ca să se adape. A băut el şi după aia s-a ouat...

— Şi pe urmă ce-a mai fost ?

— Nimic. Am încropit un foc, mi-am umplut ceaunaşul cu apă de izvor şi am fiert oul.

— Şi pe urmă ?

— Pe urmă l-am mîncat... şi a fost tare bun ! Îţi spun eu : acolo nu-i nevoie să muncim, găsim totul de-a gata. Acolo noi sîntem domni şi stăpîni...

Partea a doua

STÎNCILE

16. Făgaşul lui dumnezeu

De două ori a trecut gheţarul Scandinav peste Carelia, dus şi întors, lăsînd în urma lui grinduri prelungi de nisip, morene, straturi de pietriş, nisip cartilaginos şi chişai.

Învăţaţii mai spun că forţele subterane care au înălţat Peninsula Scandinavă ar mai fi contribuit şi ele la îngrămădirea lăsată de gheţar : ridicarea se făcuse în mod inegal, pămîntul era strîmbat, iar straturile pietroase pe alocuri fuseseră puse vertical.

Mai tîrziu, golurile se umplură cu apă, iar peştii din mare începură să-şi caute drum spre cursul superior al rîurilor. Expusă acţiunii apelor, a vînturilor, piatra se acoperi cu păduri şi muşchi, iar fiarele îşi căutară adăpost în codru. Omul primitiv trăia şi el aici asemenea fiarelor, fără să lase urme vizibile. Abia după multe milenii, cînd peste aşezările oamenilor primitivi s-a aşternut un strat gros de pămînt roditor şi cînd în stratul acesta

cîrtiţele au început să-şi sape galerii, savanţii au găsit, în muşuroaiele cîrtiţelor, cioburi din vase de lut şi vîrfuri de silex folosite ca arme de oamenii timpurilor străvechi. Treptat, treptat, sub stratul de la suprafaţă s-au descoperit locuri pe care omul a zăbovit mai multă vreme, iar după direcţia acestor aşezări s-a putut înţelege un lucru: că şi omul primitiv, folosind direcţia lacurilor şi a morenelor prelungi şi înguste, căuta să-şi croiască, prin haotica îngrămădire de piatră acoperită de ape şi păduri, o cale a lui, omenească şi raţională, aşa cum e în zilele noastre calea care leagă Marea Albă de Marea Baltică.

Şi nu sînt prea depărtate nici vremurile cînd ruşii, urmînd calea omului primitiv, socoteau urmele gheţarului drept urme lăsate de carul prorocului Ilie; iar întreaga populaţie a Rusiei nordice cunoştea drumul gheţarului, de la Marea Albă la Marea Baltică, sub denumirea de „Făgaşul lui dumnezeu".

Şi într-adevăr, calea gheţarului seamănă mult cu urma unui car. Acolo unde o roată s-a înfundat mai tare în pămînt, peste adîncitură s-a adunat apa şi s-a născut un lac prelung. Iar unde roata a săltat peste piatră, în urma ei a crescut pădurea. Locului rămas uscat între două lacuri localnicii i-au găsit un nume în limba lor „taibola". Uneori, se nimerea ca lacurile să fie legate între ele prin vreun rîu şi atunci omul putea să treacă cu barca chiar şi peste o taibolă. Peste „Făgaşul lui dumnezeu", peste lacuri, rîuri şi dealuri împădurite, ţarul Petru îşi trecuse corăbiile din Marea Albă în cea Baltică. În zilele noastre, drumul pe care l-a tăiat el prin pădure, îngustat de ani, abia

dacă se mai desluşea: trebuia să zăreşti de departe, în geana cerului de amurg, o pădure întunecoasă, cu coama zimţată, şi să înţelegi că pădurea aceea deschidea drum spre zările învăpăiate, despicîndu-se ca printre două ziduri negre şi arătînd urma ca o mărturie că voinţa omului e mai puternică decît natura. Căci omul a vrut, şi pădurile s-au despicat în două, făcînd drum corăbiilor, dar urma drumului împărătesc a dăinuit pînă în zilele noastre.

Şi iată că acum aceiaşi oameni mai puternici decît natura veniseră mulţime mare de prin toate colţurile unei ţări uriaşe ca să unească din nou mările despărţite şi, poate, ca să arate în făurirea acestei opere grandioase un lucru şi mai grandios: să arate ce poate să obţină de la natură omul, unit prin muncă, omul care păşeşte neobosit înainte, mereu înainte.

17. O linie roşie

În drumul lui, gheţarul Scandinav măcinase stîncile cu o putere de gigant. Dar unele roci străvechi se arătaseră atît de semeţe, încît pînă şi el, după ce le izbise zadarnic, fusese nevoit să se abată din cale.

Dar inginerii nu se opreau în faţa unor asemenea stînci: ei marcau în planuri, cu peniţe subţiri de oţel, linia roşie şi dreaptă a canalului pînă şi peste rocile cărora nu le putuse veni de hac nici puterea gheţii pornite la vale.

Linia roșie însemna, pentru multe ostroave ale lacului Vîg, sfîrșitul existenței lor de pînă atunci; pentru oamenii din partea locului, ea însemna necesitatea schimbării locului de așezare și a îndeletnicirilor obișnuite.

Firește că lucrurile astea erau spuse și anunțate dinainte. Oamenilor li se arătau vetrele noilor așezări, unde urmau să se strămute.

În sate sau în ostroave, localnicii primeau vestea, fiecare în felul lui. Pe alocuri, în cine știe ce sat, se mai întîmpla, pe vremuri, ca vreun ostaș, dornic de cunoștințe, să aducă cu el la întoarcerea din militărie vreo lanternă magică și să-și uimească consătenii făcînd proiecții luminoase. Mai apoi, în satul sau ostrovul acela mai răzbăteau și alte inovații, iar printre localnici se mai ivea, ici, colo, și cîte un cărturar. În asemenea locuri, firește că oamenii pricepură gîndul celor care, străbătînd stîncile, apele și pădurile, trăgeau linia cea roșie pe plan; și începură să se pregătească pentru strămutare. Dar în Ostrovul Careliei, unde Maria Mironovna își căuta mîntuirea sufletului, oamenii credeau cu tărie că cel de pe urmă potop s-a revărsat pe vremea neprihănitului Noe și că dumnezeu le-a dăruit oamenilor curcubeul ca semn că un alt potop n-o să mai fie în vecii vecilor.

Așadar, în Ostrovul Careliei, care după cumplitele prigoane religioase și după rugurile de trupuri vii se cufundase într-un somn adînc, nu se ivise nici un fel de îngrijorare. Cutare pescar de la marginea ostrovului își clădea o baie cu aburi, alegînd copacii cît mai rășinoși, ca baia să dureze mulți ani pe malul apei și să nu putrezească. Dacă ar fi bănuit el că numai peste un an baia avea să le slujească drept adăpost peștilor și racilor din fundul lacului! Dar bietul om nu pricepea semnele timpului și-și clădea baia cît putea el mai trainic.

La cîțiva pași mai încolo, doi pescari se încăierau pentru vadul de prins sigi. Unul dintre ei își întinsese sculele pe vadul celuilalt și acum înșfăcase știucile și sigii prinși în plasa năvodului.

În preziua revărsării de ape, care urma să înghită ostrovul, oamenii — și alături de ei felurite alte viețuitoare — își duceau mai departe traiul, fără să-și facă griji. Sub scara casei celei mari a Mariei Mironovna se afla gaura unui șobolan de apă, care își avea galeria lui proprie, ducînd pe sub pămînt, la iazul cu caracude aurii. Iar dincolo de acoperișul casei se înălța un copac bătrîn, cu vîrful frînt. În lupta pentru viață, copacul dăduse mulți lăstari noi, iar în frunzișul lui o cioară își clădise, hăt de mult, cuibul cel negru, din care pîndea necontenit toate mișcările șobolanului. Adeseori, în nopțile cu lună, șobolanului i se năzărea să pornească spre iazul cu caracude aurii nu prin galeria subterană, ci pe afară, călcînd deasupra pămîntului. Un asemenea prilej pîndea cioara. Dar treceau ani după ani, și o cioară lua locul alteia, un șobolan moștenea deprinderile înaintașului, numai caracudele se făceau parcă tot mai mărunte, iar cele aurii lăsau treptat locul altora, mai mici și argintii.

Uneori, cîte un șobolan ucidea un pui de cioară sau o cioară căra în cuibul ei un pui de șobolan; dar asemenea întîmplări mărunte nu tulbu-

rau cu nimic viața de pe țărmurile Ostrovului Careliei. Sigii se țineau din moși-strămoși în apropierea lor, rațele sălbatice, mai ales, le înconjurau ca niște insule cenușii și mișcătoare, iar oamenii nu se atingeau de ele și nici nu le speriau, fiind încredințați că omului i-a fost dat să se hrănească numai cu vînat de uscat, nu și cu vînat de apă. Pe lîngă ostrovul cenușiu al rațelor se alăturau și cufundarii, gîștele și lebedele.

La viitorul întregului ostrov nu cugeta decît Maria Mironovna, care se ruga necontenit în odaia ei de rugăciuni, iar noaptea se culca în coșciug așteptînd înfricoșătorul ceas cînd vor suna trîmbițele și pămîntul va pieri mistuit de flăcări. Cum de nu înțelegea oare semnele vremii „dădaca tuturor“, femeie înțeleaptă, cum de nu le pătrundea ea rosturile, ca să-i trezească la viață pe oamenii din preajmă, care adormiseră laolaltă cu păsările și cu celelalte viețuitoare ale lor? Adesea cîte o crenguță tînără și înverzită a unei sălcii bătrîne îi bătea în geam, șoptindu-i:

— Trezește-te din vis, bunicuțo, zîmbește, ajută-le bieților oameni, dezleagă-i de legăturile lor, ca să nu se învîrtească în loc, ca niște viței priponiți.

De bună seamă că bătrîna auzea glasul crenguței celei verzi, dar, stăruind și mai vîrtos în credința strămoșească și amintindu-și de anii rugurilor omenești, își fereca și mai tare inima din piept.

Firește, dumnezeul cel viu nu mai era prezent în chipurile întunecate și înspăimîntătoare de pe icoanele luminate de flăcăruia candelelor nestinse.

Spiritul cel viu și creator își alesese drept lăcaș o odăiță modestă din bîrne de pin care miroseau plăcut, a rășină. Inginerii așezați în odăiță erau în luptă necurmată, întrecîndu-se care mai de care să făurească cel mai bun plan, ca să închidă în așa fel prăvalul de la Nadvoițî încît, după aceea, omul să-l poată deschide după voia lui, iar în viața lacului să hotărască el, și nu prăvalul. Dacă vrea omul, prăvalul să tacă. Dacă vrea omul, prăvalul să vuiască din nou.

Firește, prăvalul habar n-avea de planurile acestea înspăimîntătoare. Lîngă el nu venea decît un băiețaș care creștea văzînd cu ochii; băiețașul se pitula în scorbura lui și-și contopea viața cu a prăvalului, privind în ape ca în propriul lui suflet, zărind ceva acolo, ca într-o oglindă, și mai pricepînd cîte ceva. Băiețașul acesta neînvățat și cu mult zbucium în suflet era tare mîhnit; stăpînindu-și însă mîhnirea, știa totuși să deslușească și acum în căderea apelor viața altor oameni, să bănuiască existența unui om unit, care pășește înainte, mereu înainte, spre mai bine.

Lui i se părea că oamenii, cu gîndurile și cu dorințele lor, se adună acolo, formînd un singur om, uriaș. Dar de ce oare îl lăsa uriașul la o parte tocmai pe Zuiok, uitîndu-l în scorbura de pe stînca cea neagră?

Cît de înalt se ridică firele de apă care se unesc apoi iar în căderea lor! Trîmbe întregi de spumă albă saltă în văzduh, se îmbrățișează și se contopesc din nou...

Pe de lături, zboară stropi mărunți, în care se oglindește curcubeul și, pretutindeni, domnesc

vuietul și haosul, prin care, totuși, dacă ar fi să asculți cu urechea inimii...

Iată, ceva s-a ciocnit, un bolovan greu s-a rostogolit cu vuiet undeva, în adîncuri. Ce-a fost asta ?

Nimic ! Acum s-a unit parcă iar ceva și iar se aude pasul cel ritmic ; pesemne că însuși uriașul, înfrîngînd un zăpor, se avîntă iar, cu pas ritmic, tot înainte.

„De ce, de ce m-ați lepădat aici, singur pe stîncă ? se întreabă Zuiok. Luați-mă și pe mine, luați-mă, că o să vă fiu de folos. Zău, dacă ați ști voi, dacă ați putea înțelege cît de folositor v-aș putea fi !"

Dar nimeni nu ascultă vocea băiețașului care trebuie să-și caute singur calea. Doar n-o să ia seama la un puști inginerii care trebuie să hotărască pe unde le va fi îngăduit apelor să se reverse ! Inginerii se gîndesc și ei la omul cel mare, în totalitatea lui ; și puțin le pasă de copilul acesta îngîndurat, care-și împarte necazurile cu prăvalul. Treaba lui ! Să se descurce singur. Să găsească singur calea care să-i abată mîhnirea și să pornească, liber, la lupta hotărîtoare pentru un loc mai bun în măreața operă a oamenilor. Pesemne că rostul luptei tocmai ăsta e : cel slab să devină puternic.

După ce și-au terminat proiectele privind sectorul acesta greu, inginerii au pus pe hîrtie și toate celelalte sectoare, pînă la Marea Albă, după care au început să înfăptuiască macheta canalului.

Ideea a început acum să se întrupeze din material solid. Și iată că din lacul Onego, de lîngă Poveneț, a pornit cea dintîi corăbioară. De aici,

ea trebuie să ajungă sus, spre cumpăna apelor, să treacă de partea cealaltă a crestei și să coboare apoi spre Marea Albă.

Corabia e vîrîtă într-o cutiuță. În urma ei, ușa e închisă ermetic. Apoi cutiuța e umplută cu apă și corabia cea mică se ridică tot mai sus, pînă pătrunde într-o altă cutiuță. Și cutiuța asta e umplută cu apă, iar corăbioara, suind încă o treaptă a ecluzei, pătrunde în canal. Așa, suind toate cele șapte trepte ale ecluzei de la Poveneț, corăbioara trece peste cumpăna apelor și, străbătînd munții, pe alte trepte, pe alte ecluze, scoboară în lacul Vîg. De-acum încolo prăvalul n-o să mai vuiască : abia dacă se mai recunoaște locul unde vuia odinioară. O ecluză îngăduie acum ocolirea cascadei, și corăbioara poate coborî liniștită în lacul Voițkoie, unde, mai înainte, Vîgul își repezea apele prin prăval.

După ce ideea a fost transpusă, cu ajutorul unei penițe de oțel subțiri, pe hîrtie albă și după ce proiectul a fost aprobat, omul care supunea natura a dat o poruncă nouă :

— Toți, pe stîncă !

18. Toți, pe stîncă !

Și oamenii au pornit toți, spre stîncă. Dar pentru că lemnul avea să fie necesar pe toată durata construcției canalului, s-a dat o poruncă specială și, firește, muncitorii forestieri au rămas locului. Kuprianîci își vedea înainte de munca lui, liniștit,

fără să-și dea prea multă osteneală și aruncînd doar cînd și cînd cîte o privire coloanelor de constructori care treceau cu cîntece și steaguri. Ei se duceau la lupta cu stîncile, la bătălie, în timp ce Kuprianîci rămînea în spatele frontului.

Dintre toți foștii prieteni și ocrotitori ai lui Zuiok, numai el mai rămăsese pe loc. Băiatul, nici vorbă, se făcea că nu-i pasă, dar se cățăra pe furiș în copaci și, printre crengi, se tot uita la oamenii care treceau în sunetele muzicii, cu steagurile fluturînd în vînt. Oamenii porneau la luptă cu stînca așa cum pornești la bătălie, cu singura deosebire că aici nu existau femei care să plîngă. Dacă lucrurile ar fi mers ca înainte și Zuiok ar mai fi rămas curier, ce mîndru ar fi pășit el în fruntea tuturor coloanelor și cît de falnic ar fi sunat în urma lui muzica și ar fi fluturat steagurile! Dar așa, nu era nici simplu băiat de țară, nici pionier sau școlar și nici măcar nu făcea parte dintre hoții care locuiau în baraca poreclită „grajd". După întîlnirea pe care o avusese cu hoții în baraca lor, se depărtase parcă și mai mult de ei. Acum știau că fusese alungat de „copoi" și puteau să-i ceară să se facă asemeni lor. Dar Zuiok nu voia nici în ruptul capului să le facă rău oamenilor și să jefuiască cutia cu giuvaeruri de dragul unor tovarăși hoți. Nu, el nu era alături de ei, și ei nu-i puteau ierta asta.

„Șarpe ce ești!" îi spusese Sutulov. De atunci Zuiok se simțea de parcă într-adevăr i s-ar fi încuibat în inimă un șarpe care se tîra și șuiera. Din pricina asta suferea și-i era teamă să dea ochi cu oamenii care porneau de bunăvoie și firesc la muncă. Ar fi vrut să se ascundă undeva,

ca un șarpe adevărat, să nu-l mai vadă nimeni, și totuși, nu putea să îndure viața în întunecime. Și așa, se tîra mereu, ca un șarpe, fără zgomot, pe trunchiul copacului, în sus, privind prin ramurile dese spre locul de unde se auzeau trîmbițele și unde oamenii mergeau încolonați la bătălie.

Copacul uriaș, tăiat din rădăcină, căzuse peste alți copaci doborîți, înălțîndu-și destul de sus vîrful în care se pitea Zuiok. Încet, încet, Kuprianîci ajunse lîngă trunchiul copacului și, ținîndu-l cu mîna, spuse:

— Dă-te jos, băiețaș!

Pe cînd cobora în patru labe și cu capul în jos, Zuiok avu deodată un gînd ciudat. Iar cînd ajunse lîngă Kuprianîci, își înălță capul și-l întrebă:

— Ia spune-mi, Kuprianîci, de unde-i vine puterea asta? E de ajuns să zică: „Toți, pe stîncă!" și toată lumea pornește într-acolo. Iar dacă ai spune așa tu ori eu, nu ne-ar asculta nimeni.

— Firește că nu ne-ar asculta, răspunse Kuprianîci, înfigîndu-și toporul în trunchiul copacului. Dar ce nevoie ai tu să te asculte oamenii? Ai pățit-o o dată și tot mai vrei?

— Vreau, răspunse Zuiok, încăpățînat.

— Păi nu-i nici o scofală, îl sfătui Kuprianîci. Mai bine vezi-ți de treabă și mulțumește-te cu ce ți-e dat. Dacă-ți merge, cu atît mai bine. Dacă nu, sănătate!...

— Sănătate ai zis? Mai bine spune-mi de unde se trage puterea asta?

— Ia vezi, băiețaș, încercă Kuprianîci să schimbe vorba, mai bine dă-te repede jos din

copac, să nu cazi, că s-ar putea să-ți spinteci burtica și atunci să vezi sănătate!

Zuiok se coborî; dar tot nu-i dădu pace. Prin minte îi treceau într-una fel de fel de întrebări.

— Ia spune-mi, vîntul e tot o putere, nu-i așa? întrebă el.

— Păi sigur! Vîntul învîrtește morile, doboară copacii.

— Dar și focul și apa nu sînt tot puteri? Și-atunci, cum vine asta: unul singur să poruncească și toți ceilalți să pornească spre stîncă?

— Ehei! făcu Kuprianîci.

Ochii lui de arici i se ascunseră sub țepi. Obrajii i se umflară, limba roșie îi rămase atîrnată pe buze. Zuiok știa ce o să urmeze.

— Știu, știu, spuse el. O să-mi vorbești acum de pădure, dar uite că am și prăpădit o primăvară de pomană. Mai stau eu cît mai stau și pe urmă poate plec singur, fără tine.

— Unde să pleci acum, în pragul iernii? Mai așteaptă și tu, să vină primăvara. Doar nu te mint: plecăm amîndoi.

— Eu te-am întrebat altceva...

Kuprianîci făcu atunci o mutră isteață și arătă, cu un aer misterios, stîlpii de telegraf.

Zuiok se uită și el într-acolo, ascultînd atent: stîlpii vibrau puternic, umplînd împrejurimile cu vuiete ciudate.

— Iată unde-i puterea, spuse Kuprianîci. Voiai să știi cum arată la față: iaca, aleargă pe fir, de la un stîlp la altul.

Și Zuiok înțelese deodată și se minună cum de nu ghicise mai dinainte acest lucru. Firește, po-

runca omului care are puterea aleargă pe fir și vuiește.

Își lipi urechea de un stîlp și auzi ceva care nu putea fi decît porunca venind prin fire: „Toți, pe stîncă!" Astfel, se lămuri Zuiok. Iar la cîțiva pași mai încolo, atras de vuietul stîlpilor, ieși din pădure un urs tînăr și curios, care se apropie cu multă băgare de seamă, se ridică în două labe și îmbrățișă stîlpul sonor.

Un timp, ursul se mulțumi cu vuietul stîlpului. Dar se mai auzeau de undeva și alte sunete, parcă mai frumoase. Nu cumva le scotea celălalt stîlp? Și ursul îmbrățișă, pe rînd, al doilea, al treilea și al patrulea stîlp, fără să se arate prea încîntat. Abia după al cincilea stîlp pricepu că trebuie să se urce mai sus. Își alese deci un copac înalt și începu să se cațere binișor, din creangă în creangă. Cît despre Zuiok, el nu mai avea nevoie să se urce pe nici un copac. Auzind vuietul stîlpului care transmitea porunca: „Toți, pe stîncă!", băiatul vedea cu ochii lui brigăzile, grupele, falangele, colectivele care se puseseră în mișcare.

Foștii hoți de oraș purtau pe umeri răngi lungi, pentru ridicarea bolovanilor.

Recidiviștii, „leoparzii", „lupii", „șacalii" și „ursarii" duceau cazmale și scînduri pentru trepte.

Iar băiețașului părăsit acolo i se părea că e minunat să pornească așa, cu toții, la îndeplinirea unei opere comune, că oamenii ăștia sînt fericiți și că o putere bună îi unește pe toți într-un singur om.

Trec brigăzile cu muzică, steaguri și cîntece. Ce fericiți sînt!

Prostuțul de băiețaș părăsit aleargă de la un stîlp la altul, lipindu-și urechea de fiecare, și aude repetîndu-se aceeași poruncă, aceleași cuvinte, care au ridicat atîția oameni felurіți, ca pe un singur om, la lupta cu stîncile.

Dar ursul cel tînăr și curios s-a suit într-un plop înalt și drept, nu de dragul mierei, ci fiindcă i-a plăcut și lui muzica, marșul omenesc care-i îndeamnă pe toți să pășească uniți înainte, tot înainte.

19. Lupta

Marea liniște specifică ținuturilor Careliei se revărsa peste fire. În aer plutea atîta umezeală încît ai fi zis că miroase a raci abia scoși din apă. Și-ai fi putut jura că pe meleagurile astea nici n-a început încă veacul apariției omului, că de după stînci se văd nu crengile copacilor doborîți de furtună, ci cleștii unor raci uriași.

Să fie oare începutul lumii sau, cît vezi cu ochii, pămîntul s-a sălbăticit nefiind locuit de nimeni?

Sub un deal șerpuiește o apă. Pe țărmul ei se înalță spre cer un copac care atinge cu vîrful apa unui lac așezat mai sus. Din lacul acela crește, la rîndul lui, un alt copac, care se pierde în ceață.

În mijlocul naturii acesteia a venit omul învestit cu puteri și a dat poruncă.

— Am înțeles! i-a răspuns un alt om.

Și a luat asupra lui marea sarcină de a rîndui rîurile, lacurile și stîncile, după o întocmire nouă,

cum n-a mai fost pe lume, sarcina de-a pune fiecare lucrător la locul lui, unde îi vine mai îndemînă să lucreze și unde ar putea să aducă un folos mai mare cauzei comune.

Și-atunci, întreaga natură, dimpreună cu omul cel vechi pe care ea îl înghițise, s-a ridicat împotriva noii activități a omului nou. Și-au început să lupte: natura pentru veșnica ei liniște, iar omul cel nou pentru un viitor mai bun.

20. Grajdul

La început lupta împotriva naturii nu părea nici la fel de grea, nici la fel de îngrozitoare ca bătăliile dintre oameni. În timpurile străvechi, ghețarul măruntise atît de bine stînca, încît oamenii puteau să înlăture grohotișul chiar și cu mîinile. Constructorii canalului știau însă de la început ce împotrivire îi așteaptă, și chiar de la început se așteptau la bătălii crîncene. De aceea se organizară în unități de luptă, iar muncitorii primiră numele de „armata canalului".

Prima stîncă se desfăcu în bucăți. Scoțînd piatră după piatră, oamenii se afundau tot mai adînc în pămînt, grămădind bolovanii la marginea gropii. Scobitura aceea urîtă gemea de oameni care bîjbîiau, poticnindu-se și căznindu-se să ridice, în doi și în trei, cîte un bolovan deosebit de greu. Și atunci, natura îi ataca punînd în mișcare forța gravității: trăgea bolovanul în jos, căutînd să-l smulgă din mîinile oamenilor, să le

rupă picioarele și să așeze stînca la vechiul ei loc. Oamenii, dimpotrivă, se căzneau nu numai să ridice bolovanul pînă sus, dar să-l și care de-acolo.

Uneori se adunau cîte doi-trei, ba chiar și cîte cinci, ori mai mulți și tot nu izbuteau să înfrîngă puterea gravitații. Atunci se găsea neapărat vreunul care să lase lucrul și să spună :

— Adio, copilași !

Constructorii își mai aprindeau cîte o țigară și se uitau întrebători la omul care refuza să muncească, iar el căuta să-i convingă :

— Adio ! Că doar nu m-au cîștigat la belciuge...

Drept răspuns, un altul, cu înfățișare distinsă, de intelectual, se înclina și spunea :

— Am onoarea să vă salut !

Și cei ce refuzau să lucreze, dezertorii, părăseau unul cîte unul linia de luptă a omului împotriva naturii și se retrăgeau în spatele frontului, spre baraca botezată „grajd".

Acolo, în „grajd", cei care nu voiau să muncească formau o șleahtă deosebită între cele două grupuri de oameni existente : pe de o parte localnicii, proprietari de pămînt și pescari, supuși naturii, iar pe de altă parte cei supuși poruncii omului care avea putere asupra naturii.

Stînd în grajd, firește că natura nu le dăruia nimic, iar șefii le drămuiau porțiile de mîncare, ca să-și bage mințile în cap, să se reîntoarcă la lucru și să merite mîncarea primită. Celor din grajd nu le mai rămînea deci decît să se jefuiască unul pe altul, cheltuindu-și timpul și energia la

jocul de cărți. Grajdul era un loc unde „noaptea cînți și chefuiești, iar dimineața te scoli și plîngi", locul unde jaful nu contenea o clipă, unde o epavă omenească mînca în văzul altei epave, jefuită de ea la cărți, rația mizeră, iar flămîndul clănțănea din dinți, păstrînd nădejdea că se va revanșa luîndu-i fericitului cîștigător mîncarea pe-a doua zi.

Dar aici, în grajd, trăia și un bătrînel sprinten și încă în putere, care nu se lăsa ademenit la cărți și primea rația de categoria întîi. El ar fi putut să locuiască în baraca cea mai bună și mai curată, dar ținea să rămînă aici și nu voia să se mute în altă parte. Vorbind cu tovarășii de baracă, moșul obișnuia să spună :

— Măi, derbedeilor, ce băieți de treabă sînteți voi !

Cuvintele acestea păreau că le plac derbedeilor și nimeni dintre ei nu-i făcea nici un rău bătrînului, cu toate că îl știau fruntaș printre cei ce munceau pe șantier. Tot el se ocupa cu ducerea tratativelor și lucra cu șefii, dar nimeni în grajd nu-i luase niciodată în nume de rău legăturile lui cu „copoii"... Știau că nu pentru interesul lui le întreține.

Mai știau, de asemeni, că bătrînul fusese la vremea lui foarte bogat, și, adeseori, cînd vreun derbedeu n-avea altceva mai bun de făcut, începea să-l necăjească, dinadins, ca să aibă de ce rîde.

— Moșule, unde-ți sînt milioanele ?

— Le am cu mine, răspundea fostul milionar.

— Și unde le ții ?

— Le păstrez încuiate cu un lacăt. Apoi începea să rîdă cu bunătate, repetîndu-şi formula obişnuită : Măi derbedeilor, ce băieţi de treabă sînteţi voi !

Şi le povestea voios o parabolă ori un basm în care se spunea că, de-ar fi să aibă mintea de-acum şi să se reîntoarcă la vremurile cînd fusese vestit şi bogat...

— Ehei, ce trai aş mai duce ! spunea el rîzînd. Mi-aş fereca faima cu şapte lacăte. Şi aş trăi laolaltă cu voi, ca şi acum.

— Păi atunci, ce mai trebuie să umbli după faimă ? îl întreba vreun locuitor al grajdului.

— Trebuie, frăţioare, ca să nu ne ademenească, să nu ne întărîte şi să nu ne dezbine între noi. Trebuie să punem mîna pe ea şi apoi s-o ferecăm cu lacăte, ca să stea cuminte şi să nu-i mai ispitească pe alţii, mai tinerei. Mă întrebi unde mi-s milioanele ? Sînt încuiate şi ferecate, flăcăule. Ehei, derbedeii mei dragi !

De zîmbit, Volkov nu mai putea să zîmbească, într-atît îi era faţa de acoperită cu zbîrcituri. De altfel, nici n-ar fi priceput nimeni un asemenea zîmbet. Dar ochii i se luminau şi, văzîndu-i, derbedeii îşi dădeau seama că bătrînul a ostenit muncind, că ar avea nevoie să doarmă, să se odihnească. Şi-l lăsau în pace.

Începea apoi o noapte la fel cu celelalte nopţi, o noapte plină de spaime, dar pînă şi o asemenea noapte izbutea să-i hrănească mintea de parcă ar fi fost cea mai minunată zi. Aşa se întîmplă cînd un om, istovit de munca grea de peste zi, îşi pune

capul pe pernă. În hărmălaia ţipetelor infernale şi a loviturilor, omul se gîndeşte la ceva şi adoarme ; pe urmă se trezeşte din nou, se mai gîndeşte, iar dimineaţa, la deşteptare, i se pare că toată noaptea un gînd i-a bătut la poarta minţii. Iar peste zi, în toiul muncii, îl încearcă din cînd în cînd un simţămînt ciudat şi omul se căzneşte să-şi aducă aminte de ceva şi nu izbuteşte, dar ştie, totuşi, că poartă gîndul în el. Şi iată, seara, cînd îşi scoate cizmele şi-şi pune obielele ude la uscat, se apropie de el un om care vrea să-l necăjească, să rîdă de milioanele lui ; şi atunci, deodată, el îşi aduce aminte tot : gîndul spunea că nu poţi găsi veşnicia nici în rublă şi nici în faimă, că deşi a trebuit să alerge după ele, fiindcă nu s-ar fi putut altfel, de îndată ce şi-a atins scopul s-a cuvenit să încuie totul cu lacăte şi cu zăvoare şi să trăiască ca şi cum n-ar fi fost nimic.

Apoi, gîndul părea că-şi face drum afară din inima lui Volkov, urcîndu-se la cap, coborîndu-se de acolo pe limbă şi pornind, întocmai ca un om, înainte, tot înainte.

Omul păşeşte cu un picior înainte, mînat de gîndul acesta la un viitor mai bun, iar pasul făcut trage după el, din negurile trecutului, şi piciorul rămas în urmă. Astfel, gîndul răscoleşte trecutul, care porneşte şi el înainte, aflîndu-şi mîntuirea, iar în fruntea tuturor gîndul la un viitor mai bun păşeşte înainte, tot înainte.

Şi tocmai în gîndul acesta spre mai bine stă şi veşnicia pe care n-o poţi afla în rublă.

Așa, gîndul l-a tot frămîntat pe om, pînă și-a găsit o ieșire. Acum l-a lăsat în pace, iar omul doarme, fără să mai audă înjurăturile și încăierarea din jurul lui.

Singura consolare a celor din grajd era, firește, convingerea că au căzut jertfă nedreptății triumfătoare a copoilor, care, de fapt, nu urmăresc să construiască un canal, ci numai și numai să asuprească oamenii liberi, ca ei. De aceea credeau cu tărie și căutau să se justifice spunînd într-una că n-o să se construiască nici un fel de canal și că, la primăvară, o dată cu revărsarea apelor, toate mofturile astea ale copoilor au să fie măturate și tîrîte pînă în Marea Albă împreună cu negurile.

Între timp, gropanul cel mare se adîncea, creștea și în lungime și începea să arate a canal. Stînca dintîi părea să fi fost alcătuită dinadins așa fel încît oamenii s-o poată desface cu mîinile. Și ori de cîte ori se împotmoleau la cîte un bolovan mai mare, răsărea lîngă ei bătrînul beteag de o mînă, cu obrazul brăzdat de zbîrcituri. El se uita o clipă, chibzuia în sinea lui, apoi îndemna oamenii :

— Dați-i drumul, băieți !

— S-a făcut ! îi răspundeau ceilalți, în cor.

Și oamenii, leoarcă de sudoare, lepădîndu-și pînă și cămășile de pe ei, scoteau pietroiul, îl încărcau pe roabă și-l cărau la marginea gropanului. După aceea, fără să-și pună cămășile, oamenii, tot leoarcă de sudoare, se așezau ca să mai tragă un fum de mahorcă, unul lîngă altul, ca vrăbiile strînse alături pe-o creangă de copac ; iar dacă-i vedea așa pe toți laolaltă, cîte un singuratic din grajd începea să se simtă cam prost. Vedea oameni destul de voinici ca să nu le pese de osteneala muncii, destul de bogați sufletește ca să nu rîvnească la cine știe ce răsplată personală și care se simțeau acum, cît își fumau țigara, fericiți numai și numai prin unirea lor și prin izbînda cîștigată asupra bolovanilor.

Alături de ei ședea și bătrînelul cel beteag de-o mînă, care nu se putea osteni decît cu gîndul, dar se simțea la fel de fericit, poate chiar mai fericit decît toți, datorită izbînzii tuturor. Ceilalți își căpătau liniștea sufletească de parcă le-ar fi dăruit-o natura însăși, în timp ce Volkov cunoștea pentru prima oară, acum, la bătrînețe, fericirea asta, și ea înflorea mereu în inima lui.

Într-o zi bătrînul dispăru pe neașteptate, apoi se reîntoarse cu o plasă mare în mînă. În urma lui, alți cîțiva cărau niște funii. Oamenii puseră bolovanii în plasă, instalară sus, la marginea gropanului, un fel de vîrtelniță și, cu ajutorul vîrtelniței, plasa încărcată cu bolovani se lăsă trasă cu ușurință sus. Dar în născocirile astea Volkov nu era singur. Le dibuia aici, jos, împreună cu ceilalți muncitori, și mintea lui ageră se integra în munca tuturor. De sus, șeful sectorului, Sutulov, urmărea necontenit desfășurarea muncii și rezolva probleme privind lupta și victoria. De îndată ce vîrtelnița începu să lucreze pe marginea gropanului, Sutulov și înlocui în gînd oamenii cu caii. Iar a doua zi, bolovanii erau scoși cu zeci de plase și cu zeci de vîrtelnițe puse în mișcare de cai. În același timp, zeci de ingineri elaborară prototipul unei macarale Derrick, fabricată din lemn, cu mijloace locale.

Mai trecu un timp şi o nouă iniţiativă, alăturîndu-se celei vechi, atrase după ea altele şi altele, mereu noi, întocmai cum un bulgăre de zăpadă care, în rostogolirea lui de pe stînci, într-o zi de dezgheţ, alcătuieşte o uriaşă avalanşă. Şi astfel se născu o idee tehnică, deosebit de importantă. Iar pe marginea groparului, în locul cailor apăru un monstru supus poruncii omului care avea puterea să învingă natura. Omul acesta modest, cu o înfăţişare dintre cele mai obişnuite şi răspunzînd la numele de Sutulov, devenise acum un fel de stăpîn al naturii. Ascultînd porunca lui, nişte monştri mecanici îşi răsuceau încet şi pe loc baza trunchiurilor şi, gemînd şi zornăind din lanţuri, smulgeau cu gheare de oţel bolovanii din cuiburile lor seculare, ca să-i urce binişor în vagonete.

Încetul cu încetul, canalul se îmbogăţea cu podeţe care se propteau în căile de acces ; pe aceste podeţe şi scînduri forfotea mulţimea constructorilor, unii împingînd roabele, iar alţii, jos în gropan, ciocănind şi găurind stînca. Pe fundul gropanului trecea şuierînd într-una o locomotivă pitică, trăgînd după ea o platformă plină de bolovani. Motoarele electrice sorbeau apa din scocuri de lemn. Doar cînd şi cînd se mai auzea glasul cîte unui om răzleţ. Iar pereţii canalului se înălţau din ce în ce mai sus şi în zilele geroase se acopereau de ţurţuri, care străluceau şi picurau la vremea dezgheţului. Şi aşa era pretutindeni, la toate sectoarele şantierului, de la Povenet şi pînă la Marea Albă.

21. Nu contează

Volkov se trezi o clipă din pricina ţipetelor sălbatice care răsunau în grajd şi-şi aminti de-o mare bătălie de pe vremuri, cînd ruşii, după ce acoperiseră cîmpul cu trupurile lor, începură să dea înapoi, şi puţin ar mai fi lipsit ca tătarii să-i învingă şi să-i alunge. Dar kneazul Dimitrie, carele era purtătorul gîndului rus în acea bătălie cumplită, aruncă împotriva tătarilor, în clipa hotărîtoare, călărimea lui, păstrată deoparte, iar călărimea, care nu însemna cine ştie ce faţă de întreaga oaste rusească, hotărî izbînda poporului, punînd pe fugă hoardele tătăreşti. Aducîndu-şi aminte de bătălia aceasta, Volkov se gîndi la „grajdul" lor şi i se năzări ceva, aşa cum se întîmplă uneori cînd trupul stă nemişcat, iar capul nu izbuteşte să-şi potolească frămîntarea lui de totdeauna : i se năzări, anume, că, în lupta împotriva naturii, grajdul lor ar fi tocmai ceea ce fusese călărimea păstrată deoparte, în bătălia aceea de demult.

Ba mai mult chiar : i se păru că cei din grajd nu sînt infanterişti de rînd, ci stau toţi călare şi fiecare îşi are bidiviul său ; că tocmai de aceea nici nu vruseseră ei să descalece şi să muncească la rînd cu toţi pe şantierul canalului. Dezmeticindu-se o clipă, Volkov căscă, îşi făcu, din obişnuinţă, semnul crucii peste gură şi adormi iar, mormăind : „Of, derbedeilor, că buni băieţi mai sînteţi !"

Iar visul lui Volkov cu privire la călărime se adeveri. În clipa aceea marea oaste rusească se

lupta pe șantierul canalului nu împotriva tătarilor, ci împotriva naturii. Și, atîta timp cît avură de-a face cu o stîncă lesne de fărîmițat, învingători au fost oamenii. Macaralele lor gigantice își coborau ritmic pliscurile ca să le ridice iar, pline de pradă. Bucățile verzi de diabază erau cărate sus, în lăzi deschise, ca niște dovleci uriași. Roabele grele se rostogoleau jos, goale, de-a lungul potecilor paralele. Dar deodată se întîmplă ceva neașteptat : stînca măcinată luă sfîrșit și natura scoase în calea canalului proiectat de oameni o stîncă dintr-o bucată, alcătuită din rocă străveche.

Stînca dintîi fusese fărîmițată de ghețari. Dar nici ghețarul, la vremea lui, nu-i putuse veni de hac rocii masive, fiind nevoit s-o ocolească. Linia roșie și dreaptă a proiectului făcut de om trecea însă drept peste roca asta. Omul trebuia să facă acum ce nu izbutise ghețarul Scandinav.

Tocmai atunci Volkov își aduse aminte de visul lui. Marea oaste a rușilor cunoscu o clipă de slăbiciune : pînă și săpătorii din Smolensk, deprinși cu cele mai grele lucrări, începuseră să creadă despre canal că e o născocire, ceva făcut anume ca să amețească lumea și să aducă odată sfîrșitul oamenilor liberi...

— Canalul e o vorbă goală, își dădu părerea un omuleț uscățiv și mărunțel, cu fruntea înaltă și fața trandafirie plină de vinișoare albastre.

— Ai dreptate, Microbule, îi răspunse Pruna, un uriaș cu un nas mare și roșu, semănînd cu o prună. Și amîndoi se îndreptară spre grajd, după care, firește, îndoielile începură să-i cuprindă și pe alții, pînă atunci destul de harnici. Iar săpătorii din Smolensk, fumîndu-și mahorca, începură

și ei să tragă cît mai des cu ochiul spre cei de la grajd.

Ca să înfrunte stînca, se cerea acum o muncă grea, de minare, era nevoie de oameni curajoși, care să știe să se joace cu viața și cu moartea la fel de simplu și de naiv pe cît se joacă uneori prin curte o javră de cățeluș cu coada unui cal potcovit strașnic ; ajunge o singură lovitură de potcoavă și cățelușul e zvîrlit cît colo, ca o cîrpă, cu capul făcut zob. Dar cățelușul n-are minte, pe cînd omul înțelege orice și totuși nu se teme de potcoavele iepei nărăvașe.

În zilele acelea Sutulov își aminti și el de grajd. În același timp, și Volkov se gîndea că fiecare dintre „derbedei" își are ideea lui, pe care îi place să călărească ; iar dacă cineva ar fi să-i așeze cum trebuie pe „caii lor" ar izbuti poate să adune o călărime care să hotărască soarta bătăliei, la fel cum s-a întîmplat în marea bătălie istorică.

— Ce părere ai despre chestia asta ? îl întrebă Sutulov, între patru ochi, pe bătrîn.

Îi vorbea ca un șef, spunîndu-i „tu".

Și fostul milionar, purtîndu-se cum se cuvine, îi răspunse, vorbindu-i cu „dumneavoastră", că fiecare flăcău din grajd își are calul lui preferat și că ar trebui puși să călărească așa fel încît să-și poată arăta „voința liberă".

— Adică cum vine asta ?

— De, așa înțeleg ei și așa-i spun lucrului pe care-l doresc toți. Înțelegeți dumneavoastră : e vorba de puterea voinței.

— Bine, bine, înțeleg eu. Îi suim pe cai și le dăm voința pe care o cer. Dar încotro au să se îndrepte ?

— Unde o fi nevoie.

— Și cine o să-i urnească din grajd ?

Volkov lăsă ochii în pămînt. Sutulov îi aruncă o privire pătrunzătoare și-l întrebă :

— Tu ?

— La ordin ! răspunse Volkov.

— Bine, spuse Sutulov. Atunci scoate-i.

Și-i strînse mîna.

— Am înțeles, făcu Volkov.

Așa se termină în seara aceea ziua de muncă de pe traseul canalului.

Pregătindu-se pentru somn, în culcușul său din baracă, Volkov își scotea obielele ude și-și spunea în gînd : „Să faci un canal înseamnă să supui puterea apelor, să le silești să muncească pentru om. Și are dreptate apa cînd se împotrivește, fiindcă, o dată zăgăzuită, e roabă omului. Nu totuna e, de pildă, cu vîntul care învîrtește roata morii ; că el, după ce se proptește în aripi, dă un ocol și tot slobod rămîne. Așa-i cu vîntul... Iar gîndul omului e și mai slobod decît vîntul și nu e caznă, nu e temniță în care omul, dacă vrea el, să nu fie ajutat de gîndul cel slobod, care apoi zboară, tot mai departe, plin de iubire pentru om."

Astfel deslușea bucuria gîndului liber un deținut care-și pierduse toate averile.

— De ce ești așa vesel azi, moșule ? îl întrebă Vasea Vesiolkin.

— Păi mi-am adus și eu aminte, drăguțule, din trecut și mă bucur acum de libertatea mea. Că

tare mă mai chinuiau înainte milioanele mele. Iar acum mă închin în fața lor și le întreb : încotro au apucat-o și pe cine mai vor să-l chinuie ? Și mă gîndesc și la tine, că ești băiat tînăr și cumsecade și ai toată viața înainte.

— Sînt cumsecade ? făcu Vasea, uimit.

Și rămase o clipă buimac, apoi izbucni în rîs de parcă bătrînul i-ar fi spus cine știe ce năzdrăvănie. Fiind băiat deștept, pricepuse, firește, că bătrînul nu vorbea de florile mărului și că, de bună seamă, avea vreun gînd ascuns. Cum însă nu putea să-l ghicească, se prăpădea de rîs că el, un fost spărgător, putea să treacă drept băiat cumsecade.

— De ce rîzi ? îl opri moșul.

— Păi cum să nu rîd ? Ai spus că sînt cumsecade ! Și rîse iar.

— Să nu rîzi, Vasea, că mi-a venit un gînd.

Tînărul se făcu deodată serios. Era doar un flăcău, un rus isteț, cu plete bălaie, și-și dădea seama că năzdrăvăniile rostite de moș ascundeau ceva în ele.

— N-am să-ți arăt gîndul meu, urmă Volkov, fiindcă tot nu l-ai pricepe. Ești prea necopt pentru asta ! Dar ceva tot o să-ți spun ; vreau să te scot din grajd.

— De ce ? se miră Vasea.

— Pentru o treabă bună.

Auzind asemenea vorbe, Vasea izbucni iar în rîs.

— Hai, ajunge ! îl opri bătrînul. Ascultă-mă ce-ți spun : e de făcut treabă bună. Și-i cu primejdie. Îți joci pe-o singură carte viața, nu tainul furat de la altul. Hai cu mine, la brigada de arti-

ficieri. Eu mă fac şef de brigadă şi semnalizator, iar tu — artificier. E treabă cu primejdie...

— Dar nişte cizme o să capăt de-acolo? îl întrebă îndată Vasea.

— M-am înţeles eu cu ei: căpătaţi cizme, nădragi, pufoaică, mîncare mai bună, loc într-o baracă nouă şi dreptul de-a pleca din grajd.

— Ce tot vorbeşti? făcu Vasea, neîncrezător.

— Ascultă-mă ce-ţi spun. Ori nu mă crezi?

Vasea nu răspunse nimic. Îşi făcea socotelile în gînd, potrivind toate datele ca pe nişte pietre într-un mozaic; dar nu se putea dumiri cu privire la cizme, la haine şi la mîncare. Şi-şi zise, în concluzie, că neapărat copoii încearcă iar să le întindă o cursă.

— E treabă cu primejdie, mai spuse o dată Volkov. Nu vrea nimeni să-şi rişte viaţa.

De cum pomeni că trebuie să-ţi rişti viaţa, Vasea pricepu totul şi spuse:

— Bine. Să ştii că te cred.

— Aşa merge, îi răspunse Volkov liniştit. Du-te de vorbeşte cu hoţii tăi. Poate că mai sînt şi alţii care au să mă creadă.

— Pe tine te cred mulţi, răspunse Vasea. Luăm şi muieri cu noi?

— De ce nu? Ştii vreuna care ar fi în stare să meargă?

— Auzi vorbă! E una, Aniutka Scoate-Ochii, o fată deşteaptă, face orice dacă-i iese vreun cîştig. Dar să-i făgăduieşti ceva, că altfel nu merge... Mai avem una, o speculantă, caraghioasă foc, îi zicem Şaşa-Maşa, că-i peltică. Cînd o cauţi, vrea să facă bine unuia pe spinarea altuia. Ăla de se nimereşte să-i facă vreun bine nici nu-i

mulţumeşte măcar: cică aşa trebuia; dar ălălalt, pe spinarea căruia învîrteşte lucrurile, îi trage o mamă de bătaie, aşa că e mereu cotonogită. Ne caută de toate bolile şi se roagă pentru toţi, dar tot acolo iese: ăl de-l ajută nu-i mulţumeşte, cică aşa trebuie. Iar cine n-o mai scoate la capăt nici cu dumnezeu, nici cu leacurile, dă în ea. O muiere cotonogită e în stare să se bage şi-n foc pentru tine, numai să-i spui o vorbă bună. S-o vezi ce jigărită e! Şi, folosindu-şi mîinile iscusite şi faţa expresivă ca să arate cum se prezintă Maşa cea cotonogită, Vasea izbucni în hohote de rîs, ca un copil, pe cînd zbîrciturile de pe obrazul lui Volkov tresăriră, mişcîndu-se ca nişte piciorușe de păianjen. Iar după ochi, se ghici că şi moşul rîde.

— Poate că vine şi Balaboha, urmă Vasea, după ce se sătură de rîs. Kaţapik vine, la sigur. Mai vorbesc şi cu Ivan Deşovîi... Îţi aduc eu oameni, numai să nu le tragi chiulul.

— Eu nu vă trag chiulul, dar să chibzuieşti în aşa fel încît să nu-mi trageţi voi mie chiulul. Că ăştia, după ce-or căpăta cizme, sînt în stare să le piardă la cărţi, şi fără cizme nu-i chip să calci prin pietriş, la puşcat stînca.

— Las' că nu ne fac ei bucata. Numai să le dai cizmele la toţi odată şi să le pui ţoalele în mînă, să-i năuceşti cu încrederea şi pe urmă să-i scoţi din grajd.

— Ai dreptate, Vasea. Bine ai zis că trebuie să-i năucim cu încrederea! Pe noi, deţinuţii, ne stăpîneşti aşa mai bine decît cu gratii de fier. Acum, parcă ţi-aş destăinui şi gîndul meu...

— Care gînd? întrebă Vasea, intimidat şi pălind chiar, deodată, la faţă.

— Nu te teme, flăcăule, că n-ai de ce. Mă gîndeam și eu azi că dacă faci un canal, înseamnă că iei puterea apelor și le silești să muncească pentru om. Pesemne că de-aia se și grăbește apa să scape, fiindcă nu vrea să intre în robia omului. Dar omul tot o supune pînă la urmă și face canalul...

— Așa crezi ? întrebă Vasea. Zic unii că toată chestia a fost aranjată numai împotriva noastră, așa, ca să ne pună la cazne și să isprăvească odată cu hoții.

— Vezi-ți de treabă ! Cîte nu vorbește lumea... Cum s-ar putea una ca asta ? Auzi vorbă : să se isprăvească cu hoții ! Dar canalul o să-l vedem gata și-o să fie ispravă, nu glumă.

Auzind cuvintele „ispravă, nu glumă...", Vasea nu mai rîse. Își dădea seama că nu se cade să rîdă de ceva bun. Doar în colțurile gurii i se adunară firișoare mărunte, ca un păienjeniș, iar ochii lui mari și cenușii parcă s-ar fi ghemuit gata să facă saltul rîsului, dacă „isprava" ar da cumva greș. Volkov văzu cum se schimbase la față Vasea cînd auzise cuvintele „ispravă, nu glumă" și se grăbi să-l liniștească.

— Nu, Vasea, n-am să te duc cu fofîrlica. Dar isprava asta ne privește acum și pe noi : trebuie să zăgăzuim apele, să le silim să lucreze pentru om. Și mă gîndeam : cum învîrte vîntul morile ? Se proptește în aripile lor și pe urmă zboară mai departe. Și îmi spuneam, tot așa, că nu poți lega nici gîndul omului, care e mai puternic și mai slobod decît vîntul. Cînd eram bogat, banii izbutiseră cîtăva vreme să-mi întemnițeze gîndul, dar acum, aflîndu-mă deținut al statului, arunc o privire înapoi spre trecut și mă văd om slobod ! De-aia zic : o să pornim la treaba asta grea primejduindu-ne viața, dar nu mă tem. Tu ce părere ai ?

— Nu contează, făcu Vasea.

— Asta era tot. Acum îmi cunoști gîndul cel tainic, dragul meu Vasea. Oamenii or mai trăi și după noi. Vorba ceea : seamănă-ți ogorul chiar dacă tragi să mori...

— Avem încredere în tine, răspunse Vasea.

Și porni să caute și alți hoți dornici să-și pună viața în primejdie, spunîndu-le tuturor că au să capete cizmele „în mînă" și că trebuie să *riște*.

22. Penița de oțel

Ghețarul nu izbutise pînă la urmă să sfărîme stînca alcătuită din blocul străvechi de rocă dură ; nu putuse nici s-o urnească din drumul lui și, neavînd încotro, fusese nevoit s-o ocolească. Dar omul care avea putere asupra naturii nu se temu de stîncă și trase pe plan o linie dreaptă, cu penița de oțel strînsă între degetele lui subțiri. Bietul Zuiok, strivit de povara gîndurilor prea grele pentru el, alerga de la un stîlp de telegraf la altul, nădăjduind că o să audă porunca venită prin fir. Mai bine s-ar fi dus la „grajd" și ar fi ascultat inima lui Vasea Vesiolkin, care și auzise acea măreață poruncă. Inima lui Vasea bătea neobosită, mînînd din sînge spre creier gîndul că nu trăim degeaba pe lume, că oamenii au ceva important de împlinit și că, din clipa cînd te-a prins și pe

tine sarcina asta importantă, nu mai e nevoie să-ţi aperi pielea. Zici : mă duc ! Şi porneşti.

Cizmele şi raţia sporită, dar mai ales încrederea arătată, reuşiră să scoată mulţi oameni din grajd. Cu unii dintre ei lucrurile se petrecură ca şi cu Vasea : dacă e vorba de-o răsplată bună nu-i ruşine să începi o muncă ; ba, mai mult chiar : poate că e rost să te evidenţiezi. Fireşte că Rudolf nu primi să participe la munca asta primejdioasă decît cu gîndul că va putea să arate de ce e în stare. Pe Vasea îl socotea un fel de lopată, înţelegînd totuşi că nu se putea lucra fără asemenea unealtă şi închipuindu-şi că mai sînt destui la fel cu Vasea. Aşadar, îl ascultă fără să-şi bată joc de el şi-i făgădui să meargă.

Vestea că grajdul a pornit la luptă împotriva stîncii pătrunse şi în ascunzişul lui Zuiok, care văzu printre crengile copacului artificieri cu perforatoare, amonal şi amorse pornind spre stîncă.

— I-auzi ! îi spuse lui Kuprianîci. Trec fluierînd.

— Se duc la moarte, răspunse bătrînul. Sînt flăcăi curajoşi, d-aia şi fluieră. Aşa-i la luptă !

Şi ce furtună se stîrni în sufletul lui Zuiok, auzind că oamenii pornesc la luptă, la moarte, fluierînd voios !

— Zici că merg fluierînd ? întrebă el.

— Fluieră, că acum nu le mai pasă de nimic. Sînt bucuroşi.

— Dar de ce fluieră ?

— Fiindcă n-au ce pierde.

Inima lui Zuiok bătea să spargă pieptul, presimţind că fericirea e cu putinţă. Ce bine ar fi fost să poată lăsa totul, să se aşeze şi el în rînd cu

flăcăii, să-şi uite ocara şi să se dăruiască în întregime cauzei celei mari.

Cîteodată se hotăra s-o facă, dar îl cuprindea imediat teama şi ruşinea la gîndul că dacă iese din ascunziş au să-l vadă oamenii aşa cum e şi o să se facă de rîs.

— Sigur că mă fac de rîs, îşi spunea el şi rămînea să privească cu jind printre crengile copacului după flăcăii care porneau înfrăţiţi la moarte, fluierînd voios.

Iată, au şi trecut toţi, iar Zuiok a rămas din nou singur în ascunzişul lui...

Pe traseul canalului începură zile cenuşii şi galbene, fără pic de noapte. Cenuşii, fiindcă aşa e de obicei în Carelia pe vreme de iarnă ; galbene, din pricina luminii electrice pe timpul nopţii. Şi în zilele acestea cenuşii şi galbene, perforatoarele sfredeleau neîncetat, cuprinse parcă de friguri, spărgînd roca străveche şi zvîrlind în jur o pulbere albă ca făina : scobeau în stîncă nişte găuri în care erau vîrîte cepuri de lemn. Artificierii scoteau cepurile şi umpleau găurile cu amonal. Stînca se acoperea încet, încet, mai întîi cu ţepii cepurilor de lemn şi apoi cu codiţele amorselor. Bătrînul Volkov, şeful brigăzilor de artificieri, trecea de la o brigadă la alta.

— Gata ? întreba el pe cîte un şef de brigadă.

— Gata, Semionîci, îi răspunse acesta.

Dacă nu erau încă gata, îi ajuta chiar Volkov cu mîna lui şi controla totul. Făcînd asta, se urca din ce în ce mai sus, pe stîncă, pînă la un loc de unde îl puteau vedea toţi. De-acolo, bătrînul urmărea desfăşurarea lucrărilor, în timp ce semnaliza-

torii, cu stegulețe roșii în mînă, așteptau jos semnalul lui.

Așteptarea chinuitoare era curmată de șuieratul strident al șefului brigăzilor de artificieri.

Volkov șuiera, apoi își sălta șapca, în chip de steag. Și totul se oprea, cît ai clipi. Macaralele își lăsau în jos ciocurile gigantice, dovlecii verzi de diabază încremeneau în văzduh, deasupra movilelor de pămînt. Căruțele, vagonetele, oamenii se îngrămădeau, oprindu-se din lucru, lîngă posturile de baraj.

Bătrînul șuiera a doua oară, făcînd din nou semn cu șapca. Și fiecare artificier aprindea cîte un fitil, dînd foc încărcăturii.

Apoi artificierii porneau în goană, îndoiți din șale și aproape atingînd pămîntul cu fruntea. În urma lor rămîneau focurile care trebuiau să producă explozia. Sus, pe stîncă, aprindea și moșul fitilul de control, după care toți cei de jos, de după stînci, din scorburile și din șanțurile în care se adăpostiseră, așteptau cu inima strînsă începutul exploziei. În clipele de așteptare, oamenii erau siguri că explozia va bubui deodată, cumplit, zguduind totul din temelii. Dar ea începea domol și nu trezea de loc spaimă:

„Ah!"

Iar din adîncul pămîntului părea că răspunde un strigăt de om. Sau poate că numai oamenilor li se părea așa. Oricum, cine auzea strigătul se întreba singur: nu cumva am strigat chiar eu?

Numai după aceea vuietul creștea, cuprindea totul și stînca se cutremura din temelii.

Bolovanii zburau ca niște păsări; stînca zvîrlea frînturi de rocă ucigătoare, care umpleau văzduhul

cu cîntecul lor amenințător, iar fumul se înălța spre cerul cenușiu, proptindu-l cu stîlpii lui negri și înalți.

Dar asta ce-a fost? Un strigăt omenesc, adevărat, a răspuns bubuitului din adîncuri.

— Te pomenești că am strigat chiar eu! își spunea fiecare. Dar strigătul fusese auzit de toți și acum oamenii se întrebau dacă nu cumva fusese, într-adevăr, strigătul vreunuia dintre ei.

— Ivan Deșovîi a scăpat?

— Uite-l colo!

— Dar Kolka Sedoi? Parcă nu se vede...

— Kolka e aici!

— Dar Aniutka Scoate-Ochi?

— E și Aniutka...

— Au scăpat toți.

— Dar Vasea Vesiolkin unde e?

Și îndată, de la o brigadă la alta, trecu întrebarea: „Unde-i Vasea Vesiolkin?"

Îl strigau, îl chemau, de sus și de jos, de pe o stîncă și de pe alta. Cîțiva se gîndiră cu jind că Vasea o fi fugit și gîndul cel rău le frigea limba. Abia așteptau să poată spune cuiva: „Mare șmecher mai e și Vasea! Ne-a vîrît pe toți în chestia asta și el a întins-o!" Dar iată că se auzi un strigăt:

— Uite-l, e aici, veniți, veniți repede încoace!

Alergară cu toții și-l văzură.

Vasea Vesiolkin zăcea pe pietre, cu capul spart și cu mîinile ridicate spre cer, strîngînd pumnii de parcă s-ar fi prins de ceva și ar fi căutat să se ridice.

Și ce băiat de viață fusese!

Care cum venea lîngă el se oprea locului şi se gîndea înainte de toate:

— Ce băiat de viaţă a fost! De ce să moară?

Apoi fiecare se gîndea că trebuie să fi fost cineva de vină, deci că trebuie cît mai repede găsit vinovatul, ca să poată ei să-şi verse năduful. Nu se putea împăca nici unul, aşa, dintr-o dată, pe nepusă masă, cu gîndul că orice înfăptuire măreaţă îşi are jertfele ei.

Şi tăceau toţi. Bătrînul Volkov, şeful brigăzilor de artificieri, se coborî ultimul de pe stîncă şi-l privi pe Vasea.

— Dar tu ce-ai păzit? îl întrebă un glas din mulţime.

Şi gloata întreagă se porni pe urlet ca un singur om, repetînd:

— Tu ce-ai păzit, dulău bătrîn?

Şi, deodată, unul din ei ridică o piatră, vrînd parcă, în răutatea lui, să-i facă bătrînului o vină din tot ce avea el mai bun: că-i bătrîn, adică nu mai face doi bani, că-i deştept, adică viclean, că s-a dăruit fără preget muncii, adică se dă bine pe lîngă şefi şi-i linguşeşte.

— Lasă că-ţi arătăm noi ţie!

— Pe el! Învăţaţi-l minte! porunci primul judecător ridicînd piatra.

— Pe el, pe el! zbieră mulţimea.

Dar tocmai în clipa aceea, Sutulov, şeful sectorului, coborî de la postul de observaţie şi, cu o singură mişcare a mîinii, potoli încercarea de linşaj.

I se raportă:

— Vesiolkin a fost omorît. Păi ce treabă e asta? Vrem să ne răfuim cu dulăul ăsta bătrîn.

— Sarcina noastră nu-i de loc uşoară, le răspunse calm Sutulov. Vasea a fost un muncitor harnic, iar pe Volkov îl cunoaşteţi toţi. Ce cusur are? Dacă se crede careva mai bun decît el, să-i arunce prima piatră şi să-i ia locul.

Tăceau toţi. Din mulţime ieşi însă Microbul cel sfrijit şi arătă spre stîncă:

— Dacă şi asta mai e treabă!...

Stînca se afla în faţa lor, jumulită de explozie, dar la fel de masivă şi de compactă ca atunci cînd gheţarul încercase s-o urnească din loc. Şi nici gheţarul nu reuşise decît s-o zgîrie.

Numai bătrînul Volkov stătea nepăsător, de parcă n-ar fi auzit nimic şi n-ar fi ştiut că vor să se răfuiască cu el. Se uitase o clipă la Vasea şi pricepuse totul: gata, s-a sfîrşit! Apoi privise stînca. Iar cînd se ivise Sutulov şi ceilalţi se întorseseră spre şef, moşul plecase pe furiş de la locul exploziei. Acum cobora tot mai jos, răscolind pămîntul şi mutînd bolovanii din loc. În cele din urmă dispăru cu totul în stîncă, de parcă ar fi fost duhul muntelui, care are puterea să treacă prin piatră.

Cineva din mulţime îl văzu pierind şi-i şopti ceva vecinului său, privindu-l cu tîlc. Zvonul se răspîndi încetul cu încetul, iar mulţimea începu să privească cu teamă superstiţioasă spre locul din stîncă unde pierise bătrînul.

Înrîurit de ceilalţi, Sutulov se întoarse şi el, fără să vrea, spre stînca unde se mistuise Volkov. Şi, deodată, îl zăriră pe bătrîn ieşind prin partea cealaltă a stîncii, de parcă ar fi răsărit din ea. Dîrele săpate de ani în obrajii lui, ca în piatră, erau acum iluminate de bucurie.

Trecuse prin stîncă.

— Pregătiţi puşcarea, spuse el venind lîngă Sutulov. Daţi-i drumul cît mai repede. Pregătiţi puşcarea, că la miezul nopţii sare în aer toată stînca.

Şi-i povesti că, din pricina exploziei, s-a deschis, jos de tot, o peşteră adîncă. Apoi adăugă că trebuie să se sfredelească mai departe, cît mai grabnic, şi să se pună exploziv.

— Haide, porunci el, duceţi-vă şi pregătiţi puşcarea.

Primind aprobarea şefului, Volkov mai spuse :

— Pe Vasea luaţi-l de-aici, puneţi-l mai la o parte şi acoperiţi-l cu ceva. Îl îngropăm noi la miezul nopţii...

Atunci pricepură toţi ce vrea să spună bătrînul : vom răzbuna moartea băiatului ăstuia vesel, a flăcăului ăstuia cumsecade, aruncînd stînca în aer. Şi sufletul lor, ferecat pînă acum ca într-o colivie de fier, răsuflă uşurat : nu bătrînul e vinovat, ci stînca, şi o vom învinge la noapte.

— Pregătiţi puşcarea, pregătiţi puşcarea, spunea Volkov trecînd de la o brigadă la alta şi trimiţîndu-i pe toţi în subteran.

Şi porneau toţi, înarmaţi cu sape, cu perforatoare şi cu fitiluri ; porneau toţi şi piereau în stîncă de parcă ar fi fost duhuri ale munţilor.

Hei, să se fi aflat aici Zuiok, să vadă acum grajdul, să-i vadă pe oamenii ăştia tăvăliţi prin mocirlele vieţii pornind la luptă împotriva stîncii ca să răzbune moartea lui Vasea ! Cum ar mai fi pornit şi el cu ei ! Sau cum ar fi zburat, mai bine zis, căci toţi zburăm spre ceilalţi oameni cînd ne pomenim deodată singuri, sau cînd ne simţim prea bucuroşi, cînd sufletul ne e prea plin, iar

fericirea îşi caută loc pentru prisosul ei ca să nu se reverse pe pămînt şi să nu se irosească de pomană.

Şi dacă ar fi putut el să se afle la miezul nopţii pe dealul acela, sub pini, unde l-au îngropat pe Vasea Vesiolkin ! Ce muzică frumoasă a răsunat cînd artificierii de sub comanda bătrînului Volkov au dat foc, toţi odată, la toate fitilurile ! Iar în clipa cînd coşciugul s-a coborît în groapă, chiar în clipa aceea, a bubuit explozia şi stînca s-a dărîmat pînă la temelie.

Ceea ce nu izbutise gheţarul Scandinav în coborîrea lui de-o mie de ani a săvîrşit într-o clipă mintea luminoasă, care a ştiut să tragă peste stîncă, cu degetele subţiri ale inginerului şi cu peniţa lui de oţel, o linie dreaptă şi roşie.

23. Bunicul şi nepotul

La Nadvoiţî, unde se puteau urmări mai bine ca oriunde lucrările din sector, mai erau încă mulţi localnici cărora nu le venea să creadă nici în ruptul capului că prăvalul lor ar putea să amuţească vreodată. În schimb, cînd populaţia primi hîrtie ca să ferească geamurile de exploziile care cutremurau văzduhul şi cînd s-a spus cum să fie lipită în fîşiuţe subţiri formînd un fel de brăduţi pe fereastră, s-au încrezut cu toţii în brăduţii de hîrtie, şi toate geamurile din sat s-au împodobit cu ei într-o singură zi.

Canalul adînc, tăiat în stîncă, despicase satul în două: o parte, mai lîngă prăval, cealaltă — mai aproape de lacul Vîg. Gospodăria lui Serghei Mironîci se afla pe partea dinspre căderea de apă, așa că se putea urmări foarte bine de la fereastra casei lui cele înalte înaintarea necontenită, de zi cu zi, a albiei deversorului spre prăval, ca și creșterea barajului care tăia din ce în ce mai mult, din două părți, cursul marelui rîu.

Iar Serghei Mironîci, care era acum tare bolnav și foarte slăbit, stătea de dimineață pînă seara tîrziu la fereastră și urmărea munca, fără să priceapă încă prea bine firul conducător al lucrărilor din acest sector. Se urmărea de fapt posibilitatea îndrumării apelor Vîgului, după voință, prin ecluze, pentru ca prin ele să se poată coborî apoi, domol și lin, corăbiile. Iar dacă apa s-ar fi nimerit să fie prea multă, trebuia lăsată să cadă prin deversor, la locul cel vechi al prăvalului. Tot sectorul acesta al șantierului se compunea deci din baraj, ecluze și deversor. Bătrînul își închipuia că Zuiok s-o fi lămurit pînă acum despre ce e vorba, dar se rușina să-l întrebe cum stau lucrurile.

— Voi după mintea mea trăiți! spusese el într-una. Iar Evstolia Vasilievna îi ținuse isonul:

— Da, da, după mintea ta, tătucule!

Vremurile acelea trecuseră însă și acum bătrînul trebuia să se împace cu gîndul că se cuvine să se încline în fața unor vremuri care i-o luaseră înainte, care îi depășiseră mintea și rosturile.

— Lasă, lasă, că tot ajung eu să fac după voia mea, bombănea el în fiecare dimineață, reluîndu-și postul de la fereastră.

De acolo, vedea cum sînt coborîte spre rîu, și de pe un mal și de pe altul, lăzi sau coșuri încărcate cu piatră și cum căsoaiele astea se îmbină, treptat. Firește, cînd toate căsoaiele aveau să fie unite și cea din urmă portiță avea să se închidă, atunci prăvalul trebuia să amuțească.

Bătrînul, nici vorbă, se ascundea de oameni, dar în adîncul sufletului se bucura de măreția ideii acesteia tehnice, pusă la temelia construcției. În plus, căutînd să urmărească lucrările, sorbea parcă un balsam dătător de viață și, cine știe, poate că numai și numai atenția asta mereu trează mai păstra viața în vechiul și ostenitul lui trup. Nu putea să priceapă însă decît ce vedea cu ochii: căsoaiele — lăzile cele mari încărcate cu piatră — se apropiau tot mai mult una de alta, încingînd rîul cu un brîu necruțător. Bănuia și rostul canalului deversor, dar nu se putea lămuri de aici, de la fereastră, cum se desfășoară lucrările în sectorul ecluzelor, de cealaltă parte a Vîgului.

Dar iată că într-o dimineață, cînd Serghei Mironîci, coborînd cu ajutorul Evstoliei Vasilievna de pe cuptor, își ocupă locul obișnuit pe lavița de lîngă geam, se auzi bubuind deodată, pe malul celălalt al Vîgului, o explozie puternică, atît de puternică încît toate geamurile din partea aceea a satului, îndreptate într-acolo, începură să zbîrnîie. Iar geamul unei ferestre zbură afară și zăngăni, făcîndu-se țăndări.

— Uite cum își țin făgăduielile, spuse Evstolia Vasilievna. Ne-au spus că hîrtiuțele au să țină geamurile și noi le-am dat crezare și le-am lipit. Iar acum poftim! Cum o să trăim la iarnă fără geamuri?

— Păi nu s-au spart toate, îi răspunse Serghei Mironîci. Parcă tu n-ai greşit niciodată în viaţă!

— Ai dreptate, ai dreptate, Serghei Mironîci! răspunse Evstolia Vasilievna, supusă şi blajină. Că doar după mintea ta trăim cu toţii.

Cuvintele blînde şi atît de cunoscute ale bătrînei şi credincioasei lui tovarăşe de viaţă îi ridicară moralul lui Mironîci. Şi, cît ai clipi, i se păru că desluşeşte pe de-a-ntregul ideea pusă la temelia lucrărilor din sector; iar desluşind-o, Mironîci se încredinţă că mintea lui şi-a mai păstrat încă vigoarea.

Pînă acum nu se dumirise pe unde au să treacă corăbiile după închiderea prăvalului. Ideea construcţiei barajului era însă foarte simplă: prăvalul urma să fie oprit, rîul îndrumat spre apus, iar dacă apele lacului ar fi ameninţat barajul, prisosul avea să fie zvîrlit prin şanţul care tăia acum satul în două, înapoi, prin prăval. Bineînţeles, căderea de apă urma să încapă pe mîinile omului, să tacă ori să vuiască după trebuinţă, după cum va îngădui el. Dar pe unde vor trece corăbiile, asta nu mai putea pricepe Serghei Mironîci şi nici nu voia, din încăpăţînare şi ambiţie, să afle de la Zuiok. Auzind însă explozia de pe malul celălalt, pricepu îndată: acolo, în spatele prăvalului, puşcau stînci, ca să croiască albie nouă, cu pantă lină, spre lacul Voiţkoie. Şi pe albia asta nouă vor pluti mai tîrziu corăbiile.

După ce se dumiri astfel, bătrînul se simţi de parcă s-ar fi chinuit multă vreme să ridice o povară şi, pînă la urmă, a izbutit; iar povara aceea era trecutul lui, proiectat acum pe viitor. Mironîci se simţea iar plin de sănătate şi de viaţă şi nu se mai

ruşina să stea de vorbă cu nepotu-său, fiindcă acum pricepea şi el totul.

— Zuiok, îi spuse el, tu te afli mereu pe-acolo şi treci de pe un mal pe altul; n-ai văzut cumva, ori nu ţi-au spus ei ţie cum au să lase corăbiile în lacul Voiţkoie?

— Prin ecluze, bunicule, îi răspunse Zuiok.

Şi îi povesti de-a fir-a-păr tot ce ştia despre ecluze.

Apoi dădu o fugă pînă la magazie şi-i aduse nişte corăbioare mici şi nişte cutiuţe înfăţişînd ecluzele, toate meşterite de el, şi se apucă să-i arate bunicului, pe masa cea mare din bucătărie, cum intră o corăbioară de aceea în cutiuţa ecluzei şi cum sînt închise de bine porţile în urma ei. Apa ridică apoi corăbioara la înălţimea cutiuţei şi corăbioara pătrunde astfel în altă cutiuţă, asemănătoare. Atunci se dă drumul iar apei, cutiuţa a doua se umple, iar corăbioara, urcînd din ce în ce mai sus pe treptele ecluzelor, suie la deal, cum suie omul cu picioarele. Prin cele şapte trepte ale scării de la Poveneţ, corăbioara de jucărie a lui Zuiok se ridică pînă la cumpăna apelor şi, străbătînd munţii, coborî prin treptele unor ecluze asemănătoare în lacul Vîg, ocolind prăvalul şi ajungînd apoi mai jos, în lacul Voiţkoie, şi iar mai jos, şi mai jos, pînă la Marea Albă...

Două capete albe, unul — cărunt, de bătrîn, celălalt — bălai şi ciufulit, de copil, stau plecate şi lipite unul de altul deasupra cutiuţelor înfăţişînd ecluzele risipite pe masa mare de bucătărie. Mîna copilului conduce cu iscusinţă corăbioara.

— Nu, nu pe acolo! sare deodată bunicul, înflăcărat, şi mîna lui de bătrîn, cu vine albastre şi um-

flate, se întinde spre masă, încercînd să schimbe direcția corăbioarei. Dar mîna micului căpitan nu se lasă:

— Nu! așa e, bunicule, nu cum zici tu!

Și începe hîrjoana, iar pletele lor cărunte și aurii se încurcă pe deasupra mesei din lemn alb a bunicii Evstolia Vasilievna.

Acum s-a făcut lumină deplină în mintea bunicului. Cu mîna pe capul lui Zuiok, el privește ca un copil, cu ochii lui albaștri, drept în ochii nepoțelului, amintindu-și cum a fost și el odinioară...

Astfel, bătrînul Mironîci se regăsi pe sine însuși, dar mai văzu ceva și, îngrijorat, își trase mîna de pe capul băiatului.

— Dar tu cum de nu ești acolo? îl întrebă el. Știi doar că se clădește viața cea nouă, că se înfăptuiesc treburi importante de stat, și îți pierzi vremea aici, alături de mine. De ce?

— Păi dacă n-au nevoie de mine! răspunse Zuiok, posomorît.

— Cum adică? Tu trebuie să le dai o mînă de ajutor. Parcă erai curierul lor. De ce stai acasă?

Zuiok își ferește privirile, se uită mîhnit și îndărătnic pe fereastră și tace.

Iar bunicul îl tot privește, căutînd să pătrundă taina, și nu poate pricepe cum de se îndură un băiețaș atît de vioi să stea acasă cînd alături se înfăptuiesc treburi de stat. Bătrînul și-a lămurit toate îndoielile spunîndu-și că pesemne timpul nu stă pe loc, ci merge mereu înainte și la fel trebuie să gîndească și nepoțelul, în felul acesta nou.

— Ce-ar fi dacă omul n-ar alerga înainte ca apele, ci ar rămîne locului? se întrebă el.

— Ar fi ca o pădure, își răspunse tot el. Că doar copacul stă pe loc și dă viață altui copac, pe cînd omul aleargă înainte ca o apă și dă naștere unui alt om.

Și deodată se simți cuprins de tulburare. Se uită pe fereastră, dar nu mai găsi acolo nimic atrăgător: pricepuse totul și-l plictisea acum să privească munca celorlalți. Aflase ideea și nu mai avea ce să ghicească. Ceru deci să fie dus pe cuptor și de atunci nu mai dori să coboare de acolo.

24. O iluzie

Nici vorbă că Zuiok se privise de multe ori în oglindă, dar oglinda din casa lor nu te arăta de loc așa cum ești. Bunicul nu se oprea dinaintea ei decît la zile mari și numai cînd voia să-și pieptene părul sau barba. De oglindă se apropiau toți ca sălbăticiunile pădurii de apă: sălbăticiunile ca să se adape, iar omul ca să-și reteze părul și nu să se privească, să se gîndească la persoana lui, să-și poată închipui cum arată, să se sperie de sine însuși sau poate să se admire și să spună: „Ăsta sînt eu!"

Apa din sînul naturii răsfrînge în oglinda ei cerul, munții și pădurea. Și chiar dacă o sălbăticiune cu picioare lungi s-ar apropia ca să-și astîmpere setea și și-ar vedea imaginea în oglinda apei, n-ar zice că imaginea e a ei, n-ar crede că-și vede propriul chip. Numai omul, singurul din toată natura, ridicîndu-se în picioare, a pus oglinda, tot în picioare, în fața lui și a zis:

— Iată-mă !

Zuiok nu se privea niciodată în oglinda cea veche de dragul de a se vedea, și chiar dacă i se întîmpla uneori să se vadă, nu găsea în imaginea aflată nimic care să-l facă să descopere vreo deosebire între el și ceilalți și să zică : deci, ăia de colo sînt ei, iar ăsta de-aici sînt eu, așa cum sînt, unic în felul meu, deosebit prin ceva de ceilalți.

Se uita în oglinda cea veche cu ochii luminoși, curați și plini de încredere, fără să bănuiască măcar că, privindu-se în apele ei, s-ar putea să se gîndească la sine.

La fel se întîmplă și cu elanul, o sălbăticiune cu picioare lungi. Ce vede el cînd își întinde botul spre apă ? Vede apropiindu-se un monstru asemănător, răsărit din fundul apei, un soi de vacă cu bot de cal, care întinde o buză groasă în întîmpinarea buzei lui. Adică nu ! Elanul se adapă și nu se uită la nimic. Așa și Zuiok : nu se privea pe sine însuși în oglindă, gîndindu-se că multe se mai întîmplă și multe se mai arată pe lumea asta. Le vezi o clipă, apoi dispar și nu se mai văd.

Tot așa și cu oglinjoara vrăjită pe care o pitise în scorbura de deasupra prăvalului : Zuiok n-o ține acolo ca să se privească în ea, ca o fată. „Oglinjoara e vrăjită, își spunea el. Are puterea să facă dintr-o fată o zînă din povești." Și credea că dacă se uită în ea, are să vadă negreșit chipul pe care îl văzuse și Maria Ulanova, administratoarea șantierului, în ziua cînd se prefăcuse pe loc în Maria Morevna.

Într-o noapte, Zuiok avu nenumărate vise. Îl chinuiră și-l apăsară într-atîta, încît Evstolia Vasilievna fu nevoită să-l trezească mereu strigîndu-l pe nume și repetînd : „Apără-l, doamne !"

Zuiok nu se trezea la chemările bunicii, doar gemetele lui conteneau cîteva clipe. După noaptea aceea de visuri chinuitoare, se trezi în zori cu gîndul la oglinjoara vrăjită, ascunsă de atîta vreme în scorbura de la prăval.

Acum știa sigur că dacă se va uita în oglinjoară, toate temerile și toate nimicurile se vor împrăștia și va redeveni iar un băiețaș îndrăzneț, așa cum fusese mai înainte, pe cînd se îndeletnicea cu meseria de curier. Gîndul acesta luminos și aducător de bucurii venea ca o concluzie a nopții chinuitoare ; și, înainte de-a adormi din nou, Zuiok trase cu urechea, din obișnuință, voind să prindă zgomotul căderii de apă, ca să deslușească în el pasul ritmat al omului care merge înainte, tot înainte.

În alte seri, zgomotul se auzea atît de lămurit încît, înainte de-a adormi, băiatul putea chiar să numere : unu, doi, trei... și la trei să adoarmă. Acuma însă nu mai auzi umbletul apei...

„De ce oare ? se gîndi Zuiok. Apoi își răspunse singur : cred că, de supărat ce sînt, mi s-au învălmășit gîndurile. Dar mîine am să mă uit negreșit în oglinjoară și totul o să treacă, iar prăvalul o să vuiască din nou."

Venind lîngă patul lui și văzînd că băiețașul doarme dus, Evstolia Vasilievna șopti încetișor :

— Cine știe cum s-o fi culcat, ori o fi mîncat ceva greu...

Și trase la loc pologul.

Cînd soarele se înălță sus de tot pe cer, Zuiok mai dormea încă. În ogradă, Evstolia Vasilievna spăla ugerul vacii, pentru mulsoarea de amiază.

în casă nu se aflau decît Zuiok, care dormea dus, și bunicul, care trăgea să moară, pe cuptor.

— Zuiok, măi Zuiok, auzi? bîigui bunicul.

Dar Zuiok dormea.

Bunicul tăcu și chemă iar, abia după multă vreme.

— Aud, aud, bunicule, îi răspunse băiatul.

— Dar eu nu-l mai aud, făcu bătrînul. Pe tine te aud, dar pe el nu. Credeam că oi fi surzit, dar văd că pe tine te aud. Tu auzi, nepoate?

— Cum să nu! Te aud...

— Nu pe mine. Ascultă prăvalul. Eu nu-l mai aud de fel... Dar tu?

Zuiok ascultă, sări din pat, își duse mîinile pîlnie la urechi și strigă:

— Nici eu nu-l aud, bunicule!

— De-aia te-am trezit... Ia te uită pe fereastră și vezi ce mai e pe-acolo.

Zuiok se repezi la fereastră și rămase încremenit, uitînd cu desăvîrșire de bunic. Ieri, în barajul gata construit se mai afla încă o portiță prin care apele Vîgului se repezeau în prăval. Dar peste noapte portița fusese închisă și totul se schimbase, dintr-o dată.

— De ce taci? Nu cumva au închis prăvalul? întrebă Mironîci.

— L-au închis, bunicule! răspunse Zuiok.

— Și ce vezi acolo?

— Văd un zăgaz mare trecînd peste tot rîul; iar de la zăgaz pînă la prăval, văd numai noroi și băltoace. Prin noroiul acela umblă oameni cu minciocuri și scot peștele din băltoace.

— Dar prăvalul?

— Nu se mai vede. Au rămas doar niște lespezi negre și cîteva firicele de apă, albe, care se preling.

— Iată, făcu bunicul, iată că s-a isprăvit. Și nici prăvalul nu mai vuiește, dar nici sfîrșitul lumii n-a venit.

Zuiok se uita într-una pe fereastră, iar Mironîci cugeta mai departe:

— Oamenii se nasc pe lume, și mințile lor se conduc una după alta și se fac toți din ce în ce mai deștepți, numai îndărătnica de soru-mea vrea sfîrșitul lumii. Ei îi trebuie foc și prăpăd. Auzi aici: foc! Ei, stai tu, babo, că te-or împresura apele pe ostrovul tău, ca pe un șobolan. Și să vedem, ce-o să mai zici atunci? Hai, Zuiok, dă și tu o fugă pînă acolo și adu-mi niște pește proaspăt.

Dar Zuiok se gîndea la cu totul altceva privind locul unde, cu puțin înainte, mii și mii de șuvoaie mărunte se îmbrățișau, unindu-se într-o singură cădere de apă și cineva mare și puternic părea că pășește mereu înainte, cu pas ritmic. Și se întreba în gînd: „Unde or fi pierit oare toate astea? Și unde o fi oglinjoara mea fermecată? Dar scorbura, o fi scăpat ea?"

Ieși deci din casă, cu gînd să se strecoare, cît mai nevăzut cu putință, pînă la scorbură și să scoată de acolo oglinjoara fermecată.

Pe locul unde odinioară apele izbeau în căderea lor, se adunase mulțime de oameni. Nimeni nu-l luă în seamă pe băiețaș, și el se ascunse după o piatră. Responsabilul cu munca culturală tocmai le arăta celorlalți pe ce anume se irosiseră, timp de veacuri sau poate de milenii, forțele prăvalului.

Iată cum se petrecuseră lucrurile de-a lungul vremii : jos, unde apele izbeau cu cea mai mare putere, se formase un gropan în care se prăvălise cîndva un colț de stîncă. Apa izbise în colțul acela căutînd să-l înlăture, să-l fărîme, să-i roadă apoi fiecare fărîmă în parte și să le rostogolească apoi pînă în adîncurile Mării Albe. Dar frîntura de stîncă străveche nu se supunea puterii apelor, ci se tot clătina cînd pe o parte, cînd pe alta, rotunjindu-se veac de veac, fără să-și părăsească gropanul.

— Uitați-vă acum, spunea responsabilul cultural, uitați-vă cum s-a terminat lupta dintre elementul fluid, apa, și elementul inert, pămîntul...

Strînși grămadă la marginea gropanului, oamenii priveau spre prăpastie. Zuiok se furișă și el printre ei. Jos, la picioarele prăvalului, zăcea neclintit un bolovan uriaș, de o desăvîrșită formă sferică, rotunjită timp de milenii; zvîrcolirile lui scobiseră stînca în a cărei adîncitură se afla.

Privind bolovanul rotund, Zuiok înțelese limpede că vuietul veșnic al prăvalului, care semăna cu zgomotul făcut de pasul ritmic al unui uriaș, al omenirii întregi, pesemne că se datorase numai și numai faptului că bolovanul acela, învîrtindu-se în căușul lui de stîncă, bocănise ritmic.

Poate că atunci cînd apele creșteau pe neașteptate, bolovanul se ridica mai sus, ca să recadă apoi din nou. Și astfel, se părea că uriașul care mergea înainte întîlnea în drumul lui un duh răuvoitor cu care se lupta, iar după ce-l zvîrlea cît colo, ieșea din nou pe calea cea dreaptă, ca să-și continue neîncetatul mers înainte.

Responsabilul cultural, un om mărunțel și slab, avea o față subțire, sculptată parcă în fildeș cu o daltă de oțel. Vinișoare albastre îi brăzdau fruntea bombată de intelectual ; responsabilul avea nasul ușor curbat, ca un cioc de uliu, și-un zîmbet ironic îi plutea veșnic pe buzele subțiri. În fundul ochilor lui, care păreau să fi văzut pînă acum tot felul de lucruri neplăcute, dăinuia o mărturisire îndrăzneață : oricum ar fi, se mai poate totuși trăi. Omului ăstuia mărunțel, care semăna a uliu, nu-i plăcea de loc Rudolf și bereta lui zmeurie, de damă ; dar un imbold lăuntric nelămurit îl atrăgea totuși spre căpetenia hoților. Și îl privea necontenit, drept în ochi, cu un zîmbet fin.

— Viața noastră omenească, începu el, adresîndu-i-se lui Rudolf, nu se află și ea oare sub influența a două forțe asemănătoare, dintre care una caută să ne smulgă din loc și să ne arunce înainte, iar cealaltă ne trage în jos ? Drept rezultat avem...

— O iluzie... sfîrși Rudolf, în locul lui.

— Ce spui ? sări responsabilul. Privește : pietrele acestea vorbesc. Ce fel de iluzie sînt ele ?

— O iluzie ! repetă Rudolf. Muncă de mii de ani irosită pentru rotunjirea unui bolovan, iată ce exemplu ai găsit că se potrivește omului. O iluzie !

— Da, da, sări uliul bucuros. Asta așteptam...

Pînă acum, Zuiok înțelesese tot ; dar acum, văzînd că responsabilul se bucură, nu mai pricepu dintr-o dată nimic. Aproape că se temea să privească fostul prăval : i se părea că cineva fusese ucis și că ei se aflau aici ca să-i spintece leșul. Atît de înspăimîntător era să privești în jos. Iar uliul cel mărunțel și cu fruntea înaltă se bucura, nu se știe de ce.

— Firește că e doar o iluzie ! repetă Rudolf.

— Șah mat ! strigă responsabilul. Prăvalul mort ne demonstrează cît de fără rost își irosește natura puterile : căderea de apă a învîrtit timp de mii și mii de ani o piatră...

— Iar omul, îl întrerupse Rudolf, își învîrtește și el piatra lui, din moși-strămoși, nefiind cu nimic mai presus decît apa.

— Asta e părerea dumitale, personală, îi răspunse responsabilul cultural. Nu văd, totuși, de ce trebuie să te exprimi atît de abstract. Avem în față un fapt concret : prăvalul a învîrtit piatra fără nici un rost, timp de mii de ani, iar noi o vom sili, curînd, să pună în mișcare un electromotor și tot ținutul acesta va fi luminat de electricitate.

— Încă o iluzie ! repetă Rudolf, nepăsător. N-o să se aleagă nimic din toate astea.

Dar, deodată, fața lui plictisită se lumină și în ochi i se aprinse o licărire. Iar Zuiok își dădu seama că schimbarea aceasta se datora faptului că Rudolf îl zărise pe el. Nu-l mai întîlnise de multă vreme și acum se bucura, cine știe de ce.

Zuiok se bucură și el, dar se grăbi mai întîi să se ascundă pe după oameni, apoi, încetișor, se furișă pe după bolovani și începu să se depărteze...

25. Oglinjoara fermecată

Doi necunoscuți s-au întîlnit pe același drum. Cel mai vîrstnic, văzînd pe brațele celui mai tînăr niște tatuaje albastre, îl întrebă cînd și cu ce prilej și

le-a zugrăvit. Cel tînăr îi povestește cu plăcere, iar vîrstnicul, după ce ascultă scurta poveste a unui vis tineresc, îi spune :

— Așadar, nu te-ai ales din toate astea decît cu semnele de pe brațe !

Și-i arătă propriul său piept, împodobit cu desene albastre, asemănătoare.

Atunci cel tînăr întreabă la rîndul lui :

— Și cu tine s-a întîmplat la fel ?

— Ca la toată lumea, răspunde cel vîrstnic.

Apoi drumurile lor se despart și cel vîrstnic pleacă, convins că, din moment ce și tînărul s-a tatuat cu asemenea semne, va trebui, negreșit, să repete întocmai povestea vieții lui.

Iar cel tînăr pleacă convins de altceva : că nimic pe lumea asta nu se repetă întocmai și, chiar dacă amîndoi poartă pe brațe aceleași tatuaje, viața lui va fi cu totul diferită și, desigur, neasemănat mai bună.

Tovarășul de drum mai în vîrstă e Rudolf, iar cel tînăr — Zuiok. Zărindu-l, Rudolf s-a mirat : Zuiok a crescut grozav și parcă a îmbătrînit în mai puțin de doi ani de zile. Iar transformarea asta l-a făcut pe Rudolf să se întoarcă într-o clipă cu gîndul la anii cînd fusese și el un băiețaș îndrăzneț și plin de încredere și să se mire cum de s-au schimbat toate, așa, deodată : pe atunci se speriase de oameni și-și ferecase porțile sufletului.

În expresia feței lui Zuiok, Rudolf își revăzu intr-o clipă întreaga viață. Și pricepînd aceasta cu spaimă, Zuiok se grăbi să se ascundă, mai întîi pe după oameni, apoi pe după pietre, depărtîndu-se pe furiș.

Rudolf îl revăzu imediat ieșind de după un bolovan, alergînd pe furiș, tot mai sus, trecînd apoi, din ce în ce mai departe, de la un bolovan la altul, ca să ajungă pe înălțimea de unde mai înainte se prăvălea apa și să dispară printre stîncile întunecate.

„Mai departe nu poate să meargă, gîndi Rudolf. Va să zică acolo există ceva care îl atrage."

Și calculînd de jos, după pietre, tot drumul lui Zuiok, pînă sus, porni și el la deal, pe urmele băiatului.

Din uriașul cu trei capete, prăvalul, nu mai rămăsese decît un fel de falcă neagră și găunoasă. Pînă și lui Zuiok, străvechi stăpîn al scorburii dragi, îi venea greu să se orienteze printre stînci. Din cînd în cînd era nevoit să-și rotească privirile ca să-și dea seama unde se află. Și tocmai în asemenea clipe de popas, cînd ieșea și el la iveală, reușea să-i urmărească drumul Rudolf, care se afla mai jos.

Zuiok nu se cățăra printre bolovani spre scorbură decît cu gîndul la oglinjoara fermecată. Pentru el, în apele oglinzii se răsfrîngea întreaga fire, mîndră, minunată, împodobită cu luna și cu stelele, așa cum și-o închipuise în ziua cînd zîna venită de pe meleaguri depărtate se oglindea în ele, făcîndu-se din ce în ce mai frumoasă. De atunci, nu se mai uitase în oglindă. Și ce nevoie ar fi avut să se uite dacă și așa ea se afla pururea alături de el? Acum i se părea însă că toate astea rămăseseră undeva în urmă, că el începuse altă viață, că devenise un alt om. Firește, nu știa să-și exprime gîndurile prin cuvinte, dar se simțea asemeni unui om care mai înainte ar fi văzut norii

mari, albi și încrețiți, plutind pe cer, iar acum ar vedea tîrîndu-se pe pămînt numai umbrele lor, și ar vrea să vadă în oglinjoară însuși cerul, nu umbrele.

Zuiok sui spre scorbură învăluit în gîndul lui bun despre norii cei frumoși și cu fața luminată de-o rază a cerului, așa cum e luminată fața unui om care cîntă din gură sau măcar din flaut. Și rămase așa pînă în clipa cînd scoase la iveală oglinjoara fermecată și se uită în ea.

...Nu, de bună seamă că sălbăticiunea cu picioare lungi, elanul, cînd vine să se adape și se apropie de oglinda lină a apei, plecîndu-și capul spre ea, nu vede ieșind să-l întîmpine din unduirea apelor un cap de vacă, slut, cu buze de cal și nu simte buza aceea groasă și rece lipindu-se de buza lui atît de caldă.

Numai omul, el singur dintre toate viețuitoarele pămîntului, ridicîndu-se în picioare, a ridicat o dată cu el și oglinda; numai omul, el singur dintre toate viețuitoarele pămîntului, s-a putut vedea în oglindă.

Zuiok ar fi dorit s-o regăsească în oglinjoara fermecată pe frumoasa Maria Morevna și, cînd colo, cu multă spaimă, dădu cu ochii de propriul său chip.

Și, de cum se văzu, de cum începu să-și cerceteze chipul, tot pufulețul frumos de pe obraji i se făcu cenușiu, ochii lui albaștri începură să se spălăcească, umerii obrajilor parcă i se făcură mai luminoși, iar gropițele mai întunecate. Pe față i se iviră parcă trăsăturile acelea nedeslușite pe care le pîndesc cu tulburare fetele în ajunul Bobotezei, cînd vor să-și privească viitorul și, uitîndu-se

îndelung în oglindă, la lumina celor trei lumînări aprinse, așteaptă să se ivească chipul sortitului.

Firește, dacă Zuiok ar fi avut o fire ceva mai simplă, s-ar fi putut vedea așa cum era : un băiețandru frumos, cu păr cîrlionțat și ochi albaștri. Ar fi putut chiar să se admire. Și ce-ar mai fi urmat apoi ? S-ar fi admirat cîtăva vreme, ca Narcis, și gata. Dar Zuiok mai avea cale lungă de străbătut și poate că acolo, la capătul ei, avea să se vadă o dată și o dată, în aceeași oglindă, așa cum izbutim noi să vedem aievea, răsfrînt ca într-o oglindă, chipul omului întreg mișcîndu-se necontenit înainte.

Și cu cît se privea mai mult, cu atît se găsea mai respingător. Voi să acopere oglinda pentru totdeauna, s-o îngroape printre pietre, cînd, deodată, văzu ceva în ea, tresări, scoase un țipăt, iar oglinda îi scăpă din mînă, se lovi de-o piatră și se făcu țăndări.

Tot astfel li se întîmplă și fetelor care, vrînd să-și ghicească viitorul, în ajun de Bobotează, în oglinda luminată de cele trei lumînări aprinse văd cum se ivește în locul sortitului chipul unui mort ; privindu-se în oglindă, Zuiok îl văzu deodată pe Rudolf.

Și-o rupse la fugă. Dar Rudolf îi ațínu calea. Băiatul încercă să se smulgă, dar Rudolf îl prinse liniștit cu o mînă de după mijloc și îl sili să se așeze alături de el, pe stîncă. Atunci Zuiok nu se mai împotrivi, ci, îngropîndu-și obrazul în palme, izbucni în plîns, ca un băiețaș oarecare.

Rudolf îl lăsă să plîngă în voie, iar cînd Zuiok, venindu-și în sfîrșit în fire, rosti cîteva cuvinte urîte, îl mîngîie blînd pe cap.

— Stai așa, să mai schimbăm o vorbă. Eu știu tot...

— Minți ! Nu știi nimic, îi răspunse Zuiok.

— Vedem noi !

Rudolf își suflecă mîneca și îi arătă brațul.

— Carte știi ? întrebă el. Păi dacă știi, atunci citește. Aici e scris : „Mașa", și asta nu se mai șterge pînă la moarte. Multe Mașe de-astea mi-au trecut mie prin viață și-au să mai fie cu duiumul și-au să treacă toate, dar asta rămîne. Ar trebui să scrii și tu : „Mașa Ulanova".

Zuiok începu să tremure, mut de uimire.

— Ei, vezi ? făcu Rudolf. Îți cunosc toată viața, fiindcă judec după a mea. Viața ta o să fie la fel cu a mea. Aceeași soartă te așteaptă. Nu mai tremura și nu te mai teme. Eu îți sînt prieten. Ne-am întîlnit pe-aceeași cale, și calea asta eu o cunosc pe degete. Cînd eram ca tine, am tras și eu cu oblonul într-o oglinjoară și, la început, nu m-am plăcut de loc. Pe urmă, m-am împăcat cu mutrișoara mea și-un timp chiar am purtat oglinda la mine, ca o damă. O să te-nveți și tu, și-ai să faci la fel : o să te zgîiești în oglindă și n-o să-ți slujești decît persoanei tale. Aia e. Numai ție, și nimănui altuia. Fiindcă nu merită nimeni să-l slujești. Ai priceput ?

— Nu, Rudolf, răspunse Zuiok, grav și potolit, n-am să aleg aceeași cale ca tine. Ți-am mai spus eu : la tine nu-mi place un singur lucru — că vrei să iei altuia cutiuța dragă. Asta nu-mi place. Mai curînd aș munci cu brațele mele decît să iau ce e al altuia ca să mă folosesc eu. Dar eu mi-am ales calea și n-am de gînd să muncesc. Mă duc cu Kuprianîci, la pădure.

— Şi ce-o să învîrţi acolo ?

— Nimic. O să domnim. O să trăim ca nişte domni şi stăpîni.

— Se aprobă ! făcu Rudolf.

— Ei, vezi ? sări Zuiok bucuros. Kuprianîci mi-a spus că acolo n-o să fie nevoie nici să furăm, dar nici să muncim, că ne aşteaptă totul de-a gata, şi că o să trăim ca nişte împăraţi.

— Se aprobă ! repetă Rudolf.

Zuiok, din ce în ce mai bucuros, îşi lepădă deodată solzii de şarpe şi, devenind iar un băieţandru cu sufletul deschis, isteţ la minte şi prietenos cu toată lumea, îl întrebă pe Rudolf :

— Ascultă, Rudolf, spuneai acolo nişte lucruri pe care nu prea le-am înţeles, despre piatra aceea rotundă...

— Ce spuneam ?

— Mi se pare că vorbeai de „iluzie"...

— Iluzie ? rîse Rudolf. Da, da... vorbeam despre iluziile copoilor, cînd umblă să ne încuie că vor construi canalul. Mint cu toţii, n-o să iasă nimic. Ca mîine vine primăvara şi apele au să măture tot din calea lor. Poate că şi noi o să le ajutăm apelor, asta ţi-o spun la mare secret. Am aranjat toată chestia... Canalul e o iluzie, pricepi ?

— Păi dacă e o iluzie, atunci de ce-l mai fac ?

— Îl fac aşa, ca să ne stîrpească pe noi, hoţii. Îşi închipuie că dacă or să ne stîrpească pe noi, ăştia de aici, o să se aleagă praful de toţi hoţii din lume şi atunci vine fericirea pe pămînt. Dar asta n-o să se întîmple niciodată. Omenirea n-ar putea să trăiască fără hoţi. O lume fără hoţi e o iluzie.

— Rudolf, spuse Zuiok, eu nu înţeleg de loc ce spui. Cum adică omenire cu hoţi şi lume fără hoţi ? Dar dacă zici despre canal că e o iluzie, cu atît mai bine ! Înseamnă că pot să plec împreună cu Kuprianîci la pădure.

— Asta se aprobă, repetă Rudolf. Te-aş sfătui doar să-ţi arzi nişte tatuaje pe braţe. Dacă vrei, te învăţ eu...

— Cum să nu, făcu Zuiok, vesel. Canalul, zici că e o iluzie. Şi atunci, cum să nu vreau ce vrei şi tu ?....

— Da un cuţit bun ai ?

— Pentru ce ?

— Poţi să ştii ce pramatie mai e şi vagabondul ăla al tău ? Poate că e un mîncător de oameni şi te ia cu el ca să aibă carne de rezervă. Bagă de seamă, să fii mai prudent cu el. Ai cuţit ?

— Am şi cuţit şi puşcă. Le iau pe-ale bunicului.

— Ei, atunci merge... Doar să-ţi scriu, înainte de-o întinzi, „Maşa", pe braţ. Vino diseară şi adu cu tine trei ace şi niţel praf de puşcă.

Astfel se întîlniră doi oameni, la o răscruce a vieţii, iar cel mai vîrstnic, revăzîndu-se ca într-o oglindă în sufletul celui mai tînăr, aşa cum fusese şi el odinioară, îşi închipui că viaţa celui mai tînăr se va desfăşura şi de-acum înainte aidoma cu a lui. Cel mai tînăr plecă însă, convins că are să străbată o cale nouă, nevăzută încă. Şi-avea dreptate ! Mulţi judecă viaţa după neînsemnata lor experienţă proprie, aşa cum o judeca şi Rudolf, dar se înşală. Poate că tot pe calea asta ajunsese şi bunica Maria Mironovna la gîndul despre sfîr-

șitul lumii și voia să-l impună tuturora, cu de-a sila.

Așadar, cel mai tînăr dintre ei plecă încredințat că în lumea asta nimic nu se repetă aidoma și că, chiar dacă vor purta amîndoi pe braț același tatuaj albastru „Mașa", viața lui va fi cu siguranță alta, o viață mai bună, o viață adevărată, și nu o iluzie.

Partea a treia

A P A

26. Jivoi Navolok

Într-o zi, către primăvară, vîntul smulse de pe o creangă cîteva frunzulițe înnegrite care mai rămăseseră acolo și le îngropă în zăpadă. În altă zi mai primăvăratică, o rază de soare, fierbinte și aurie, descoperi frunzulițele îngropate. Pata lor întunecată prindea mai multă căldură decît zăpada albă din preajmă și, astfel, frunzulițele începură zi de zi să se înfunde tot mai mult în zăpadă, să se coboare tot mai jos.

Treceau zilele și pretutindeni se iveau mulțime de semne prevestitoare ale primăverii. De sub zăpadă, ieșiră la suprafață sumedenie de gîngănii negre. În orele calde, pe partea însorită a unui copac ros de boală își începu lucrul cariul de scoarță. Pe alocuri, la poalele arborilor așezați mai în bătaia soarelui, se formară un fel de cupe. Și multe lucruri se mai petreceau în natură, lucruri mari, dar neobservate.

Iar frunzulițele cele înnegrite, coborînd tot mai jos, pătrunseseră pînă la urmă atît de adînc în troianul de zăpadă, încît razele soarelui nu le mai puteau atinge; și ele se acoperiră, din pricina asta, cu gheață, formînd niște funduri de vas, pline pînă sus cu apă. Și de îndată păsările călătoare care poposeau pe crengi, găsind în zăpadă fîntînile acestea atît de prețioase pentru ele, începură să se coboare ca să bea apă și să se scalde.

Cele dintîi sosiră presurile polare albe și se repeziră în zbor drept spre fîntînițe. Se înghesuiră în jurul lor și, vîrîndu-și ciocurile în apă, prinseră să se stropească și să-și curețe penele, scuturîndu-și păduchii din ele. Din stropii mărunței, ridicați deasupra fîntînițelor la orele amiezii, se închegară mici curcubee, care atraseră atenția bătrînului vagabond spre păsărele. Și mîna lui Kuprianîci, mîna în care ținea toporul, începu să tremure.

— Ia te uită, puștiule, șopti el.

— Mă uit de mult, îi răspunse Zuiok.

— Cei dintîi oaspeți ai noștri sînt totdeauna albi, iar pe urmă vin și cei aurii...

— Sticleții ?

— Și sticleții, și ăia cu burta roșie, cum le zice ?...

— Botgroși ?

— Și botgroșii și tot felul de păsărele de pe-aici și de prin alte părți au să înceapă să se lase din zbor ca să se bălăcească un pic în apa limpede. Vine și păsărica cea neagră, cu căpșor roșu.

— Țipătoarea ? Păi de unde să vină, că doar ea nu pleacă nicăieri, rămîne la noi.

— Firește că rămîne, dar iarna se mai duce și ea prin alte locuri. Iar cînd se întoarce, țipă cu glas nou. Să înceapă numai să strige „porniți" — și ne luăm noi valea...

— Nu te mai cred, Kuprianîci. Și primăvara trecută mi-ai pălăvrăgit despre chemarea țipătoarei. Atunci te credeam, ziceam că vorbești serios și-mi puneam nădejdea în tine; cînd colo, tu îmi înșirai verzi și uscate, că mă vedeai mic și prost. Acum am mai crescut și nu mă mai încred în toate palavrele tale. De ce n-am plecat anul trecut ?

— Nu ne venise sorocul. Toate își au vremea lor, băiete. Cînd ne-o veni și nouă vremea, ne-o chema ea, țipătoarea, și atunci...

— Dar anul trecut n-a chemat ?

— A chemat ea, drăguțule, dar nu ne-a chemat pe noi.

— Păi atunci de unde știi că anul ăsta o să ne cheme pe noi ?

— După inima mea cunosc: mă rîcîie ceva la inimă și-mi tremură toporul în mînă. Ia uită-te, vezi ce se petrece acolo ! Nu vezi ?

— Strălucește totul de te dor ochii... Nu văd decît hăt-departe sîhla viorie a pădurii. De ea vorbești ?

— Nu. Uită-te mai departe și mai jos. Nu vezi cum se înalță aburi ?

— Ba da, văd...

— Acolo e duhul pădurii: și-a aprins focul la baie. Duhul își are baia lui și, în pragul primăverii, se scaldă și el, ca păsărelele...

— Acolo e pămîntul nostru ?

— Da. E Jivoi Navolok, și acolo sîntem așteptați. N-o să mai fim nevoiți nici să cojim copacii

și nici să spargem piatră cu ciocanele. Acolo e totul de-a gata. Ne ducem să ne luăm în primire moștenirea.

— Ce fel de moștenire? Cine ne-a lăsat-o?

— Vrei să știi cine? Soarele ne-a pregătit-o. Iată, acum, în zorii zilei, gotcanii cîntă, apoi se coboară din copaci și lasă urme pe zăpadă. Noi o să punem doar lațuri, și gata prînzul. Și ce de pește o să găsim în lacul Kij! Pe urmă încep mînătărcile, fel de fel de merișoare și de pomușoare. Lemne găsim berechet. Și ce mai apă limpede! Prin pădure crește o ciupercă mare care-și răsucește în sus marginile pălăriei, ca un talger. Și talgerul acela se umple cu apă. Iar dacă sorbi apa din el, toate cîte sînt în pădure prind glas și-ți vorbesc, pînă și gîza cea mititică, roșie și cu stropi negri pe spinare, de pe firul de iarbă, îți arată cu mustăcioara ei neagră drumul.

Uitîndu-și toate îndoielile, Zuiok se simți iar înflăcărat.

— Kuprianîci, spuse el apucîndu-l de mînă, nu mai da cu ciocanul în stîncă. Mai bine spune-mi de ce-or fi muncind toți ceilalți și nu le dă prin minte să plece ca noi, la pădure, ca să-și ia în primire moștenirea?

— Ce ne pasă nouă de ceilalți? răspunse Kuprianîci. Zici că muncesc toți? Lasă-i să muncească. Munca e pentru nerozi, iar tu și cu mine sîntem oameni liberi și nu vrem să facem pagubă nimănui, cum fac hoții. Nouă nu ne trebuie ce-i al altuia. Ne luăm ceaunașele la spinare și pornim amîndoi după moștenirea noastră...

Kuprianîci izbucni deodată într-un rîs răutăcios, plecîndu-și fața spre Zuiok.

Simțind o adiere rece, un suflu parcă străin și cenușiu, băiatul se uită cercetător și cu teamă la vagabond.

— De ce te bucuri? îl întrebă el, trăgîndu-se înapoi cu scîrbă.

— Păi de ce nu m-aș bucura?

Și se apropie atît de mult, încît Zuiok îi văzu tot părul care-i creștea din urechi și din nas și în care parcă mișuna ceva. Zuiok, simțindu-se și mai scîrbit, îi spuse deschis:

— Ce te vîri așa în mine?

Kuprianîci se plecă însă și mai mult, iar Zuiok privind prin ochii lui albaștri, străvezii, parcă văzu din nou depărtările viorii și aburii ce se înalță deasupra pădurii albastre.

— Ce te vîri așa în mine? repetă el.

— Mă vîr fiindcă te-am îndrăgit, puișorule, și vreau să-ți amintesc cine sîntem noi.

— Știu și fără tine: sîntem domni și stăpîni.

— Da, și să nu ți se pară glumă, flăcăule, că pornim amîndoi spre pămînturile noastre.

Zuiok se trase mai la o parte, încruntîndu-se gînditor și-i aruncă o privire plină de neîncredere. Pentru Kuprianîci, transformarea asta a copilului în bătrîn avu efectul unor paie puse pe foc. Atîta aștepta și el. Și începu să rîdă cu hohote, cum rîde căpcăunul din basme cînd simte miros de carne omenească.

Din clipa aceea, Zuiok se simți parcă rupt în două: pe de o parte dorea, firește, să plece spre meleagurile unde era veșnic sărbătoare, unde îl aștepta moștenirea și puterea de a porunci tuturor viețuitoarelor, ca un adevărat stăpînitor. Dar, în același timp, în bucuria lui se amesteca o apăsare

și o teamă, de parcă din cine știe ce icoană înnegrită de vreme „Ochiul cel atoatevăzător", atît de cunoscut lui din copilărie, i-ar fi urmărit acum fiecare pas.

— Ai crezut poate că-mi bat joc de tine, rîdea Kuprianîci, părînd că înțelege prea bine ce se petrece în sufletul copilului. Nu, drăguțule, nu mi-am bătut joc, fiindcă mi-ești drag. Numai să dea glas țipătoarea și pornim îndată spre împărăția noastră. O să alegem un ceas din noapte, că de mult pîndesc eu ceasul acela. Și o să pornim într-acolo ca niște domni și stăpîni și o să împărățim în voie. Așteaptă numai pînă ți-oi face semn și fii gata de drum...

27. Țipătoarea a dat glas

Pîrtia de zăpadă se mai ținea încă pe lac și oamenii umblau pe ea cu multă băgare de seamă. Dar, pe sub zăpadă, apa mustea în șuvoaie mărunțele și, din pricina asta, gheața se desprindea de maluri și se ridica tot mai sus. Pe alocuri, gheața lacului se spărsese și sloiurile începuseră să se fărîme. În zilele înnorate, pe firele din fața ferestrelor administrației sectorului din Nadvoițî se formau picături mărunțele, care se uneau între ele, se rostogoleau și picau jos. Nici unul dintre salariații administrației, și deci nici Maria Ulanova, n-aveau răgaz să ia seama la mișcarea și picurul necontenit al stropilor de primăvară. Se pregăteau cu toții pentru lupta împotriva revărsării apelor. Dar, deodată, pe un pin crescut chiar

lîngă clădire, pe-o creangă care se întindea în dreptul ochiului de geam, se așeză o pasăre mărișoară, neagră și cu capul roșu, care strigă: „Porniți, porniți!"

— I-auzi! Ne cheamă!

Și oamenii, strîngînd capetele țigărilor între dinți, începură să se mire de pasărea cea neagră cu capul roșu.

Cînd simți fumul de țigară care se prelingea afară prin ochiul de geam, țipătoarea mai scoase o dată obișnuitul ei tril, pătrunzător și ușor de auzit pînă departe, apoi trecu pe alt pin, mai încolo de așezările omului, de unde i se auzi iar chemarea.

Și undeva, pe celălalt mal al Vîgului, îi răspunse o altă țipătoare: „Porniți, porniți!"

— Vine primăvara, spuse Maria Ulanova. Acum totul se ține numai de-un fir, care se poate rupe în orice clipă. Și atunci, au să năvălească puhoaiele din pădure.

„Porniți, porniți!" repeta de departe țipătoarea.

— Curînd o să pornim și noi! spuse Ulanova. Nu știu cum o s-o scoatem la capăt... Ce zici: zona de inundație a fost curățită pe de-a-ntregul de copaci?

— Păi nu e cu putință, îi răspunse topograful. Ne-ar depăși puterile. Iar oamenii de pe aici nu vor să creadă că digurile și dîmburile noastre pot opri revărsarea apelor. Plugarul, care ani de zile a tot scormonit cu hîrlețul bolovanii din ostrovul lui, s-a învățat să stea locului, ca o cloșcă pe ouă, și nu-și poate închipui că în curînd ostrovul va fi acoperit de ape, iar acolo unde își ara el pămîntul or să vîneze peștii viermușori pentru hrană.

— Dar cel puțin ați reușit să scoateți toți oamenii de prin ostroave ? întrebă Ulanova.

— S-au mutat toți la pădure. Numai o bătrînă nebună, din Ostrovul Careliei, refuză să plece. Stă culcată într-un coșciug și așteaptă sfîrșitul lumii. Aprinde lumînări și candele, ține în mînă o carte de rugăciuni și cîntă psalmii în care se vorbește de sfîrșitul lumii.

— Ați încercat s-o convingeți ?

— Cum să nu ? Noi îi spuneam că lumea „abia începe", iar ea o ținea într-una că se sfîrșește.

— Și n-ați încercat s-o amenințați ?

— Ba am încercat de toate. Dar poți să ajungi la ceva cu forța ? A făcut un scandal nemaipomenit și s-a dovedit nespus de tare ! Dacă ar fi măcar nebună, cu adevărat ; dar începi să vorbești cu ea, cum ai vorbi cu o zăpăcită, și se dovedește mai înțeleaptă decît tine.

— Fie și așa, i-am spus noi. Pe vremuri, ai voștri, cei de credință veche, își dădeau foc și căutau să-i convingă pe toți că lumea va pieri de flăcări. Iar dacă ar fi să ne luăm după tine, s-ar vădi că lumea o să piară de apă.

— Cum adică ? ne-a răspuns ea. Și eu spun că tot de foc vom pieri. De-asta nu vreau să mă clintesc din ostrov. Căci scris a fost să pierim în flăcări, iar cu apa nu ne puteți potopi. Cu apa, nu ajungeți la nimic...

— Dacă așa o să fie, i-am răspuns noi, apoi, cum coșciugul tău e făcut dintr-o luntre, apele au să te poarte și tot la noi au să te aducă.

— Păi atunci, de ce mai mă bateți la cap, drăguților ? ne-a răspuns ea. Tare nerozi mai sînteți...

— Bine, bine, om fi nerozi ! am încercat noi s-o îmblînzim.

— Păi firește că sînteți. Că dacă e după voia lui dumnezeu să se întîmple precum ziceți, atunci mă vor aduce apele la voi, dacă mă vreți așa cu tot dinadinsul.

— Ar fi trebuit să-i spuneți că Serghei Mironîci, fratele ei din Nadvoiți, trage să moară, spuse Ulanova. Să vină să-și ia rămas bun de la el. Așa, o hotărați să plece, și pe urmă puteați s-o țineți aici.

— Crezi că nu i-am pomenit de frate-său ? Ne-a răspuns însă : „Eu mă duc într-o lume unde nu mai sînt nici frați, nici surori, nici neveste, nici mame, unde oamenii nu se însoară și nu se mărită. Iar dacă frate-meu s-a pregătit să pornească într-acolo, cu cît o pleca mai repede, cu atît mai bine. Asta e un har de la dumnezeu. Curînd, vom pleca și noi, toți, în cea lume. Că lumea de aici se sfîrșește !" Uite-așa vorbea și-i dădea zor cu sfîrșitul lumii. Dar nici noi nu ne lăsam ; îi tot ziceam că lumea „abia începe". Și așa, ne-am tot sfădit, ba că se sfîrșește, ba că începe, iar pîn' la urmă ne-am săturat și ne-am lăsat păgubași. Bătrîna se uita însă liniștită la noi și zîmbea.

— Ar trebui să încerc eu să-i vorbesc, spuse Ulanova.

— Ei, asta-i bună ! strigă Sutulov, din celălalt capăt al încăperii. De ce să-ți pierzi vremea cu o bătrînă nebună ? N-ai destule griji aici, la construcția canalului ?

— Bătrîna asta, urmă Ulanova, are o idee a ei : crede că lumea piere din pricina slăbiciunii. Și nu-i vorba de tutun, de faptul că fumăm și că bem, ci

de o slăbiciune pe care omul ar fi moștenit-o. Eu aș vrea să-i dezleg ochii, să-i alung nălucirile și să-i arăt că și noi vrem același lucru: să reînarmăm omul, să-l refacem din nou.

— Altă treabă n-ai! zîmbi Sutulov. De un singur lucru mă mir: cum de ți-ai păstrat într-atîta interesul pentru tot soiul de nimicuri. Toate astea sînt numai basme despre anticriști, despre lupul cenușiu, despre cîrpe ieftine, batistuțe și inelușe. Vorbe de clacă și basme de adormit copii.

— Dumneata, Sutulov, îi răspunse Ulanova, luîndu-l la început cu „dumneata", reprezinți tipul omului care a fost demult un soi de Bazarov[1], și nu poți să înțelegi unele lucruri. Militezi împotriva cîrpelor; dar dacă se naște un băiețaș, are nevoie de cîrpe, iar o fetiță, de-o păpușică și de basme. Și, tutuindu-l deodată, adăugă: Ai vrea să fie toți din oțel!

— Greșești, îi răspunse Sutulov zîmbind, eu nu sînt împotriva cîrpelor și nici împotriva copiilor, ci împotriva basmelor dăunătoare și a bătrînelor nebune. Astea sînt nimicuri, baliverne. Pentru noi, important e să putem opri revărsarea apelor. Ba am să-ți spun acum ceva mai mult: pînă una, alta, pentru noi problema numărul unu e tocmai apa, și nu cum spui tu, făurirea unui om nou. Trăiești în basm și te hrănești cu basme. Pentru tine lumea începe printr-un basm, iar pentru mine basmul se află pe al zecelea plan. Ești o idealistă incorigibilă.

[1] *Bazarov* — personajul principal din romanul lui I. S. Turgheniev *Părinți și copii* — tipul nihilistului care neagă totul în afară de știință (n. ed.).

Cu asta, a luat sfîrșit discuția neașteptată din biroul administrației. Sutulov s-a apropiat de harta zonei de inundație prinsă în perete și a început să facă pe ea diferite însemnări cu creionul albastru și roșu: cerculețele albastre însemnau ostroavele supuse inundației, cele roșii — locurile mai ridicate, ostroave și țărmuri noi. Printre ținuturile care urmau să fie inundate, era însemnat cu creionul albastru și Drumul Împăratului.

Sutulov citise prin cărți despre campania lui Petru și acum medita adînc asupra ei, închipuindu-și vasele maritime de război plutind, în viitorul cel mai apropiat, pe deasupra făgașului acestui fost drum al țarului Petru, în sus, pe apele adînci ale noului și uriașului lac Vîg.

Tabloul acesta al viitorului îl pasiona: jos, Drumul lui Petru, sus, corăbiile noastre. Și vedea parcă aievea cum elanul, care fugise cuprins de spaimă nebună, departe, în pădurile întunecate, se reîntorcea, apropiindu-se tot mai mult de apele cele noi. Sălbăticiunea tot se mai teme și stă o clipă locului; apoi mai face un pas, doi, se apropie, se uită în apă, își pleacă ciudatul cap, antediluvian parcă, întinde o buză groasă și caldă și, din apa cea nouă, îi iese în întîmpinare o altă buză, asemănătoare, dar rece, buza unui animal care seamănă și a vacă, dar și a cal.

Elanul s-a adăpat și a pătruns în lumea omului care stăpînește natura.

Astfel, fără să-și dea seama, își făurea și Sutulov basmul lui, uitînd că abia mai adineauri își bătuse joc de toate basmele.

Ulanova nu crezu nici o clipă că i s-ar potrivi cu adevărat învinuirea despre o evadare din realitate spre lumea basmului. Știa și ea că basmul cu sfîrșitul lumii e sortit pieirii de îndată ce va începe revărsarea apelor și credea cu toată tăria că pe deasupra locurilor inundate vor pluti corăbiile lumii noi, ale omului nou. Știa însă, de asemenea, că între lumea care va pieri sub apă și cealaltă lume, nouă, există o legătură, și ar fi vrut să ia din trecut ceea ce era prețios și să-l ducă în lumea ei nouă, nelăsîndu-l să piară sub ape. Și, fără să știe de ce, Maria Mironovna îi era dragă și nu voia s-o lase la voia întîmplării, să piară.

Privind spre creanga unde stătuse țipătoarea, Ulanova văzu că stropii de apă nu se mai rostogolesc pe fire, că unii înghețaseră chiar : cerul se înseninase și, cum se întîmplă de obicei în asemenea cazuri, se lăsa gerul.

— Mai am încă timp să ajung în Ostrovul Careliei, își spuse ea, și ceru să i se aducă un cal.

Apoi, pe cînd rînduia hîrtiile adunate în ultimile zile și însemna pe fiecare hîrtiuță locul pe care trebuia să-l ocupe în numeroasele dosare de intrare și ieșire, văzu deodată o scrisoare încă nedeschisă, adresată ei, personal. După ani de zile de muncă se obișnuise să se poarte totdeauna așa cum se purtase odinioară cu bătrîna ei măicuță : mai întîi o servea pe maică-sa, și numai după aceea își vedea de treburile personale. La fel făcu și acum : rezolvă mai întîi toate problemele de serviciu, iar scrisoarea o puse în buzunarul scurtei de piele. Așa li se întîmplă celor care muncesc mult : scrisoarea personală, pusă deoparte, își

găsise un loc aparte în sufletul ei, se încuibase acolo și începuse să încolțească ca o sămînță căzută pe pămînt. Scrisul cunoscut îi rămăsese adînc întipărit în minte și nu-i mai dădea pace ; inima o îndemna să se lase în voia tulburătoarei emoții, dar nu știu cum, nu găsea de loc timp pentru ea.

28. Cărăruia din dosul ariei

Bătrînul Serghei Mironîci zăcea fără cunoștință, sus, pe cuptor și nu-și venea în fire decît atunci cînd vreunul de-ai casei se apleca deasupra lui și-l silea să-l recunoască. De îndată ce moșul recunoștea vreunul dintre ai lui, își revenea în fire și atunci putea vorbi cu el. În clipa cînd la fereastră răsună chemarea țipătoarei, lui Mironîci i se păru că o ființă dragă se apleacă spre el și își veni în fire.

— Ați auzit, copilași ? întrebă el de pe cuptor.

— Am auzit, am auzit ! îi răspunse Zuiok.

— Zice : „porniți", urmă bunicul. Se vede treaba că peste puțină vreme o să pornesc și eu...

— Încotro, bunicule ? întrebă Zuiok.

— Acasă, puiuțule.

Auzind una ca asta, Evstolia Vasilievna se uită cu tîlc la cumnată-sa Maria Lukicina, îi făcu cu ochiul și spuse în șoaptă :

— De cîteva zile numai așa o ține : „acasă, acasă". Știi tu de ce ?

— Cum să nu, răspunse Maria Lukicina. Se pregătește de drum...

Şi se sui pe cuptor.

— Tăticule, spuse ea, vino-ţi în fire!

— Păi doar sînt în toate minţile, făcu Mironîci hotărît.

— Atunci de ce vorbeşti aşa?

— Dar ce-am spus?

— Că vrei să ajungi acasă. Eşti doară în casa ta.

— N-am spus asta. Am auzit păsărica strigîndu-mi pe fereastră: „Porniţi!" şi i-am răspuns: „Curînd pornesc şi eu la drum, păsărică dragă".

Zuiok asculta distrat obişnuita discuţie a femeilor cu bunicul. Dîndu-şi seama însă că a chemat ţipătoarea, se furişă afară şi se repezi pe şantier, la Kuprianîci. Pe cînd alerga, în natură se petrecu o schimbare: cerul se limpezi degrabă, iar stropii de pe firele de telegraf şi de pe rămurelele subţiri ale copacilor începură să îngheţe.

— Ai auzit? îl întrebă el pe Kuprianîci.

Vagabondul îi făcu semn cu ochiul să tacă. Roti împrejur o privire bănuitoare, aşa cum obişnuia el să facă, cercetînd colţii de stîncă şi copacii, apoi spuse în şoaptă:

— De trei zile ne tot cheamă şi-i bine că îngheaţă: ni se aşterne drum spre meleagurile noastre. Cînd o răsări luna, zăpada prinde pojghiţă tare şi o să putem călca pe ea ca pe covor.

Şi-i spuse lui Zuiok multe şi de toate: ce anume să ia cu el, cum să plece pe furiş, ţinînd cărăruia din dosul ariei, drept înainte pînă la şira de fîn, şi cum să aştepte acolo, după şiră, lîngă o tufă mare de jnepeni.

— Hai, du-te, du-te şi găteşte-te grabnic de drum, îi spuse el la despărţire. Eu sînt gata. Cum s-o întuneca, am şi pornit. S-a isprăvit: mergem

pe gheaţă ca pe covor şi nu ne mai prinde nici dracu din urmă. După ce plecăm, au să ne taie toate drumurile în urma noastră. Şi lumea o să ne uite îndată şi n-o să ne mai caute nimeni.

Reîntors acasă, Zuiok nu-l mai găsi decît pe bunicul, care trăgea să moară. Se întuneca văzînd cu ochii şi Zuiok se grăbi să-şi termine pregătirile şi să plece cît nu se afla nimeni prin casă. Nu se mai bucura însă, ca înainte, la gîndul că va ajunge în împărăţia minunată: de altfel, nici Kuprianîci nu se purtase prea prietenos cu el. Poate că dacă vagabondul n-ar fi existat, băiatul nici n-ar mai fi vrut acum să plece, dar Kuprianîci îi devenise un fel de şef.

Zuiok nu-şi dădea seama că nu de Kuprianîci era vorba, ci de el însuşi, că o dată ce se hotărîse să facă ceva după capul lui, trebuia negreşit din el însuşi să iasă un fel de şef. Şi acestui şef urma să i se supună şi să-i slujească.

I se părea că a crescut dintr-o dată şi lucrul acesta pe de o parte îi apăsa conştiinţa, iar pe de alta îl umplea de bucurie. Se simţea acum aproape ca un om mare.

— Văd că şi tu te pregăteşti de drum, îi spuse bunicul. Ţi-ai vîrît toporul la brîu, ai luat puşca şi busola mea, ai luat cremenea şi amnarul şi sacul cu pesmeţi... Încotro?

— Plec, bunicule, îi răspunse Zuiok. Mă duc la vînătoare.

— Prin ce părţi?

— Pe la Kij, unde cîntă acum gotcanii.

— Aşa e, drăguţule, cîntă. Cînd strigă ţipătoarea, înseamnă că gotcanul a început de mult să cînte. Dar cum te duci tu? Te lasă?

— Nici nu le spun, bunicule!

— Să nu le spui. La vînătoare trebuie să pleci pe furiş. Aşa făceam şi eu, pe vremuri. Ehei, am fost...

Şi-l podidiră lacrimile.

Zuiok înţelese pentru prima oară ce om bun a fost bunicul lui şi cît îi era de drag şi se gîndi că nu e frumos să-l părăsească acum, cînd se afla la grea cumpănă.

Iată, şi bunica Maria Mironovna, tot singură a rămas în coşciugul ei, colo, în Ostrovul Careliei. Şi ce l-a îngrijit, şi cît l-a iubit ea pe Zuiok! Cum de se îndură el să-i părăsească pe toţi? Dar gîndul despărţirii de cei dragi întări în el şi mai mult voinţa şefului celui nou, care-i sălăşluia acum în suflet.

— Trebuie! îi spuse Zuiok cel dîrz lui Zuiok cel slab, de mai înainte, în numele şefului puternic şi hotărît din lăuntrul lui.

— Să nu mă spui la nimeni, bunicule, făcu el.

— Vai de mine, cum să te spun? Crezi că ţi-s duşman? răspunse Mironîci.

— Rămîi cu bine, bunicule!

— Umblă cu dumnezeu!

Şi Zuiok ieşi din casă. Afară se însera. Băiatul trecu în grădina de legume şi se ascunse acolo, într-un şopron gol.

Venise vremea cînd soarele trimite apelor, în dar, mîngîietoarele lui raze, dezlegînd şuvoaiele cele vii, spre bucuria pămîntului. În amiezile luminoase, mai ales, se vede bine apa ieşind la mal de sub strînsoarea gheţii şi strecurîndu-se cu atîta fereală, încît n-o poate bănui nici un ochi de duşman. Dar de îndată ce soarele părăseşte apa şi se

duce, mai cu seamă dacă pe cer se arată şi luna, gerul pune îndată stăpînire pe apa scăpată din strînsoare şi ea îngheaţă ca o fîşie albă de dantelă.

A doua zi însă, soarele dezleagă iar apa, şi ea izbuteşte, la ora caldă a amiezii, să ajungă şi mai departe decît în ajun. Iar seara, gerul mai adaugă lîngă fîşia albă de ieri, de pe mal, încă una, nouă. Noaptea, gerul se uneşte cu luna, iar ziua, soarele, spre bucuria pămîntului, descătuşează apa din cătuşele iernii, şi astfel creşte şi creşte mereu fîşia subţire a gheţii de pe mal. Şi aşa, încetul cu încetul, gheaţa verzuie şi curată de pe lac e tivită jur împrejur cu poale de apă albastră.

În ziua cînd ţipătoarea îl chemă pe Zuiok, soarele nu izbutise să străpungă norii galbeni-cenuşii care învăluiseră toată noaptea pămîntul, ca o plapumă grea. În schimb, plapuma aceea, păstrînd pămîntului căldura lui, făcuse ca întreaga zi să fie cenuşie şi să picure o ploicică măruntă, iar la dunga albăstrie a apei de lîngă mal mai adăugase încă o parte. Şi cu atît mai aprigă reîncepu lupta dintre soare şi ger, pentru apă, cînd, după o zi ploioasă, răsări deodată luna. Gerul aşternu grabnic o pojghiţă peste zăpada din păduri şi îngheţă fîşia de apă a lacului, preschimbînd-o iar într-o gheaţă albă, înflorată şi fărîmicioasă.

Zuiok se furişă pe zăpada din dosul ariei, ca pe un covor, şi, dintr-un salt, se piti în umbra lunii, lîngă gard. De-acolo zări lîngă administraţia şantierului un căluţ murg, înhămat la o sanie. De teamă ca nu cumva sania să pornească pe-acelaşi drum cu el, spre pădure, se tupilă lîngă gard, ca s-o vadă pornind. Şi nu trebui să aştepte cine ştie cît: curînd, ieşi din casă Maria Ulanova. Ea se urcă

în sanie și dădu bici murgului, care porni spre lac. Din locul unde se afla pitulat, Zuiok auzea cum trosnește sub tălpicele saniei gheața subțire de pe mal.

Și, la simțămîntul mîhnirii iscat de gîndul că bunicul trage să moară, sus, pe cuptor, se mai adăugă și dorul de prea-frumoasa Maria Morevna. Căci, cu toate că în ultimul timp se ferise de ea, căutînd chiar să nu-i iasă în cale, totuși, în fundul sufletului, Zuiok nu se despărțise niciodată de ea.

Toate acestea se perindară într-o clipă prin mintea lui Zuiok, pe cînd asculta trosnetul gheții în drumul saniei care o ducea pe Maria Morevna.

„Vrei, nu vrei, trebuie să pleci!" îi porunci noul șef din lăuntrul lui. Și, dezlipindu-se de gard, Zuiok porni de-a dreptul spre șira neagră, de fîn, și spre tufa de jnepeni care se vedeau de departe, pe fondul alb al zăpezii, chiar și la lumina lunii.

29. Cei doi miri

Gheața lacului, bătătorită de sănii, se ținea încă bine. Calul de la sania Ulanovei înainta la trap spre Ostrovul Careliei. Curînd se ivi linia țărmului, care arăta acum altfel. Din mulțimea băilor aflate mai înainte pe malul ostrovului mai rămăseseră doar cîteva, părăginite rău și părăsite de stăpînii lor. În lumina lunii, hornurile cuptoarelor și troacele de tot felul rămase în satul răvășit, dar mai cu seamă crucile cele mari, clădite după vechea credință, cu două bare în plus, una sus și

una jos, dădeau țărmului înfățișarea unui țintirim înfricoșător. Ulanova se gîndea cu teamă la apropiata ei întîlnire cu o ființă care părea să-și fi rupt pînă și ultima legătură cu lumea în care oamenii muncesc ca să-și apere bucata de fericire la care au dreptul pe pămînt.

Și nu-i trebui mult ca să găsească locuința Mariei Mironovna: mare și cu o cruce în față, casa Mironovnei era singura care mai rămăsese în picioare din tot satul părăsit. Cu inima strînsă, Ulanova puse mîna pe clanță: i se părea că pătrunde într-un cavou, de unde va trebui să ademenească, prin farmecele vieții, un cadavru viu. Cînd însă ușa, care nu era încuiată, se deschise, Ulanova rămase uimită în prag.

În fața ei se afla o scară largă și curată, așternută cu preșuri noi și luminată din capătul de sus.

Ferestrele mici de lîngă scară erau acoperite cu perdelușe albe ca laptele și împodobite spre partea de sus cu flori de hîrtie în toate culorile. Așa obișnuiesc cei de credință veche să-și împodobească scările numai în ajunul marilor sărbători, cînd așteaptă vreun oaspete rar și mult dorit, sau, mai ales, cînd au nuntă în casă și e așteptat mirele.

Ciudată mai părea casa asta, acum, cînd tot satul se dusese de rîpă. Sus, ca și jos, ușile erau descuiate. Ulanova puse mîna pe clanță și ușa se deschise fără zgomot. Odaia cea mare era la fel de îngrijit rînduită. În colțul dispre răsărit se aflau o mulțime de icoane, ca la biserică; printre ele, ca totdeauna în casele celor de credință veche, îți luau ochii cele zugrăvite cu chipuri mari, mohorîte și amenințătoare, avînd o neclintită hotărîre în pri-

viri. Unele icoane erau împodobite cu ștergare brodate. Candelele aprinse luceau în toate culorile. În încăpere, nici urmă de coșciug. Dimpotrivă, în mijlocul odăii se afla o masă aranjată frumos, cu ceșcuțe și farfurioare de porțelan colorat. Se vedea limpede că pe masă fusese pus tot ce se păstra din moși-strămoși, tot ce se moștenise din tată în fiu.

După cum arăta încăperea ai fi putut zice că ai casei nu se pregăteau pentru potop sau pentru pieirea lumii în vîltoarea flăcărilor, ci așteptau sosirea mirelui în casa miresei. Deasupra tuturor comorilor așezate pe masă, atîrna din tavan un porumbel de lemn cu aripioarele întinse, cioplit din scîndurele subțiri, aproape străvezii, de pin.

Maria Mironovna, care stătea îngenuncheată dinaintea icoanelor, auzise, de bună seamă, că-i intră cineva în casă, dar nu se întoarse spre oaspete.

Poate că aștepta, cu adevărat, sosirea mirelui care să lumineze vămile văzduhului cu strălucirea lui, și, de aceea, oamenii de rînd, neluminați, care-i intrau în odaie, poate că n-o interesau nici cît negru sub unghie.

Pășind încetișor și căutînd să nu se atingă de nimic, Ulanova ocoli masa cea mare și se așeză pe o canapeluță sculptată. Părerea că Mironovna nu ia în seamă oamenii de rînd și neînsemnați se dovedi a nu fi adevărată. Bătrîna se mai rugă un timp cu aceeași evlavie, ba poate chiar cu ceva mai multă decît pînă atunci, apoi începu să se închine des și să bată mătănii grăbite, așa cum fac de obicei credincioșii cînd vor să treacă de la rugăciune la lucrurile cele pămîntești.

— Pe cine-mi trimite domnul? spuse Mironovna, ridicîndu-se de pe podea.

Și, fără să-și piardă obișnuita ei înfățișare demnă și gravă, se învioră cînd o văzu pe Ulanova, iar în ochii ei licări o luminiță tainică și tinerească, înviată parcă de undeva, din adînc. Ulanova nu credea că ea îi pricinuise bucuria. Se gîndi că, pesemne, acum, înaintea sfîrșitului, oricare oaspete e la fel de dorit în casa bătrînei și că pe toți îi așteaptă aci o primire sărbătorească.

Se înșelase, însă, și de data asta.

— Mașenka, drăguța mea! spuse Maria Mironovna, îmbrățișînd-o. Fetița mea cuminte!

— Scumpă Maria Mironovna, îi răspunse Ulanova, mi-ai fost dragă de la început. De ce m-ai înșelat oare, atunci? Îți mai aduci aminte? Am vrut să-ți dau o alifie pentru durerile de șale, și dumneata ai plecat pe furiș, chiar în noaptea aceea.

— Nu crede că din pricina ta, vorbi Maria Mironovna. Nu de tine am fugit atunci, ci de frate-meu, de slăbiciunea lui, și m-am reîntors la viața mea de mai-nainte.

— Să știi că Serghei Mironîci trage să moară; nici nu se mai dă jos de pe cuptor...

— Mi s-a spus.

— Ar avea nevoie de ajutor...

— Acum, nimeni nu-i mai poate ajuta. Iar eu abia mă țin să nu alerg la cei mici, că mi-e milă de ei și mă trage inima să-i îngrijesc. Pesemne că-mi vine greu să rămîn singură. Dar iată că acum se apropie sfîrșitul, nu mai e mult...

— E păcat să gîndeşti aşa, Maria Mironovna, şi să ajungi la bătrîneţe să-ţi pui singură capăt vieţii.

— Ferească sfîntul, se închină Mironovna, speriată de asemenea vorbe înfricoşătoare. Nu revărsarea apelor mă frămîntă pe mine. Dacă le-or opri sau nu, asta e faptă omenească, şi nu de ea mă tem. Dar sfînta scriptură vorbeşte de foc, spune că lumea va pieri în flăcări. Şi după cum vădesc toate semnele, nu mai apucă apa să vină peste noi.

Vorbind despre înspăimîntătorul sfîrşit al lumii şi despre foc, Mironovna devenise parcă un alt om, ferecat în dogmele aspre ale trecutului. Iar Ulanova simţi că pierduse o fiinţă apropiată şi dragă şi nu mai ştia încotro să se uite, ce să caute, ce să spună şi cum să înceapă...

După cîteva clipe de apăsătoare tăcere, chinuindu-şi mintea, găsi, în sfîrşit, mijlocul să-şi readucă bătrîna prietenă pe pămînt.

— Ştii că Zuiok e tot la noi, spuse ea.

Şi aceste cîteva cuvinte o făcură pe dădaca tuturor să revină în lumea oamenilor.

Ulanova văzu chiar cărările pe care minunata bunică se reîntorcea spre lume, cărări pornind din colţişoarele ochilor spre obraji şi înviorîndu-i faţa, ochii şi buzele, care parcă abia aşteaptă, în bunătatea lor, să se întîlnească şi să dea peste ceva plin de viaţă şi vesel. Neputîndu-se stăpîni, ea nu mai aşteptă să-i răspundă bătrînei la întrebarea despre Zuiok şi vorbi mai departe :

— Ce zici, bunicuţo, nu cumva o să se mai amîne sfîrşitul lumii ? Poate că n-o să ne mai pîrjolească focul. Că de cînd eram mică am tot auzit

vorbindu-se despre el, dar de venit, tot n-a venit încă...

Iar dădaca tuturor îi răspunse tinerei acesteia drăguţe cu un zîmbet bun şi voios :

— Fireşte că nu ne e dat să cunoaştem totul. Poate că nici de data asta n-o să se întîmple nimic, copila mea ; dar noi, bătrînii, trebuie, oricum, să murim. Voi o să trăiţi mai departe, n-avea teamă. Ei, ce poţi să-mi spui despre Zuiok al nostru ? Cum o mai duce ?

Ulanova ar fi vrut din tot sufletul să continue discuţia, parcă îi stăteau pe buze cuvintele despre apă, îi venea să spună că dacă n-o să vină sfîrşitul lumii, în orice caz apa o să potopească ostroavele, şi atunci, oricum, e mai bine să aştepţi sfîrşitul pe uscat decît aici, pe ostrov. Dar asemenea cuvinte ar fi putut să devină picătura hotărîtoare şi să atragă după ea, în casa asta acum mai înseninată, reîntoarcerea înfricoşătorului dumnezeu al celor de credinţă veche, cu neînduplecatele lui flăcări, care urmau să mistuie lumea.

Nu îndrăzni deci să spună tot ce gîndea şi răspunse numai la întrebarea despre Zuiok, căci trecuse un an şi jumătate de cînd bunica se despărţise de el.

— Şi zi, nu l-aş mai recunoaşte ?

— De recunoscut, l-ai recunoaşte, răspunse Ulanova. Şi totuşi, e altul ; la vîrsta lui, copiii se schimbă repede. A fost curier la noi şi era tare ascultător. Dar, după cum ştii, sînt adunaţi acolo tot soiul de oameni ; iar ce fel de oameni, îţi poţi da seama după poreclele lor : îşi spun leoparzi, şacali, ursari ; fiare, nu alta ! Pesemne că s-a întîmplat ceva, căci Zuiok ne-a spus într-o bună zi :

„Nu mai vreau" și a fugit de la noi. „Trebuie să asculți", i-am spus eu o dată, cînd am dat cu ochii de el.

— Și bine i-ai spus, fetița mea.

— Lui însă nu i-au plăcut vorbele mele. „De ce trebuie? mi-a răspuns el, obraznic. N-am făcut nici un rău ca să fiu silit să muncesc. Nu vreau!" și a fugit iar.

— Ei vezi, tocmai asta e, spuse Mironovna. A dat slăbiciunea și peste el.

— Dumneata socoți că e slăbiciune cînd vrei ceva pentru tine însuți?

— Firește că e slăbiciune. Nu știu, oare ți-am povestit eu vreodată cum de s-a pus temelia Vîgoreției noastre?

— Mi-ai povestit! O măturică a venit pe apă și i-a ademenit pe vechii pustnici la baie. Iar cînd aceștia s-au adunat toți laolaltă ca să ducă trai mai bun, s-a și încuibat slăbiciunea în ei.

— Vezi, fetița mea deșteaptă, cum le ții tu minte pe toate, și cum le pricepi! De ce nu vrei să treci și tu de partea noastră?

— Dumneata nu vrei să înțelegi nici în ruptul capului, bunicuțo, că noi nu sîntem de partea slăbiciunii, ci vrem să făurim un om nou, să facem din toți un singur om. Am pornit nu numai să construim canalul, ci, mai ales, să adunăm omul laolaltă, din fărîmele lui, ca să făurim omul întreg.

Și Ulanova îi spuse că oamenii sovietici sînt cu toată inima pentru viață, pentru om și că, dimpotrivă, socotesc drept slăbiciune să-l lași pe om pradă focului.

— Dumneata îți dorești numai mîntuirea proprie, spuse ea, și de dragul dumitale, ca să-ți ușurezi

sufletul și să găsești o îndreptățire, vrei să le pui tuturor în cîrcă un sfîrșit înspăimîntător. Noi însă credem că lumea nu se sfîrșește, ci abia începe. De altfel, și dumneata tot așa faci și la fel gîndești cînd, dintr-o dată, te lepezi de gîndurile vechi și pornești să scapi de la moarte copilașii bolnavi.

Păstrîndu-și convingerile neștirbite, Maria Mironovna asculta îngăduitoare, privind în același timp în adîncul sufletului tinerei sale prietene. Și tocmai în clipa cînd Ulanova era convinsă că a pus punctul pe i și că bătrîna trebuie să se dea bătută în fața argumentelor ei, Mironovna îi puse mîna pe umăr, i se uită drept în ochi și-i spuse:

— Ia stai puțin, Mașenka: dacă mi-aduc bine aminte, parcă spuneai atunci că ești ca o albiniță, că umbli după mierea florilor și că florile sînt toate sterpe; și mai adăugai că faci asta nu pentru tine, ci numai de dragul oamenilor, că ție nu ți-a mai rămas nimic, și că de vină e numai iubitul tău dintîi, nu mai țin minte cum ziceai că-l cheamă...

— Stepan, spuse Ulanova. Și deodată se schimbă la față.

Acum își dădu seama că scrisul acela cunoscut, de pe plicul pe care îl vîrîse în buzunar înainte de a veni aici, era scrisul lui Stepan. Și scoțînd degrabă scrisoarea, o citi...

— Iată, bunicuțo, spuse ea, am alungat din inimă omul pe care-l iubeam...

— Cum de s-a întîmplat asta, drăguța mea?

— Greu de spus... Mai bine să-ți povestesc ce s-a întîmplat nu cu mine, ci prin vecini, în mahalaua unde locuiam. O biată femeie se chinuia din zori și pînă-n seară să-și hrănească droaia de copii, iar bărbatu-său, un bețiv, căra toate din casă,

bătea și schingiuia copiii. Femeia ajunsese la capătul răbdărilor și, într-o primăvară, cînd a venit la geamul ei o mierlă și-a început să-i cînte despre fericire, auzind cîntecul, simți un fel de junghi în inimă. Bețivul dormea pe-o laviță. Femeia și-a adunat copiii și i-a pus să îngenunche în fața icoanei: „Rugați-vă, copilași, pentru tatăl vostru și cereți-i lui dumnezeu s-o ierte pe mămica".

Apoi a dus copiii la o vecină și, reîntorcîndu-se acasă, a luat pușca din cui. Iar după ce și-a împlinit cumplitul gînd, s-a dus de s-a predat singură. Judecata a găsit că n-are nici o vină. Dumneata ce-ai fi spus?

— Și eu aș fi spus că e nevinovată, se înflăcără Maria Mironovna și în clipa aceea Mașa îl recunoscu în ea pe frate-său, Serghei Mironîci, căci toată crîncena asprime i se spulberase într-o clipă.

— Pentru asemenea păcat poți căpăta iertare prin rugăciuni. Că doar n-a ucis un om, ci un balaur, urmă bunica.

— Uite-așa a fost și cu mine. Stepan al meu nu-mi schingiuia copiii, dar ducea de rîpă cauza noastră, a tuturor, nenorocea toți copiii noștri, ai tuturor. Înțelegi, bunicuțo? Părea supus și i se încredințaseră sarcini mari. Eu, cu mîna mea, l-am împins în fața judecății, deși îl iubeam. Și de atunci, de cinci ani, zbor din floare în floare, dar nu cobor pe nici una, căci, după Stepan, toate mi se par sterpe. Iar dacă nu sînt așa, atunci sînt ca niște prunci.

— Biata Mașenka!

— Au trecut așa cinci ani, și, iată, acum îmi scrie. Îmi zice că nu se mai închină balaurului,

îmi cere iertare și spune că se reîntoarce. Gîndește-te, bunicuțo: se întoarce!

Ulanova își puse amîndouă mîinile pe umerii Mironovnei și, privind-o drept în față, urmă:

— Nici măcar despre un singur om nu putem ști ce-l așteaptă în viață, iar dumneata vorbești de soarta tuturor oamenilor, spui că se sfîrșește lumea. Eu, iată, am primit scrisoarea asta și, dacă ar fi să judec după mine, le-aș spune acum, tuturor, că viața abia începe!

— Chiar că începe! vorbi cu blîndețe Maria Mironovna.

Era atît de bucuroasă că se reîntoarce Stepan, se depărtase într-atîta de mîhnirile ei ca să se alăture bucuriei tinerei femei care-i era dragă, încît uită pentru cîteva clipe pînă și marea ei misiune de vestitoare a sfîrșitului. O îmbrățișă pe Mașenka, plînse împreună cu ea, de bucurie, o întrebă cîte-n lună și în stele despre Stepan al ei: cîți ani are, cu ce se ocupă, cum de a izbutit să scape din ghearele balaurului... Și numai cînd porni s-o conducă pe Mașa, îi arătă, în treacăt, odăița unde-și avea coșciugul cel negru. Ulanova recunoscu luntrea neagră a Mironovnei, cu tigva de mort și cu oasele încrucișate, zugrăvite în alb. Iar ochiului ei atent, de femeie, nu-i scăpă fereastra cea mare, de lîngă coșciug, și vîsla pusă la-ndemînă.

„Cum vine asta? se întrebă ea în gînd. Dacă bătrîna nu crede în revărsarea apelor și așteaptă moartea prin foc, de ce și-a mai adus vîsla aici?"

Luna mai strălucea încă pe cer cînd Mașa Ulanova părăsi Ostrovul Careliei. Murgul întindea sin-

gur pasul, grăbind spre casă, fără îndemn, iar Ulanova își punea iarăși și iarăși aceeași întrebare: cum poate un om să creadă atît de temeinic în sfîrșitul lumii, să aștepte prăpădul focului și, totuși, să nu uite, pentru orice eventualitate, să-și pună o vîslă la îndemînă?

„Cum e cu putință?" se întreba ea, căutînd să înțeleagă sufletul Mariei Mironovna după propriile ei simțăminte.

Și, gîndind astfel, își aduse aminte că, atunci cînd îl trimisese pe Stepan în judecată, n-o făcuse în interesul ei propriu. Dacă n-ar fi avut convingerea fermă că revoluția noastră aduce o viață nouă și că în lumea aceasta nouă nu se poate păși decît cu inima curată, ar fi putut ea oare să-și părăsească bărbatul, oricum ar fi fost el, prăpădit, bețiv sau poate și mai rău? Nu, niciodată!

Cu gîndul la locșorul cald unde ținea plicul, se întrebă cum de a putut să-i vină scrisoarea, cum de s-a putut reîntoarce Stepan la ea, cînd ea fusese aceea care îl părăsise? Așadar, încă de atunci înțelesese că dacă ea l-a trimis în fața judecății n-o făcuse decît de dragul dreptății. „Dar n-am păstrat oare și eu în inimă, atîta amar de ani, nădejdea reîntoarcerii? Și am știut, în același timp, să-l resping, dar să-l și aștept!"

„Asta lămurește și problema vîslei, gîndi ea, ca încheiere, și trase voioasă de hățuri. Pesemne că așteptînd prăpădul focului, Maria Mironovna și-a adus în casă vîsla, pentru orice eventualitate, pe furiș și ascunzîndu-se față de ea însăși."

Și, după ce mai străbătu o bucată de drum, adăugă în gînd:

„Doar a putut Maria Mironovna, dădaca tuturor, cu prăpădul focului în gînd și în inimă să îngrijească de copilașii altora, cum i-ar fi îngrijit pe-ai ei. Și la fel s-a întîmplat acum: a uitat o clipă coșciugul și și-a adus vîsla."

30. Vîrcolacul din pădure

Frigul cel mai mare se simți în pădure pe la revărsatul zorilor, cînd cele dintîi raze ale soarelui năvălesc prin desiș, iar copacii își aruncă peste zăpadă umbrele lor viorii. Razele soarelui desmorțesc conurile de brad din vîrful copacilor și acestea, încălzindu-se, își desfac solzii și încep să-și scuture semințele pe pămînt. Semințele coboară parcă pe niște parașute mititele, din catul de sus al pădurii, unde e cald și lumină, spre caturile de jos, unde încă mai stăpînesc întunericul și gerul.

Peste puțină vreme se vor porni pîraiele primăverii și milioane de semințe, o întreagă pădure viitoare, vor pluti purtate de apele rîului spre alte meleaguri, mai frumoase poate. Dar nici una dintre semințele mînate de șuvoiul uriaș al primăverii nu va putea ghici dacă ea sau oricare alta din marea lor familie va avea parte de soarta cea mai bună. Nici una dintre semințele acestea nu poate să-și cunoască ursita și fiecare trăiește și plutește pe ape nădăjduind într-un viitor mai bun.

Rîul năvalnic, avîntîndu-se pe făgașul drept, izbește undeva, departe, cu forță turbată, malul stîncos care, la un cot, închide calea apelor. Și

alegînd fărîmele de pămînt mănos din piatra cea stearpă, rîul le duce spre alte maluri şi aşază acolo un strat de glie roditoare. Iar lumea aceasta nouă creşte şi creşte mereu, primind necontenit oaspeţi noi, din depărtata pădure natală.

Ca oricare alte fiinţe vii de pe lume, îşi caută şi oamenii lunca lor nouă şi se supun aceleiaşi forţe care-i îndeamnă să descopere ţinuturi mai fericite. Şi poate că tocmai dorul acesta, dorul care încolţeşte în orice fiinţă omenească, dorul de a duce cu tine oamenii spre o lume mai bună, dormita şi în sufletul searbăd, de vagabond, al lui Kuprianiîci. Oare nu spre o lume mai bună voia el să-l ducă pe băieţaşul cel cîrlionţat ?

Sau poate că dorul vieţii tinzînd spre mai bine se stinsese de mult în inima lui, poate că acum îl mîna, an de an, numai obişnuinţa şi plictiseala de sine însuşi, iar pe băiat îl lua cu el numai de teama urîtului...

Oricum ar fi fost şi orice soartă i-ar fi aşteptat pe amîndoi, e plăcut totdeauna să regăseşti libertatea. Călcau acum întins pe zăpada netedă şi îngheţată, ghidîndu-se după crengile brazilor, care sînt mult mai scurte spre miazănoapte şi-ţi dau putinţa să afli fără multă bătaie de cap punctele cardinale, chiar dacă n-ai busolă.

Din bezna pădurii de brazi nimeriră într-un loc ars, unde creştea acum lăstăriş de plopi şi mesteceni. Pădurea aceasta de foioase era acum toată troienită şi de nestrăbătut. Şi ei se văzură nevoiţi să caute locul unde se oprise cîndva incendiul. Acolo se înălţa peretele înalt al codrului secular. Dar şi în locul acela, luminişul care despărţea pădurea de brazi de pădurea copacilor cu frunze du-

cea în altă parte decît unde voiau ei, către lacul Kij, şi era cu neputinţă de străbătut, ca şi crîngul de foioase. Sub povara zăpezii, plopii şi mestecenii tineri se arcuiseră, formînd boltă deasupra luminişului, pînă la poalele brazilor înalţi, pe care omătul nu-i putuse clinti. Iar golurile dintre bolţi le astupară tufişurile.

Întreaga pădurice de foioase îşi plecase fruntea în faţa zidului de netrecut al codrului întunecos.

— Ce ne facem ? întrebă Zuiok.

Kuprianîci îşi roti privirea de jur împrejur şi rămase pe gînduri.

— Se întunecă, spuse el. E tîrziu. Ce alta am putea face decît să ne aşternem pentru dormit.

Şi arătă o căpiţă de fîn, uitată în poiană.

— Dormim în fîn. Vino încoace, stai jos şi te odihneşte. Eu am să intru oleacă prin codru să văd pe unde e mai bine să pornim mîine... Aşteaptă-mă aici. Iar dacă te pătrunde frigul, îngroapă-te mai adînc în fîn şi dormi. Acuşica mă întorc. Şi porni spre codru ocolind luminişul.

Zuiok se rezemă cu spatele de căpiţă, se lăsă pe vine şi începu să cerceteze cu gîndul pădurea, aşa cum fac şi alte vietăţi în amurg, cînd îşi caută adăpost bun pentru noapte : pe o creangă, în fundul unui muşuroi de furnici sau într-o scorbură mare, sau poate chiar îngropat în zăpadă, între două rădăcini uriaşe, acoperite de muşchi...

Deodată, dinspre partea unde se depărtase Kuprianîci, se auzi un glas de buhă. Zuiok ştia, fireşte, că strigă o pasăre de noapte, dar mintea lui îngreunată de apropierea somnului, aici, în taigaua singuratică, înfiripă un gînd :

„Nu cumva Kuprianîci e vîrcolac și s-a prefăcut în buhă, iar acum mă cheamă ?"

Buha se auzi acum din altă parte. Și Zuiok gîndi :

„Asta o fi altă buhă, una adevărată. Ori poate Kuprianîci o fi zburat în altă parte și acum vrea să mă sperie de acolo ?"

Buha strigă din nou, din alt loc.

Zuiok nu se sperie prea mult. Totuși, supunîndu-se nedeslușitului simțămînt care îl stăpînește pe om în clipa cînd își zice : „Paza bună trece primejdia rea", începu, fără grabă, să facă o bortă în căpița de fîn.

Taică-său îl învățase de mic copil să facă munca aceasta simplă și, cînd culcușul fu gata, băiatul se vîrî ca într-o vizuină, astupînd ieșirea cu fînul scos din căpiță.

Înainte de a adormi, mai auzi strigătul buhăi. Și ațipi cu gîndul că, nici vorbă, Kuprianîci trebuie să fie vîrcolac.

Astfel adormi, ca un urs care se înfundă într-o căpiță pentru somnul de iarnă și rămîne amorțit în fîn pînă cînd un țăran îi înfige furca între coaste și atunci amîndoi, și ursul și țăranul, speriindu-se unul de altul, fug care încotro. Se zice că uneori și bursucii se îngroapă, la fel, în fîn. Am dormit și noi așa, nu o dată, și acum ne amintim cu plăcere de nopțile acelea...

Dar tocmai cînd Zuiok adormea în fîn, iar Kuprianîci zbura din copac în copac speriindu-l, în natură se petrecu o mare schimbare și ea hotărî tot ce-a urmat.

Încă din amurg, Zuiok observase cum cerul devine tot mai gălbui și mai apăsător. Iar după ce adormi el, zăpada porni să se cearnă din văzduh, ca un zid gros, de nestrăbătut : cădea ultima ninsoare. Iarna își ceda dintr-o dată toate rezervele, ca o căpetenie de oști care își predă armata după capitulare.

Ce se petrecuse în toiul nopții ? Undeva, sus, în cer, fulgii de zăpadă hexagonali, ușori și uscați, trecînd în straturi de aer mai joase și mai calde, se lipiseră între ei, se umeziseră și se îngreunaseră, iar puterea greutății lor sculptase singură, fără să asculte de porunca vreunui sculptor sau de cine știe ce altă voință, forme arbitrare și fantastice, peste toate crengile și vîrfurile copacilor.

Dimineața, ninsoarea încetă. Dar soarele nu mai răsări ca iarna : nu mai era auriu, ci roșu și stins, și părea oarecum sfios, ca și cum s-ar fi rușinat că, așa mare cum era, se lăsase prins de patimile primăverii care puseseră stăpînire pe viețuitoarele de rînd. La un asemenea soare sfios te puteai uita fără să te doară ochii.

Și totuși, după iureșul ninsorii din urmă, pînă și razele cele stinse ale soarelui fură de ajuns ca să dea viață tuturor arătărilor inofensive, făurite peste noapte. Și ele erau, într-adevăr, atît de inofensive, încît nu sileau pe nimeni să le vadă într-un anumit chip, ci fiecare era liber să le înțeleagă după cum îl tăia capul : fiecare le vedea și le denumea după pofta inimii.

Pentru ca una și aceeași arătare să fie văzută la fel de către mai mulți ochi, ar trebui s-o privească, stînd unul lîngă altul, niște oameni foarte apropiați sufletește. Și asta se întîlnește la fel de rar

ca și visul, unul și același, pe care doi oameni diferiți l-ar avea simultan. Căci în aceeași arătare unul vede un bordei, altul un palat, iar unui al treilea i se pare că seamănă cu o bunică blîndă, pe cînd un al patrulea găsește că seamănă cu o fată rea. Dar fie bune, fie rele, fie frumoase, fie îngrozitor de urîte, toate arătările acestea sînt cu desăvîrșire inofensive și nu impun nimănui să le vadă într-o formă anumită.

Cînd se trezi și dădu la o parte fînul care astupa intrarea în vizuina lui, Zuiok uită chiar un timp de Kuprianîci, atît de mare îi fu bucuria cînd văzu o pădure întreagă de arătări fantastice. O văzu și o recunoscu de îndată pe Maria Morevna a lui, îi văzu pe Căpcăunul cel fără de moarte, pe lupul cenușiu și pe Baba Hîrca. Unde te uitai, numai cruciulițe de aur și iepe viorii ascultînd la poruncile lui Ivan Țareviciul.

— Bună dimineața, Zuiok! spuseră arătările, într-un glas, recunoscîndu-l pe neobișnuitul lor oaspete.

Curînd se ivi însuși împăratul lor, mare, borțos și blînd, care îi spuse lui Zuiok:

— Mă vezi, Zuiok? Uite, stau pe tron, nu fac nimic și întreaga fire e la picioarele mele. Așa o să ajungi și tu dacă o să crezi în mine și n-ai să te mai gîndești la nimic altceva.

Un căldăraș cu o pată roșie pe piept se cățără pe crenguța de sus care ieșea din creștetul Țarului Berendei și, lîngă el, se așeză modesta lui soțioară. Căldărașul cel roșu nu ciugulea semințe din conurile de brad și nici nu-și curăța penele, ci doar ședea pe cracă, întinzîndu-și pieptul roșu spre

soarele cel roșu, de parcă ar fi stat așa numai și numai ca să-i vopsească soarele pieptul.

Deodată, nu se știe de unde, veni în zbor un alt căldăraș, vioi și sprinten, și se așeză pe o crenguță care ieșea din urechea Țarului Berendei.

„Au să se încaiere", gîndi Zuiok.

Dar tocmai asta n-avea voie să facă: Țarul Berendei nu-i îngăduia să se gîndească.

În jurul crenguțelor, pe sub arătări, apa mustind din zăpadă alcătuia pojghițe subțiri, subțiri de tot, apoi se îngroșa pe nesimțite, se îngreuna și se preschimba în pîrîiașe, care se scurgeau de pe rămurelele subțiri pe crengi mai groscioare. Spălată de scurgerea stropilor, iapa viorie care galopa deasupra creștetului Țarului Berendei, abia se mai putea ține pe creangă și, tocmai în clipa cînd Zuiok se gîndise că cei doi căldărași au să se încaiere, se prăbuși peste Țarul Berendei. Căldărașii zburară, iar Zuiok își aduse aminte de Kuprianîci și uită cît ai clipi toată împărăția arătărilor de basm.

— Trebuie să fie pe undeva, pe aici, prin căpiță! spuse el cu glas tare și-l chemă, scoțînd capul din paie.

Dar nu-i răspunse nimeni.

Îngrijorat, băiatul ieși cu totul din vizuina lui și dădu ocol căpiței, răscolind fînul.

Dar Kuprianîci nu era de găsit.

Atunci Zuiok strigă tare, cît îl ținea gura...

Strigătul acesta, al unui băiețaș rătăcit în taiga, semăna cu o glumă necuviincioasă spusă într-o adunare de oameni unde nu se glumește și unde orice glumă se întoarce împotriva ta, făcîndu-te de ocară; într-o asemenea adunare glumele nu

sînt îngăduite. În taiga, strigătele de ajutor se întorc împotriva ta, fiindcă acolo nu poţi găsi nicăieri ajutor; trebuie deci să laşi orice nădejde că vei fi ajutat şi să cauţi să te descurci prin propriile tale puteri.

Ce-i rămînea de făcut? Pesemne că bătrînul Kuprianîci, tot căutînd un drum, ajunsese undeva, departe, şi, dînd peste un muşuroi mare de furnici, săpase în zăpadă pînă ce dăduse de pămînt, răscolise muşuroiul, îl aprinsese ca să mai dezmorţească locul, apoi, învelit în cojocul lui, adormise adînc. La deşteptare, pesemne că va începe să caute căpiţa de fîn şi se va reîntoarce pe urmele lăsate în zăpadă. Aşadar, lui Zuiok nu-i mai rămînea decît să stea locului şi să-l aştepte.

Dar de îndată ce se gîndi... căci toată taina împărăţiei acesteia a făpturilor de basm e că n-ai voie să te gîndeşti — de îndată ce vru să se linişească spunîndu-şi în gînd că Kuprianîci o să se reîntoarcă, se prăbuşiră şi lupul cenuşiu, şi Ivan Ţareviciul, iar Zuiok îşi aminti într-o clipă că peste noapte zăpada acoperise toate urmele şi că, deci, Kuprianîci s-ar putea să nu mai nimerească poiana şi căpiţa de fîn.

Atîta doar că urma lăsată în taiga de om sau de vreo sălbăticiune nu se acoperă atît de lesne. Printre trunchiuri de copaci se află locuri adăpostite unde fulgii de zăpadă cad şi se aşază ţinîndu-se după o strictă rînduială, aşa că urma de picior rămîne urmă chiar şi atunci cînd se îngroaşă un pic pătura de nea din pădure. Şi chiar cînd viscolul mătură şi acoperă orice urmă, un ochi priceput va desluşi, în asemenea locuri adăpostite,

deasupra urmei celei vechi, o surpătură pe care el o va înţelege.

Zuiok ştia foarte bine toate acestea şi, nefiind în stare să rămînă locului şi să-l aştepte pe Kuprianîci, se hotărî să vadă dacă nu cumva poate găsi el însuşi astfel de pîlnii formate deasupra urmelor prin locurile adăpostite ale pădurii; băiatul se gîndea că, dacă şi Kuprianîci se va lua după urme ca să-l găsească, atunci negreşit se vor întîlni în cale.

Îşi strînse, aşadar, toată averea risipită prin fîn, îşi aruncă pe umăr traista şi arma şi-şi prinse la brîu cuţitul şi securea. În poiană, fireşte, nici gîngăniile cele mărunte nu apucaseră încă să-şi lase urmele, ca nişte mărgele: zăpada îşi întindea în faţa lui pătura neatinsă. Ceva mai încolo însă, în pădure, unde Zuiok se despărţise aseară de Kuprianîci, văzu îndată într-un loc adăpostit o pîlnie lăsată de urma lui Kuprianîci. Apoi mai văzu una şi încă una, şi astfel, sfredelind zăpada cu privirea lui ageră, Zuiok înaintă tot mai mult.

Încetul cu încetul, în sufletul lui încolţi speranţa; şi o dată cu ivirea ei, Zuiok îşi aminti de împărăţia arătărilor din basme şi vru să vadă dacă nu cumva găseşte şi pe-aici chipul Ţarului Berendei.

De bună seamă că acesta domnea şi pe-aici, bortos şi rotofei. Îl găseai la tot pasul, era cea mai plăcută arătare din împărăţia făpturilor inofensive şi, urmîndu-i pilda, totul se rotunjea şi se umfla pe meleagurile lui, formînd pretutindeni bolţi; iar pe deasupra bolţilor ieşea degetuţul de sus al bradului, cu o cruce în vîrf. Pe o asemenea cruciuliţă se aşezase iar un căldăruş roşu...

De data asta, Zuiok izbuti să alunge teama care îl împresura și să se reîntoarcă din împărăția făpturilor de basm spre urmele lui Kuprianîci, păstrînd în inimă o luminoasă speranță. Foarte curînd, urmele ninse porniră într-o parte, apoi, din ce în ce mai pieziș, îl duseră pînă la luminișul troienit unde lăstarii crîngului de foioase păreau că fac adîncă plecăciune în fața codrului vechi. De acolo, urmele porneau drept înainte, urmînd geana codrului, de-a lungul luminișului troienit.

Pe cînd Zuiok căuta să descurce urmele după rarele pîlnii întîlnite, care abia se mai vedeau, în natură se petreceau schimbări mari și se statornicea vădit o viață nouă. Soarele cel sfios hotărîse să-și părăsească definitiv tronul, lăsîndu-le tuturor vietăților deplina libertate de a trăi care cum dorește. La început, își acoperi chipul cu corăbioarele ușoare ale nourașilor albi, aproape străvezii, apoi îi veni cheful să trăiască puțin și pentru propria lui plăcere, și atunci se ascunse de lume, pe după un nor întunecat și amenințător; curînd, toate spărturile albastre ale cerului se astupară și începu să burnițeze.

Pojghița înghețată a zăpezii nu apucase încă să se frîngă sub picior; lui Zuiok nici prin gînd nu-i trecea că ea se va frînge, mai devreme sau mai tîrziu, din pricina căldurii și că atunci stratul de zăpadă, cu mult mai înalt decît statura lui, avea să-l înghită; și unde mai pui că zăpada nu-i ca apa, iar în adîncurile ei nu-i chip măcar să înoți...

Astfel umbla Zuiok pe urmele lui Kuprianîci, chiar pe geana pădurii, și teama din suflet i-o înăbușea atenția în întregime ațintită asupra urmelor. Pășind deasupra abisului, pe pojghița aceea

subțire, și el devenise de fapt una din arătările osîndite la pieire din împărăția făpturilor de basm. Burnița măruntă, picurînd de pe rămurelele de sus, se aduna în stropi adevărați dedesubtul acestor arătări și, coborîndu-se din ce în ce mai jos, le șubrezea tot mai mult la temelie.

În calea lui Zuiok se ivi un brăduț cu ramuri largi. Pe degetuțul din vîrf se odihnea o mierlă plăpîndă, abia sosită din țările calde. Ramurile stufoase ale brăduțului se îndoiseră pînă la troianul de zăpadă, rămînînd prinse acolo. Brăduțul cu crengile lui atîrnate arăta ca o Fetiță de Zăpadă ferecată și ținînd o păsărică vie pe degetul ridicat spre cer.

Dar adunîndu-se pe crengile copacilor, apa aducea libertate tuturor ființelor ferecate. Și cum se prelingea pe umerii căzuți ai Fetiței de Zăpadă, ea subție cît ai clipi cătușele de gheață ale gerului, iar crengile brăduțului zbîrnîiră deodată în liniștea pădurii, săltîndu-se singure din zăpadă.

Uimit, Zuiok se opri locului, iar mierla, în spaima ei nebună, uitîndu-și pînă și oboseala care o toropise după marele zbor din țările calde, porni din nou undeva, înainte, tot mai departe, spre locul unde avea să-și afle cuibul.

Acum ploua în lege, dar gheața tot mai ținea, și Zuiok nu se gîndea nici o clipă la înfricoșătorul hău care se putea deschide sub picioarele lui.

Deodată, de pe un pin înalt se prăbuși în gol însuși Țarul Berendei, lovind în cădere un copac aplecat; și chiar în fața lui Zuiok, un mesteacăn alb, tînăr și zvelt, sări în sus, îndreptîndu-se din șale. După mesteacănul acesta, sări ceva mai încolo, din propriul său imbold, un tînăr plop, iar

după el sări tot lăstărișul, iar de-a lungul întregului luminiș izbucni, ca și la oameni, răzvrătirea crîngului tînăr și, tot ca la oameni, pădurea bătrînă zvîrli de sus, peste tineret, poverile ei nemăsurat de grele ; dar, tot ca la oameni, bătrînii nu numai că nu izbuteau să potolească răscoala, ci chiar o ințețeau mai mult.

Pretutindeni copacii tineri săreau în sus, zvîrlindu-și cușmele de nea și împrăștiind giulgiurile albe; se legănau, șușoteau, se hîrjoneau între ei, ca oamenii care se lovesc cu măturicile bucurîndu-se de căldură la ceasul băii calde. Zuiok văzu cum încetul cu încetul luminișul care-i închisese calea se ridică în picioare și cum, deasupra capului, i se deschide pînă hăt-departe drumul spre lumină, pe cînd de sus cădeau mereu, prăbușindu-se, iepele fermecate, elefanții și leii.

Bufnetul surd stîrnit de arătările zăpezii în prăvălirea lor, mișcările nestăpînite ale crengilor, trosnetele și scrîșnetele care se auzeau de pretutindeni îl înspăimîntară într-atîta pe Zuiok, încît în sufletul lui începuse să crească la fel de tare dorința nestăpînită să fugă, să fugă în neștire, ca să scape de nebunia pădurii, să fugă spre locul unde atîția oameni buni făuresc, prin muncă măreață și înțeleaptă, fericirea luptei aspre, dar grandioase, înfăptuind ceva minunat, care nu poate fi găsit în natură. În clipa aceea pricepu că nu știuse să-și aleagă drumul.

În același timp, își dădu seama că nici nu putea pur și simplu să pornească înapoi, fiindcă trebuia negreșit, nu se știe de ce, să meargă pînă la capăt și numai la urmă să vadă ce s-o alege. Important nu mai era acum ce gîndea, ci porunca șefului din

lăuntrul lui, a șefului care pusese stăpînire pe el, chiar din clipa cînd plecase de-acasă.

— Înainte ! îi porunci acum șeful.

Dar Zuiok nu apucă să facă decît un pas : ceva trosni sub el și pojghița de gheață se frînse.

Din fericire, poleiul acoperise, nu de mult, zăpada cu o pojghiță de gheață. Peste pojghița aceea ninsese mai pe urmă, iar cu venirea primăverii zăpada înghețase la suprafață. Căzînd, Zuiok se afundă pînă la podeaua de gheață din zilele poleiului și numai pînă la genunchi.

— Înainte, înainte ! îi cerea șeful lui.

Ar fi fost însă prea greu și prea primejdios să mai înainteze. A doua pojghiță de gheață putea să se frîngă la fiecare pas și să-l înghită, după care orice luptă ar fi fost zadarnică.

Zuiok mai înaintă totuși cîțiva pași, cu mare greu, și deodată, în fața lui, se prăbuși unul din împărații cei burtoși tocmai pe locul unde la venirea serii se îngropaseră în zăpadă niște cocoși de pădure. Zvîcnind din troianul afînat, păsările acelea negre și mari, cu sprîncene roșii și cu pene albe în coadă, își luară zborul spre pădure, una după alta ; dar pînă și pădurea se clătina toată, așa că, speriate, păsările se buluciră în zbor, apoi porniră care încotro, nemaipricepînd nimic, la fel de buimăcite ca și Zuiok, căruia, de spaimă, îi venea să fugă mîncînd pămîntul.

De undeva se ivi un gotcan, o pasăre mare, neagră, cu o bărbuță mică și cu sprîncene roșii. Speriat, gotcanul se așeză pe cel dintîi copac întîlnit, un plopșor tînăr și plăpînd, silindu-l, ca un nesăbuit, să-i îndure prea marea lui povară, de

mai-mai să-l frîngă. Dar nici nu apucă bine să se dezmeticească, cînd un cocoloș de zăpadă, căzînd peste el, îl doborî aproape pînă jos. Ca și cocoșii de pădure, gotcanul porni orbește înainte, doborînd în zborul lui sumedenie de arătări din basme.

Încotro zbura gotcanul nesăbuit ? Iată, și sub picioarele puiului acestuia de om se cască acum hăul, care-l poate înghiți la fiecare pas ; dar puiul de om aude glasul șefului său și se stăpînește, iar în suflet i se adună, treptat, toți cei care-i sînt dragi, devenind tot mai buni și mai dragi cu fiecare pas. Și nu numai puiul de om aflat pe marginea prăpastiei, dar chiar și ostașul cel mai viteaz moare în luptă, adunîndu-și-i în suflet pe toți cei dragi lui.

Cît e de bine, totuși, să fii om !

Frîntura aceasta de cîntec al vieții, cel mai frumos cîntec dintre toate, începea să răsune acum și în sufletul lui Zuiok, pe cînd bulgării de zăpadă umezi și grei se prăbușeau peste culcușurile și vizuinile sălbăticiunilor. La cîțiva pași mai încolo de Zuiok, ieși cea dintîi la luminiș și se opri, chibzuind asupra drumului și ciulindu-și urechile, isteața vulpe roșcată, cu pieptul alb. După ce socoti ceva în felul ei, își alese drumul de-a lungul luminișului și porni binișor, înotînd în zăpadă pînă la burtă și ținîndu-și minunata coadă stufoasă în sus, ca s-o ferească de umezeală. Înnebuniți, cuprinși de spaimă, năvăliră în goană, fără să se scufunde, iepurii și veverițele, năpustindu-se de-a dreptul spre Zuiok. Apoi, deodată, codrul cel întunecat scutură peste ei o mînă de zăpadă, și sălbăticiunile cotiră toate spre luminiș ; veverițele zburau la fel de ușor ca și înainte, dar iepurașii, nu se știe de ce, începură să se scufunde, tîrîndu-și burțile și lăsînd în urma lor brazde late peste zăpadă.

Lui Zuiok îi era greu de tot.

Înfundîndu-se prin zăpada înghețată de deasupra, ieși la luminiș un lup bătrîn și singuratic. Și deodată, fără să se sinchisească măcar de lup, trecu în goană o turmă întreagă de elani, uriași, spărgînd cu zgomot atît pojghița înghețată pe fața zăpezii, cît și gheața de dedesubt.

În urma lor, făcu și Zuiok un pas înainte și simți că se află pe marginea prăpastiei. Auzind un trosnet sub talpă, băiatul își dădu seama, firește, că se va prăbuși negreșit la cea dintîi mișcare. Acum ar fi trebuit să rupă cît de multe crengi, să-și podească locul cu ele și să aștepte. Și chiar ar fi vrut să facă, ba chiar întinse mîna și era cît p-aci să ajungă crengile cînd, deodată, din partea cealaltă, la nivelul zăpezii, se ivi un cap cafeniu și o pereche de ochișori mici. Capul se apropia destul de repede de Zuiok, iar în urma lui zăpada se despica în două, pînă la pămînt.

Acum, situația lui Zuiok era cum nu se poate mai proastă ; dar gîndul celor dragi nu-l părăsi. Măcar de-am mai avea de privit numai o singură dată lumea, și tot ar trebui să spunem : ce bine e, totuși, să fii om !

Pricepînd, peste cîteva clipe, că un cogeamite urs se îndreaptă spre el, Zuiok își scoase repede pușca de pe umăr și voi să-l ochească. Dar, deodată, sub piciorul lui se auzi un trosnet puternic și vînătorul se cufundă pînă peste cap în zăpadă.

31. Poteca fiarelor

Cînd plouă, oricare copac din pădure poate fi asemuit cu un rîu; trunchiul lui e însuşi rîul care duce apa în pămînt, pîraie mai mici se revarsă în el de pe crengi, iar crenguţele sînt pîrîiaşe. Cetina şi frunzele pot fi şi ele asemuite cu băltoacele, izvoarele şi izvoraşele de pe pămînt.

Asemănarea aceasta dintre copac şi rîu devine şi mai mare la începutul primăverii, cînd, în afară de ploaie, se mai scurge şi apa topită din grămezile de zăpadă care acoperă crengile. Atunci, de pe trunchiul copacului se scurge către pămînt un adevărat şuvoi, iar zăpada de la poale se face curînd grunjoasă şi se lasă mai jos, formînd un fel de căuş. Şi tocmai căuşurile acestea de la poalele copacilor dezlănţuie primăvara apelor în pădure.

Aşa s-au petrecut lucrurile şi cu copacul lîngă care se înfundase în zăpadă Zuiok. În primăvara aceea deosebit de năvalnică, apa care şiroia de-a lungul trunchiului subţiase repede zăpada de la poale, făcînd-o mai afînată, mai grunjoasă şi coborîndu-i mult nivelul. Datorită acestui fapt, Zuiok ajunse fără prea mare greutate pînă la trunchiul copacului, se rezemă cu spatele de el şi aşteptă venirea ursului, cu puşca gata de tras.

Ursul însă se speriase cumplit cînd văzuse puiul de om prăbuşindu-se şi-şi tălmăcise întîmplarea în felul lui : pesemne omul vine pe sub zăpadă, spre mine, ca să-mi răsară în faţă pe neaşteptate şi să mă înhaţe.

Nu poţi să-ţi dai seama cît de mare e puterea ursului dacă nu-l vezi în clipa cînd apa sau vînătorii îl scot din bîrlog, iar el aleargă ca un cal de curse prin zăpadă, în care se scufundă pînă la urechi. Zăpada se ridică în jurul lui, ca un nor, zboară şi cade ca o pulbere ; cu blana cafenie şi fundul lat, ursul îşi mişcă picioarele butucănoase, iar deasupra şi în urma lui ninge.

Cotind-o brusc din faţa lui Zuiok, ursul o luă la goană prin luminiş, despicînd în zăpadă, de sus pînă jos, doi pereţi oblici. Ursul acesta era, de fapt, o ursoaică bătrînă. Pe urmele ei venea, tot în goană, un urs de-un an, care împărţise cu ea bîrlogul ; iar după el mai venea un ursuleţ, mic şi cu o pată albă. Ursuleţul putea să alerge destul de uşor pe urmele celor mari, ca pe o pîrtie făcută ; venea deci legănîndu-se, lipa-lipa, şi mîrîind încet.

Astfel, prin pădurea de nestrăbătut în primăvara aceea, se deschise un drum minunat, şi toate vieţuitoarele care se abăteau pe-acolo călcau acum de-a lungul lui, bătătorindu-l din ce în ce mai mult. Pe drumul ursului trecură deci din ce în ce mai multe sălbăticiuni.

Cît despre Zuiok, de cum îşi dădu seama că ursul nu vine peste el, se căţără în pom, ud leoarcă de ploaia care cădea necontenit, şi privi de acolo drumul urşilor, croit de-a lungul luminişului. Prin ochiul acesta de pădure, care nu-i îngăduia să privească prea departe, nu mai văzu urşii, dar elanii trecură pe aproape şi lupul tot mai şchiopăta pe drum, urmat de mulţimea iepurilor şi a vulpilor.

Zuiok își dădu ușor seama cît de repede ar fi putut înainta pe drumul urșilor și înțelese că numai drumul acesta îi putea aduce salvarea. Trebuia deci să meargă pe urmele sălbăticiunilor care aveau să-i arate cum poate scăpa cu viață.

Tăind în grabă două crengi mari de brad, Zuiok începu să înainteze fără să se scufunde în zăpadă. Înainta călcînd pe una din crengi și trăgînd-o pe cealaltă după el, pentru ca mai apoi să-și continue drumul călcînd peste aceasta din urmă și trăgînd-o după el pe cealaltă. Astfel, de pe o creangă pe alta, ajunse pînă la drumul urșilor și porni de-a lungul lui, fără greutate, așa cum se umblă pretutindeni pe drumuri. Cine s-ar fi uitat acum de sus ar fi văzut următorul tablou: în față, mergeau urșii, dînd la o parte zăpada afînată; după ei, veneau tot soiul de sălbăticiuni trăitoare pe meleagurile acestea nordice, începînd cu elanul uriaș și terminînd cu samurul de-o șchioapă; la urmă de tot își tîrîia pasul un omuleț, stăpînul naturii.

Ud leoarcă, înghețat și obosit, Zuiok nu se mai gîndea acum la vagabondul care îl ademenise făgăduindu-i împărăția naturii, o împărăție unde nimeni nu e nevoit să muncească. Nu mai auzea nici măcar glasul șefului din lăuntrul său, care luase asupra lui toată puterea în călătoria aceasta spre Jivoi Navolok.

Dar să nu ne grăbim cu concluzia că spiritul creator al omului, care sălășluiește în oricare din noi, l-ar fi părăsit cu desăvîrșire pe Zuiok. Să ne gîndim la propriul nostru trecut, la cîte planuri ne-am făcut în viață și la felul cum s-au prăbușit

deodată. Vă mai aduceți aminte? Iar cînd se prăbușeau, ne agățam de te miri ce, pentru ca mai apoi acest te miri ce nou și neprevăzut să se dovedească a fi cu mult mai bun decît vechile planuri. Aduceți-vă aminte cu cîtă recunoștință ne gîndeam, după victorie, la planul inițial, înțelegînd prea bine că numai el, întocmai ca schela unei construcții, ne-a îngăduit să ne apropiem de acel ceva mai bun și să ne prindem la timp de el.

Planul lui Zuiok se prăbușise cu desăvîrșire. Dar băiatul mai păstra în el dorința neștirbită, atît de caracteristică omului, de a se prinde de orice împrejurare nouă, întîmplătoare, de a preface orice prilej întîlnit — numească-se el pasărea măiastră sau lupul cenușiu — în bidiviul care trebuia să-l scoată la capăt. Chiar dacă acum umbla umilit, el rămînea totuși stăpîn al naturii și, fără să-și dea măcar seama, crezînd în mai bine, își păstra neștirbită împărăția lăuntrică, așa cum și-o păstrează orice om care își începe calea vieții, chiar din clipa nașterii, din clipa cînd părăsește pîntecul întunecat al mamei pentru largul și pentru libertatea lumii...

Dar ce se întîmpla oare cu urmele vechi din pădure? Zăpada lor fiind mai întărită, ele înghețau și se topeau mult mai încet decît zăpada afînată din jur. Pe măsură ce zăpada se cobora, urmele se înălțau acum din ce în ce mai sus. Și cel mai sus dintre toate se ridicau urmele de om.

Uneori, pe cîte o poieniță însorită, unde a și început să se zărească pămîntul, unde zboară fluturi galbeni, iar plopul își răspîndește mireasma umedă a scoarței, pe fondul negru al țărînei rămîn

nişte stîlpişori de gheaţă, ceva mai înalţi, avînd forma piciorului omenesc : un stîlpişor după altul, exact cum a păşit omul, lăsîndu-şi urma temută de-a lungul întregului luminiş însorit. Cînd priveşti stîlpişorii ăştia, parcă te cuprinde teama : te pomeneşti că atîta o mai fi rămas de pe urma omului, care poate că acum nici n-o mai fi în viaţă !...

Să fi rămas oare vreo cîţiva stîlpişori de gheaţă de pe urma lui Kuprianîci, ori, într-adevăr, bătrînul vagabond se preschimbase în buhă, aşa cum i se năzărise lui Zuiok ?

Pînă nu de mult existase în taiga o potecă bună, pe care umblaseră iarna fiarele pădurii, bătătorind-o şi mai mult. N-o fi ieşit cumva la poteca aceea bătrînul Kuprianîci, izbutind să ajungă, cu ajutorul ei, cine ştie unde, tocmai atunci cînd ploaia venită pe neaşteptate îi tăiase calea de întoarcere spre Zuiok ? Acum, poteca fiarelor, rămasă din iarnă, se înălţa ca un drum compact, un drum de gheaţă înălţat deasupra zăpezii, care se lăsase tot mai jos, şi tocmai în poteca asta nimerise pînă la urmă ursoaica obosită, sleită de puteri. Fără să se gîndească măcar că după ea vin neamurile urseşti şi o caravană întreagă de felurite dihănii, de cum ajunse la drum, ursoaica se aşeză în mijlocul lui, se tolăni ridicînd un picior dinapoi, ca pe un stindard, şi începu, cît se poate de calmă, să-şi lingă şi să-şi cureţe blana. Iar cînd văzură de departe piciorul ursoaicei ridicat în sus, toate sălbăticiunile se opriră în aşteptare : înţelegeau prea bine că n-au pe unde să ocolească, deci că trebuie să aştepte atîta timp cît se odihneşte stăpîna pădurii.

Cînd ajunse şi Zuiok acolo, nu mai avu ce să vadă : ursoaica, şi după ea toate celelalte dihănii înaintau pe poteca prea bine cunoscută lor, bătătorită şi îngheţată, pe care călcaseră toată iarna. Fireşte că, ajuns la poteca sălbăticiunilor, Zuiok răsuflă uşurat : faţă de cîte păţise, i se părea acum că a ieşit la liman.

Or fi ştiut sălbăticiunile unde ducea poteca lor ? Zuiok venea ultimul şi habar n-avea. Însemna asta oare că înainta orbeşte, rostogolindu-se de vale ca un bulgăre neînsufleţit ? Nu, căci rămăsese om pînă şi în clipa cînd fiecăruia dintre noi i se întîmplă să-şi lase baltă planurile. Nu era orb. Toată lumina i se concentrase acum în suflet şi, îndată ce avea să i se ivească prilejul, el urma să lepede la întîmplare lumea adunată în lăuntrul lui şi s-o transforme în cale omenească.

Putea nici să nu bănuiască măcar în clipa de faţă posibilitatea acestei întîmplări viitoare ; îşi cunoştea însă lumea lăuntrică. Aştepta momentul cînd s-ar putea ca toate animalele să se culce la picioarele lui. Sau, poate îi era scris să piară ? Dar asta nu schimba nimic, căci în locul lui va veni altul, şi animalele tot vor trebui să se supună.

32. Problema e rezolvată : au pornit apele !

Baraca cea mare de lemn în care se instalase administraţia întregului şantier al canalului Marea Albă—Marea Baltică, de la lacul Onego

și pînă la Soroca, pe țărmul Mării Albe, fusese construită în apropiere de Poveneț, la poalele Dealului Urșilor. Pe sub deal trecea un rîu. Funcționarii de la administrație, mari iubitori ai naturii, cînd își începeau munca în zilele acestea premergătoare primăverii, se uitau tot mai des spre rîu, observînd toate amănuntele : cum lîngă mal se iviră cele dintîi petice de pămînt jilav, pe unde trece vulpea la malul celălalt ca să vîneze șoareci ; cum apoi aceste petice de pămînt începură să înverzească, iar vulpea se uda pe picioare, dar tot își lăsa urmele, în fiecare zi, de-a lungul peticelor umede și verzi ; cum apoi locul peticelor de pămînt l-a luat o apă albastră care a împins șoarecii către mal, așa că vulpea n-a mai avut nevoie să treacă rîul.

Dunga albastră de gheață care tivea marginea rîului creștea văzînd cu ochii, și ca să-i urmărești creșterea ar fi fost la fel de obositor ca și cînd, de pildă, ai fi urmărit cu privirea acele ceasornicului, tînjind din tot sufletul după zilele primăverii. În sfîrșit, chiar în ziua cînd Zuiok înota prin zăpadă în inima taigalei, apele porniră asaltul pe tot traseul canalului, începînd să spargă frontul și la miazăzi, lîngă Poveneț, și la miazănoapte.

Pe fereastra administrației se vedea cum se umflă și cum crapă gheața rîului. Prin oberlihtul deschis puteai să vezi și să auzi ciocnirile și trăsnetele sloiurilor care se încăierau pentru cel mai bun loc, fiecare dintre ele voind poate să scape cît mai grabnic din învălmășeală ca să ajungă la ocean mai înainte de a se fi topit cu totul.

Încetul cu încetul, în bătălia aceasta a sloiurilor pentru libertate se limpezi un lucru : cele mai multe dintre ele încetară lupta și, supunîndu-se unei mișcări comune și unei legi firești, porniră înainte, pe cînd sloiurile rămase în afara legii se învîrteau printre ele încurcîndu-le, săltîndu-se cît puteau mai sus și prăbușindu-se apoi. Cînd vreunul din sloiurile cele nelegiuite se prăbușea peste vreun sloi supus legii, mai întîi se scufundau amîndouă sub apă, apoi se reîntorceau ca și cum ar fi apărut în fața judecății : șuvoiul de apă lua cu el unul din sloiuri, iar pe celălalt îl împingea către mal, pentru ca mai apoi să-l scoată la uscat. Și astfel, încetul cu încetul, toate sloiurile cele nelegiuite se grămădiră unul peste altul pe mal, rămînînd nemișcate, ca să tînjească acolo sub săgețile razelor soarelui de primăvară, în timp ce rîul, supus legii, pornea tăcut spre ocean.

După ce lupta pentru întîietate, zgomotoasă învălmășeală a sloiurilor, luă dintr-o dată sfîrșit, o liniște neașteptată, străbătută doar de șoapte ușoare, stîrni și mai mult curiozitatea iubitorilor de natură. Aproape toți funcționarii se repeziră la ferestre ca să vadă cum pornește mărețul rîu și fiecare spunea :

— Au pornit apele !

Privind lunecarea grăbită a sloiurilor pe apă, fiecare se gîndea în sine la ceva foarte frumos și foarte dorit, pe care ar fi vrut să-l exprime astfel :

— Au pornit toate, ascultînd glasul legii !

Dar nici unul nu cuteza să vorbească cu glas tare despre sloiurile de gheață ca despre oameni, așa că repetau toți, într-o singură șoaptă omenească :

— Au pornit apele !

Iar rîul repeta și el atît de deslușit în murmurul lui : „am pornit, am pornit", încît unul din funcționari întrebă, fără să vrea, cu glas tare :

— Ce or fi spunînd sloiurile ?

La care vecinul lui, un om fără pic de interes față de natură, îi răspunse calm și ironic :

— Spun și ele că mai bine ți-ai face un pic de ordine pe masă, unde hîrtiile se încaieră mai dihai decît sloiurile de pe rîu.

Șeful șantierului tocmai ținea o consfătuire de prima urgență, și prin ușa deschisă a camerei lui răzbăteau în încăperea unde se aflau ceilalți mereu aceleași cuvinte :

— Problema e rezolvată !

— Ce problemă și cum a fost rezolvată ? se întrebau în gînd funcționarii.

Și-și răspundeau singuri, ascultînd murmurul sloiurilor de gheață :

— Problema e rezolvată : au pornit apele !

— Acum nu mai e o problemă ! se auzea glasul șefului. Nu mai încape nici o discuție. Uitați-vă și voi pe fereastră și veți găsi cu toții răspunsul : au pornit apele !

Astfel a început această cumplită luptă dintre forța, pururea unită, a apelor și forța, unită prin lege, a voinței și înțelepciunii omenești.

— Am poruncit ! spuse omul care avea putere asupra naturii.

Și un asemenea om era fiecare dintre noi, era oricine ieșise, măcar o dată în viață, învingător în lupta pentru cauza comună și căruia oștile dușmane i-au predat armele în sunetele fanfarelor care vesteau victoria. Dar aici nu era decît începu-

tul victoriei : cel ce avea putere asupra naturii trebuia să învingă în așa fel, încît cocorii înșiși să-i trîmbițeze victoria, iar oștile vrăjmașe să treacă trup și suflet de partea învingătorului.

— Am poruncit, spuse omul care avea puterea.

Și cineva, auzind porunca aceasta vie în inima oricărui învingător, dădu și el, la rîndul lui, poruncă în numele celui care avea putere asupra naturii.

Apoi, porunca începu să fie transmisă prin radio sau trimisă, pur și simplu, în plicuri la toate sectoarele șantierului. Ea trebuie să adune într-un singur mănunchi toate energiile și să formeze o putere unică, aidoma apelor care devin putere după ce primesc porunca primăverii, care sună astfel : adunați-vă strop cu strop împotriva lucrurilor de care s-a atins omul în lupta lui împotriva apelor.

Porunca cea nouă puse pe picior de război toți oamenii care munceau la construcția canalului. Secțiile lagărului primiră denumirea de stat-major, șefii de brigadă deveniră șefi ai sectoarelor de luptă, grupele de luptă se transformară în falangi, iar falangile porniră spre locurile unde se iveau ruperi ale frontului.

Fusese o poruncă menită să-i adune pe toți într-un singur mănunchi, să formeze o putere aidoma puterii apelor. Apoi urmă altă poruncă, și ea privea, de data asta, nu apa, ci omul însuși : fiecare ostaș trebuia să știe că e de neînlocuit în sectorul lui, că omul nu e o picătură de apă și nu poate fi înlocuit printr-un altul decît dacă moare, iar în

afară morții nu există nici un motiv de justificare a slăbiciunii.

Astfel luară naștere vestitele porunci, iar sloiurile, alunecînd pe rîu, murmurau într-una, ca un ecou:

— Problema e rezolvată: au pornit apele!

Și fiecare om repeta în gînd:

„Orice ostaș e unic în sectorul lui, și nu există vreun motiv obiectiv care să-i poată justifica slăbiciunea."

Omul care avea putere asupra naturii cerea:

— Victoria trebuie dusă pînă la capăt, în așa fel ca pînă și dușmanul să ne înțeleagă gîndul, iar victoria să ne-o vestească nu numai trîmbițele noastre, ci și cocorii.

33. Merge și așa

Dacă apele ar fi putut să curgă de-a dreptul, așa cum zboară avioanele prin văzduh, n-ar mai fi existat pe lume nici urmă de viață, căci toată apa dulce s-ar fi aruncat în ocean și s-ar fi prefăcut în apă sărată. Asemeni apelor, și viața omului se scurge în neîncetată luptă, iar lupta îi dă omului puteri deosebite, cu ajutorul cărora poate învinge natura.

Nici vorbă că pînă și cea mai cuminte poruncă se lovea de piedici uriașe pe șantierul canalului, căci nimic nu poate fi obținut fără luptă. Dar oamenii de soiul lui Rudolf, cu ocările și cu lupta lor îndărătnică împotriva „copoilor", nu erau ei

cei mai primejdioși sabotori. Dacă un oarecare, de pildă, la sfîrșitul zilei de muncă, făcea un gest de lehamite și-și spunea în gînd: „Merge și așa", poate că nu se gîndea nici o clipă că se încrede în norocul cel orb și că se lasă dus de voia întîmplării, cu alte cuvinte, în ceea ce-l privea pe el, personal, lucrurile s-ar fi putut, într-adevăr, să meargă de la sine; dar pentru cauza comună, renunțarea la întîietatea lui de om îngăduia să se ivească „motivele obiective" ale vreunui eșec și însemna, de fapt, apă la moara dușmanului.

Și astfel, din marea mulțime a unor asemenea clipe de slăbiciune, în care omul renunță la întîietatea lui, se născu o uriașă putere de împotrivire, iar cînd puterile unite ale apelor porniră ofensiva împotriva construcțiilor omului, pretutindeni, pe tot traseul canalului, se iviră ruperi de front.

Și fiecare asemenea rupere de front întărea lipsa de încredere a celor care țineau morțiș la ideea că construirea canalului nu urmărește o operă folositoare, ci numai și numai scopul de a chinui oamenii. Și așa, măruntele cazuri izolate și anonime dădeau naștere sabotorilor individuali, care nu pîndeau decît un prilej ca să treacă de partea dușmanului.

Și totuși, pe vremea aceea numai rareori un astfel de sabotor putea fi arătat cu degetul. Așa se explică de ce oamenii au socotit abia mult mai tîrziu că mutarea lui Sutulov din sectorul Nadvoiți în cel al Cumpenei Apelor era, de fapt, tot un asemenea act de sabotaj. Cît despre ape, ele parcă ar fi aflat de plecarea lui Sutulov și, chiar

în aceeași noapte, dibuiră locurile slabe ale barajului care închidea Vîgul. Astfel, în noaptea aceea, liniștea făurită prin munca măreață a omului a fost tulburată, iar prăvalul a prins din nou să vuiască.

34. Cea din urmă poruncă a bunicului

Pe șantier, unii dormeau, frînți de oboseală, iar alții își vedeau, chiar și noaptea, de treburile lor mărunte, care le răpeau atenția și nu-i lăsau să observe unele întîmplări nespus de însemnate și de cumplite. La început, vuietul prăvalului îl auzi numai Serghei Mironîci, de pe patul lui de moarte. În ceasurile acelea amenințătoare, cînd apele au spart barajul, sufletul lui rătăcea prin vremurile de odinioară, cînd părintele pustnic Kornili zărise măturica de mesteacăn plutind prin fața ochilor, în spumele albe de la pragurile rîului, și pornise să facă o baie de aburi la omul care trebuia să locuiască în susul rîului. De nenumărate ori auzise Mironîci în viața lui povestea măturicii, însoțită de aspra învățătură a Mironovnei, care spunea că de la măturica aceea s-a încuibat între oameni slăbiciunea care a pus capăt Vîgoreției. Și toată viața crezuse în povestea asta fără s-o discute, iar acum, la sfîrșit, îi dăduse prin minte să o supună judecății...

Adică pustnicii s-ar fi cuvenit să aștepte, stînd fiecare singur, judecata de apoi și să nu se adune laolaltă decît cel mult ca să piară împreună, în flăcări ? Și tocmai hotărîrea asta de a-și pune capăt zilelor o numea soră-sa putere, zicînd că adunarea laolaltă a oamenilor pentru a se ajuta între ei ca să trăiască mai bine pe lume, pentru a răsplăti după dreptate faptele celor înțelepți și buni și pentru a-i pedepsi cu asprime pe cei netrebnici, ar însemna slăbiciune.

Cu o limpezime a minții cum nu mai avusese niciodată în viață, Serghei Mironîci se gîndi :

— Parcă-i mare lucru să-ți pui capăt vieții pămîntești de dragul vieții de apoi ! Cu mult mai anevoie este — și tocmai aici se și vădește puterea omului — să-ți rînduiești viața de pe pămînt așa cum ți-o dorești în ceruri.

Și spuse de mai multe ori la rînd cuvintele din „Tatăl nostru", învățate pe de rost încă din fragedă pruncie : „Precum în cer, așa și pre pămînt".

Și tot repetîndu-le, îl minuna de fiecare dată înțelesul cel nou al străvechii rugăciuni, neputîndu-se dumiri cum de fusese el în stare să spună de mii și mii de ori „Tatăl nostru" fără să priceapă înțelesul simplu al unor cuvinte atît de simple : că, adică, omul se cuvine să-și rînduiască o viață înțeleaptă pe pămînt, așa cum își închipuie viața depărtată de noi, undeva, în ceruri.

Serghei Mironîci simțea de parcă o viață întreagă l-ar fi învăluit negurile, iar acum cineva apropiat lui le înlătura suflînd ușor, și totul în preajmă se limpezea, făcînd să se coboare deodată o liniște în care ai fi putut auzi orice zgomot. Și tocmai în liniștea asta mare gîndurile începură să i se arate într-un fel nou, dar parcă definitiv.

„Cum adică, își spunea el, a fost o dată un om, un pustnic, care, dînd cu ochii de o măturică, a și simțit dorința să se îmbăieze... Păi una ca asta nu se poate ! Că dacă stai și te gîndești la ceasul morții, nu-ți mai arde de baie. Iaca, și soru-mea, tot așa : le vorbește tuturora de ceasul morții, dar ea îngrijește de copiii altora."

Și după ce mai spuse o dată, în șoaptă „Precum în cer", Serghei Mironîci văzu o rînduială neobișnuită pe pămînt, o rînduială în care orice lucrușor își găsea de îndată locul potrivit.

Și gîndirea lui de țăran transpuse bucuria stîrnită de această mare rînduială la viața oricărui om chibzuit ; adică oricine poate s-o scoată la capăt numai dacă are o asemenea rînduială în inimă.

„Asta-i socoteala. Așa se și face la noi, încheie Mironîci ; atîta doar că pe pămînt nu poți cere să se facă toate, deodată, «precum în cer»."

Și iar îl împresură liniștea aceea mare în care se auzi vuietul prăvalului. Mironîci însă o pricepu ca pe un fel de întrebare pe care și-ar fi pus-o singur, o întrebare cît se poate de neliniștitoare : adică nu se mai poate ca lucrurile să rămînă așa, despărțite în două, o parte „în cer" și o parte „pe pămînt".

Vuietul apei care se prăbușea în liniștea pustiului lăuntric îi cerea însă o hotărîre imediată : ori acolo, ori aici.

„Acolo !" hotărî el.

Și simți în suflet chin adînc, durere și spaimă.

„Înapoi ?" se întrebă el.

Și se simți mai bine.

— Firește că înapoi ! spuse el.

Și porni îndată înapoi.

Iar dacă porni așa, începu să spună :

— Acasă, acasă !

Și tocmai cuvintele astea pe care le șoptea necontenit fură auzite de Evstolia Vasilievna, care ședea la căpătîiul lui.

— Păi ești acasă, Mironîci ! îi spuse ea.

— Zici că-s acasă ? întrebă Mironîci. Dar cu prăvalul ce-i ?

— Care prăval ? Că doar l-au zăgăzuit...

— Ia ascultă mai cu luare-aminte, Vasilievna ! o îndemnă Mironîci, cu glasul lui obișnuit, de om cu scaun la cap. I-auzi cum vuiește !

Evstolia Vasilievna crăpă puțin geamul și în casă năvăli deslușit vuietul prăvalului, vuietul cel dinainte.

Mironîci se ridică în coate și spuse :

— Se aude apa. S-a pornit prăvalul. A rupt zăgazul. Dă fuga, du-te într-un suflet la administrație. Că nu e vreme de pierdut. Fugi, Vasilievna. Grăbește !

Și Evstolia Vasilievna cea sfioasă nu se spăimîntă de apă, ci de faptul că Mironîci se ridicase deodată în capul oaselor și că îi venise mintea la cap.

Ieși grăbită din casă, fără să-și pună basmaua și fără să se mai gătească ; simțea, nedeslușit, că aleargă să ducă la îndeplinire cea de pe urmă poruncă a omului căruia își încredințase o dată pentru totdeauna soarta și-i dăruise, fără să discute, încrederea pentru întreaga viață.

Iar Mironîci, după ce trimise cea din urmă poruncă a lui pe șantierul unei construcții de stat, se lăsă încet să cadă pe pernă.

În zilele din urmă se simțise abătut, nu atît din pricina bolii, cît mai ales de faptul că trebuiau să-l îngrijească și că le dădea atîta de lucru altora, stîndu-le în drum, fără să fie bun de nimic.

Acum, după ce dădu porunca cea de pe urmă, Mironîci zăcea pe pernele lui, cu fața luminată: porunca îl justificase și putea acum să fie pe de-a-ntregul liniștit, căci nu mai stătea nimănui în drum.

35. Ciorapul cu baghetă

Apele porniseră cu atîta furie, rîurile cele mari se umpluseră într-atîta, încît nu mai puteau primi la sînul lor pîraiele cele mici și fără de număr care șiroiau din păduri, făcîndu-le chiar, pe multe din ele, să pornească îndărăt, spre izvoare.

Peștii care merg în susul rîurilor ca să găsească locurile unde-și depun icrele și se luptă de obicei, din greu, împotriva curentului năvalnic puteau acum să se îndrepte lesne într-acolo, pe firul apelor care curgeau îndărăt. Rîul cel mare venise la vale poate mii și mii de ani, iar somonul sărise totdeauna din piatră în piatră, înaintînd în susul lui. Dar iată că numai la doi ani după sosirea omului apele se opriseră, iar somonul nu mai izbutise să salte peste pietrele ieșite din apă.

Nu există însă fiară cu labe mai catifelate decît apa care vrea să ajungă la construcțiile înălțate de om și să se strecoare și să se furișeze

într-acolo mai neauzită. A stat ea să lingă și să spele fără zgomot ce a clădit mîna omului pînă cînd, din baraj, a scăpat afară o limbă cenușie și uriașă, iar apa, trecînd în lungul ei de partea cealaltă, după ce a umplut, fără zgomot, toate golurile și adînciturile, s-a pornit să curgă în sus, spre prăval. Acolo, apa n-a mai putut să se ascundă. Prăvalul a prins să vuiască, iar somonul, bucuros, folosind apa și pietrele, a început din nou să salte, vrînd să ajungă la locurile de bătaie.

Evstolia Vasilievna zbura ca o pasăre, călăuzindu-se după o luminiță; gîfîia și, din cînd în cînd, se oprea să asculte vuietul crescînd al apei. Vuietul se armoniza cu întreaga fire, întocmai ca apele primăverii: o boare lină de vînt aducea, cine știe de unde, mireasma scoarței de plop; se auzea fluieratul rațelor sălbatice în zbor, iar iepurele striga înnebunit, cuprins parcă de călduri. Toate se desfășurau ca în oricare început de primăvară, și Evstolia Vasilievna, care le cunoștea atît de bine, dacă i-ar fi fost dat să bocească pe vreun mormînt, ar fi chemat ca martori ai durerii tot ce vedea și auzea acum: și surioarele-rățuște cu fluieratul lor duios, și iepurașii cu blănița de samur, și glasul înfricoșător al prăvalului, și, mai ales, luminița aceea care nici nu pîlpîie, nici nu se stinge...

Din fericire, santinela o recunoscu și îi îngădui să meargă la Maria Ulanova, chiar acolo unde se zărea luminița.

Mai mult moartă decît vie, bătrîna ajunse la fereastră și-și ridică mîna osoasă, gata-gata să bată în geam. Dar perdeaua era dată în lături.

Şi, aruncînd o privire pe fereastră, bătrîna îşi coborî încet mîna şi nu ciocăni...

— Mai stai, mai stai o clipă, bunicuţo !

În munca ei obştească, Maria Ulanova nu-şi uita, la drept vorbind, îndatoririle de mamă, ca şi Evstolia Vasilievna, care crescuse şapte feciori şi număra mulţime de nepoţei. Celor care o vedeau muncind li se părea că Ulanova e pasionată de munca ei, ca un bărbat, şi că munceşte de drag. Dar asta nu era decît o aparenţă. În adîncul sufletului Ulanovei sălăşluia necontenit grija de mamă. Asculta şi ea poruncile şefului necunoscut din tainiţele sufletului cu aceeaşi abnegaţie cu care Evstolia Vasilievna, femeia simplă a unui bărbat cumsecade, ascultase o viaţă întreagă asemenea porunci. Ulanova ducea grija şantierului nu numai în sensul muncii creatoare ; ea îl şi dădăcea, ca o mamă bună, se frămînta pentru el, urmărea hrana oamenilor, curăţenia şi creşterea lor, cu necontenită luare-aminte.

În ziua aceea, Ulanova lucrase peste măsură, pregătindu-şi astfel sărbătoarea de a doua zi : a doua zi trebuia să sosească Stepan. Obosită după o zi de muncă, îşi scosese acum cizmele butucănoase şi se aşezase, cu ochii închişi, pe-un colţ al canapelei. Toată ziua îşi ferecase fericirea cu şapte lacăte, neîngăduindu-şi măcar o clipă s-o privească şi să-şi scoată din ea voinţă şi putere pentru munca istovitoare. Se obişnuise demult cu gîndul că nu poţi afla alinare numai în fericirea ta personală, că, oricare ţi-ar fi soarta, nu-i chip să scapi de grijile materne şi că, mai ales, femeia îşi găseşte partea ei de fericire tocmai purtîndu-le de grijă oamenilor, ca o mamă bună. Acuma însă,

cînd, obosită, îşi îngăduia să stea o clipă şi să se gîndească la întîlnirea care o aştepta a doua zi, simţi cum îi reînvie deodată în minte anii depărtaţi ai primei tinereţi, cînd ţi se pare că fericirea ta e, fără doar şi poate, cheia fericirii tuturor şi că, pentru a o dobîndi, nu trebuie nici să te zbaţi şi nici să suferi, ci doar să trăieşti după îndemnul inimii.

La gîndul acesta, Ulanova zîmbise uşor, îşi scosese scurta de piele şi aprinsese becul electric. Ar fi trebuit să tragă perdelele. Dar nu-i venise s-o facă, şi fereastra rămăsese descoperită, iar bătrîna Evstolia Vasilievna se călăuzise după lumina din odaia ei.

Lumina becului făcu să lucească şi răşina aurie de pe bîrnele proaspete de brad ale pereţilor şi zulufii aurii ai părului ei castaniu. Ulanova se aşeză în faţa oglinzii rotunde, pusă pe lada acoperită cu un covoraş, se propti în coate, cu bărbia în palme şi începu să-şi privească în oglindă chipul din trecut, din anii cînd trăia alături de Stepan al ei. Şi, privindu-se, simţi un fior de spaimă : pe-atunci n-avea dunguliţele astea din colţurile ochilor. Şi nici pe cele de aici... şi nici pe cele de pe frunte...

Dar chiar dacă în suflet îi mai stăruia durerea nestinsă din pricina gîndului la ce a pierdut, iar pe masă îi stătea deschisă scrisoarea care îi adusese nădejdea unei reîntoarceri spre trecut, asta însemna totuşi că trebuia să se privească şi iar să se privească, pentru a depărta spre trecut cele pierdute, pentru a le înlătura printr-un gînd de mai mică însemnătate.

Cînd te gîndești că, de fapt, în cinci ani cîți au trecut de la despărțirea de Stepan nici nu se privise măcar în oglindă! Căci dacă s-ar fi privit măcar o dată cu adevărat, atunci n-ar fi putut să nu observe alunița pe care o avea din copilărie. Și ce bine că a văzut-o acum, că a recunoscut-o și că, o dată cu ea, s-a reîntors și vremea copilăriei! Ochii ei mari, căprui și triști s-au înveselit, viața personală, cea mai tăinuită și totuși cea mai cunoscută și mai scumpă, a reînviat, luminîndu-i toată fața, acum tînără și frumoasă. Părea că viața asta nu-i revenise din lăuntru, din locul unde zăcuse ferecată cu lacăte, ci din afară, ca o adiere caldă.

Întorcîndu-se pe jumătate, cu un zîmbet galeș pe buze, Maria Ulanova își privi imaginea din oglindă și dădu bucuroasă din cap...

Lîngă pat, se afla o ladă mare și veche. Ulanova se plecă și scoase din ea o sticlă de colonie, o puse lîngă oglindă, apoi mai scotoci puțin prin ladă și, scoțînd afară un vraf de ciorapi, începu să caute o pereche necîrpită. Din fericire, găsi curînd niște ciorapi de mătase, noi-nouți, de culoarea pielii bronzate și cu baghetă.

Așezîndu-se pe divan, Ulanova își scoase de pe piciorul drept șoseta bărbătească de ață și încălță, întinzînd ușor de-a lungul piciorului, ciorapul de mătase. Făcea asta poate pentru prima dată în ultimii cinci ani. Acum vedea iar cît de frumos îi e piciorul. Îl cunoștea, de altfel, și admira ca un artist piciorul acesta, închis pînă mai adineauri într-o cizmă bărbătească, din piele de cal, iar acum eliberat, în lumina vie și strălucitoare a

becului electric și în mireasma broboanelor de rășină de pe pereții de bîrne.

În odaie mirosea îmbătător a rășină, care e un soi de balsam pentru rănile copacilor vătămați. Mașa se rezemă de speteaza canapelei și rămase așa, cu ochii pe jumătate închiși. Un picior îi era încălțat în ciorapul de mătase cu baghetă, celălalt îi rămăsese, ca și mai înainte, uitat în șoseta bărbătească.

Ulanova se simțea acum ca un pin rănit și-și intuia rana ca pe o jignire. O jignire pe care o tîrîse cu sine vreme de cinci ani, ca pe-un fel de cocoașă.

— Da, o cocoașă! spuse ea în șoaptă.

Și își aminti îndată de un cocoșat cu un suflet atît de minunat, încît oricine se întîmpla să-l privească în ochi uita de cocoașa lui. Omul acela izbutise să-și învingă pînă și propria lui cocoașă. Și iată că acum izbutise și ea să-și biruie jignirea, ca pe o cocoașă.

Nu mai era cocoșată!

Și bucuria victoriei i se rostogoli pe obraji în stropi mari de lacrimi fericite, izvorîte de sub genele-i lungi.

Pentru Mașa sosise acum ziua cea mare, pe care o așteptăm toți cu atîta nerăbdare: ziua în care, dacă stai pe pămînt, pămîntul se preface în unde de aer, iar dacă te afli în văzduh, văzduhul însuși devine lumină și sunet, iar vremea dispare cu totul de parcă ai fi lepădat-o ca pe o haină veche și ponosită, iar ea și-ar fi oprit mersul.

O, clipă minunată, oprește-te!

Bătrîna privea pe fereastră și nu îndrăznea să ridice mîna, să bată în geam, s-o trezească pe

Mașa din vis. Evstolia Vasilievna își aducea acum aminte de ziua cînd fusese și ea mireasă, și mîna ei bătrînă zăbovea, neîndrăznind să se ridice.

Iar între timp, apa menită să lucreze pentru pămînt curgea necontenit, iar prăvalul vuia tot mai tare. Și mîna bătrînei începu să se ridice, în silă...

Mai așteaptă, mai zăbovește puțin, bunicuțo...

36. Povestea caracudelor aurii

Pe Ostrovul Careliei se afla mai înainte vreme un iaz cu o punte de scînduri late, pe care femeile spălau de obicei rufele, iar caracudele se hrăneau îndestul din ce cădea în iaz cînd spălau femeile. În lac trăiau mulțime de sigi și știuci din belșug, și nimeni nici nu lua în seamă caracudele din iaz, oarecum domesticite, așa că ele se înmulțiseră peste măsură.

S-ar fi părut, măcar în privința asta, că lucrurile mergeau cum nu se poate mai bine pe Ostrovul Careliei : era pește în lac cît pofteai ! Dar bătrînii tot mai găseau motive să ofteze, tînjind după vremurile de odinioară, căci, după cît se pare, nu mai rămăseseră în iaz decît caracude argintii, pe cînd odinioară fusese plin de caracude aurii.

Astfel, de față cu bătrînii nici nu puteai pomeni măcar despre vreun lucru bun care te-ar aștepta în viitor ; vremurile de aur, ca și caracudele aurii, rămăseseră în urmă, iar înainte nu te așteptau

decît chinuri, și totul trebuia să ia sfîrșit în flăcările judecății de apoi, care avea să pîrjolească totul.

Dar iată că acum, în Ostrovul Careliei pătrunsese o apă nouă, strunită de om ; și apa aceea începuse, pe nevăzute, să transforme totul în jurul ei, așa cum se întîmplă uneori în vis, cînd realitatea îți apare limpede, dar parcă tot ar fi și n-ar fi așa...

Apa strunită de om cuprinsese încetul cu încetul tot iazul, alungînd, o dată cu șoarecii și cu cîrtițele din vizuinile de pe mal, și un șobolan de apă, cu coada lungă.

Bătrîna Mironovna își făcea rugăciunea și se mai uita uneori, pe furiș, ca să vadă cum se schimbă viața pe ostrov ; dar, nemairăbdînd-o inima bătrînă și întunecată, ieși afară în bătaia soarelui și se așeză pe laviță. Soarele de primăvară o încălzi cu razele-i dătătoare de viață ; stînd pe laviță, Mironovna începu, moleșită de căldură, să moțăie, plecîndu-și din ce în ce mai mult fruntea spre piept. Poate că se retrăgea astfel în vremurile ei cu caracude aurii, sau încă și mai de demult, în vremurile de aur ale neamului omenesc. Mai departe nici n-ar fi putut să ajungă, căci hrisoavele cele de credință veche nu pomeneau o iotă despre depărtatele vremi ale începutului, cînd viața abia se zămislea pe pămînt din leagănul oceanului. Așa trecu un timp oarecare, apoi bătrîna tresări deodată și-și înălță fruntea.

Vrăjitoarea-apă își începuse între timp revărsarea peste podețul de lemn, pe care de atîta

amar de vreme femeile își spălaseră rufele, și-l acoperise cu totul. Dar mai osebit era faptul că de pe maluri porniseră oști întregi de șoareci, care, avînd în fruntea lor șobolanul de apă, înaintau acum direct spre Mironovna, vrînd parcă să arate prin ieșirea lor că apa e leagănul vieții, că totul a ieșit și iese din ea și va viețui atîta vreme cît va fi apă pe pămînt.

Convinsă că focul e cel care trebuie să pună capăt vieții, bătrîna își făcu semnul crucii și spuse în șoaptă: „Piei, piază rea", apoi întinse o mînă poruncitoare către micile viețăți și le strigă:

— Opriți-vă, spurcăciuni păgîne!

Dar șoarecii nici gînd să se oprească.

— Ptiu, spurcaților! mai strigă o dată Mironovna. Și scuipînd în direcția lor, se mai închină o dată, apoi întoarse spatele și se îndreptă spre casă, cu gînd să aștepte acolo neîndoielnicul sfîrșit al lumii.

Apa umpluse malurile iazului și începuse să se reverse peste întregul ostrov. Caracudele argintii porniră din iazul lor mîlos spre apele de obște ale uriașului Vîg, devenit acum un fel de mare ale cărei țărmuri nu le mai prindeai cu ochiul. Firește că apa aceasta a tuturor, rece și curată, nu le plăcu prea mult caracudelor deprinse cu mîlul lor natal, în care era atît de plăcut să stai și să trimiți în sus broboane de aer. Poate că, împrăștiindu-se în apa rece și nețărmurită a lacului, caracudele argintii își aminteau cu dor de vremea cînd fuseseră și ele aurii, în iazul lor de baștină, podit cu mîl...

Acum totul se preschimba în preajmă, ca într-un vis, și vrăjitoarea-apă — zăgăzuită — începuse să împrăștie în natură, cu nespusă dărnicie, vise și basme.

Pe Ostrovul Careliei se afla un copac foarte, foarte bătrîn, care nu se mai înălța către cer, ci se pleca tot mai mult spre pămînt, ca un om copleșit de povara anilor. Oamenii îi jumuleau crengile ca să le facă măturici; ba ajunseseră să-i frîngă pînă și vîrful. Dar imboldul puternic al vieții înlocuise vîrful singuratic al copacului printr-o mulțime de mlădițe dese. Iar o cioară își clădise acolo cuibul în care se ascundea de privirile omului.

Hornul de pe casa Mariei Mironovna fumega alături de cuibul ei, dar cioara nu se temea de el. Nu se temea cioara decît de șobolanul cel mare și doar atunci cînd puii ei cei nătîngi abia începeau să învețe meșteșugul mersului pe pămînt și al furatului. Acum, clocindu-și ouăle din cuib, cioara ar fi trebuit să priceapă că apa crescuse, că iazul se umpluse și se revărsase peste tot ostrovul, aproape pînă la casa Mironovnei. Dar puțin îi păsa cioarei de aceste mari schimbări! Ea știa una și bună: să-și clocească ouăle și să scoată pui care să-i semene.

E drept, la fel fac și unii oameni care lasă totul pe seama „celor mari", a unor personalități deosebite, și spun într-una, înjosindu-se într-un mod dezgustător:

— Sîntem niște oameni de rînd, nu putem ține pasul cu ei!

Pentru o cioară, firește, asemenea gîndire putea fi iertată. Și ea ședea liniștit pe cuibul ei, cu

coada într-o parte și cu ciocul în altă parte, mai lîngă horn.

Între timp, apa ajunsese pînă la pom, și, prin apă, se ivi înotînd și șobolanul.

Iar cioara îl văzu.

Ramurile vechi ale copacului rămăseseră prinse de trunchi ca o scăriță, una peste alta. Șobolanul se urcă pe ramura cea mai de jos și rămase acolo, cu coada atîrnînd spre apă. Cînd apa mai crescu puțin, cioara o văzu cum atinge coada șobolanului; și mai văzu cum din această pricină la suprafața apei se formă un cerculeț mic, care se lățea din ce în ce. Iar șobolanul, simțind apa la vîrful cozii, se urcă nițel mai sus.

Cioara începu să se neliniștească: oare cum au să se termine toate astea?

Nici șleahta numeroasă a șoarecilor n-o ducea acum prea bine. Singura casă care mai rămăsese în picioare pe tot ostrovul era casa Mironovnei, cu două caturi și cameră curată și luminoasă în catul de sus. Unde erau să tragă deci șoarecii, viețăți de uscat? Firește că porniră cu toții spre casa Mironovnei, încolonați într-un șir des și lat, și intrară prin ușa care nu era închisă. Din tindă, șoarecii porniră fără grabă pe scară, urcînd însă în felul lor, nu de-a dreptul pe trepte, ci pe stinghiile de legătură; din cînd în cînd se mai opreau, așteptînd creșterea apei, după care urcau iar, încetișor, fără s-o depășească prea mult, dar și fără să se lase ajunși din urmă.

Firește, nu porniseră de bunăvoie la asaltul unei case omenești. Pesemne că numai alungați de nevoie își părăsiseră dragile lor scorburi de

pe mal, așa cum și caracudele cele argintii doar la mare strîmtoare porniseră în largul apelor celor mari. Noi, oamenii, înțelegem asta atunci cînd ne gîndim la ceva care ne mînă, pornind nu din voința noastră, și ne vedem siliți să ne supunem unei puteri care ne duce nici noi nu știm încotro.

Dar ce se întîmpla oare cu ființa omenească, femeia palidă, în veșminte cernite, și culcată acolo, în odaia de sus, într-un coșciug negru făcut dintr-o luntre?

Buzele ei vinete se mișcau neîncetat, iar degetele frămîntau într-una nodurile mătăniilor de piele. De bună seamă că femeia aceasta nu avea nimic comun cu peștele care ducea dorul iazului mîlos din apusele vremuri de aur; femeia acționa în felul ei, ba mai mult chiar, încerca să oprească în loc și timpul și viața.

Din țesutul imaterial al vorbelor de demult, Maria Mironovna își făurise un păienjeniș din cele mai fine și-l împletea mereu, repetînd de mii și milioane de ori o rugăciune, mereu aceeași, rugăciunea domnească. A existat o vreme cînd oamenii de credință veche se lăsau arși de vii, cu rugăciunea asta pe buze, iar drept-credincioșii cronicari scriau în letopisețele lor că mucenicii aceștia îmbrăcați în veșminte luminoase se și ridicau pe loc, din flăcări, de-a dreptul în tăria albastră.

Pe vremea aceea se întîmpla ca vreun bătrîn să șoptească, tot așa, numai din vîrful buzelor, prea sfînta rugăciune și să privească în același timp printr-o crăpătură sau să audă prin pereții casei cum oștenii țarului au început să spargă ușa. Atunci spunea o singură vorbă: „Foc!" și

un alt preacucernic dădea foc uscăturilor rășinoase.

Acum nu mai avea cine s-o audă pe Maria Mironovna. Rămăsese singură cuc în tot ostrovul supus inundației și n-avea măcar un prieten care să vină și să dea foc coșciugului pentru ca mai apoi, plin de evlavie, să povestească urmașilor cum a văzut-o înălțîndu-se la ceruri, îmbrăcată în veșminte luminoase.

Și, firește, n-ar fi venit aici șoarecii aceia dacă Maria Mironovna ar fi ascultat glasul înțelepciunii și ar fi părăsit la timp ostrovul. Acuma însă ei se apropiau de ea, așa cum se apropie de om îndoielile cele neguroase, șoptindu-i ceva în limba lor... Poate că și acum îi șoptiră ceva, căci Maria Mironovna deschise un ochi și zări... o vîslă.

Ce căuta aici ? Cine pusese vîsla și încă atît de la îndemînă, încît n-avea decît să întindă brațul și să împingă o dată pentru ca luntrea-coșciug să pornească plutind pe apă ca o luntre obișnuită ?

Și toate acestea se întîmplau pentru că n-avea nici un suflet de prieten, pentru că rămăsese singură, singurică pe lume și pentru că e tare greu să afli dreptate la o ființă omenească cu inimă stearpă, rămasă fără prieteni.

Sau poate că nici măcar gîndul vîslei nu era cel care o făcuse pe Maria Mironovna să deschidă un ochi, ci apa care se furișase pînă la ea, legănîndu-i ușor, ca un leagăn de prunc, ciudatul coșciug ; căci, la drept vorbind, coșciugul ei nici nu era coșciug, ci leagăn de prunc... Iar dădaca tuturor, Maria Mironovna, deschise mai întîi un ochi, apoi și pe-al doilea.

De jur-împrejur, pe marginile lotcii, ședeau înșiruiți șoarecii.

— Mă, spurcaților ! se răsti la ei dădaca tuturora. Și punînd mîna pe vîslă, izbi atît de tare, încît toți șoarecii săriră în apă.

Și, tocmai în clipa aceea s-a zis cu Vîgoreția. Căci văzîndu-i pe amărîții de șoareci cum cad în apă, dădaca tuturor avu chiar o umbră de zîmbet, se înduioșă de soarta lor și le spuse, vrînd parcă să se dezvinovățească :

— Păi cine v-a poftit aici ?

După care, plesni cu vîsla în apă o dată și încă o dată. Luîndu-și avînt, luntrea scoase din țițîni cerceveaua și răsări din mormînt la lumina zilei. Iar lumea întreagă, în toată întinderea ei nemărginită, o primi cu brațele deschise pe dădaca tuturor, dezvăluindu-i o mare taină :

— Viața, bătrînico dragă, nu se sfîrșește, ci abia, abia începe.

Dar n-a fost ca atunci cînd se deschide fereastra sau ușa unei temnițe. Așa cum i se întîmplă oricărui om copleșit de rușine, Mironovna nici nu putea să se mai gîndească măcar : inima, pe care și-o simțea prinsă ca într-un clește de fier, nu mai era în stare să-i hrănească nici un gînd. Maria Mironovna privea țintă un singur punct, fără să-și poată lua ochii de la el, înfiorător de atentă, de parcă viața întregii lumi s-ar fi aflat acum în punctul acela și numai acolo.

Maria Mironovna privea punctul de apropiere dintre șobolanul de apă și cioară.

Firește, cioara își pregătise de mult ciocul bine ascuțit ca să-și lovească dușmanul de moarte. Ea își îndeplinea sacra îndatorire a pazei cuibului și

era convinsă că o să poată zvîrli oricînd șobolanul de pe crengile mesteacănului. Nu se grăbea deci să-și lase cuibul, fiind încredințată că, cu cît se va apropia mai mult șobolanul, cu atît victoria ei va fi mai sigură.

Dar cînd șobolanul se mută cu o creangă mai sus, cioara pricepu deodată că, de fapt, primejdia nu venea de la el și că avea o altă pricină înspăimîntătoare și uriașă, o pricină care depășea înțelegerea ei și înțelegerea șobolanului.

„Cum de-a priceput, totuși ?" se întreba în gînd Maria Mironovna, urmărind cu încordare lupta dintre cei doi dușmani străvechi, pe care-i cunoștea prea bine.

Dar, deodată, cioara încetă chiar să se mai uite la șobolan. Îngîndurată și moale, își părăsi cuibul cu ouăle calde și zbură pe hornul casei care stătea să se cufunde.

„I-a clătinat apa cuibul", găsi răspuns Maria Mironovna.

Și întorcîndu-se cu gîndul la ea însăși, își spuse că și pe ea apa a clătinat-o în cuibul ei ; și fața i se încreți toată, de parcă ar fi vrut cu orice preț să-și stăpînească o aprigă pornire lăuntrică. Urmări însă mai departe, cu aceeași privire tăioasă și pătrunzătoare, cele ce se petreceau.

Fără să dea vreo atenție ciorii sau ouălor ei calde, șobolanul se urcă în cuib.

Mai trecu un timp și, după ce se uită de jur-împrejur, porni încotro se cuvenea să pornească, înotînd cu siguranță și îndrăzneală.

Șobolanul se îndrepta spre locurile pustii unde se mai păstraseră încă urmele Drumului Împărătesc. Pesemne că pe-acolo fusese odinioară patria șobolanilor de apă și că de acolo ieșiseră cu toții.

Cioara știa și ea, în felul ei, încotro să zboare. Sau poate că își luase rămas bun pentru vecie de la cuibul ei, zicîndu-și în gînd : Cine știe ce mă mai așteaptă ! La o adică, poate că mi-o prinde bine și șobolanul, că doar lui pot să-i vin de hac...

După ce șobolanul și cioara plecară, Mironovna nu mai fu în stare să se stăpînească.

Există în viața fiecărui om clipe cînd natura îi apare ca o oglindă a vieții, în care își vede chipul, nu așa cum și-l închipuia, ci așa cum e în realitate.

Cioara nu era decît o biată cioară, șobolanul, un amărît de șobolan, dar în ea însăși Mironovna recunoscu o dădacă de țară, obișnuită, nici mai rea, nici mai bună ca altele !

Din apă nu mai ieșea acum decît hornul casei. Și pierzîndu-și orice putere de stăpînire, Mironovna se prăbuși pe fundul luntrei, plîngînd în hohote. Iar luntrea, rămasă fără cîrmaci, se învîrti mult timp în loc.

Astfel, în loc să se înalțe din flăcări spre cerul albastru, ca o mireasă înveșmîntată în lumină, Maria Mironovna se reîntorcea printre oameni ca o biată bunicuță, ca să le dădăcească și să le îngrijească pruncii...

Apucînd vîsla, ea își roti privirea, căutînd locul unde se aflau acum oamenii. Cît puteai cuprinde cu ochii nu se mai zărea nici urmă de țărm, iar din tot Ostrovul Careliei nu mai rămăsese decît hornul de la casa Mironovnei, ieșind din apă. Pereții de cărămidă ai hornului o ajutară să găsească cele

patru puncte cardinale și, cu ajutorul lor, Mironovna se dumiri încotro vine Nadvoiţî. Își îndreptă luntrea într-acolo și, de îndată, urechea ei prinse vuietul nedeslușit al apei.

Era tocmai vuietul vestind începutul ruperii zăgazului de la Nadvoiţî — același pe care îl auzise și Serghei Mironîci de pe patul lui de moarte.

Pretutindeni se așternuse o noapte nordică, luminoasă, iar soarele părea că se uită printr-o crăpătură a cerului, căutînd să înțeleagă cum de pot să trăiască oamenii fără el, noaptea. Pe fața liniștită a nemărginirii apelor, vîsla Mironovnei trimitea două unde nesfîrșite: una roșie învăpăiată de zori, într-o parte, și alta oglindind albastrul cerului, în cealaltă parte.

37. Cea din urmă tufă de pe Drumul Împăratului

De peste două veacuri, vegetația tot năpădea Drumul Împăratului, dar nu-l putuse acoperi. Și iată că au venit constructorii din zona inundabilă, înarmați cu topoare și cu joagăre, și au tăiat copacii cei înalți: doar nu putea fi lăsată sub apă o asemenea pădure. După constructorii canalului veni apoi și apa cea mare; iar din drumul de-a lungul căruia țarul Petru își purtase odinioară corăbiile, mai rămaseră cîtăva vreme deasupra apelor doar cîteva jaloane ale întîmplărilor apuse, iar pe fiecare jalon, înșirați ca niște poame, copiii naturii, vietățile mărunte, negre, cenușii și roșcate, tremurînd de spaimă.

Cînd se pornește nisipul deșertului, auzi șuierînd vîntul. Chiar și cînd ninge, urechea prinde foșnetul ușor al fulgilor. Flăcările, cînd mistuie copacii, parcă freamătă. Numai apa, singura din toată natura, poate să cuprindă pe neauzite, să înghită fără de veste și să pună, deodată, o ființă vie în fața inevitabilului...

Atunci nu-ți mai rămîne decît să pornești înotînd. Și iată că, pe măsură ce apele cresc, vietățile cele mărunte s-au hotărît să înoate și, parcă printr-o minune, toate știu încotro să se îndrepte și chiar se îndreaptă toate într-o aceeași direcție, de parcă acolo le-ar aștepta insula salvării.

Sau poate că numai una din ele, mai îndrăzneață, se hotărăște să pornească, iar celelalte se țin după ea mînate de instinctul turmei, fără să știe singure încotro merg...

Drumul acesta al îndrăznelii, care despicase codrii și mlaștinile de netrecut, n-a putut fi năpădit timp de două veacuri, n-a putut să piară cu totul de pe fața pămîntului. Dar oricît de bine ne-am ține, cel mai bătrîn dintre noi ne părăsește mai devreme sau mai tîrziu, dispare cu totul, făcînd loc unuia mai tînăr. La fel s-a întîmplat și cu drumul străvechi. Acum nu mai rămăsese deasupra apei decît săgeata unui pîlc de tufe, tocmai pe înălțimea care se dovedise nespus de anevoioasă pentru trecerea fregatelor pe uscat. Săgeata aceea, semănînd cu un cioc încovoiat de albatros, era formată de o tufă de răchită. Ceva mai încolo de ciocul păsării acesteia marine ieșit din apă, se mai vedea jumătatea unui brad uitat de constructori, care se scufunda, ramură cu ramură, atît de încet, încît cu greu ți-ai fi putut da seama.

Cu mult înaintea amurgului, soarele se roşi pe neaşteptate, mărindu-se şi umflîndu-se de parcă s-ar fi topit în aburii fierbinţi ai primăverii. Şi toate vietăţile pădurii simţiră deodată ceva şi începură, de parcă s-ar fi vorbit între ele, să-şi părăsească în grabă adăposturile şi să pornească înotînd spre necunoscuta insulă a salvării. Din hotărîrea lor comună se putea ghici că simţiseră undeva, în faţa lor, insula salvatoare.

Încetul cu încetul, pe ciocul acela lung de albatros nu mai rămase nici un animal. Şi atunci, în razele piezişe care porneau peste zare de jos în sus, se ivi o pasăre de foc, care, de departe, păru o pasăre măiastră, iar de aproape, după ce se aşeză în vîrful bradului care se scufunda, se dovedi a fi pur şi simplu o cioară luminată de razele roşietice ale soarelui. Era tocmai cioara care îşi pierduse cuibul din Ostrovul Careliei. Părînd să-şi fi revenit de pe urma nenorocirii care se abătuse asupra ei, ea urmărea şi acum, cu privirea tăioasă a ochilor ei ageri, prada care venea înotînd dinspre ostrov.

Pe faţa liniştită a apei se iviră dintr-acolo două aripi lungi : una trandafirie, îndreptată spre amurg, cealaltă albastră, spre partea neînvăpăiată a cerului. Încet, încet, între cele două aripi se desluşi un punct negru, care forma două unde pe faţa apei, şi totul deveni clar : o mică vietate înota, muncindu-se din greu să rezolve problema propriei sale salvări.

Dinspre Ostrovul Careliei venea înotînd şobolanul de apă, iar cioara cea flămîndă îl aştepta. Îi venea greu, era chiar cu neputinţă să prindă în apă şobolanul înzestrat cu dinţi atît de ascuţiţi. Şi

cioara aştepta clipa cînd, ostenit, şobolanul avea să se caţere pe ultima tufă de răchită de pe Drumul Împăratului, dispărut sub apă.

Lucrurile se petrecură întocmai cum prevăzuse pasărea de pradă : sleit de puteri, şobolanul se îndreptă spre tufă ; apoi, fără să ia în seamă cioara care îl pîndea, se căţără pe prima ramură, lăsînd să-i atîrne coada pînă aproape de apă şi întorcîndu-şi căpşorul spre soare. Şobolanul acesta de apă nu avea respingătoarea expresie de animal de pradă pe care o au de obicei şobolanii de casă. Sau poate că părea aşa numai din pricina luminii soarelui. Cu snopul lui de raze roşiatice, soarele îi aprinsese sclipiri în mărgelele ochilor şi-i împrejmuise micuţa frunte de fiinţă gînditoare cu o aureolă luminoasă. Părea că pe întregul pămînt pustiit, cu viaţa pierită în valuri, razele nu mai găsiseră decît vietatea asta măruntă în care să aprindă încă o dată şi încă o dată scînteia raţiunii.

Soarele de la miezul nopţii din ţinuturile nordice pare că spune totdeauna : cele omeneşti s-au sfîrşit ; acum încep milioane de ani noi, în care va creşte din nou raţiunea pierdută odată...

Şobolanul privea drept la soare, iar coada îi atîrna spre apa care părea că respiră în liniştea serii şi al cărei piept se ridica şi se cobora ritmic. Cînd se ridica, apa atingea vîrful cozii lăsate în jos şi forma un cerculeţ, care, lăţindu-se ca un rotogol de fum, pornea de îndată în aceeaşi direcţie în care porniseră înot toate fiarele pădurii spre insula salvării.

Soarele de la miezul nopţii din ţinuturile nordice ne îndeamnă totdeauna să ne gîndim la începutul începuturilor şi, la lumina lui, chiar ceea

ce se petrece aievea ni se pare că nu se petrece acum, ci că fusese odată, demult, și că viața începe totdeauna, în orice clipă, oriunde, iar noi vedem în toate începutul ei.

De data asta s-a întîmplat ca o cioară primitivă, din vremurile străvechi, roșie toată de razele soarelui, să se năpustească asupra vietății celei mici, care avea mărgele în locul ochilor și stătea pe apa albastră. Și cioara voia să-l lovească de moarte, drept în cap. Dar nu l-a nimerit, iar șobolanul și-a înfipt dinții lui ascuțiți în gîtul ciorii. Scoțînd un țipăt răgușit, pasărea s-a înălțat în văzduh, cu toată puterea aripilor, o dată cu șobolanul și s-au prăbușit amîndoi, într-o clipă, stîrnind peste apă încăierarea undelor și rostogolind pînă departe, pe întinderea liniștită, vălurele albastre și roșii.

Cu penele ciufulite și plină de sînge, cioara izbuti totuși să se smulgă și se așeză, udă leoarcă, pe aceeași creangă a bradului pe care stătuse mai înainte. Iar șobolanul se cățără pe tufa lui și stătu acolo, cu codița atîrnată spre apă; și iar i se aprinse lumina în mărgelele ochilor, și iar i se desluși fruntea mică în dosul căreia se ascundea un gînd.

Toată lumea știe, dar nimeni nu înțelege cum de simt ciorile, de la distanță, că undeva a fost vărsare de sînge și cum de apar îndată acolo unde o altă cioară se află în primejdie; și nimeni nu știe pentru ce trebuie să se adune toate acolo, să se rotească îndelung, strigîndu-și una alteia ceva în limba lor. Totul seamănă cu o judecată, dar nu cu una de-a noastră, ci cu una care s-ar

fi ținut pe pămînt înainte de apariția omului: un proces care se făcea celui rănit pentru faptul că-și vărsase sîngele, vînzîndu-și viața dușmanului. De data asta, ciorile sosiră în zbor și se așezară fără țipăt în jurul celei rănite. Pesemne că judecătorii aveau despre ce să discute: cioara era plină de sînge, deci vinovată, neîndoielnic, și nu le rămînea decît să-i aleagă felul osîndei.

Însîngerate de razele tulburi ale soarelui, ciorile ședeau tăcute pe crengile lor și chibzuiau. Și iarăși, într-un fel necunoscut, al lor, pricepură toate sentința pe care mințile lor o plănuiseră și se porniră pe țipăt, bătînd din aripi. Neomenoasa lor sentință suna astfel: rănita va zbura, iar în urma ei, vor porni toate, croncănind: „Moarte!" pînă cînd o vor vedea prăbușindu-se, și atunci o vor ucide cu ciocurile. Poate că ar mai fi putut să scape dacă, străbătînd în zbor o anumită distanță, ar fi putut dovedi că mai e în stare să trăiască...

Și, de îndată, toate ciorile își luară zborul, cu un croncănit care amintea cuvîntul nostru „moarte", repetat mereu; și se rotiră pe deasupra celei rănite. Iar cînd aceasta, udă și sleită de puteri, nu voi să-și ia zborul, rămînînd mai departe pe creanga ei, una dintre ciorile de sus se năpusti asupra ei și o izbi cu ciocul. Apoi o izbi alta, și alta, pînă cînd, în cele din urmă, cioara rănită fîlfîi din aripi, șovăitoare la început, dar izbutind pînă la sfîrșit să se ridice și să pornească fără vlagă în zbor. În urma ei se avîntă întregul stol, repetînd neîncetat sentința nemiloasă a înfricoșătoarei judecăți ciorești.

Șobolanul respira greu după luptă ; dar vedea și înțelegea că cea din urmă tufă din cîte formaseră ciocul albatrosului se scufunda cu încetul în apă. De fiecare dată cînd apa îi atingea vîrful cozii, el se muta ceva mai sus, iar cerculețul care stîrnea în apă alternanțe de roșu și de albastru pornea spre insula unde trebuiau să-și afle cu toții salvarea.

Soarele se purta acum ca un om care, căzînd pe gînduri, pornește cu mintea cine știe unde, și deodată se reîntoarce, fără să vrea, și i se pare că a izbutit să surprindă o viață din care el nu face parte. Și atunci, primul lucru de care dă cu ochii — fiară, copac sau om — se luminează de rosturile lui proprii și trăiește prin rațiunea lui... Așa se întîmplă cu soarele cînd aruncă o privire și găsi sub raza-i roșie bietul șobolan ostenit.

Cu șobolanul acela nici vorbă că se începea pe pămînt, chiar atunci, o viață în care avea să stăpînească rațiunea. Așa ni se năzărește nouă totdeauna, în ținuturile nordice, luminate de razele soarelui de la miezul nopții : oriunde te-ai uita, pretutindeni și în toate, viața abia începe... Primind în el lumina soarelui, șobolanul păru că pricepe ceva, se cățără mai sus, spre mlădițele cele mai tinere, cu coaja fragedă, și reteză repede-repede, de parcă le-ar fi tăiat cu o foarfecă de grădinar, una și încă una, apoi sări în apă. Strîngîndu-și sub el proviziile, șobolanul porni apoi să înoate în aceeași direcție spre care se îndreptaseră toate celelalte viețăți, spre insula unde trebuiau să-și afle salvarea.

Mintea șobolanului, care luase cu el în călătoria spre insula salvării trei nuielușe de răchită, în comparație cu mintea noastră, nu era mai mare

decît cea mai neînsemnată crenguță de pe tot întinsul Drumului Împăratului, de la Marea Albă și pînă la Marea Baltică.

Curînd, pieri și ultima tufă, și nu mai rămase decît apă pretutindeni. Dar, luîndu-ne rămas bun de la Drumul Împăratului, să facem un scurt popas și să ne bucurăm, căci apa revărsată era alta decît apa străvechilor vremuri de început din care a ieșit la liman viața. Nu era apa vremurilor dintîi, leagăn al vieții. Era o apă nouă... Apa noastră, îndreptată de mîna omului.

38. Insula salvării

Lacul Kij e un loc unde pe vremuri pescarii prindeau pește șapte ani la rînd, iar alții șapte coseau iarba. O dată la șapte ani, apa dispărea, dimpreună cu peștele, iar oamenii spuneau că asta se întîmplă din pricină că duhurile lacurilor pierd la cărți, cînd unul, cînd altul, peștele, și că jocul lor se repetă la fiecare șapte ani. Ba chiar se povestea — și cîte unii jurau că au văzut cu ochii lor — cum într-o noapte luminoasă de vară, duhul lacului Vîg a jucat cărți, pe o lespede, cu duhul lacului Kij. Despre un pescar bogat se vorbea chiar că ar fi prins odată în năvodul lui un asemenea duh al apelor. Atunci s-a văzut că duhurile nici nu erau de temut : cel care nimerise în năvod era micuț, negricios și moîîu ; scos la mal, s-a adeverit că n-avea nici măcar oase în el.

Ce putea face cu asemenea lighioană? Nici tu dobitoc, nici tu pește, nici tu om... Pescarul s-a uitat cît s-a uitat la el, pe urmă a clătinat din cap și, arătîndu-i focul de vreascuri, l-a întrebat: „Să te arunc în foc?" — „Mu-mu!" a mugit duhul. Iar pescarul pricepu că-i răspunsese „Nu-nu", adică nu vrea. „Oi fi vrînd poate să te arunc în apă?" îl întrebă omul. Și duhul dădu bucuros din cap. Iar pescarul pricepu, de bună seamă, cum stau lucrurile și nu se lăsă prostit de duhul apelor.

Dăduse norocul peste el: pusese mîna pe stăpînul apelor și izbutiseră să se înțeleagă de minune amîndoi! Duhul apelor i-a trimis pește în lacul Kij, unde, puțin mai înainte, cosiseră iarbă: peștele a venit o dată cu apa și l-a aflat pe pescarul nostru gata pregătit.

Multe asemenea povești își spuneau pe vremuri pescarii, în serile lungi de iarnă, și toate erau o aluzie la curenții subterani de scurtă durată, foarte frecvenți prin aceste ținuturi. Dar cîte povești urmau să se zămislească acum, cînd lacurile s-au umplut pînă la revărsare cu apă nouă și s-au ivit curenți noi în care pesemne că nici duhul apelor nu s-ar mai fi putut descurca!...

În felul lor, animalele au înțeles totuși ceva și au plecat să-și afle insula salvării, folosind în acest scop mișcarea simțită a apelor din lacul Vîg, dinspre Drumul Împăratului, spre locul unde mai înainte fusese lacul Kij.

Apa inunda ostroavele vechi și făurea îndată altele, noi, pentru ca după asta, ocolind uscatul, să înghită și insula abia zămislită.

Se apropia atît de nevăzută și de neauzită, încît pînă și gîzele din pădure abia-abia dacă mai apucau să se mute pe alte firicele de iarbă și de paie, ori să se pitească în vreo crăpătură din scoarța bătrînă a copacilor pe care îi umezea unda.

Dar de-abia izbuteau păianjenii, gîzele și celelalte gîngănii să se cuibărească prin locuri noi, că îi și spălau apele atunci sosite și-i cărau mai departe, pînă cînd din întregul ostrov nu mai rămînea decît o palmă de loc înțesată de vietăți, de la păianjenul roșu cît gămălia acului și pînă la ursul sau elanul cu coarne bogate, uriași ai pădurilor.

„Cărați-vă care încotro și cît mai repede!" spunea apa.

Și atunci nimeni nu mai avea timp să vadă ce face vecinul, și fiecare păianjen mititel trebuia să se apere singur și să arate de ce e în stare.

Aici nimeni nu mai era întrebat, ca pe șantierele noastre, cine îi sînt părinții, unde și ce anume a învățat, ce poate, și nici ce fel de specialitate vrea să-și aleagă. Nimeni nu dădea ajutor și nici indicații, cum se întîmplă la oameni, despre felul cum să găsești calea logică între dorința personală și ceea ce trebuie făcut pentru societate. Un păianjen n-are posibilitatea să pornească la întrecere cu altul, așa cum fac oamenii care luptă pentru întîietate în opera de făurire a fericirii generale. Lupta nu se ducea deci pentru locul de frunte în munca societății, ca în lumea oamenilor, ci pentru viață: fiecare căuta să-și scape viața.

Iată în ce luptă fusese zvîrlit din rîndul oamenilor și pus pe picior de egalitate cu oricare altă vietate bietul Zuiok.

Laolaltă cu toate sălbăticiunile surprinse pe malul fostului lac Kij, fusese și el încercuit de apele care transformaseră acest țărm într-o insulă a sal-

vării spre care și porniseră toate vietățile, părăsind ultimele tufe de lîngă Drumul Împăratului. Înainte, insula aceasta fusese țărm de turbă, năpădit de aniniș roșu și des, pămînt înșelător pe care pescarii pășeau cu multă luare-aminte. Țărmul te chema la el cu florile lui galbene, care se zăreau printre trunchiurile negre ale copacilor. Ți se părea că ai nimerit locul cel mai bun ca să fierbi o ciorbă de pește ori un păsat. Și omul trăgea luntrea, aprindea un foc, punea ceaunul cu apă pe pirostrii și pornea după vreascuri. Focul ardea, apa dădea în clocot, dar omul nu se mai reîntorcea : pe malul nesigur puteai oricînd să nimerești în vreo surpătură, și cei care cădeau nu se mai reîntorceau la foc.

Și tocmai malul acela fusese ocolit de ape și preschimbat în insulă a salvării. Într-acolo se îndreptau grămadă toate dihăniile mărunte, tulburate de apă, ba uneori chiar și unele mai mari. Pînă și păsările veneau aici, pe țărmurile Kijului, unde se obișnuiseră să cuibărească ; rațele și gîștele roteau deasupra apei și plecau, nemaigăsind vechiul pămînt. Doar două lebede albe, credincioase locului de baștină, rămăseseră pe lîngă ostrov. Pesemne că aici se deprinseseră să-și scoată puii, dar neîndrăznind să iasă la mal din cauza mulțimii de fiare sălbatice, înotau pe-alături, nutrind și ele speranța mîngîietoare că lucrurile se vor potoli într-un fel, că totul se va limpezi, că sălbăticiunile se vor duce lăsînd loc liber pentru cuibul lebedelor.

Pe malul abrupt al insulei, unde Zuiok se instalase sub o buturugă mare, se afla o fîșie lată de nisip, care cobora atît de lin spre apă, încît o co-

dobatură alerga în voie chiar la marginea ei, pe nisipul ud. Păsărica aceea, mai zglobie decît toate, cu penele de un cenușiu-deschis, cu o pată ca o fundiță neagră pe piept și cu coada lungă și elegantă, prindea și înghițea cît ai clipi gîzele care ieșeau din apă pe mal. Fugea de colo, colo, lăsîndu-și urmele pe nisipul ud, ca un tighel mărunt care se vedea de departe : pe nisip, urma un piciorуș după altul, ca slovele așternute pe hîrtie. Și dacă ar fi scăzut apa, rîndul scris pe nisip s-ar fi ridicat mai sus, iar codobatura, reîntorcîndu-se, ar fi scris altul dedesubt. Astfel, rînd cu rînd, se scria pe mal letopisețul codobaturii, unul din letopisețele pe care le citim mereu de-a lungul țărmurilor nisipoase ale rîurilor nordice, cînd apele primăverii încep să scadă.

Acum însă, pe malul lacului Kij, devenit ostrov, rîndurile scrise de codobatură nu rămîneau întipărite pe nisip : cînd se întorcea păsărica, rîndul scris pierea sub apă, ceea ce însemna că apa crește, încet, încet...

Zuiok, care mai văzuse și altădată cum scriu codobaturile pe malul nisipos al rîurilor, înțelese îndată, după rîndurile care piereau, că apa crește și că insula salvării se va scufunda curînd.

Cît de mult se schimbase Zuiok ! Unde-i erau obrăjorii trandafirii, cu gropițe zîmbitoare și cu tuleie de puf ? Unde îi erau piciorușele vînjoase, numai bune să sară și să se prindă de gîtul cuiva ?

De bună seamă că toate astea îi rămăseseră acolo unde i se aflau cei dragi, oameni minunați cu care puteai să stai de vorbă, să cînți și să joci. Cît de frumoși și buni i se păreau toți de cînd

îi pierduse ! Şi cît de frumoasă i-ar fi fost viaţa cu ei laolaltă, dacă s-ar fi putut reîntoarce !

Dar apa creştea şi avea să mai crească încă, iar insuliţele acestea vremelnice erau sortite să dispară sub ea.

Tuturora ne e dat, mai devreme sau mai tîrziu, să ne pierdem odată şi odată pufuleţul de pe obraji şi arcurile picioarelor. De obicei, însă, asta se întîmplă treptat. Şi, cu cît mai treptat, cu atît mai bine, nu-i aşa ? Pentru Zuiok însă se întîmplă brusc ; abia trecuseră cîteva zile, şi era aproape de nerecunoscut. Mai ieri visa încă să ajungă ca Sutulov sau ca bunicul. Şi iată că acum ajunsese ca Sutulov şi era silit să-şi calculeze cu precizie orice mişcare, ca să nu-şi irosească puterile de pomană. Obrajii îi erau acum supţi, năsucul i se ascuţise, iar mintea lui sfredelea necontenit orice lucru pe care-l prindea cu privirea şi-i licărea în ochi ca o flăcăruie vie.

Cînd se trezi sub buturugă, îngheţat tun, începu de îndată să urmărească mişcările codobaturii, cum ai urmări acele unui ceasornic, şi înţelese că pentru el, ca şi pentru mulţimea vieţuitoarelor aflate pe ostrov, se apropia cumplitul soroc. Poate că unora sau chiar multora dintre noi li s-a întîmplat şi lor să vadă răsărindu-le în faţă ziua, ceasul sau clipa hotărîtoare cînd mîinile cad neputincioase în faţa inevitabilului şi cînd numai nişte mîini de prieten îţi mai pot întinde firul salvării, fie el subţire ca un fir de păianjen. Zuiok s-ar fi mulţumit şi cu un asemenea fir de păianjen ! Era însă singur, singur de tot, printre sălbăticiuni.

Dar iată că în clipa cînd sălbăticiunilor nu le mai rămăsese parcă nici măcar un asemenea fir-

cel de păianjen, pornit de la om, Zuiok se pomeni deodată stăpînul unei bogate moşteniri. Nu era moştenirea făgăduită de Kuprianîci, o moştenire a trîndăviei, care să-i asigure stăpînirea. Moştenirea lui nu şi-o găsi de-a gata, în natură, şi nici n-o căpătă pe degeaba. Îi veniră în ajutor tot oamenii printre care trăise şi pe care-i îndrăgise : taică-său îl învăţase ce trebuie să faci cînd dormi în pădure, şi Zuiok începu să facă întocmai, de parcă taică-său ar fi fost lîngă el.

Cu mîinile îngheţate şi tremurătoare, prinse să rupă coajă de mesteacăn şi crengi uscate de anin şi brad, să taie lăstăriş şi uscături. Apoi scoase, aşa cum făcea taică-său, cremenea, amnarul şi iasca, pe care le păstrase cu grijă într-un săculeţ de piele.

Imitîndu-şi tatăl, puiul acesta de om scăpără o scînteie de foc fără să se gîndească măcar că demult, foarte demult, focul fusese răpit din ceruri de către un zeu pentru a fi dăruit oamenilor, iar zeul care săvîrşise această crimă fusese ferecat în lanţuri de ceilalţi zei pe o stîncă a Caucazului, şi un vultur venea să-i sfîşie pieptul. Scăpărîndu-şi amnarul, Zuiok nu se gîndea la asemenea lucruri, dar, prin focul aprins, intra în rîndurile oamenilor care aveau putere asupra naturii ; suflînd în iască, aprinse bucăţile de scoarţă, puse vreascuri deasupra lor şi înjghebă un foc în toată legea, după cum îi poruncea necontenit stăpînul vieţii, omul care are putere asupra naturii.

Recunoştea în el puterea asta şi căpătă, treptat, trăsăturile obişnuite oamenilor care iau asupra lor

sarcina de a-şi salva viaţa proprie şi de a-i salva şi pe cei din preajma lor. Trăsăturile feţei încordate, obrajii supţi, privirea mereu preocupată şi atentă, umbletul şi gesturile calculate, toate îi erau acum ca ale unui ostaş, ba poate chiar ca ale unui om care conduce la atac alţi oameni.

În cele dintîi zile ale unei iubiri naive, fiecăruia i se pare că nu se bucură numai el, de unul singur, şi că făureşte laolaltă cu lumea întreagă ceva frumos, ceva care priveşte toată omenirea. Şi fiecare crede că în clipa cînd va auzi din gura iubitei cuvîntul de dragoste, toată lumea se va înfiora de fericire, o dată cu el. La fel, în clipele hotărîtoare ale unei lupte pe viaţă şi pe moarte, ţi se pare că nu lupţi numai pentru tine, că lupţi pentru toată omenirea, că lupţi pentru dreptate. Şi atunci, oriunde ţi-ai îndrepta privirea atentă, totul pare că e de acord cu dorinţa şi cu datoria ta personală. Iar viaţa ta ţi se pare că nu-ţi mai aparţine, că este o viaţă unică, o viaţă a tuturora, de la cer şi pînă la pămînt.

Cei trei urşi aflaţi în celălalt capăt al ostrovului — ursoaica bătrînă, ursul tînăr şi ursuleţul — se trăseseră lîngă doi mesteceni strîmbi, la marginea apei. Poate că flămînziseră şi ursoaica se hotărîse să-şi încerce norocul pe mal, doar-doar o dibui ceva peşte. Şi nu se înşelase : porniţi spre ţărmuri noi, peştii forfoteau pretutindeni, cîrduri-cîrduri. Cînd dădu cu ochii de ei, ursoaica abia dacă lovi o dată cu laba, ca să prindă unul, şi, deodată, întregul ostrov se clătină, se auzi o bufnitură surdă, ceva se prăbuşi pe dedesubt şi pămîntul se cutremură.

Malul cu mesteceni se plecă în jos, apa năvăli pe uscat, iar urşii o rupseră la fugă. În aceeaşi clipă, malul cu mesteceni se ridică din nou, dar apa revărsată pe pămînt nu se mai putu scurge înapoi şi se strînse într-o vîlcea, pe-aproape, formînd un lăculeţ atît de puţin adînc încît abia dacă ajungea să acopere sigii zvîrliţi afară din lac.

Iepurii şedeau neclintiţi pe locurile lor, îngheţaţi de spaimă. Ai fi putut să juri că sînt făcuţi din porţelan. Lîngă ei, fără să-i bage măcar în seamă, adăstau vulpile. Lupul tremura alături de elan, iar jderul cel nemilos parcă nici n-ar fi văzut veveriţa care stătea la un pas de el, pe aceeaşi creangă. Sălbăticiunile păreau că-şi uitaseră cruzimea : ba mai mult chiar, păreau că uitaseră şi de foame, iar duşmanii de totdeauna stăteau cuminţi unul lîngă altul.

Fireşte, spaima nu-i făcuse să se iubească unul pe altul, ci, pur şi simplu, le alungase foamea.

Dar urşii nu degeaba se deprind atît de repede cu oamenii şi nu degeaba ursoaica fusese atît de hazlie, cu fundul ei lat, pe cînd fugea din faţa apei. Avea în ochişori ceva din sclipirea ochilor acelor oameni care, la greu, sînt în stare să-şi păzească pielea. Cu ochişorii ei mici, ursoaica văzuse în băltoacă, prin stratul subţire de apă, sigii şi, uitînd primejdia, se întoarse la obiceiurile ei de mai înainte : coborî spre peşti, călăuzită pesemne de grija ei maternă, care îi sporea îndrăzneala. Urşii cei tineri rămaseră pe-o moviliţă, împărtăşind teama celorlalte vietăţi.

Ursoaica nu zăbovi prea mult să se oglindească în apa limpede a iazului. Aşezîndu-se binişor,

prinse cu laba un pește mare și-l aruncă sus, ursului celui tînăr și ursulețului.

Aceștia însă, speriați de primejdia prin care abia trecuseră, nu-și veniseră încă în fire și nu apucară să prindă peștele, care se rostogoli din nou spre ursoaică și căzu în apă. Cînd urșii cei tineri scăpară al doilea pește, ursoaica nu-l mai lăsă să ajungă în apă, ci, mușcîndu-i capul, se așeză pe el. Următorul nici nu mai încercă să-l arunce; îi mușcă doar capul și-l vîrî sub ea. Și astfel prinse pește după pește, omorîndu-i și vîrîndu-i la grămadă.

Într-adevăr, Zuiok nu era singur pe insulă. Îi venise în ajutor taică-său, care îl luase de-atîtea ori la pădure, încă de pe cînd era mic de tot. Zuiok își aminti că taică-său îi spunea adesea să nu se sperie de urs, că ursul este supus omului și se teme de el. Zuiok își aminti și o întîmplare: un ursuleț îmbrățișase un copac înalt și uscat, ca să asculte cum vuiește vîntul în trunchiul lui. Și fiindcă jocul îi plăcea, izbea cu laba copacul sonor, care îi răspundea vuind. Mai făcu asta o dată și încă o dată. Iar cei doi vînători, tatăl și copilul, rămaseră locului, minunîndu-se de pașnica îndeletnicire a ursulețului curios. Dar se ivi curînd ursoaica bătrînă și ea se ridică amenințătoare în două labe. Tatăl izbi cu securea într-un copac, apoi, arătîndu-l ursoaicei, îi spuse:

— Cară-te de-aici, că, de nu, pățești și tu la fel!

De furie, ursoaica făcu spume la gură; și, apucîndu-le cu laba, le aruncă în tatăl lui Zuiok.

Atunci s-a supărat și el și mai izbi o dată cu securea în copac, strigînd cu glas amenințător:

— Piei din fața mea, netrebnico, spurcăciune!

Și așa se dovedi că ursul ascultă, într-adevăr, de om. Ursoaica se speriase de strigătul cel mînios, căzuse pe-o rînă și apoi fugise în hățiș, împreună cu puiul ei.

De n-ar fi văzut întîmplarea asta, poate că Zuiok n-ar fi cutezat acum să atace ursoaica cu gînd să-i ia peștele de care avea nevoie pentru hrană. Într-adevăr, nu era singur pe insulă, căci oamenii și începuseră să se ivească din negura trecutului ca să-i dea o mînă de ajutor. Și cred că nu greșesc dacă spun că niciodată un om n-a scăpat singur de la ananghie.

Aducîndu-și aminte de taică-său, Zuiok își încărcă pușca, se apropie de ursoaică și-i strigă cît îl ținea gura:

— Piei din fața mea, ticăloaso, spurcăciune ce ești!

Cînd auzi în spatele ei glas de om, ursoaica nu se mai uită că are apă în drum și o rupse la fugă, de-a dreptul peste iazul cel mic și peste pești, iar ursul cel tînăr și ursulețul porniră în goană după ea, ocolind oarecum drumul.

Zuiok își încărcă brațele cu sigi, atît cît putea să ducă și se reîntoarse la foc. După ce puse peștii la afumat, așa cum îl văzuse făcînd pe taică-său, se simți mai în apele lui.

Nu, nici vorbă, nu era singur.

După ce-și potoli foamea, se simți și mai voios, iar privirea lui ageră începu să descopere cu mai multă îndrăzneală tot soiul de minunății.

Mai întîi de toate văzu lebedele. Ele fuseseră albe, și acum erau negre. Zuiok se minună și

încercă să descopere pricina. Dar una din lebede se scufundă în apă și redeveni albă. Acum totul era limpede : milioanele de gîngănii pe care revărsarea apelor le gonise din ostrov plutiseră pe firul apei, ca și celelalte vietăți, spre insula salvării. Și, pînă să ajungă la uscat, luaseră drept ostrov trupurile lebedelor, suindu-se pe ele. Cînd se uită mai atent Zuiok observă că lebedele nu numai că se înnegriseră, dar parcă se și îngroșaseră.

Dar cel mai de seamă lucru din cîte văzu era faptul că în timpul cît pornise după peștii ursoaicei, cît îi afumase, cît îi mîncase și cît mai stătuse ca să-și vină în fire, tighelurile trase pe nisip în acea dimineață de piciorușele codobaturii începuseră să reapară din apă, unul cîte unul, ceea ce însemna că apa scade.

Zuiok se bucură din toată inima. Și cum nu s-ar fi bucurat ?! Asta însemna că apa o să se retragă și că el va scăpa, împreună cu toate celelalte vietăți.

Dar bucuria lui se bizuia pe o iluzie, stîrnită de singurătate. Firește, ca om, nu putea să fie cu totul singur. Ca pui de om însă, ca Zuiok, el făcuse niște pozne, și acum se afla singur-singurel. Apa scădea pentru că răzbise prin baraj și prăvalul pornise iar să vuiască. Era o mare nenorocire, și toți oamenii de treabă se repeziseră care mai de care să salveze creația lor, a tuturora, și să țină piept apelor. Numai unul singur, Zuiok, fără să-și dea seama de asta, se bucura de libertatea personală.

Și, nici vorbă, în clipele acelea îl avea alături pe Kuprianîci, care se preschimbase în buhă și-i făgăduise o împărăție fără oameni.

39. Despre ce zumzăia albina

Oare există ceva mai mincinos și mai viclean decît apa ? Și totuși, se spune mereu că ea e podoaba naturii, ba chiar se zice că există și o apă sfîntă.

Și dacă așa se petrec lucrurile în natură cu apa, ce să mai spunem de dragostea dintre oameni ? Se tot vorbește despre o dragoste sfîntă, iar între timp oamenii se încaieră între ei. Cum să se mai descurce oare în toată încîlceala asta un om simplu, care tinde spre o viață frumoasă, unul dintre miile de milioane care populează pămîntul ? Un asemenea om muncitor, gîndindu-se la contradicțiile imposibile pentru o minte cinstită, alungă toate fleacurile astea, cum ai alunga o albină. Dar iată că vine noaptea, albina se reîntoarce, zgîndăre conștiințele, zămislește vise și te duce într-o țară fermecată unde orice lucru stă pe locul lui, iar toate laolaltă formează un întreg.

Dar pe unde s-o afla țara asta fermecată ? Și iarăși omul alungă albina și își încredințează dorul, cu un oftat, fie toporului, fie mașinii, fie pilei sau rindelei, fie condeiului sau penelului.

Și atunci se întîmplă uneori minunea pe care o cunoaște din propria lui experiență oricare meșter priceput : în lume apare un lucru nou și desăvîrșit, poate chiar într-atîta de desăvîrșit cum nu s-a mai văzut de la un capăt la altul al pămîntului. Și vin ceilalți oameni și recunosc în lucrul acela desăvîrșit dorul lor tainic, și recunosc în el chiar gîndul auzit de fiecare în vis, la vremea nopții, în zumzetul prelung al albinei. Și însuși meșterul care a

făurit lucrul acela înțelege că el n-a lucrat chiar de unul singur, că a avut nişte ajutoare tainice care vin acum şi-şi recunosc în lucrul cel desăvîrşit gîndul lor: el n-a făcut decît să-l întruchipeze, încredințîndu-se în întregime uneltei sale; iar de gîndit, au gîndit toți!

Şi omul cel simplu nu se înşela, căci în apriga lor luptă pentru desăvîrşire oamenii sînt tot aşa de uniți ca şi apa. Nu le rămîne decît să înțeleagă asta şi să pornească cu ochii deschişi la lupta împotriva stihiei apei, stihie în care hotărăşte nu legea, ci întîmplarea.

Şi-atunci, de ce să rămînem fiecare de unul singur, cu visul nostru despre desăvîrşire şi, încredințîndu-l materialului şi uneltei noastre, să aşteptăm o întîmplare fericită? De ce să nu încercăm captarea muncii omeneşti, aşa cum apa e captată de baraj, pentru ca apa să devină sfîntă cu adevărat, iar omul să se îndrepte cu dragoste spre om?

Şi totuşi, cît de mult se poate depărta şi rătăci în singurătatea lui un pui de om dacă ajunge să nu mai priceapă nenorocirea care îl pîndeşte, chiar şi atunci cînd o păsărică îi arată limpede cu picioruşele ei cum stau lucrurile: tighelul urmelor aşternut pe nisipul ud ieşise de sub apă; aşadar, fiecare picătură a vestit ofensiva apei, de la un capăt la celălalt al uriaşului lac de acumulare. Dar puiul de om tot nu înțelege! Judecînd după sine, el se bucură: apa scade, insula se va uni cu uscatul şi atunci el, puiul de om, va fi salvat.

Dar să iertăm rătăcirea unui biet băiețaş, ademenit de visul meleagurilor unde nimeni nu munceşte şi toți sînt domni şi stăpîni. Pînă şi pe şantier se găseau destui dintre cei care, văzînd cu

ochii o muncă creatoare, nu se gîndeau, totuşi, decît la propria lor piele. Printre aceştia era şi Rudolf. Dar nici măcar el, cu toată şleahta lui, nu însemnau o amenințare pentru opera comună. Căci nu putea să aibă mare trăinicie visul că apa va rupe zăgazul, că oamenii se vor reîntoarce la viața de mai înainte, iar căpetenia hoților va începe iar să meşterească cu penița lui de aur bani de hîrtie. Un asemenea vis era şubred, fiindcă trecutul din care îşi trăgea seva nu mai exista.

Şi apoi, oricît de înrăiți ar fi fost cei osîndiți pentru ticăloşiile lor, se ridicau chiar şi dintre ei, în munca de toate zilele, tot mai numeroşi oameni simpli şi buni, cum există mulți, foarte mulți pe acest pămînt. Asemenea oameni ai muncii se ridicaseră şi aici, pe şantierul canalului, la locuri de frunte, iar sectorul lor de muncă le devenise un fel de patrie nouă.

Şi pentru mulți dintre ei, patria aceasta nouă era mai bună decît cea veche.

40. Alarma

...Evstolia Vasilievna o văzuse prin fereastră pe Ulanova, adormind pe divan în timp ce se încălța; Ulanova adormise cu un picior în ciorapul de mătase şi cu celălalt picior vîrît în şoseta bărbătească. Şi mîna bătrînei, ridicată pentru a ciocăni în geam, căzuse, cu un gest de înduioşare. Dar peste o clipă Vasilievna îşi reveni în fire şi bătu în geam. Ulanova se repezi să vadă cine bate.

— Vin apele ! strigă Evstolia Vasilievna.
Şi Ulanova auzi prăvalul vuind.
Între timp, pe şantier totul se schimbase.
Cuvîntul înspăimîntător : Alarma ! răsuna acum în megafoane.
Şi oamenii se treziră, în grabă.
Peste cîteva minute, Sutulov porni în goană cu o maşină spre sector, de la Cumpăna Apelor, unde se afla.
Era nevoie de cît mai mulţi saci şi de mult nisip. Cineva propuse să se aducă nisip de la cimitirul celor de credinţă veche, şi camioanele porniră unul după altul într-acolo. Oamenii, încolonaţi în formaţii de luptă, se îndreptau acum, grupă după grupă, spre locul catastrofei. Dacă Zuiok s-ar fi aflat de faţă, n-ar mai fi avut nevoie să alerge de la un stîlp de telegraf la altul ca să caute izvoarele puterii. Fiecare dintre cei ce-şi organizaseră locurile de muncă era acum şef şi stăpîn, supus totodată şefului celui mare, care avea puterea asupra naturii ; iar dorinţa personală a fiecăruia se contopea cu datoria faţă de cauza comună.
Auzind vuietul prăvalului, Ulanova îşi uită într-o clipă visul despre un Stepan nou şi bun. Nu-i mai ardea de asta ! Şi se întîmpla oare aşa pentru că, în inima ei, conştiinţa datoriei faţă de societate era atît de puternică, încît viaţa personală îi dispăruse o dată cu primele semnale primite de pe malul celălalt ? Sau poate pentru că viaţa ei personală se irosise de mult în lacrimi şi nu se mai ivea decît în clipele libere ?
Uitînd pînă şi de ciorapul ei cu baghetă, Ulanova îşi încălţă cizmele. Nu-şi mai amintea nici de scrisoarea lui Stepan rămasă lîngă oglindă, şi

nici nu-i trecu măcar prin minte să pună la loc sticla de colonie destupată, uitată cu dopul alături.
Înşfăcînd o lopată de fier, porni şi ea, laolaltă cu funcţionarii administraţiei, spre locul unde se rupsese barajul.
După ce trecură toate falăngile şi toate camioanele plecate după nisip, sosi în goană şi Sutulov, într-un turism. Maşina se opri la poarta administraţiei ; o dată cu Sutulov coborî din ea şi un bărbat înalt, cu faţa palidă.
— Dă-i voie să meargă la tovarăşa Ulanova ! îi spuse Sutulov santinelei.
— Du-te la ea, Stepan, îi spuse el apoi bărbatului celui înalt. Dacă n-o găseşti, ia primul camion şi vino pe şantier ; acolo trebuie să fie...
— Poate că ar fi mai bine să merg chiar acum şi să nu mai intru în casă, vorbi Stepan.
— Cum doreşti, îi răspunse Sutulov rece ; dacă vrei, poftim, suie-te...
— Cred că...
— N-am timp acum... i-o tăie scurt Sutulov, trîntind uşa maşinii. Şi plecă.
Parcă de asta-i ardea lui acum !
Santinela îl lăsă pe Stepan să treacă, îi arătă baraca Ulanovei şi chiar fereastra la care bătuse Evstolia Vasilievna. Stepan ciocăni şi el la aceeaşi fereastră, apoi se uită înăuntru, ocoli baraca, bătu la uşă şi o deschise ; uşa nu era încuiată.
Stepan intră în odaie, unde totul rămăsese ca în clipa cînd bătuse în geam Evstolia Vasilievna. Şi dacă la auzul cuvîntului „Alarma !" totul ar fi fost acoperit de lavă, lucrurile aflate în odaia asta ar fi rămas aşa, veacuri de-a rîndul, pînă cînd ar fi

fost dezgropate de cine știe ce arheologi. Iar sub straturile de cenușă, pe divan s-ar fi găsit un singur ciorap de mătase. Și cine știe ce savant ar fi emis felurite ipoteze cu privire la perechea ciorapului, ar fi citit scrisoarea unui oarecare Stepan, uitată pe măsuță, și ar fi cercetat sticla pe care scria „Colonie triplă".

Cum e mai bine oare ? Să se aștearnă cenușa vulcanului peste viața noastră personală, sau să vină cineva care ne e drag și să nimicească totul, în felul lui ?

Stepan era un om șters, care avea ceva în ochi de parcă cerea iertare la toată lumea și cu un zîmbet de sclav cerea dinainte scuze. Așa arată și păianjenul cînd își întinde pînza prin unghere, iar omul poate să tulbure adînc o inimă duioasă, cu mila pe care o stîrnește. Cu un asemenea zîmbet, stîrnind compătimire, își reciti Stepan scrisoarea și înțelese totul mai bine decît oricare savant : pentru ce sînt aici pantofii noi și ciorapul de mătase, și sticla de colonie deschisă. O femeie îl așteptase pe el, pe Stepan, pe omul cel șters. Meritase oare să-l aștepte ?

Citi scrisoarea, ținînd între degete dopul de sticlă. Cînd isprăvi de citit, mirosi dopul și astupă sticla de colonie. Apoi amintindu-și ceva, porni hotărît spre ușă — firește, ca să meargă acolo unde se aflau toți ceilalți.

Puse mîna pe clanță. Nu mai avea decît un pas... Dar, deodată, se opri îngîndurat. Pe buze îi flutură același zîmbet care parcă cerșea iertare.

Se reîntoarse, scoase dopul, sorbi puțin din sticlă, un pic, apoi încă un pic... Și dădu să iasă, căutînd parcă să se smulgă. Dar se reîntoarse iar spre

oglindă, luă sticla, se așeză pe divan și dădu pe gît toată colonia, pînă la ultimul strop. Apoi, lăsînd sticla din mînă, își propti coatele pe genunchi și fruntea în palme.

Cum e mai bine oare ? Să se aștearnă cenușa vulcanului peste viața noastră personală, sau să vină cineva care ne e drag ? Firește, mai bine sub lavă, ca la Pompei : acolo cel puțin a rămas ceva din om, pe cînd aici va dispărea totul, fără urmă.

Era o noapte luminoasă, una din nopțile în care soarele nordic ne urmărește parcă pe furiș. Și dacă soarelui i-ar fi dat să se mire așa cum ne e dat nouă, s-ar fi înduioșat, nici vorbă, văzînd o floricică mică care și-a deschis cele cinci petale albastre : petalele erau cerul florii și le lega în mijloc un mic soare de aur.

Astfel a început viața, născută de soare, dar totuși viață ca atare, căci soarele din inima florii nu era astrul lipsit de suflet, arzător și atît de depărtat, ci un soare mic și viu pe un cer propriu, albastru și el.

Soarele cel mare n-a putut să vadă atîta frumusețe, dar omul a văzut-o, s-a minunat și a botezat-o „nu-mă-uita", floarea cu cinci petale azurii, care purta un soare mic și galben înlăuntrul ei.

Dar oamenilor nu le mai ardea acum de flori, iar pămîntul era și el rece ; și totuși, florile de nu-mă-uita creșteau, pitindu-se în iarba înrourată și așteptîndu-și ceasul. Ele înfloreau și în inima omului, așteptîndu-și și acolo ceasul.

Constructorii șantierului porniseră spre locul unde se rupsese barajul. Veneau, grupă după grupă,

în formații de luptă, dar nu aveau puști, ci lopeți, frînghii, saci, coșuri și tot felul de arme potrivite pentru lupta împotriva apelor. Și fiecare dintre ei își dădea seama, încă nedeslușit, că în lupta împotriva apei, acolo unde zăgazul fusese rupt, se va găsi un loc unde pesemne că va fi nevoie să-și jertfească nu sacul cu nisip, ci propria lui viață, și că poate tocmai el va trebui să fie sacul cel viu.

Printre ei se aflau cîțiva, nu mulți, care năzuiau să ajungă primii, simțind cum îi mistuie dorința tainică să ocupe locul primejdios și să înfrunte primejdia. Erau și unii care, dimpotrivă, nu se gîndeau decît cum să ocolească primejdia, să-i lase pe alții în locul lor. Erau și unii care nu se gîndeau la nimic și păstrau o tăcere aspră, iar dacă cineva le-ar fi pus vreo întrebare fără rost, ei ar fi răspuns mohorît, printre dinți, ca răposatul Vasea Vesiolkin: „Nu contează!"

Printre oamenii aceștia atît de feluriți, se mai afla și Rudolf, unul dintre puținii cărora le-ar fi plăcut să se joace de-a primejdia, în locul acela înspăimîntător, dar cu o singură condiție: să se uite toți la el, să se minuneze de marea lui vitejie și să spună: „Straşnic băiat mai e Rudolf al nostru!"

Toți erau convinși că Sutulov nu-i acolo, căci îl știau la Cumpăna Apelor.

Și Rudolf hotărî să arate ce poate: se îndreptă, împreună cu echipa lui de haimanale în stare de orice, chiar spre locul primejdiei, acolo unde barajul se lungise ca o imensă buză cenușie, revărsînd șuvoaie de apă și lărgind din ce în ce mai mult spărtura.

Rudolf se îndreptă într-acolo și toți crezură că va porni la muncă, împreună cu echipa lui: ar fi trebuit să se arunce jos, sub șuvoiul de apă, să ia în primire cei dintîi saci cu nisip și să-i așeze. Se înțelege însă că lucrurile nu puteau să meargă chiar atît de simplu cînd era vorba de Rudolf. Cu brațele încrucișate pe piept, el rămase în picioare, ca un superb turist străin în lumina reflectoarelor operatorilor cinematografici.

Cine știe ce s-ar mai fi întîmplat pînă la urmă!... Poate că șeful hoților ar mai fi făcut un timp fasoane și apoi și-ar fi aruncat oamenii în lupta cu apa. Dar, deodată, la capătul celălalt al barajului, de cealaltă parte a spărturii, se ivi Sutulov...

Șeful înainta, calm în aparență, calculîndu-și fiecare pas; dar timpul se comprima ca aburii sub presiune, ieșind din mersul lui firesc, depunîndu-se în sufletul omului și dispărînd acolo. În asemenea împrejurări, omul nu-și mai aduce aminte cîtă vreme s-a scurs, căci timpul se depărtează de el și se transformă în viață.

Nu se știe cît o fi trecut pînă cînd distanța dintre Rudolf și Sutulov s-a redus la nimica toată: îi mai despărțea acum numai locul rupturii, o buză cenușie, uriașă, pe care goneau săgețile șuvoaielor de apă.

Dacă n-ar fi venit șeful, căpetenia hoților s-ar fi aflat acum, împreună cu oamenii lui, în apă; toată lumea i-ar fi aruncat sacii cu nisip, iar el ar fi stat să-i prindă ca un actor celebru căruia publicul îi aruncă flori, în ropote de aplauze.

Dar acum nu se apropia de el regizorul teatrului, ci un „copoi" scîrbos, cu un pistol la șold.

Ei şi ? N-avea decît să tragă ! Doar n-o să-şi pună Rudolf viaţa în joc la comanda „copoilor".

Cu braţele încrucişate pe piept, Rudolf aştepta acolo şi un zîmbet uşor îi flutura pe buzele subţiri. Sutulov, nici vorbă, înţelesese totul. Reuşise de sute de ori să-l amăgească pe Rudolf în aşa fel încît s-ar fi putut crede că lucrurile se făceau nu din ordinul şefului, ci prin bunăvoinţa căpeteniei foştilor hoţi. Dar cum să facă asta, acum, cînd timpul dispăruse, cînd nu mai putea spune o vorbă măcar, cînd nu mai avea răgaz să-şi ia o expresie potrivită, cînd nu-i mai rămăsese altceva decît să se apropie cît mai repede şi să dea ordin.

La un capăt al zăgazului rupt, se afla un cabotin, cu braţele încrucişate pe piept şi cu o beretă zmeurie, de damă, pe cap ; un cabotin cu ochii albaştri şi cu o mică mustăcioară neagră deasupra buzelor şerpuitoare şi subţiri, strîmbate într-un zîmbet mefistofelic. La celălalt capăt se afla şeful, şi oricine ştia că dreptatea e acum de partea acestui om care nu va şovăi nici o clipă.

Sutele de oameni aflaţi acolo amuţiseră, aşteptînd ; mulţi dintre ei ar fi vrut să sară imediat în apă, fără pic de cabotinism. Rudolf însă luase sarcina asta asupra lui şi echipa pe care o conducea ocupase tot locul din faţa spărturii. Vuietul apei acoperea cuvintele. Sutulov făcu semn cu mîna :

— În apă !

Cu braţele încrucişate, Rudolf zîmbea pieziş. Întreaga lui înfăţişare părea să spună :

— Roagă-te de mine !

Sutulov mai făcu un semn : să lase locul liber pentru alţii.

Rudolf zîmbi :

— Roagă-te de mine !

Sutulov scoase revolverul şi începu să-l ridice încet. Nu şovăia, dar ridicîndu-şi astfel arma, voia să-i lase căpeteniei hoţilor răgazul necesar să se gîndească.

Dar nici Rudolf nu se lăsa mai prejos şi privea drept în ochii şefului, zîmbind sfruntător.

Încă puţin şi...

Dar, deodată, din mulţime ţîşni Ulanova, care ajunse într-o clipă la marginea barajului şi strigînd : După mine, tovarăşi ! se aruncă în apă.

— După mine ! strigă în aceeaşi clipă, ca un ecou, şi Rudolf, aruncîndu-se în apă după Ulanova. Şi toată ceata lui, ca un singur om, îşi urmă şeful.

Saci cu nisip şi coşuri cu pietriş începură să zboare. Totul se petrecea acum ca la foc : căpeteniile, cei ce meritau să comande, răsăreau singuri din mulţime ; oameni mărunţi şi neînsemnaţi pînă atunci deveneau eroi.

Cît timp se scurse astfel ? Tocmai asta era important : timpul se oprise în loc, ca în străvechea luptă a Iudeilor...

Soarele şi el se oprise şi urmărea bătălia dintre om şi apă.

Timpul nu mai exista ; Sutulov n-ar fi putut să spună cîte clipe trecuseră de cînd Ulanova se aruncase în apă. Văzuse doar că ea nu poate înfrunta şuvoiul care o izbise de-o stîncă, văzuse cum cineva o prinsese de mînă, apoi apa acoperise iar totul. După aceea nu mai văzu nimic, din pricina mulţimii de oameni adunate acolo şi Su-

tulov fu nevoit să-şi îndrepte întreaga atenţie, cu orice preţ, spre spatele atacanţilor, să aşeze oamenii la locurile lor, să trimită maşini după materiale. Mai tîrziu, cînd putu să se ridice mai sus şi izbuti să vadă totul, căută zadarnic să regăsească femeia iubită: nu mai ştia nici măcar dacă Maşa scăpase cu viaţă sau dacă fusese tîrîtă de apele prăvalului.

Totuşi, cît timp se scursese astfel?

Timpul nu mai exista, timpul se oprise în loc. Aşa şi înţelegeam noi oprirea timpului, pe vremuri, cînd citeam în filele cărţii celei vechi despre porunca dată de Isus Navi: „Soare, opreşte-te!" În asemenea bătălii, timpul se opreşte totdeauna şi poate că tocmai de aceea simţi o fericire atît de mare cînd te gîndeşti la această bătălie: căci a fost o izbîndă asupra timpului însuşi.

Mai apoi, în toiul muncii, Sutulov zări deodată ceva mare venind încet, foarte încet, pe lacul Vîg, încoace, spre locul ruperii barajului. Tot alergînd de colo-colo, Sutulov nu pierdea din ochi obiectul care se apropia. Pînă la urmă putu să înţeleagă: era un coşciug, pesemne, din ţintirimul răvăşit de ape, şi plutea încoace. Văzu apoi coşciugul oprindu-se şi învîrtindu-se în loc; iar cînd îl văzu plutind încetişor înapoi, îşi dădu seama că omul învinsese apa, iar apa, strunită din nou, pornise îndărăt, ducînd cu ea coşciugul...

Abia acum îşi îngădui Sutulov să se gîndească la Maşa Ulanova şi o căută din ochi. Maşa era vie, şedea lîngă foc şi se răsucea cînd într-o parte, cînd în alta, îşi usca hainele ude... Şi, pentru prima oară, Sutulov nu simţi durerea cumplită

care îl năpădea la gîndul că Maşa n-o să-l iubească niciodată şi că o să-l părăsească peste puţină vreme, plecînd undeva, departe, cu Stepan al ei. Nu-i nimic, să plece! E atît de bine să ştii că trăieşte!

Şi Sutulov simţi dorinţa vie s-o bucure cu minunata veste că multdoritul ei Stepan a şi sosit.

41. Cel care a răpit focul

În clipa cînd ultima tufă de pe Drumul Împăratului urma să piară sub apă, lumina roşie a soarelui de la miezul nopţii luci în mărgelele ochilor isteţi ai unei sălbăticiuni cu coada lungă. De multe ori am avut prilejul să văd cu ochii mei lucirea asta şi de fiecare dată mi s-a părut că puterea binefăcătoare a razei de soare care scapătă spre asfinţit a pătruns în ochii sălbăticiunii şi că a ieşit de acolo ca lumină a minţii. Cînd îşi dăduse seama că îl aştepta o cale lungă, care îi va slei puterile, şobolanul îşi făcuse provizii din crenguţele de răchită. Acum, nu-i mai rămînea singuraticului acestuia, luminat de gîndul zămislit din soare, decît să înoate înainte, ţinîndu-şi strîns proviziile, şi să descopere o lume nouă. Dar tocmai atunci se întîmplă o schimbare în mersul apei. Simţind-o, şobolanul porni înapoi, după curentul cel nou, şi văzu acolo, pe locul de unde pornise, tufa de răchită ivindu-se iar din apă. Atunci, şobolanul cel isteţ lepădă nuieluşele şi se reîntoarse la locul cel vechi.

Încet, încet, tufă după tufă, Drumul Împăratului ieși iar la vedere, lăsînd să se zărească ciocul de albatros care dispăruse sub apă.

Uneori, după ce întîmplările mai tulburătoare trec, parcă ai crede că totul își reia vechea înfățișare; dar e de ajuns ca lucrurile să se urnească o dată, ca să nu mai existe cu adevărat reîntoarcere la ce a fost. Și caracudele argintii, cînd au pornit spre iazul cel vechi, degeaba au pornit: aurii tot nu s-au făcut, ci doar li se pare lor așa, și numai slăbiciunea, lipsa de dîrzenie, le mai șoptește la ureche cum că au fost odată aurii, în iazul cel vechi.

Dar visul unei reîntoarceri a tuturor în paradisul pierdut n-a încălzit multă vreme sufletele micilor vietăți.

Omul cel înzestrat cu rațiune a învins, a biruit în lupta cu elementul lichid. Apa, închisă din nou și temeinic în zăgazuri, hrănită necontenit de rîurile și pîraiele venite din pădure, începu să acopere iar Drumul Împăratului. Și din nou raza amurgului a făcut să licărească o lumină în ochii șobolanului, care, strîngînd iar cîteva nuielușe, a pornit înot, păzindu-și cu grijă proviziile, spre necunoscuta insulă a salvării.

Încet, încet, Zuiok începuse să bănuiască de ce dispăreau sub apă rîndurile scrise pe nisip de piciorușele codobaturii: apa creștea și acoperea slovele păsării. Laolaltă cu toate celelalte vietăți, băiatul se bucurase văzînd că scade apa; acum, tot laolaltă cu ele, se simți cuprins de îngrijorare, căci insula se scufunda iar sub apă.

Către seară, soarele începu să se roșească și să se lățească; razele lui piezișe se cuibăreau în

poala de mușchi a cioatelor. Pămîntul pesemne că prinsese să se răcească sub cioate, căci de acolo ieșiră la căldura soarelui trei șopîrle mititele, care păstraseră neștirbită înfățișarea uriașilor lor strămoși.

Zuiok ședea lîngă foc și afuma pește, așa cum fac toți pescarii la popas. Și observă că atunci cînd soarele, lăsîndu-se pe zare, își ridica razele, o dată cu pata zmeurie și caldă aruncată de lumina lui pe scoarța copacului, se ridicau și șopîrlele. De văzut, nici nu apucai să le vezi mișcîndu-se; părea că însăși pata zmeurie, săltîndu-se mai sus, le sălta și pe ele.

Poate că și vreun strămoș depărtat de-al nostru șezuse tot așa, lîngă un foc de vreascuri, împreună cu uriașele șopîrle antediluviene, și nu știuse nici el, cum nu știa nici Zuiok, că pe malul celălalt, dincolo de ape, se întruchipa visul unei așezări omenești.

În depărtare, pe fața apei, se ivi o pată întunecată și mare lîngă care plutea un punct negru. Treptat, Zuiok desluși un plaur, petic de uscat întărit de rădăcinile cîtorva copaci și de plante care cresc pe mlaștinile de turbă, trainic împletite între ele. Poate că îl împingea curentul, sau poate că pe deasupra apei adia o boare de vînt, iar copacii, primind adierea, îi serveau drept pînze; oricum, plaurul se îndrepta destul de repede de-a dreptul spre insula salvării.

Pe plaur se aflau șase elani mari și unul mic. Curînd, punctul de lîngă el se dovedi a fi un lup bătrîn care părea foarte ostenit și ar fi fost dornic să se cațere pe plaur, ba chiar încerca să se prindă de rădăcini și să iasă la loc uscat. Dar ori de cîte

ori izbutea să se salte pe jumătate din apă, unul dintre elanii cei mari, care stătea de strajă, îl pocnea cu copita, și lupul, căzînd în apă, abia dacă mai izbutea să se țină după plaur.

Curentul și vîntul mînau plaurul spre insula salvării. Pînă la urmă, se alătură de ea, în partea opusă locului pe care se afla Zuiok, acolo unde insula se sfîrșea prin cei doi mesteceni strîmbi. Călcînd cu mare grijă, oaspeții cei înalți trecură unul după altul pe insula salvării, unde, istoviți după o călătorie atît de lungă, se întinseră la odihnă, socotind insula drept uscatul cel adevărat. Alături de ei se mai aflau și urșii, precum și alte felurite viețăți, dar nici elanilor nu le păsa de ele, nici lor de elani. Pentru un timp, orice dușmănie încetase. Călcînd pe pămînt, elanii nu-i mai dădură nici o atenție lupului, care trecu pe lîngă ei, ud, jigărit, aruncînd priviri speriate, și se lungi ceva mai încolo.

Printre viețățile adunate pe insulă se afla și una pe care n-o mînase într-acolo marea nenorocire întîmplată: o ciocănitoare. Ea ar fi putut oricînd să plece în zbor, oriunde i-ar fi dorit inimioara, părăsind insula salvării. În sufletul lui Zuiok, sunetele iscate de ciocănitoare stîrneau un simțămînt de nefirească vrăjmășie: îi era ciudă pe pasărea asta care putea să trăiască fără grijă cînd totul în jurul ei pierea. Nu cumva existau oare și oameni care să-i semene? Și asemănarea venită fără voie în minte făcea să-i fie nesuferită pasărea. Între timp, ciocănitoarea își găsi o creangă sonoră chiar în copacul sub care ședea Zuiok și urmărea mișcarea șopîrlelor. Ciocănitoarea izbi puternic creanga cu ciocul ei ca de fier, făcînd-o

să vibreze atît de tare, încît creanga, lovindu-se apoi des de ciocul păsării, făcu să răsune de la un capăt la altul al insulei un răpăit ca de tobă. Și se vădi îndată că nu era singura ciocănitoare aflată pe insulă, căci dintr-un alt capăt îi răspunse, cu același ciocănit nepăsător, o altă ciocănitoare. Apoi se luară amîndouă la întrecere: care ciocănea mai tare.

Deodată Zuiok auzi niște bufnituri surde, de parcă cineva ar fi tras chiar în insulă cu cine știe ce tun mic și gălăgios.

Uitîndu-se dincotro veneau bufniturile, văzu cum ursul cel tînăr, care găsise un trunchi de copac uscat și nedoborît, se distra izbind trunchiul cu laba ca să asculte apoi zgomotul produs. Lîngă el, ursoaica și puiul cel mic ascultau cu multă plăcere.

Cu ochii la urși, Zuiok își uită ciuda împotriva ciocănitoarei. Ba mai mult chiar: mulțumită urșilor ăstora lipsiți de răutate, părea că în sufletul lui pătrunde bucuria vieții și că, o dată cu ea, încep și lucrurile să se îndrepte de la sine. Iar prin minte începură să-i treacă tot felul de idei despre salvarea lui și a celorlalți locuitori ai insulei.

În clipa cînd elanii se lungiseră lîngă mesteceni, Zuiok simțise cum insula se clătinase ușor și cum cei doi mesteceni strîmbi, de la marginea ei, se mai scufundaseră puțin. În schimb, pe partea unde se afla el, insula se mai ridicase și se aplecase puțin, după care se auziseră niște sunete ciudate semănînd fie a cîntec depărtat, fie a strigăt de lebede în zbor.

Acum apa dormea liniștită. Pe întinsul ei, soarele așternuse o pală de lumină. În copac nu se mai clintea nici un fir de crenguță.

Sunetele auzite de Zuiok semănau cu cele pe care le poţi face cînd loveşti nişte pahare cu un beţişor.

Zuiok se furişă cu multă băgare de seamă spre locul de unde auzise sunetele şi, încetul cu încetul, ajunse la malul pe care alergase mai înainte, de la un capăt la altul, codobatura. Acum pasărea n-ar mai fi putut să-şi urmeze plimbarea, căci marginea insulei se ridicase acolo ca o creastă, chiar deasupra apei. Mişcîndu-se încetişor, Zuiok ajunse tîrîş pînă la marginea de unde veneau sunetele cele ciudate şi se aplecă peste ea.

Acolo, sub geana pămîntului ridicat deasupra apei, departe, în adîncurile slab luminate, se vedeau numai şi numai rădăcini. Peste şuviţele prinse de ele se scurgeau stropii, unul cîte unul şi ei; căzînd în apă scoteau sunetele acelea asemănătoare cu clinchetul pe care un muzician iscusit l-ar scoate lovind paharele cu nişte beţişoare metalice.

Cînd se reîntoarse la foc, ca să vadă dacă sigii s-au afumat destul, Zuiok băgă de seamă că între timp şopîrlele se ridicaseră mai sus pe copac, împreună cu pata zmeurie a luminii.

Acum poate că nu i-ar fi fost prea greu să ghicească de ce, cînd sosiseră noii oaspeţi, insula parcă se aplecase în partea aceea şi se săltase încoace: apa, stăvilită iar de baraj, începuse să crească şi ridica insula, rupînd-o de vechea ei temelie. Dacă s-ar mai fi gîndit încă puţin, poate că ar fi izbutit să intervină în desfăşurarea lucrurilor pe insula salvării. Dar îi mai lipsea o verigă foarte măruntă ca să le poată pricepe pe toate şi să ia asupra lui iniţiativa salvării.

Departe, pe luciul neclintit al apei, se arătă un punct mişcător. Deocamdată nu se vedea desluşit, dar îl puteai ghici după aripile care se aşterneau pe apă: una roşie, către asfinţit, şi alta albastră, către cerul dinspre răsărit. Unde se împreunau aripile se afla punctul acela, care deocamdată nu se vedea, dar care se mişca într-una, despicînd pe apele liniştite ale înserării dîre roşii şi dîre albastre. În clipa cînd şobolanul ajunse chiar lîngă malul unde şedea Zuiok la foc, soarele nu apusese încă. Şi lîngă mal, un pui de plop îşi mai sălta încă vîrful din apă. Şobolanul era atît de ostenit de călătoria făcută de la Drumul Împăratului pînă la insula salvării, încît nu mai avu putere nici măcar să se caţere pe mal şi se aciui între două crenguţe de pe vîrful plopului, lăsîndu-şi coada lungă să-i atîrne, după obicei, pînă la apă, unde se şi formară cerculeţele cele tremurătoare. Numai după ce se cuibări temeinic, şobolanul începu să cojească cu dinţii mlădiţa de răchită adusă cu el. Zuiok îl privea, dar nu cu atenţia interesată şi îngrijorată a unui om care, în clipa cînd se îneacă, zăreşte deodată un fir de paie plutind spre el. Nu! Omul are un fel de atenţie, de încordare, de parcă ar freca două beţişoare care încep să fumege şi mai apoi să se aprindă. La fel şi cu atenţia asta activă: după o mare încordare izbucneşte deodată lumina şi bucuria libertăţii şi se naşte gîndul care aduce izbăvire.

Zuiok observă mai întîi că şobolanul îşi adusese provizii cu el. Dar îl minună şi mai mult faptul că în mărgelele ochilor lui ardea văpaia roşie a soarelui şi că ultima rază, încununînd căpşorul bălan, îl făcuse să semene cu un cap de om mititel...

Privind mai atent luminița care licărea în ochii micuței și inteligentei vietăți, Zuiok simți o strîngere de inimă. Își aduse aminte că odată, cînd era încă mic de tot, trezindu-se la miez de noapte, i se întîmplase să-l vadă la lumina galbenă a lămpii cu gaz pe bunicu-său, care ședea singur-singurel pe laviță, în dreptul lămpii, și se gîndea la ceva; în ochii bătrînului licărea atunci o luminiță aidoma celei care scînteia în ochii șobolanului. Băiatului i se făcuse atunci milă de bietul bunicu-său și se simțise stingherit, de parcă i-ar fi fost interzis lui, un copil, sub amenințarea pedepsei, să-i surprindă pe cei mari adînciți în gîndurile lor singuratice. Dar firea lui Zuiok îi cerea ca de îndată ce i s-a întîmplat un lucru de felul acesta, nepermis, să vorbească numaidecît despre el, să-și ușureze sufletul de o povară, și nu să păstreze taina ca s-o cerceteze mai apoi.

— De ce stai așa, bunicule? întrebase el.

Bunicul, bărbat încă în puteri pe atunci, se speriase așa de tare și atîta se fîstîcise din pricina întrebării aceleia simple, încît băiatului îi păru foarte rău că vorbise. Dar peste o clipă bătrînul își veni în fire, se îndreptă din șale, se întinse și spuse rîzînd:

— Tare buni mai sînteți voi, copiii. Numai că nu e voie să vă spunem că sînteți buni.

— Cum vine asta, bunicule? se miră Zuiok.

— Nu-i voie, îi răspunse bunicul, pentru că n-aveți încă minte. Sînteți într-adevăr buni, dar dacă vi se spune asta, fiecare dintre voi își zice despre sine: va să zică eu sînt bun, iar cutare e rău. Și începeți atunci să-i dați mereu zor cu *eu*. Eu în

sus, eu în jos, fără să aveți habar ce înseamnă vorba asta.

Și pocnind din buze, bunicul încheie:

— Nor purtat de vînt!

Amintindu-și de bunicu-său, Zuiok își întoarse privirile de la șobolan, dar întîlni îndată niște ochi aidoma la șopîrlele din mijlocul petei zmeurii făcute de soare. Apoi licăriră ochii iepurilor, ai veveriței din copac și ai vulpii din tufiș, pe urmă ochii lupului, și așa mai departe, căci pretutindeni, în desiș, pe toate crenguțele erau numai ochi și iar ochi...

În ținuturile din miazănoapte există seri cînd poți privi țintă soarele fără să-ți iei ochii de la el și poți să te gîndești fără încetare. Și-ți zici atunci că soarele și-a pierdut lumina numai pentru că a dăruit ființelor celor vii toată puterea gîndirii. Soarele nu mai strălucește, în schimb însă gîndește omul și i se pare că peste tot pămîntul și în orice ființă vie arde ca un foc raza gîndului, că pînă și în vîrfurile copacilor luminați de soare arde focul gîndirii și fiecare vîrf de copac capătă chip osebit, după cum îi este și gîndul, și începe să semene a ceva.

Așa i se întîmplă oricărui om înainte de a descoperi o mare taină: sufletul lui își împrăștie razele pretutindeni, spre tot și spre toate, iar el însuși dispare deodată și nu-și mai dă seama de existența lui. În schimb, apare gîndul cel salvator și omul rezolvă problema: știe ce trebuie să facă.

Se întîmplă că lupul, lihnit de foame, își înfrînse pînă la urmă teama și se repezi la puiul de elan. În aceeași clipă, elanul cel bătrîn se năpusti

asupra lui, doborîndu-l, iar ceilalți elani, speriați, atît cei care se aflaseră și mai înainte pe insulă, cît și cei sosiți pe plaur, săriră în picioare și o rupseră la fugă spre una din marginile insulei. Și atunci se auzi deodată un trosnet puternic, ca și cum ceva s-ar fi rupt, s-ar fi frînt și s-ar fi prăbușit. Iar o parte mărișoară a insulei, chiar aceea unde creșteau cei doi mesteceni strîmbi, se desprinse, se scufundă în apă, apoi sări afară ca un dop și porni încetișor să plutească, avînd drept pînze cei doi mesteceni strîmbi.

Așa, văzînd cu ochii, se formă încă un plaur plutitor, și cîțiva iepurași, încă albi de tot, apucară să sară de pe el, făcînd niște salturi uriașe, și să ajungă pe insulă tocmai cînd plaurul se scufunda.

Acum pricepu și Zuiok de ce insula salvării se legăna, se apleca, tresărea, cînta și gemea : putea și ea, în orice clipă, să pornească plutind pe apă.

Astfel, gîndul zămislit cine știe unde, la licărirea soarelui, în ochii isteți ai șobolanului de apă, ajunse pînă al urmă și în mintea lui Zuiok, care se uita în preajmă. Acum totul arăta altfel : ochii roșii ai sălbăticiunilor nu mai licăreau, căci numai șopîrlele, tot urcîndu-se după căldura petei zmeurii, mai vedeau încă soarele.

Jos, întunericul se îngroșa mereu. Ai fi zis că puiul de om le răpise sălbăticiunilor, cu mintea lui, gîndul cel luminos care pentru ele se irosea fără nici un rost, pe cînd el știa să-l păstreze. Zuiok mai aruncă pe foc un braț mare de uscături, și flacăra aceasta omenească răbufni puternic ; în tufiș licăriră din nou niște ochi, șopîrlele se opriră din mersul lor în sus, iar mărgelele de pe cap scînteiară oglindind focul omului, în timp ce pe pămînt se răspîndea tot mai mult căldura.

Prin ținuturile nordice, în nopțile acestui anotimp nu există întuneric deplin. Umbrele înserării pot totuși să te împiedice de la muncă, așa că Zuiok trebuia să se grăbească. Luîndu-și deci toporul, el se îndreptă spre locul de unde se rupsese plaurul cu cei doi mesteceni strîmbi, care acum se și depărtase.

Din marginea rupturii se putea vedea totul lămurit : întreaga insulă nu se mai ținea decît în cîteva rădăcini mai groase, la capătul unde se desprinsese plaurul, iar dincolo, la celălalt capăt, se auzea de dedesubt susurul stropilor care se scurgeau de-a lungul rădăcinilor subțiri : acolo totul era liber.

Lui Zuiok nu-i mai rămînea deci decît să taie rădăcinile cele groase. Dar cum să le taie, cum să ajungă pînă la ele ?

Și el se chinui să ajungă și să taie. Ajungea, tăia, cădea în apă, ieșea pe mal și se usca la foc, apoi iar tăia și iar cădea. Și între timp noaptea cea albă se scurgea, iar zorile începeau să mijească, treptat, reînviind și albind împrejurimile.

O dată cu cea dintîi rază a dimineții, lui Zuiok îi mai veni o idee : de ce să țină toată mulțimea de animale, atît de grele, tocmai pe marginea unde trebuiau tăiate rădăcinile ? Ar fi trebuit să le alunge spre capătul celălalt, care era liber, și poate că atunci greutatea lor, adăugată la greutatea in-

tregii insule ridicată în sus, va rupe și ultima legătură.

Își făcu deci o prăjină lungă dintr-o creangă uscată, se apropie de foc și aprinse prăjina la un capăt, după care, mișcîndu-și făclia și strigînd, se repezi spre animale. Speriate, acestea săriră în lături, se împrăștiară care încotro și se prăbușiră la pămînt : căzu și Zuiok, cu făclia în mînă.

Dar sălbăticiunile se dezmeticiră îndată și se ridicară în picioare, ca și Zuiok. Insula salvării se desprinse acum din ultimele rădăcini care o mai țineau legată de uscat. Liberă și netedă, ca-n palmă, se preschimbase și ea în plaur plutitor.

Zuiok mai apucă să se apropie de foc și să pună acolo prăjina aprinsă. Dar osteneala de peste noapte îl doborî și el ațipi lîngă vîlvătaia flăcărilor.

Simțind căldura, șopîrlele renunțară să se mai urce spre soarele cel rece și coborîră grăbite spre dogoarea focului aprins de om. Apoi, una cîte una, începură să se apropie tot mai mult și celelalte sălbăticiuni.

Oare așa o să se întîmple și în zilele cînd soarele se va răci ? N-o să aprindă atunci omul un soare al lui, sau n-o să împingă el cumva pămîntul mai aproape de vreo stea fierbinte, sau n-o să izbutească, pînă la urmă, să adune tot ce e viață la focul gîndului său de om ?

Se stîrnise un pui de vînt, abia simțit, dar plaurul plutitor avea sumedenie de pînze. Și porni cu toate pînzele ridicate, iar pe toate catargele stăteau cocoțați marinari și căpitani mărunței, albi și roșcați, negri și cenușii.

42. Izbînda

Și elementul îmblînzit
Cu tine o să facă pace.

„Călărețul de aramă"
Pușkin

Apele primăverii osteniseră de atîta vorbă, iar pămîntul de atîta tăcere. Și într-o dimineață caldă, în liniștea zorilor așternute peste fața apei, prinseră să se ridice niște picături libere : ele nu mai voiau să muncească, ci porneau în sus, spre locuința lor dintre nori. Iar cocorii le trîmbițau izbînda.

Fusese un timp cînd picăturile se rostogoleau pe cîte un fir de telegraf, se contopeau, se îngreunau și cădeau în jos. Acum însă ele nu mai cad, ci se înalță în văzduh, se întîlnesc și, fără să se contopească, formează nori ușori și liberi. Iar noi, în clipele de odihnă, ne uităm și recunoaștem în norii ăștia propria noastră viață și înțelegem ceva și ne mai odihnim. Și-atunci se întîmplă ca prietenii noștri — cocorii și întreaga natură — să ne trîmbițeze izbînda.

43. Plaurul plutitor

Pe malul lacului Onego se află un oraș, Poveneț, iar în dreptul lui e intrarea din lac în marele canal care leagă Marea Albă de Marea Baltică. La

ora aceea a dimineții, picăturile se înălțau în văzduh ca o negură strävezie-albastră, simțindu-se cît se poate de bine : apa uitase de captivitatea ei. Iar picăturile păreau că nu prea vor să se înalțe spre cer, căci se adunau pe orice lucru făcut de mîna omului. Aceeași ceață ușoară și viorie acoperise și fața lucie și galbenă a ecluzelor.

La intrarea canalului, se adunaseră tot felul de șefi cu mantăi de piele și cu șepci de uniformă, pregătindu-se pentru lansarea solemnă a primului vapor. În preajmă, totul era gata pentru marea sărbătoare, și meșterul grădinar arăta cu multă mîndrie albăstrelele din rondurile de pe mal : fuseseră aduse din Rusia centrală, căci ele nu cresc pe aceste meleaguri. Printre florile de tot soiul puteau fi recunoscute și modestele nu-mă-uita : cinci petale albastre ca seninul cerului, iar la mijloc un soare mic, de aur.

În cele din urmă, se apropie și sărbătoritul, un vapor nu prea mare, numit *Cekist*.

Pe vapor domnea o curățenie de zile mari : totul era lustruit și acoperit de bruma viorie a apei îmblînzite. Pe punte se adunaseră inginerii, și chipurile lor răsfrîngeau lumina omului învingător : erau toți oameni care știuseră să-și înece necazurile personale în muncă, să și le spele prin activitate creatoare.

Alături de ingineri, se aflau șefii de sectoare. Sutulov și Ulanova stăteau amîndoi lîngă bastingaj.

— Îți mai aduci aminte, Sașa, de ziua cînd am sosit la Nadvoițî ? spunea Ulanova. Am nimerit atunci la masă la niște oameni de credință veche și-am început să discutăm cu ei despre cum trebuie să trăiască omul : după cum se cuvine sau

după dorința inimii lui. Tu le-ai răspuns, firește, că trebuie să trăim după lege, iar ei au înțeles asta într-un fel ridicol pentru noi : au înțeles că trebuie trăit după sfînta scriptură. Eu le-am spus atunci că dacă îți dorești ceva mai presus de orice, dacă dorești din toată inima, înseamnă că poți să și trăiești după dorința ta. Acum înțelegi că pe atunci îi mai duceam dorul lui Stepan...

— Înțeleg, dar și eu te doream din toată inima. Să nu confundăm dorința asta a mea, personală, cu ceea ce eram dator să fac.

— Tu ești un om fericit, un om dintr-o bucată, dar nu toți sînt ca tine. Gîndește-te numai la bunica Mironovna, prin cîte frămîntări a trebuit să treacă biata bătrînă ca, pînă la urmă, să ajungă dădaca tuturora și să se împace cu ea însăși. Îți mai aduci aminte cum a tresărit băiețașul acela, Zuiok, cînd m-a auzit rostind cuvintele „după dorință" ?

— Cum să nu-mi aduc aminte ? După aceea am fost cam aspru cu el. Nu l-am uitat însă : cred că, după cele întîmplate, s-a dus printre hoți și ei i-au venit de hac.

— Crezi că hoții ? întrebă Ulanova, gînditoare.

Sutulov nu răspunse. După o clipă de tăcere, îi luă mîna, șterse cu palma picăturile de rouă care o umezeau și rosti :

— Băiețașul a pierit ca picăturile de rouă.

— Roua nu piere, răspunse Mașa fără să-și retragă mîna, roua zboară. Nici să nu te gîndești, Sașa, că a pierit copilul ! Nu există om cumsecade care, în rătăcirile lui, să nu fi dat de primejdie. Dar viața e mai măreață și mai puternică decît rătăcirile noastre : odată și odată, ea tot ne

scoate pe drumul cel drept. Şi-apoi, nu era vorba nici de tine, nici de hoţi. Ştiu eu din cîte mi-am putut da seama : copilul visa desăvîrşirea şi izolarea în mijlocul ei. Cum ai putea oare să spargi izolarea fără să te atingi de vis ?

— Prin muncă, răspunse Sutulov.

— Da. Dar cum să faci ca munca să se apropie de desăvîrşire ?

— Părerea mea e că trebuie să procedezi în aşa fel încît să-ţi cheltuieşti viaţa pentru tine însuţi, după dorinţa ta, după cum spui tu, dar, în realitate, s-o cheltuieşti în folosul tuturor şi aşa cum se cuvine. Atunci, de-o parte au să rămînă egoiştii, cei care nu trăiesc decît pentru ei, iar de partea cealaltă, plîngăreţii şi bigoţii care, de voie, de nevoie, trăiesc pentru alţii, iar în sinea lor duc dorul unei vieţi numai şi numai pentru ei. Dar să lăsăm astea. Mai bine uită-te, Maşa, la malul celălalt al canalului. Ce repede se înrădăcinează acolo viaţa !

Şi Maşa văzu următoarele : pe malul unei ecluze lucioase, adus parcă o dată cu picăturile de apă, se instalase un băieţaş care avea o şapcă cu cozoroc cît toate zilele. Şi tocmai şapca aceea îl făcea să pară nemaipomenit de serios. Băieţaşul era atît de mic şi atît de străin de preocupările constructorilor, încît şefii cei mari, în mantalele lor de piele, strînşi în jurul ecluzelor, păreau că nici nu-l observă. Băieţaşul nu stătea însă de pomană : ţinea în mînă o undiţă lungă, iar lîngă el se afla o găleţică : prindea peşte — cel dintîi pescar, căutînd peşte în apele cele noi.

— Începe viaţa, Maşa ! spuse Sutulov bucuros, făcîndu-i semne cu şapca băieţaşului.

Ulianova ar fi vrut să-i răspundă, dar tocmai atunci se auzi zgomotul apei căreia îi dăduseră drumul în bazinul cel mare, unde se afla vaporul. Bazinul era împărţit în pătrate. Apa începu să crească repede, venind de jos, în timp ce vaporul se înălţa treptat, legănîndu-se.

Cînd se deschiseră portiţele ecluzei următoare, vaporul pătrunse în al doilea bazin şi începu să urce încă una din treptele scării de la Poveneţ. După ce pluti un timp pe apele canalului, *Cekist* urcă treapta următoare a scării acvatice, suindu-se astfel mai sus, tot mai sus, peste cumpăna apelor, peste creasta Maselgski, unde înnoptasem odinioară cu tata şi privisem Drumul Împăratului...

Unde o fi acum pădurea ?

Dar rîul Telekinka, pe care tata şi cu mine l-am străbătut atunci într-o luntre şi am tot mers, însoţiţi de două lebede, pînă la lacul Vîg ?

Acum toate astea, ca şi Drumul Împăratului, sînt acoperite de apă. Iar noi vedem ce e în preajmă cu ochii unuia care ar fi umblat prin taiga şi deodată ar fi zărit printre copaci o apă mare. Vă mai aduceţi aminte ? Că doar fiecăruia dintre noi i s-au întîmplat asemenea lucruri : am dat peste o apă nemărginită şi ne-am oprit deodată pe mal, iar un gînd măreţ ne-a cuprins sufletele şi ni le-a mînat mai departe...

Ce gînd o fi fost acela ?

În clipa cînd *Cekist* străbătu cea din urmă ecluză, înainte de a pătrunde în lacul Vîg, toţi oamenii de pe punte, oameni care trecuseră prin atîtea încercări în ultimii doi ani şi ştiuseră, prin marea putere a sufletului omenesc, să se ridice

mai presus de lanţul jignirilor şi al deprinderilor personale, toţi oamenii aceştia, trecînd peste cea din urmă ecluză, se pomeniră deodată în faţa unei ape nemărginite...

Ce simţămînt îl cuprinde oare pe om cînd dă cu ochii, pe neaşteptate, de o apă nemărginită? Ce simţămînt îl face să încremenească locului, amuţit? Oare în simţămîntul acesta atotcuprinzător, în iureşul întrebărilor şi al răspunsurilor, să nu existe un gînd unic? Cunoaştem toţi simţămîntul acesta care ne cere fiecăruia să-l exprimăm. Adeseori se pare că, iată, i-am găsit un nume şi că toţi vor fi de acord şi-l vor înţelege. Dar, de fiecare dată, tocmai cînd dai să-i spui pe nume, se găseşte negreşit cineva care să te întrerupă şi să spună ceva nepotrivit. Şi atunci, răspunsul la întrebare se amînă pînă la o nouă întîlnire cu apa cea nemărginită.

La fel se întîmplă şi acum, cînd creatorii canalului se întîlniră cu apa cea mare a noului şi nemărginitului lac Vîg. Gîndul a tresărit, cuvintele ne-au venit pe limbă, dar deodată căpitanul ne-a spus ceva...

Şi iarăşi, din toată întîlnirea aceasta cu apa cea mare, ne-au rămas întipărite în minte numai mireasma deosebită a apelor şi ochii albaştri ai căpitanului.

— Uitaţi-vă, uitaţi-vă, tovarăşi! spunea căpitanul şi-i trecu luneta inginerului de lîngă el.

Copacii înalţi ai fostului codru se mai vedeau acum doar ici, colo, ca nişte plauri. Dar unul din plauri parcă nu stătea locului, ci se mişca încet, schimbînd pe alocuri distanţa dintre el şi ceilalţi.

— Nu este un pîlc de copaci, spuse căpitanul, ci un plaur plutitor. Cînd s-a umplut lacul Vîg şi s-a revărsat peste ţărmuri, apele au smuls formaţiuni de turbă împreună cu tufişurile şi cu copacii de pe ele. Întîlnim adesea plauri plutitori, dar ăsta e de alt soi...

Şi începu să povestească despre plaurul acela neobişnuit, de parcă ar fi vorbit despre călăreţul fără cap, din cunoscutul roman de pe vremuri. Mai întîi, în comparaţie cu alţi plauri, e foarte mare. Pe celelalte, rareori dacă se găsesc doi-trei iepuraşi şi cîteva veveriţe sau şobolani de apă. Iar pe acesta s-au adunat mulţime de sălbăticiuni: urşi şi elani, lupi şi bursuci. După toate probabilităţile, apa, în creşterea ei, a alungat animalele de pe o suprafaţă mare, iar după ce a adunat o mulţime dintre ele pe-o insulă, a smuls-o din loc... Şi toţi zăreau insuliţa, cu populaţia ei numeroasă, ivindu-se cînd ici, cînd colo. Cînd se arăta, cînd dispărea, fie din pricină că se schimba vîntul, fie pentru că întîlnea în cale vreun banc, la oarecare distanţă de mal: oricum, nu puteai vedea nimic lămurit. Pe urmă, iar se ridica vîntul, mînînd-o te miri unde, şi iar apărea şi dispărea, aidoma călăreţului fără cap.

— Se îndreaptă spre noi! strigă inginerul-şef, care luase luneta de la căpitan.

Se strînseră toţi grămadă în jurul lunetei şi, căpătînd-o pe rînd, fiecare îşi spunea părerea:

— Sînt şi urşi acolo; se vede unul mare, altul ceva mai mic şi un pui.

— Şi ce de elani! Cum de nu i-aţi văzut? O turmă întreagă... Urşii nu se mai văd acum.

— Știți de ce? Plaurul s-a întors cu altă margine spre noi. Ia uitați-vă, mi se pare că e și un foc acolo: parcă se înalță o dîră de fum albastră.

— Acum se văd și vietățile mai mărunte. Ce de iepuri! E și un lup, slab, ca vai de el! Uite un bursuc și niște animale mici de tot, înșirate pe tufe, ca strugurii. Iar fumul albastru trebuie să fie aburii care se ridică din blana urșilor; doar nu puteau urșii să aprindă focul!

— S-a întors iar cu altă margine spre noi. Ia uitați-vă: se vede lămurit un om lîngă foc. Uitați-vă, e un băiat. A sărit în picioare și ne face semne cu un steag pus în vîrful prăjinii. Tovarășe căpitan, îndreptați vasul spre plaur.

Se îngrămădiseră toți, emoționați, la proră, în jurul căpitanului. În cele din urmă, putură să-l vadă cu ochiul liber pe micul Robinson în zdrențe, înconjurat de o mulțime de animale. Ulanova scoase un țipăt de bucurie:

— E Zuiok! Zuiok! Ei, vezi, Sașa, tocmai vorbeam despre el, și uite-l că l-am și găsit!

— Da, da, văd și eu, răspunse Sutulov cu ochii ațintiți la plaurul care se apropia. Fără îndoială că e Zuiok... Dar de ce nu se vede și prietenul lui, Kuprianîci? Știi, tare mă temeam ca vagabondul să nu-l fi luat pe băiat cu el pentru cine știe ce scopuri mîrșave...

Vaporul înainta cu toată viteza, pe cînd plaurul se mișca foarte încet. Cînd *Cekist* își opri motoarele, Zuiok prinse capătul otgonului cu atîta calm de parcă ar fi fost un marinar pe cheiul unui port. Îl înfășură de cîteva ori pe după un copac, își trase pe umeri hăinuța zdrențuită, își luă traista și pușca și începu să se urce încet pe scară.

Pînă la urmă, puse piciorul pe punte, fără să-și dea seama că toată lumea se uită la el ca la cine știe ce minune. Încă nu ajunsese să se bucure din plin că fusese salvat, căci nu se dezmeticise după viața dusă pe plaur, în vecinătatea urșilor. Și nici nu zîmbi măcar cînd dădu cu ochii de Mașa și de Sutulov, atît era de istovit; dar cînd îi recunoscu se lumină deodată la față.

Dîndu-și seama cît de greu are să-i vină la început băiatului să se afle printre oameni, Ulanova îl duse jos, în cabina ei.

După ce Zuiok plecă de pe punte, se repeziră toți să privească de-aproape animalele de pe plaurul plutitor. Un marinar se coborî cu teamă, ocoli cît putu sălbăticiunile și întocmi un sistem de cîrmire. După îndelungi pregătiri, *Cekist* se încordă, se urni din loc și porni, trăgînd după el frîntura de uscat populată cu toate animalele nordului.

În cîteva minute, Ulanova făcu pentru Zuiok tot ce fac de obicei mamele pentru copiii lor în asemenea împrejurări. Și acum, bîndu-și ceaiul, băiețașul, spălat și primenit, îi povesti liniștit, ca unei mame, toate amănuntele întîmplărilor pe care le trăise după plecarea din Nadvoiți, pe potecuța din dosul ariei, peste cea din urmă zăpadă înghețată. Ascultîndu-l, Ulanova își spunea în gînd că, încet, încet, Zuiok se va trezi din visul lui neobișnuit. Știa că o să i se întîmple și lui așa cum li se întîmplă celor ce flămînzesc și care, după zile de lipsuri cumplite, o dată cu prima îmbucătură de pîine înmiresmată, au impresia că absorb toată natura, toată lumina soarelui, toată bunătatea, frumusețea și bucuria vieții și li se

umple inima de ele. Dacă un simplu dumicat de pîine neagră îţi poate aduce atîta bucurie, atunci cîte trepte ale bucuriei va trebui să urce ca să-şi astîmpere foamea de prieteni cel ce a trăit în singurătate ?

În aventura prin care trecuse, Zuiok nu răbdase propriu-zis de foame, hrana nu-i lipsise, ştiuse s-o găsească pînă şi pe plaur. De aceea în trezirea lui nu existau deziluzii : acum, reintrînd în viaţa de toate zilele, în viaţa oamenilor şi în rînduielile lor, se pomeni dintr-o dată printre bucurii care nu se vestejesc şi în libertate deplină.

Şi, ca prin minune, îi pieriră toate temerile, toate tainele, toate lucrurile pe care nu le poţi rosti cu glas tare şi ţi-e ruşine să le mărturiseşti oamenilor. Dar unui prieten adevărat îi poţi spune orice, îi poţi încredinţa oricare taină, poţi să-ţi alungi îndoielile şi să priveşti apoi drept în ochii celorlalţi, găsind în tine puteri nesecate şi avînt pentru lupta cu forţele întunericului.

Se întîmplă uneori ca un copac uscat să rămînă cu vîrful spre cer ani şi ani, învelit în scoarţa lui, pentru ca apoi, într-o singură clipă, scoarţa să i se rupă cu zgomot de sus pînă jos şi să-i cadă grămadă la rădăcină. La fel îşi lepădă şi Zuiok toată scoarţa lucrurilor de prisos, străine şi nefolositoare, cu deosebirea doar că el nu se ivi de sub scoarţă uscat, ci plin de viaţă şi reînnoit.

O mamă vorbeşte cu fiul ei despre rătăcirile lui prin depărtatele meleaguri străine. Şi nu-i trebuie cine ştie ce vorbe deosebite : ea ghiceşte singură totul, le pune pe toate la inimă, vede orice cu ochii ei şi astfel îşi ajută fiul să înţeleagă într-un fel nou cele trăite. Iar înţelegerea asta nu

se pierde : fiul o păstrează pentru toată viaţa şi se mai întîmplă ca, pe lîngă el, să se mai înfrupte şi alţi oameni din adevărurile aflate.

Hotarele care despart un om de altul pieriseră. Zuiok povesti şi despre oglinjoara furată, arătă şi literele albastre tatuate de Rudolf pe braţul lui : „Maşa Ulanova".

Iar cînd veni Sutulov, băieţaşul descoperi că putea acum să-i povestească şi lui despre sine, ca despre un copil, să-i spună cum rîvnea să capete puterea sub pretextul salvării oamenilor, dar în realitate pentru propria lui plăcere. Pe atunci, i se părea că e foarte plăcut să porunceşti. Mai apoi însă, i se vădise că pînă şi animalele te ascultă, dacă ştii mai întîi de toate să-ţi porunceşti singur şi să asculţi de tine însuţi ca de un şef.

— Măi Zuiok, se minună Sutulov, se vede cît de colo că n-ai rătăcit de pomană : acum ai înţeles totul !

Şi din nou, ca şi mai adineauri, un al doilea rînd de scoarţă se prăbuşi cu zgomot la rădăcina copacului, iar Zuiok se văzu printre cei dragi.

Află că o dată cu apa îi venise şi bunicii mintea la cap, că ea, pornind pe luntrea cea neagră ca pe un plaur plutitor, ajunsese cu bine la ţărm, unde se construia o viaţă nouă, şi că acum trăieşte ca dădacă a tuturor, „după vrerea ei". Mai află că bunicul Serghei Mironîci, aflîndu-se pe patul de moarte, îşi folosise cel din urmă gînd ca să ajute îndeplinirea unei sarcini de stat, tot după vrerea lui, şi că lucrurile ieşiseră aşa cum se cuvine.

Cît despre bătrînul Volkov, el, împreună cu cei mai buni ingineri şi constructori ai canalu-

lui, pleacă pe șantierul canalului Volga-Moscova. Iar Rudolf, care nu șovăise să repare spărtura barajului, fusese răsplătit și-și recăpătase libertatea și drepturile de cetățean.

— Și nu mai poartă bereta zmeurie ? întrebă Zuiok.

— A lepădat-o chiar atunci. Acuma umblă cu haine frumoase, maro, și cu pălărie de fetru.

Sutulov ieși din cabină și Zuiok îndrăzni să întrebe, încet și cu prudență :

— Dar cu Stepan ce se aude ?

Ulanova își coborî fruntea și se întunecă puțin la față. Dar își reveni îndată și-i răspunse, arătîndu-l pe Sutulov, care se depărta :

— Iată-l pe Stepan al meu !

Iar Zuiok îi răspunse :

— Știam.

Și-i povesti cum ascultase, din scorbura de lîngă prăval, discuția lor despre rămășițe și cum mai tîrziu, pe cînd se afla în insula salvării, după ce se gîndise bine, ghicise că Stepan trebuie neapărat să se transforme în Sutulov.

Între timp, cei din Nadvoiți observaseră plaurul remorcat de *Cekist* și, pe măsură ce se apropia de ei, deslușiră limpede sălbăticiunile aflate pe el. Constructorii canalului, împreună cu șefii de lucrări și de sectoare, ca și localnicii de altfel, priveau uimiți neobișnuita arcă.

Mulți dintre ei îl recunoscură pe Zuiok și povestea călătoriei lui spre împărăția unde nimeni nu muncește și fiecare om, fiind domn și stăpîn, primește totul de-a gata, de la natură, fu într-o clipă cunoscută de toți. Oamenii, firește, făcură haz și se bucurară că totul se sfîrșise cu bine.

Cel mai nostim lucru a fost însă cînd Zuiok i-a cerut voie lui Sutulov să dea drumul tuturor sălbăticiunilor. Plaurul fu deci tras lîngă țărm, ceva mai la vale, și acolo se înfiripă un fel de vad pentru trecerea pe uscat.

Zuiok povesti mai întîi despre șobolanul de apă, care, pornind să înfrunte apele, își făcuse provizii și-i sugerase și lui ideea că ar fi cu putință să elibereze întreaga insulă a sălbăticiunilor. Șobolanului i se dădu deci drumul pe țărm, cu toată cinstea și înaintea tuturor celorlalte viețuitoare.

Zuiok povesti și despre ursoaică, despre cum adunase peștele sub ea și cum îi luase el o grămadă de sigi, pe care îi afumase ca să aibă cu ce se hrăni. Urșii nu duseseră nici ei lipsă de pește. Ajunși pe mal, după ce se dezmeticiră puțin, se mai uitară o dată, cum știau ei, ursește, spre oameni și porniră încet, unul după altul, spre pădure.

Lupul însă abia se putu ridica, iar elanii erau și mai istoviți : trebuiau ridicați și împinși, dar pînă la urmă își reveniră și porniră și ei. Iepurii săreau voioși, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic : pesemne că găsiseră destulă hrană pe insula salvării.

Cînd vadul fu gata, săriră de pe crengi veverițele și începură să foiască șoarecii de prin tufe. Dar unele din vietățile acestea mărunte înțepeniseră într-atîta din pricina statului pe loc, încît trebuiră să fie alungate de oameni. Zuiok nu uită nici de cele trei șopîrle care se urcaseră pe trunchiul copacului, după razele mișcătoare ale soarelui, și mai apoi se coborîseră la căldura fo-

cului aprins de om. Ele se aflau tot acolo, pe trunchi, fiindcă nu mai știau încotro să se ducă : la rădăcina copacului, unde locuiseră înainte vreme, era acum apa.

După ce sărbătoarea eliberării sălbăticiunilor luă sfîrșit, îl duseră pe Zuiok la punctul deversării apelor și începură să-i arate și să-i explice totul.

Și așa, de la sine, se înjghebă sărbătoarea sărbătorilor, care are loc atunci cînd cei mari își sfîrșesc munca lor importantă, iar un copil care vine după ei preschimbă totul în basm.

La fel s-a întîmplat și acum. Îi dădură voie lui Zuiok să se joace cu deversorul. Și băiatul porunci să se dea drumul apei în prăval, iar el își regăsi scorbura și rămase acolo să privească și să asculte cascada, care, adunîndu-și puterile, se arunca jos, peste pietre, făcînd să se audă din nou vuietul cunoscut al șuvoaielor de apă care se ciocnesc între ele și se zbat necontenit, pînă cînd, la urmă, începi să auzi pasul ritmic al uriașului, al omului întregit care merge înainte, mereu înainte...

Dar cum e cu putință ? Mai înainte se învîrtea un bolovan în cupa lui săpată în stîncă și în zgomotul iscat de el se auzea pasul acela ritmic al uriașului care merge înainte. Acuma însă, bolovanul fusese scos de acolo și dus la muzeul raional. Cum de se mai aude oare, în vuietul apei care se prăbușește în cascadă, pasul ritmic al uriașului ?

Sau poate că nu piatra dă naștere pasului aceluia ritmic, ci, în sufletul lui Zuiok, puterea omului împrăștie sunetele zămislite din încăierarea șuvoaielor de apă, în așa fel încît pare că n-ar

fi prăvalul, ci omenirea întreagă, adunată laolaltă, care pășește ritmic înainte, tot înainte...

Zuiok nu prea înțelege bine ce se petrece. Dar se bucură din toată inima, recunoscînd pasul pe care-l știe din copilărie.

Și face un semn cu mîna : la deversor e întoarsă o manetă, iar prăvalul amuțește.

Băiatul mai face un semn, și prăvalul începe din nou să vuiască, și iar se aude pasul uriașului care merge mereu înainte. Dincolo, de cealaltă parte, se întinde o apă mare și liniștită, și cineva povestește că a văzut cu ochii lui un elan ieșind sfios din pădure, poate ca să se adape. Elanul s-a strecurat pînă la apă și pesemne că s-a văzut în ea ca într-o oglindă : din apă, o vacă și-a întins spre el buza ca de cal.

Elanul a tresărit și s-a tras înapoi un pas, nerecunoscîndu-și chipul. Era însă foarte însetat, așa că s-a apropiat iar și s-a adăpat, fără să mai se uite la buza de cal.

Apa asta e acum în mîinile omului.

Și iată că în minte ni se ivește iar gîndul care pune stăpînire pe noi de cîte ori întîlnim o apă nemărginită, aidoma apei de la începutul veacurilor, leagăn al întregii vieți : e gîndul cel bun al omului care privește spre depărtări nemărginite, gîndul că fiecare dintre noi se află undeva unit cu un alt om și că noi toți, oamenii, asemeni picăturilor de apă, ducînd o luptă aprigă pentru unitatea noastră, vom ajunge odată și odată în ocean.

CUPRINSUL

Partea întîi
Pădurea

Partea a doua
Stîncile

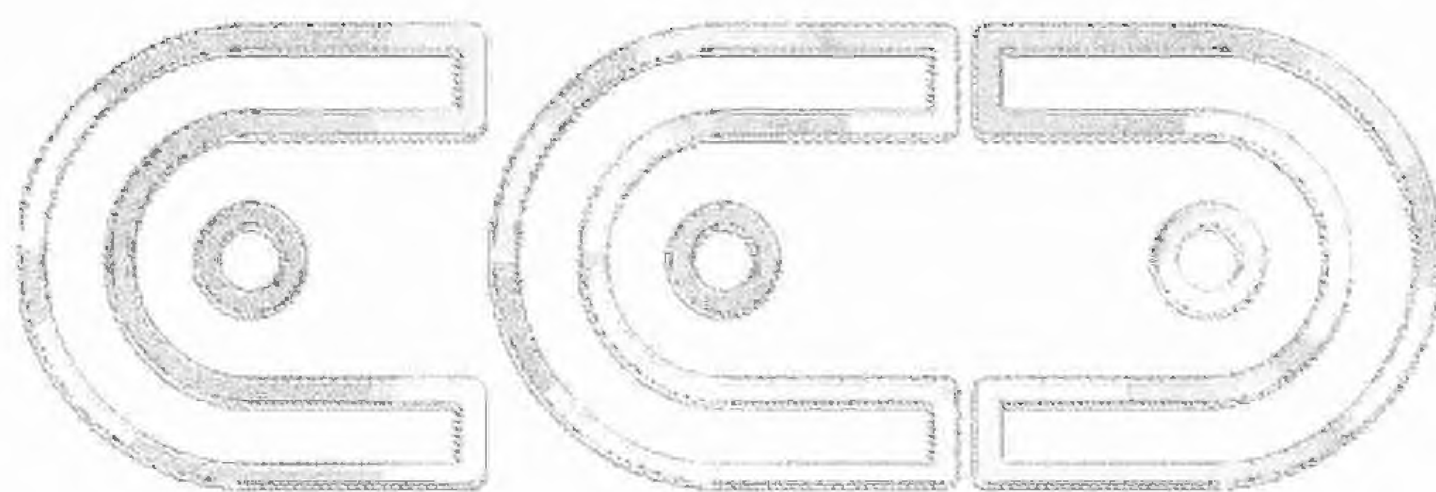
Partea a treia
Apa

Responsabil de carte : L. Manu
Tehnoredactor : Constantin Iordache

Dat la cules 29. 07.1961. Bun de tipar 03.10.1961. Tiraj 15.145 ex. Hîrtie semivelină satinată de 65 g/m². Ft. 700×920/32. Coli ed. 15.50. Coli de tipar 11,5. Comanda 5.038/89. A. nr. 0672. C. Z. pentru biblioteci mari 8 S. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8.S—31=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 11.285 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii I. V. Stalin
București — R.P.R.

Scanare și prelucrare digitală

de

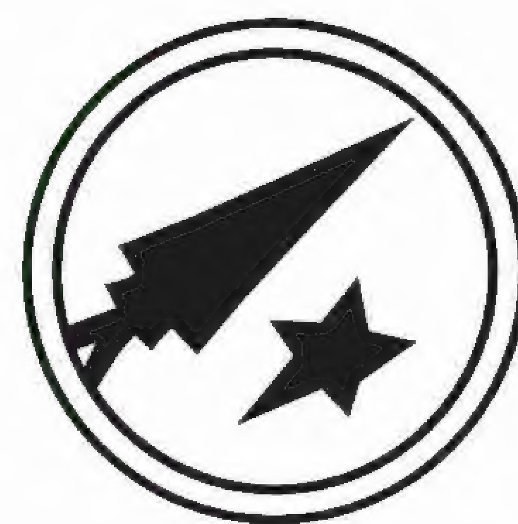

Anonim

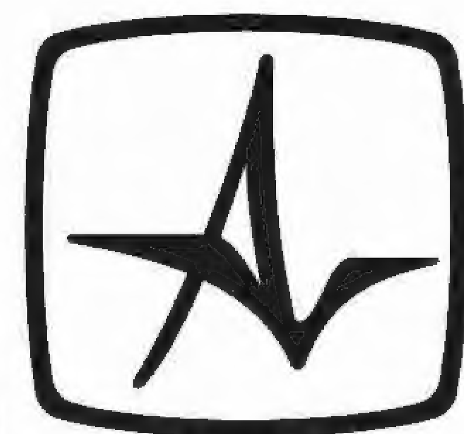

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

